

FARMAKOLOGJA PODRĘCZNA.

[Handwritten signature]

W Drukarni Uniwersyteckiej.

Włodzisław

FARMAKOLOGJA PODRĘCZNA,

CZYLI

LEKOZNAWSTWO W SKRÓCENIU

DLA

CODZIENNEGO UŻYCIA;

UŁOŻONE

PRZEZ

Romualda S***.

Wydział Farmaceutyczny
UNIwersytetu Łódzkiego
Gabinet
Propedeutyki i Historii Farmacji

#3935

KIJÓW.

Nakład i druk Józefa Zawadzkiego.

1857.

Biblioteka Gł. Ak. Med. w Łodzi
 Przyjęto dnia 20.11.1970
 Zakład Historii Medycyny AM
 Wpłynęło do księgi nr 587/70
 pod nr 587/70
 Cena 45.-

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

с тем, чтобы по отпечаткам представлено было в Ценсурный Комитет узаконенное число экземпляров.
 Киев. 1856, Сентября 15 дня.

Ценсоръ О. Новицкій.

153

LEKOZNAWSTWO W SKRÓCENIU.

O POTRZEBIE PODZIAŁU LEKOZNAWSTWA.

§ 1. Wielka mnogość leków, czyli lekarstw, już wskazuje potrzebę uporządkowania ich i podziału; nie można je dzielić wedle działania tychże leków, gdyż nie wiemy, jak każdy z nich wpływa, a przytóm i wpływy te są zbyt rozliczne. Jedni, przy podziale, chwycili się następności alfabetycznej; lecz podział ten, oprócz łatwości wyśledzenia leku, przedstawia wiele niedogodności, a mianowicie: trzeba jedno i to samo powtarzać, mówiąc w rozmaitych miejscach o lekach, mających podobne wpływy i działania; nie można powziąć ogólnego poglądu; nadto trudno pamiętać. Również nie dobry jest podział, oparty na zewnętrznych przypadłościach leków (np. barwie, smaku). Lepszy jest podział zasadzony na systematyce Botaniki, Zoologii, i Mineralogii; lecz ponieważ inna jest doba nauk przyrodzonych niż lekoznawstwa, więc i taki podział jest niedogodny.

§ 2. *Klasyfikacja chemiczna* to ma za sobą, że leki, mające jednakowy skład chemiczny (*jednakowe pierwiastki*), po większej części, działają podobnie. Ale i tu nasterają się niedogodności; gdyż *naprzód* niemiędsze, za jednakowością pierwiastków, idzie jednakowość działania; owazem, częstokroć, leki różnorodnego składu mają wpływ jednak; co większa zaś istoty ustrojowe (*organiczne*) mają działanie wielce złożone, i często są niedostępne rozkładowi chemicznemu.

§ 3. *Klasyfikacja terapeutyczna* dzieli lekarstwa wedle chorób, w których się one używają; lecz ponieważ działanie lekarstwa niezawsze bywa jednakie, gdyż jest uwzględnione wiele ubocznych warunkami, i to podział ten ma zastosowanie li w pewnych razach, i co do niektórych, tylko leków.

§ 4. *Klasyfikacja fizyologiczna* dzieli lekarstwo wedle ich wpływu na zdrowego człowieka. Niektórzy powzięli zamiar dzielenia leków podług ich lokospeyficznego działania; lecz przeciw temu można powiedzieć: że są leki nie mające takiego działania; są też wpływające na cały

ustrój człowieka, nie zaś na pewne przyrządy (*organy*) np. opium (makowiec). Przyjęcie zasady fizjologiczno-chemicznej dla podziału nie może-
bne, albowiem nie we wszystkich lekach taką zasadę poznano.

§ 5. Oesterlen dzieli wszystkie leki na:

- 1° Działające na stronę roslinnienia, wzrostu; i
- 2° Na wpływające na układ nerwowy, t. j. na stronę zwierzęcą.

Te zaś dwa działy podzieli na następne klasy, czyli poddziały:

Do pierwszego działu odnosi: *alterantia* (odmieniające), *roborantia* (wzmacniające), *nutrientia* (karmiące);

Do drugiego zaś: *excitantia* (wzbudzające), *acria* (ostre), *cerebropinantia*, *imponderabilia* (nieważkie) i *toxica* (trucizny).

OGÓLNY RZUT OKA NA LEKI.

§ 6. *Klasa pierwsza*. *Alterantia* *Antiplastica* s. *Dysplastica*, (*zmieniające przeciw-plastyczne*); zawiera w sobie leki bezustrojowe (*nieorganiczne*), które wywołują we krwi zmianę co do jakości. Klasa ta ma cztery oddziały:

Oddział I zawiera kruszce z ich połączeniami, wyjąwszy żelazo i mangan.

Oddział II — Alkale stałe i nietłone (*alkalia fixa*) i ziemie (*alc. terreae*) z ich połączeniami.

Oddział III — Półkrusze i metalloidy, tudzież solaniny (*halogena*: S. P. I. Cl i t. d.)

Oddział IV — Kwasy (*acida*).

§ 7. *Klasa druga*. *Amara* et *adstringentia* s. *Tonica* (*Gorzkie i ściągające*, czyli *wzmacniające*, czyli *ujędrniające*), składa się z następnych oddziałów:

Oddział I zawiera *Amara pura* (szczero-gorzkie).

Oddział II — *Amara aromatica* (gorzkie korzenne).

Oddział III — *Amara resolventia* (gorzkie rozłwarzające).

Oddział IV — *Amara mucilaginosa* (gorzkie ślazowe).

Oddział V — *Alcaloidea* (Alkalojdowe).

Oddział VI — *Adstringentia vegetabilia* (ściągające roślinne).

Oddział VII — *Tonica metallica* (ujędrniające kruszcowe).

§ 8. *Klasa trzecia*. *Excitantia*, *Stimulantia*, *Calefacientia* (*Wzbudzające, podniecające, rozgrzewające*), ma następujące oddziały:

Oddział I zawiera *Excitantia spiritiosa* (wzbudzające wysokowe).

Oddział II — *Excitantia animalia* (wzbudzające zwierzęce).

Oddział III — *Camphora* et *excitantia aethereo-oleosa* (kamfora i wzbudzające lotno-olejkowe).

Oddział IV — *Excitantia balsamica* et *resinosa* (wzbudzające balsamiczne i żywiczne).

Oddział V — *Excitantia empyreumatica* (wzbudzające przypalone).

Oddział VI — *Excitantia ammoniacalia* (wzbudzające amoniakalne).

§ 9. *Klasa czwarta*. *Acria* s. *Irritantia*, zawiera pięć oddziałów:

Oddział I zawiera *Acria aethereo-oleosa vegetabilia* (Ostre lotno-olejkowe roślinne).

Oddział II zawiera *Acria drastica* (ostre biegunkowe (*drastyczne*)).

Oddział III — *Acria nauseosa* (Ostre nudzące).

Oddział IV — *Acria simplicia* (Ostre proste).

Oddział V — *Acria animalia* (Ostre zwierzęce).

§ 10. *Klasa piąta*. *Cerebrospinalia, Narcotica, Tetanica*, liczy następne oddziały:

Oddział I zawiera *Narcotica acria* (opajające ostre).

Oddział II — *Narcotica simplicia* (opajające proste).

Oddział III — *Cerebrospinalia s. tetanica* (Tężcowe).

Oddział IV — *Stupefacientia s. asphyctica* (otętwiające, duszące).

§ 11. *Klasa szósta*. *Dietetica et Emollientia (Dietetyczne i miękczące)*, zawiera ośm oddziałów.

Oddział I zawiera *Pinguia albuminosa et caseosa* (Tłusto białkowe i sernikowe).

Oddział II — *Galatinosa et proteinica* (Trzaskankowe i proteinowe).

Oddział III — *Amylacea, farinosa* (mączkowe i mączne).

Oddział IV — *Mucilaginosae* (Śluzowe).

Oddział V — *Saccharina* (Cukrowe).

Oddział VI — *Acidulosa* (Kwaskowate).

Oddział VII — *Aquosa* (Wodne).

Oddział VIII — *Aquae minerales* (Wody leczebne).

§ 12. Można by przydać jeszcze *siedmą klasę* leków—*ciał nieważnych (imponderabilia)*: ciepło, światło, elektryczność, galwanizm, magnetyzm i elektro-magnetyzm.

KLASA PIERWSZA.

ALTERANTIA ANTIPLASTICA, s. DYSPLASTICA.

§ 13. Leki tu wchodzące stąd tak się nazywają, że przy długim użyciu wywołują schudnięcie.

§ 14. *Działanie ich zewnętrzne*. Rozcieńczone sprawiają swędzenie skóry i ból; zgęszczone zaś, skoncentrowane—przepalszą i bezkryją (*gangrenują*) i tkanki i ciało.

§ 15. *Działanie wewnętrzne*. 1° W *kiszkaach*, przyjęte w wielkim dawku (*dosis*) spowodują silną biegunkę; 2° w *śroldku* jednoczą się z jego cieczami, jako również z cieczami błony śluzowej, wciągają do krwi i przechodzą do tkanek; 3° we krwi, od nich zmniejsza się ilość włókny i krążków krwi; krew staje się wodnistą; ilość zaś soli pomniejsza się, bo kwasy jednoczą się z alkali. Odbycia (*funkeje*) karmu ciała słabszą od kataru jelitów; stąd twarz blednie, mięśnie wędną, bezjednoję i następuje stan bezkrwistości—*osacenia*; 4° zmiana w *karmie nerwów*;

złąd neuralgias, konwulsje i spazmy; 3° od wielkiego dawku, lub małych z częstych, następuje zakażenie ostre; lub zastarzałe (intoxicatio acuta vel chronica). Przypadłości, tego otłucia, są żółdkowe i mózgo-pacierzowe,—spazmy konwulsje i paraliż.

§ 16. *Użycie lewatyw tych leków:* 1° jako *laxantia antiphlogistica* (zwalniająca przeciw-zapalne); 2° jako *nauseosa* (nudzące) i 3° *Antacida* (odkwaszające); 4° jako *adstringentia* (ściągające) od biegunki; 5° jako *chologoga* (żółciowe), *expectorantia* (spłuczinowe) i *diuretica* (moczające); 6° jako *antiphlogistica*, *antiplastica* (przeciw-zapalne, przeciw-plastyczne); 7° *antidyscratica* (odczyszczające); 8° jako *resolventia* (rozwarzające); narzeczcie 9° jako *alterantia nervosa*.

§ 17. *Użycie zewnętrzne* różno wedle składu chemicznego; używają się: 1° jako *exsiccantia* (wysuszające), 2° *rubefacientia* (rumieniące), 3° *resolventia* (rozwarzające) i 4° *emollientia* (wypalające). Kiedy te leki, użyte zewnętrznie wsieklają, to następuje działanie na cały układ (effectus constitutionalis), nie zaś miejscowe.

§ 18. *Przeciwskażania* (Contraindicationes). Te leki nie używają się: 1° przy porażeniu i osłabieniu przyrzędu trawienia; 2° kiedy jest oberzydzenie ku nim; 3° gdy jest *Hydrops* (wodna puchlina) i bezkrwistość; 4° kiedy jest rak, gruźlica (*tuberculi*) i t. p. złogi.

KLASSA PIERWSZA.

Oddział I.

KRUSZCE I POŁĄCZENIA ICH.

§ 19. *Działanie fizjologiczne tych leków.* One i same podpadają zmianie, i ustrój zmieniają. Naprzód co do pierwszego.

§ 20. A) *Kruszce zmieniają się:* 1° W przyrzędzie trawienia: a) w gębie, jedno kruszce rozpuszczają się, inne jednoczą się z muciną, hyaliną, solami chloru i tworzą osady; narzeczcie większa część kruszców idzie dalej, nie doświadczwszy przemiany; b) w żołądku rozmnażają się, działają wedle tego czy on jest napełniony lub pusty. W pierwszym razie działają: 1) na błonę śluzową i przysparzają soków, 2) jednoczą się z kwasami żołądka, 3) jednoczą się z pektinatami żołądka, wsieklają, idą do krwi, odkładają się w gruczołach, kościach i t. d. i złąd ich działanie zbiorowe (effectus accumulatus). W drugim razie (kiedy żołądek pusty, działają miejscowo i przez venam portae i wątrobę precz wychodzą. c) W *kiszczkach* ta część kruszców, co się była nie zjednoczyła w żołądku i nie połączyła się z krwią przez vasa chylifera, ta jednoczy się z kwasami, siarką i wspanem. Połączenia pektinowe kruszców, spotkawszy się we krwi z solami chloru i alkalam, z niemi się jednoczą, i po połączeniu idą w tkanki, gdzie jeszcze podlegają przemianie.

§ 21. B) *Zmiany jakich ustroj doświadczają od kruszców:* 1° W przyrzędzie trawienia u zdrowych psują go, w rzadkich chorobach poprawiają; gdy jednoczą się z siłkiem soków żołądkowych, kiedy zaś tych nie starczy osadzają biały błon śluzowy. 2° Zmiany w odległych przyrzędach ciała są lub współczulne (sympatyczne), lub ogólne, wywołane połączeniem się z krwią (effectus constitutionalis). 3° Zmiany w pł-

nach następujące od zakażenia ostrego; lub zastarzałego: we krwi zmniejsza się liczba krążków, następuje stłuszczenie wątroby i śledziony, zakatarzają się błony śluzowe przyrządu oddechania i innych przyrządów; i nareszcie następuje zakażenie kruszcowe (*discreasia metallica*).

§ 22. Kruszcze wychodzą z ustroju: 1° jak niedokwasy, 2° w połączeniu z istotami ustrojowymi, 3° z siarką i 4° niezmiennie.

PRZYPRAWY Z ŻYWEGO-SREBRA (praeparata mercurii s. hydrargyri).

§ 23. A. *Działanie ich fizjologiczne*. 1° Wszystkie szkodliwe (dla człowieka zdrowego). 2° Działanie co do jakości jednakie; różne co do ilości. — 3° Kiedy nie rozpuszczają się w cieczach żołądkowych, to nie działają.

§ 24. *Działanie miejscowe*. Przyprawy nie rozpuszczalne w płynach ciała, tylko z lekka drażnią. Rozpuszczalne silniej działają na rany, niż na błony śluzowe. W dotknięciu (*in applicatione*) rozkładają się.

§ 25. *Działanie samego żywego-srebra*. Od zastawkowego ruchu jelitów (*motus peristalticus*) zmienia się w masę, i przez ściany wrotki (*vena portae*) wsiąka w krew, z nią dąży do serca i odkłada się w tkankach. Ponieważ wchodzi żywe-srebro w małej ilości i nie okwasa się, zatem nie szkodzi. Kiedy zaś długo trwa w żołądku, a łączy się z jego cieczą, to działa jak przyprawy żywego-srebra.

§ 26. *Działanie preparatów żywego-srebra*. Sublimat łączy się z białkiem i wsiąka. Zakwas żywego-srebra (*hydrarg. nigr.*) zmienia się, sprawą płynów żołądkowych, w niedokwas i żywe-srebro. Działa się podobnie z solami żywego-srebra. W ogóle, od preparatów tego kruszcu, tkanki żołądka podlegają przerostowi (*hypertrophía*), zakatarzają się, ba nawet podlegają zapaleniu — Zakwas żywego-srebra i jego przyprawy mniej drażnią niż niedokwas.

§ 27. B. *Działanie ich ogólne* (*cf. constitutionalis*). Po wsiągnięciu preparatów żywego-srebra następują: zakatarzanie błony śluzowej, język staje się biały i czuły się lekkie bole po ciele. Wydzieliny stają się onizsze, nawet more i łyż powiększono w ilości. More zawiera w sobie białko od zadrażnienia nerek. Przeciwn skóry powiększa się — staje się ona wilgotną. Przy dłuższem użyciu zaczyna śniadzić z gębą; smak kruszcowy; ślinociek; bezakliwość. Kiedy chory nerwowo (*cierpiętlawy*) powstaje ziębień'e, gorączka, ból głowy, łamanie w stawach. Jest to *Pierwszy stopień zakażenia merkurjuszowego*. *Drugi stopień* rozmarzyna gorączka; zaczyna się ślinociek (*salivatio*); dążyła czerwienieją; zęby boją; język obrzmieją; krwotok z dziąseł, które pokrywają się wypoceni-m (*exsudatus*); gruczolę ślinowe boją. Jeżeli ślinociek znaczny to tworzą się rany na języku, zęby chwieją się i łatwo wypadają; a także żółkną, gdyż na nich odkłada się żywe-srebro. Ślinociek nie u wszystkich tworzy się od jednakiej ilości żywego-srebra; dzieci nie podpadają mu. Chory spada z ciała gdyż tłuszczyz niknie; twarz blednie, nierzęka. Krew staje się włókniną; rzadziej — rozciętą. *Trzeci stopień* zakażenia zmienia się zniszczeniem trawienia i porażeniem układu nerwowego; i to się nazywa właściwie zakażeniem merkurjuszem — hydrargyria. Najpród rozpaczny zjawiska zniszczonego kałamienia (*stomatitis mercurialis*). Na dźwiękach, i na gardle robią się rany (*glossitis mercurialis*); język tak powiększony iż się w gębie nie mieści. Śliny odchodzi na dobę od 5 — 6 fl. Rany tak głębokie że następuje kościolacz (*necrosis*). Gruczolę powiększają się wątroba dostaje zapalenia (*hepatitis mercurialis*). Skóra skłonna do nabrzmień i żółtawy; potu wydziel się dużo; tworzy się *eczema*, *erythema*, *erysipelas mercurialis*. Tworzą się pryszczki na skórze — *milliaria mercurialis*. Kaszel z obfitym spłwaniem; biegunka wodnista z krwią i żółcią. Krwotok z macicy; poronienia, bezmiesięczkowość (*amenorrhoea*). W układzie nerwowym znajdujemy: ból głowy, ziębień łamanie w stawach i bole nerwowe (*neuralgia*). Od porażenia nerwów ruchu — *tremor mercurialis*; zjaskanie się, duszenie (*asthma mercurialis*), drżenie serca. To wszystko rozwija się odjęzka (*paralysis*) nerwów ruchu, lub czucia. Od takiego zakażenia nie można wylerzyć; pozostają śledzienia (*hypochondria*) i *erethismus mercurialis*. Tak zgnubnego wpływu żywego-srebra nie umiemy objaśnić, choć wiemy że we krwi tworzy się więcej włókniny, soli i części ciekłych, a zmniejszają się

proteinowe. Ztąd zarazem wypływa: że ludzie mający krew bogatą w części stałe, nie tak cierpią od żywego-srebra. Ono, w połączeniu z białkiem, długo trwa w ustroju; i ztąd tak długo szkodzi mu.

§ 28. *Lecznicze użycie preparatów żywego-srebra.* Używają się dla miejscowego i ogólnego (konstytucyjnego) skutku. Wskazania (*indications*) dla ogólnego wpływu są, że one działają jako: *antiplasticum, evacuant, resolvens i alterans.* — *Przeciwwskazania* (*contraindicationes*): anaemia, *discrasia tuberculosa et carcinomatosa*, *idiosyncrasia* (mierzgarzka); nadto nie daje się brzemennym, dzieciom i ludziom co nie mogą zostawać w ciepłym pokoju.

§ 29. *Choroby w których używają się.* 1° w zapaleniach daje się u nas Kalomel, a mianowicie, a) kiedy w zapaleniu tworzy się błona (*pseudo-membrana*) z włókniny, przy zapaleniu błon śluzowych i surowicznych; b) kiedy w zapaleniu wypocenie surowiczne; c) kiedy zapalenie przymiotowe lub gruźliczne; d) w chorobach pochodzących od żółci; e) kiedy miejscowe zapalenie nie wymaga niezbędnego upustu (*evnesectio*); f) przy zapaleniach eretycznych; g) przy zapaleniach zewnętrznych i wtedy używa się jako *antiphlogisticum*. 2° W ogóle leki merkurjuszowe używają się przy słabych wydzielinach w organach mięsowych i w gruźlicach. 3° Kiedy jest *neuritis*, zależąca od zapalenia tkanki nerwowej (*neurilema*). 4° Od *sypilis*. Doświadczenie przekonało, że one nie są środkiem specyficznym od przymiotu; a że przytęm są i szkodliwe, wyszukiwano innych leków. Jakoż, do piątego dnia po zarażeniu się, wiewiór może być wyleczony prostym wypalaniem. Gdzie wiewiór zgleźbiony, a brzozi twarde (*ulcera phagadenica*), tam trzeba użyć merkurjuszu, doprowadzając go do pierwszego stopnia jego działania. Przy rzeżączce prostą (kiedy niema wieniora w cewce moczowej), nie daje się żywego-srebra. Jeżeli wiewiór bezżłtytny, głęboki, wielki, opuchły — nie można leczyć merkurjuszem. Od *sypilis secundaria* daje się zawsze żywe-srebro, poczynając od preparatów lżejszych; lecz one łatwo pobudzają ślinociek, który bynajmniej nie pomaga do wyleczenia. Kiedy przymiot jest u skrofalicznego, to nie można leczyć żywym-srebrem; a lepiej używać jodu. W trójkrotnym przymiocie (*Syphilis tertiaria*), gdzie są rany na skórze i kościach, kiedy już leczony żywym-srebrem, a leczenie było niemethodyczne, to zrazu trzeba dawać wywary dla zniszczenia zakażenia merkurjalnego, a potem dopiero leczyć żywym-srebrem prawidłowo. Jeżeli przy leczeniu przymiotu merkurjuszem okaza się nowe przypadłości (np. przy wiewiórze, wysypka), tedy dać pokój leczeniu żywym-srebrem, leczyć zaś jodem, złotem. 5° Jeszcze się dają dla uniknięcia osp na twarzy. 6° Od cholery.

§ 30. *Przeciwwskazanie dla użycia żywego-srebra.* 1° Kiedy wiewiór skłonny do gangreny i opuchły; 2° przy zakażeniu nosaciznowem (*lechor*) z wysypką, z *sypilides pustulosae*; kiedy jest gorączka też nie dawać, 3° kiedy złe trawienie — z razu je trzeba wyleczyć; 4° nie dawać bezkrwistym, gnilcowym, zakażonym; jeżeli gruźliki w płucach (*tuberculi*); 5° ludziom, mającym *idiosyncrasiam*; 6° nie dawać w cielech ostatnich miesiącach ciąży; 7° tym u których merkurjusz działa niemożliwie, t. j. kiedy od małych dawek już następuje *erethismus mercurialis*.

§ 31. *Przepisy używania żywego-srebra.* Skutek nie zależy od ilości przyjętego leku, lecz od sposobu przyjęcia. 1° Lekkie preparaty (*Kalomel, protoiodur, hydrarg.*) dają wielkimi dawkami, gdyż od małych ślinociek. Sólne (jak sublimat) dają się w małych dawkach; 2° stosownie do zamiaru dają się różne preparaty i w różnym przeciągu czasu. Jak *alterans* dają się długo; jak *resolvens* dają się lekkie preparaty, krótko i w całym dawku; jak *purgans, derivans*, rzadko, a wielki dawkę. Przy leczeniu *sypilis* używano trzy stopnie i trzy sposoby: *methodus excinationis, salivationis i mercurialisatiois*. Pierwszy używa się dla zagęszczenia jadu przymiotowego. Tu daje się z rozwalniającymi, moczającymi, łącznie *ad salivationem*. Toż czyni się przy leczeniu zatwardzeń, przerostów i zakażeń. Drugi sposób *salivationis* — dają się małe i częste, lub rzadkie a wielkie dawki; zachować dietę, siedzieć w cieple (18° Re.); jak zaczęnie się ślinociek przenieść chorego do innego pokoju i dawać płókania. Trzeci sposób wyszedł z użycia, jako niebezpieczny.

§ 32. *Zewnętrzne użycie.* Daje się dla leczenia miejscowego, lub ogólnego. To ostatnie osiąga się: 1° wcieraniem *starych maseli*, 2° wannami gdzie jest żywe-srebro, 3° nakładaniem i wężaniem, 4° wcieraniem w język. Daje się w płóciakach, dla wtłukiwania, pije się mleko kóz, w które wcieramy żywe-srebro. W użyciu zewnętrznym ta niedogodność, iż niewiedomo ile przeszło w krew merkurjuszu

I. PRZYPRAWY MERKURJUSZU.

§ 33. Mercurius vivus.

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
1.	Hydrargyrum depuratum, s. Mercurius vivus.	Z rud parowaniem; i oczyszczają się także parowaniem.	do 8j.	Przy otruciu poznaje się: 1° kiedy Hydrarg. połączone z Cl , I , S_2 tu dodać N_2O_5 ; do tego dodaje się <i>natrum carbonicum</i> ; sól ta kładzie się do rurki i grzeje się, przyczem tworzy się zwierciadło z guleczek żywego srebra. Kiedy sól merkurjalna rozpuszczona to prętek miedziany w tym płynie czernieje. Jeżeli Hydrarg. znajduje się w płynie ustrojowym, to kładzie się prętek miedziany i cynkowy, u wierzchu połączone, i miedziany pokrywa się czarnym nalotem. Zakwas z zasadą daje czarną sól; niedokwas—czerwoną.
a.	Aq. mercurialis, s. Decoctum mercurii.	Gotować żywe-srebro w wodzie.		Używa się jako <i>vermifugum</i> .
b.	Hydrarg. cum Creta, cum Magnesia, Mercurius gummosus Plenkii, M. saccharatus.	Scieraniem żywego-srebra z Kredą, Magnezją i t. p.	gr. ij—xx	Używa się prawie wyłącznie w Anglii dla dzieci. Działa jak <i>Kalomel</i> . U nas rzadko się używa.
c.	Pilulae Coeruleae, s. Hydrargyri.	1 cz. Hydrarg. i 3 cz. extr. liquir. et conserv. rosarum.	gr. v—xv.	Używa się niekiedy jako <i>laxans</i> ; działa jak <i>Kalomel</i> . Trzy pigułki zawierają gr. i merkurjuszu. Przy nich używa się naciąg z <i>Senesla</i> .
d.	Pilulae Hydrarg. ferugineae.	Hydrarg. z niedokwasem <i>Fe</i> i conserv. rosar.		Próbowano je dawać chlorotycznym i skrofulecznym.
e.	Ungv. mercuriale cinerum. Ungv. neapolitanum. (Szara maść).	Rp. Hydrarg. depur. 2 cz. Adipis suillae 2 cz. Axung. ovi. 1 cz.		<i>Działanie</i> : od wciśnięcia powstaje <i>erythema</i> ; na ranach piawek <i>pustulac</i> ; następnie, ogólne merkurjuszowe działanie. <i>Używa się</i> : 1° jak <i>antiphlogist</i> przy zapaleniach skóry i gruczołów, 2° jak <i>resolvens</i> , przeciw puchłom, niby-błom i exsudatów ciekłych. Dla działania ogólnego używa się <i>inunctio secundam methodum Lavrier et Ruste</i> . Chory 3 dni na dyecie, bierze na roz-

Lica- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
			gr. $\frac{1}{2}$ — IV dziennie.	wolnienie i wanny, potem co 2-gi dzień wciera 3jj w ręce i w nogi, coraz w innem miejscu. W dniu wolnym od wcierania bierze wanny i na ściąganie. Wcierań robi się 8—16. Tak się leczy <i>sypilis</i>. Wewnątrz dają się pigułki z tej maści. Od <i>Syphilis</i>: Rp. Ungt. merc. dupl. 3jj, Saponis med. 3jj, Pulv. rad. Alth. 3j. M. f. massa de <i>quis</i> form. pil. pond. gr. IV. D.S. Co rano na czczo po 3 pigułki. Dawać przez 1 $\frac{1}{2}$ miesiąca.
f.	Emplastr. Mercuriale.	Empl. diachylon simpl. t cera t ol. terebint. t hydrarg.		Radzono syfilistycznym nosić z niego gałki.
g.	Empl. de Vigo cum mercurio.	Do poprzedniego dodaje się smoła.		Przy <i>methodus abortiva</i> w ospie.
§ 54. Sulphureta hydrargyri.				
a.	Hydrarg. sulphurat. rubr.; Bisulph. hydrarg.; Cinnabaris (Cynober).	Znajduje się <i>Cinnabaris natien et factitia</i> . Nagraćwać razem <i>SaHg</i> . Bury w massie, ponsowy w proszku — nierozpuszczalny.	$3\frac{3}{4}$ — j na raz.	Wewnątrz nie działa; kiedy rozpuści się to działa jak <i>Hydrarg.</i> Dawniej używano od <i>Hydrephebia</i>, Choroby Św. Walent. i od <i>sypilis</i>. Używa się in <i>decocto Zittmanni</i>. Na <i>fumigatio</i> w pudełkach.
b.	Hydrarg. sulphurat. nigr.; Aethiops mineralis s. mercurialis.	Rozciera się S t Hg. t Aq. w nagrzanym morderzu. Nierozpuszczalny.		Kiedy Hg. niedobrze rozarte, to działa jak żywe-srebro. Dawali dzieciom po kilka gran. Orfila mówi że nie działa.
c.	Sulphur. hydrarg. stibiatum; Hydrarg. stibiato-	2 cz. <i>Stib. sulphur. laevig.</i> t 1 cz. S t 1 cz. Hg.	Po gr. v.	Używał od wysypek, stwardniałych gruczołów reumatyzmu. Daje się cum gujaco, aconito, conio maculato, Dulcamara i rheo.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
	sulphurat Aethiops anti- monialis	Proszek czarny nie rozpuszczalny.	kilka razy w dzień.	
§ 35. Jodureta hydrargyri.				
3.				
a.	Hydrarg. jodat. flav. s. Protojodur. hydrarg. s. Subjodid. hydrarg. s. Jo- detum hydrargyrosium.	8 cz. Hg + 5 cz. J + spiritus — rozciera się. Zielonawo-żółty; — roz- puszcza się w eterze i w roztworze Kali jodati. Zawiera 2 at. Hg i 1 at. J.	gr. j. kilka razy w dzień.	W wielkich dawkach robi gastro-enteritis. Czysty działa jak kalomel. Wchodzi do organizmu rozłożony. Chcia- no połączyć dla Syphilis działanie J i Hg. Ricord używa w takiej receptce: Maść robi się z Jj—3j na adipis suilli 3j (prędko się rozkłada). Wciera się dla rozprzelenia puchliny. Rp. Mercurii jodati flavi Lactucarii s'a 3j Extr. opii squos. Extr. guajaci s'a 3j Mf. Pilulae N° 36. DS. Co wieczór po 2 pig., stopniowo po- większując.
b.	Hydrarg. bi-jodat. rubr.; Perjodidum Hydrarg.; Deu- tojoduret. Hydrarg.; Jo- detum hydrargyricum.	3j Hg + 5x. J + Spi- ritus rozciera się. Jasno czerwony. Rozpuszcza się w kwasach i soli warzel- nej (1 at. J i 1 at. Hg).	1/2 — 1/4 gr.	Tak jadowity jak sublimat i nie daje się wewnątrz. Jak cau- sticum używa się dla wypalenia ran. Maść 1 cz. na 10 cz. Ungt. simpl. jako causticum.
§ 36. Bromureta hydrargyri.				
4.				
a.	Hydrargyrium broma- tum, s. Protobromure- tum Hyprargyri.	Strąca się za pomocą kali bromat. z roztworu Hydrarg. natrii oxydulat. Biały nierozpuszczalny w aq. ani w spiritusie.	gr. j. resolvens. — gr. v. laxans.	Pędzi mocz; nie sprawia ślinocięku. Używa się w Syphilis, Kropie i zapalenia wątroby po gr. j. Działanie ma podobne do kalomelu.

Lica- da.	N a z w i s k o .	O t r a g m a n i e i w ł a s n o ś ć .	D a w e k .	U w a g i .
6.	Hydrargyrum bibromatum s. perbromatum; Bromidum s. Deutobromuretum Hydrargyri.	Biały, rozpuszczalny w eterze.	gr. $\frac{1}{16}$.	Wewnątrz prawie się nie używa. Zewnątrz jako irritans et causticum.
5.	§ 37. Cyanata hydrargyri.			
a.	Hydrarg. cyanat. s. bitycyanat. s. borussicum; Cyanuretum Mercurii.	Nasycając ac. hydrocyanicum niedokwasem Hgi. Biały, przezroczysty, krystaliczny. Rozpuszcza się w aq. Zawiera 1 at Hg i 1 at Cy.	gr. $\frac{1}{12}$.	Wewnątrz kwas pruski działa oddzielnie, a Hg łączy się z białkiem: $\frac{1}{8}$ gr. sprawia ślinocięki, od wielkiego dawku poraża się szpik paciierzowy, następują konwulsje i śmierć. Brera dawał od bólów wenerycznych w kościach: 1) Rp. Hydrarg. bitycyanati gr. vj Opil - - - gr. xij Miae panis q. s. ut. f. pil. $\mathcal{N}^{\circ}$ 96. DS. Dwa razy na dzień po dwie pig., stopniowo, zwolna zwiększając. Dla płókania od wiewióra w gębie: 2) Rp. Hydrarg. bitycyanati gr. x Infus. sem. lini - - $\mathcal{R}$ j DS. Płókanie. Przeciw naskórnych wysypek. 3) Rp. Hydrarg. bitycyanati gr. xij Adipis Suilli - - $\mathcal{R}$ j Mf. Ungv. DS. Maść. Przy syfilitycznym zapaleniu oczu: 4) Rp. Hydrarg. bitycyanati gr. j — ij Aq. rosarum - $\mathcal{R}$ ij DS. Przemyć.

§ 38. Chloreta hyprargyri.

6.

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.	
a.	Hydrarg. muriat. mite, s. oxydulatum. Chlore-tum s. protochloratum Hgi; Mercurius dulcis; Calomel; Aquila alba; Man-na metallorum.	1) Przez strącenie roz-czynu saletranu 1-go niedokwasu żywego sre-bra rozczynem chlorku sodu. 2) 4 cz. sublimatu i 3 cz. metalicznego ży-wego-srebra rozciera się razem i sublimuje się; następnie ściera się w pro-szek i oczyszcza alkoholem. Zawiera 2 at. Ch i 1 at. Hgi. Biały, nierozpu-szczalny; od światła czernieje; od alkaliów i soli warzelnej rozkłada się.	gr. iii—x — xx jako alterans. gr. $\frac{1}{2}$—ij jako laxans. gr. x—xx na 3ij—33 tłuszcza. Maść.	W małych dawkach sprawia ślinociek; w większych rozwołnienie. Wewnętra: 1) <i>Laxans</i> dla oczyszczenia kiszki, pęcherza żółciowego i tkan-ki wodnej (nie często dawać, gdyż działa jak antiplasticum).—2) <i>Derivans</i> dla od-ciągnięcia od głowy i płuc (daje się z ja-lapą).—3) <i>Antiphlogisticum</i> przy wypo-ceniach białkowych i włókninowych w za-paleniach różystych. Przy <i>pneumonia</i>, <i>meningitis</i>, <i>hepatitis</i>, <i>krupie</i>, <i>metritis</i>, <i>phlebitis</i>, <i>dysenteria</i>.—4) <i>Antiplasticum</i> dla zmniejszenia wątroby, dla zniszcze-nia niby-błón.—5) <i>Resolvens</i> przeciw przerostowi organów i gruczołów.—6) <i>Resorbens</i>, dla wessania puchliny, pochodzącej od zapalenia.—7) <i>Alterans</i> przeciw Syphilis, kiedy rany zapalone, przeciw dymnicy zapalnej, orchitis, iri-tis, w wielkich dawkach dzielny środek. Przy skrofalach daje się <i>cum Rheo et magnesia</i>; przy reumatyzmach, <i>cum Aconito et Guajaco</i>. Proszek wdymchiwa się do oka przy wypoceniu tkanki rogowej.	Jako <i>laxans</i>. <i>Rp.</i> Calomeli gr. xx Resinae Jalap. 3j Extr. Rhei aquos q. s. M. f. massa pill. $\mathcal{M}^{\circ}$ 60. <i>DS.</i> Cztery razy na dzień po trzy pig.za-żywać. albo: <i>Rp.</i> Calomeli gr. ijj Pulv. Res. Jalap. gr. vj Pulv. Rad. Liquiri-tae gr. x M. f. pulvis Dentur talis dorse $\mathcal{M}^{\circ}$ VI. S. Co trzy godziny po proszku.
a)	Aqua phagedaenica nigra, s. mitis.	Calom. 33 / aq. calcis 3ij .			
b)	Unguent.	Calom. 1 część na 12 części adipis.		Używa się od stwardzenia gł. Meibomianae.	

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
c)	Pulvis alterans Plu- meri.	Calom. 1 cz., Sulph. antim. aurati 1 cz., Resinae gummi 2 cz. Kiedy się robią piguł. dodaje się Pulv. Dulcamare 4 części.		Używa się od żółtaczki (Icterus).
d.	Hydr. muraticum cor- rosivum s. sublimatum, Hydr. bichloratum corr. s. sublimatum, Bichlore- tum mercurii, oxymurias hydrargyri—sublimat.	Otrzymuje się z kwa- su siarczanego, soli wa- rzelnój i żywego-srebra. Sól rozpuszczalna—na słodcu rozkłada się na Calomel i Cl (ekdor). W żołądku zamienia się na albuminat. m hydrar- gyri.	$\frac{1}{20}$ — $\frac{1}{4}$ gr.	Zewnątrz działa jak causticum—parę jego wywołują oedemam glottidis et asphyxiam. Wewnątrz od $\frac{1}{16}$ gr. następuje nagrzewanie w żołądku i stolec wodnisty, nadto katar tkanki wodnój (śluzowój). Przyjęty od $\frac{1}{6}$ do $\frac{1}{3}$ gr. odejmuje łaknienie, sprawia bronchitis, nadto spazmy, konwulsye i ślinocięk (salivatio). Kiedy pomimo tych przypadłości dalej się używa, tedy następuje otrucie (intoxi- catio) z gangreną (bezylem) glottidis i z gastroenteritis. Oprócz tego jest bicie—się serca, wystąpienie zimnego potu, anaesthesia cutis, stranguria, hematuria i t. p. Leczy się to otrucie blafkami, mlekiem i krwią. Użycie leczebne. Używa się od syphilis mianowicie wedle spo- sobu Biondiego. On daje tak: Rp. Mercurii sublimati corrosivi gr. xij, solve in aq. destill. q. s., adde melle panis albi, sacchari albi ā a q. s. ut fiant pilulae $\mathcal{N}^{\circ}$ 240. Consperg. pulv. Lycopodii. DS. Dwa pierw- sze dni po obiedzie przyjmować po cztery pigułki, zapijając wodą, i co dwa dni powiększać o dwie pigułki, aż się dójdzie do 50 pi- gułek na raz. Jeżeliby, po tak wielkim dawku, pokazały się bole w żołądku, to przyjąć Laudani liquid. Syden. gutt. vj. Spółcześnie chory winał pić wywar z Sarsaparil. Sublimat daje się kiedy są: lues venerea inveterata, tophi et nodi.—Używa się jeszcze od ischias nervosa, hydrocephalus, hy- petrophia ovariorum. Nareszcie skutecznie działa od gośdca (rheumatismus) i przepisuje się w ten sposób: Rp. Mercurii sublimat. corros. gr. ij, Aq. cin- nam. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$, Vini semin. colchici $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$ MDS. Co cztery godzin po trzydziestej kropli. Od Syphilis używają się jeszcze pigułki Martensa. Rp. Hydrar-

<i>Li- ca- ba.</i>	<i>Nazwisko.</i>	<i>Otrzymanie i własności.</i>	<i>Dawek.</i>	<i>U w a</i>
a.	Ungt. pustulosum Kopii.	Z 3j na 3j ung. digitalis.		
b.	Hydrargyrum ammoniato-muriaticum, Mercurius praecipitatus albus — Precypitat biały.	Sublimat i ammonium muraticum w ilości 3viii rozpuszczają się w 8viii wody gorącej przekroplanej (destill.), przece- dza się, studzi i dodaje się Nstrum carbonicum do powstania białego osadu. Rozpuszczalny w kwasie solnym (Cl_2H_2).		Używa się od crusta lactea, od Meibomianae.
a.	Ungt. Ophthalmicum.			Rp. Hydrargyri oxyd. albi gr. iv. ungt. rosati 3ij, Extr. opii aquosi gr. ij. Misce exactissime ut fiat unguentum ophthalmicum.
c.	Hydrargyrum nitricum oxydatum, Nitras hydrargyricus.	Niedokwas żywego-srebra moczysię w kwasie azotnym. Kiedy ten płyn ma ciężkości względnej 1.17 to się nazywa: Liq. Hydror. nitrici oxydati s. Bellastii.		Jest to causticum silniejsze od kamienia piekielnego. Służy do wypalania raka, ran od ukąszeń zwierząt wściekłych; do przypalania wylotu macicy. Kropla jego, na 3iv wody, używa się do wtryskiwania macicznych od upławów, też od rzerzączki.
a.	Balsamum mercuriale, s. ungt. citrinum.	Żywe-srebro, kwas azotowy i sadło razem się rozciągają.		
b.	Liqueur-de-Pressavin.	Niedokwas żywego-srebra i winny kamień rozpuszczają się we wrzółku.		Używa się dla przypalania wylotu macicy.

II. SREBRO (Argentum) I JEGO PRZYPRAWY.

Srebro nazywali, *Luna, Diana*; czyste, jest białe, sprężyste i ciągliwe: jeden gran daje 400 stóp drutu. Ciężkość o znajduje się czyste, a najczęściej połączono z Cu, Au, As, Sb, Hg; lub też z P, Cl, i J. B) Własności srebra organizm, lub bardzo mało: jednaki dawano *Argentum purum divinum* od $\frac{1}{4}$ gr. do gr. j od syphilis. — Własności każdej w szczególności.

	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
di-	Argentum nitricum rozkłada się inną solą.	$\frac{1}{4}$ — gr. j.	Używali od przymiotu. <i>Argentum foliatum</i> dla wysrebrzenia pigulek.

§ 42. Niedokwas srebra.

a.	Argentum oxydatum fuscum, Oxydum argenti.	Z „argentum” nitricum osadza się potażem. Bury proszek — na powietrzu rozkłada się.	gr. $\frac{1}{4}$.	Zewnątrz tamiuje krew i wydzieliny. Wewnątrz działa jak alterans, sedans nervinum, exsiccans. Jak alterans używa się w syphilis; jak retinens od krwotoku, potu i biegunki. Od długiego zażywania może nastąpić argyria i mocz staje się ciemnym. Do maści bierze się od 5—10 gr. na 3j adipis suilli.
b.	Argentum nitricum oxydatum. Ono dwóch rodzajów:			
a'	Arg. nitricum crystallatum.	Srebro rozpuszcza się w N_2O_5 i w cieple krystalizuje się.		Działanie fizyolog. Zewnątrz w dotknięciu tworzy czerńną plamę, gdyż łączy się z białkiem i proteiną i od powietrza zamienia się w niedokwas srebra. Dla powinowactwa z białkiem głęboko przepala ciało pozbawione naskórka (epidermis). To płamienie pochodzi wedle Mitterlichs, od oswobodzonego N_2O_5 . Strup spada i pozostaje się rana z dobrą granulacją. Rozcieńczony, roztwor kamienia piekielnego, jeno suszy. Działanie wewnętrzne. Czwarć część grana wtrysnięta w żyłę zabija. W żołądku tworzy albuminaty, które Cl rozpuszcza; zamienia w chloretum argenti. Kamień piekielny tkanek żołądka nie przypala, lecz od długiego użycia następuje catarrhus gastro-intestinalis. Albuminaty z żołądka postępują w obieg krwi. Gdy dłużej nad sześć tygodni zażywa się kamienia piek., może nastąpić argyria nie już skóry, a i plexus choroides
b.	Arg. nitricum fuscum, s. Lapis infernalis.	Otrzymany roztwór wylewa się w słupki. W wodzie i spirytusie rozpuszczają się. Na powietrzu i w wilgoci czernieją. Kiedy srebro, z którego zrobiono kamień piekiel-		

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w o g o l.
		ny, zawierało w sobie miedź, to roztwór takiego kamienia, od gryzącej amonii, staje się niebieskim.		ciemniejsze. Barwienie na czarno zdaje się złąd pochodzić, iż nie całe srebro wydziela się z moczem, a część jego (jako albuminatum oxydi argenti) osadza się pod skórą, i od działania światła rozkłada się i czarnieje. Kiedy w większym dawku i w kawałku użyje się kamienia piekielnego to powstaje gastroenteritis, i porażają się ogniska nerwowe. To ostatnie może nastąpić i bez zapalenia jelitów. <i>Przypadłości nerwowe</i> : upadek sił (colapsus virium), kórzce, drgawki, i oddychanie utrudnione. W <i>zawłach</i> znajdujemy przypadłości zapalenia jelitów (rzadko przebieżenie, perforatio), rany w gardle (oesophagus), odęcie płuc (oedema pulmonum); w sercu krew ciemna; śmierć od zdużenia. <i>Leczenie</i> : sól warzelna, sole chloru; nadto zarządzenie przypadłościowe: słuzowe wywary, opium i t. p.
				<i>Użycie leczebne</i> (terapeutyczne): od gastrimalacia, od plaque diphtherique—pomoc niepewna. Niezawodnie pomaga: od neurosów żołądka; od neuralgia caeliaca; cardialgia; od zastarzałych wynisotów, od catarrhus gastrointestinalis. W <i>chorobach nerwowych</i> używa się od epilepsia, chorea Sti Viti; też w chorobach nerwów piersiowych, od tussis convulsiva, asthma spasmodicum. Daje się w syphilis secundaria. W <i>cholera</i> gr. x.
				Przepisuje się w pigułkach: <i>Rp.</i> Argenti nitrici crystal. gr. jv; solve in aq. destill. gutt. x, adde opi puri gr. j, pulv. radicis althaeae 3j, Syrupi liquirit. q. s. M. ut f. massa pilul. ex qua formetur pil. № 60. Consperg. pul. rad. Alth. <i>D.S.</i> przyprowadzić dzień nie trzy pigułki.
				Kamień piekielny daje się dzieciom jako roztwór w wodzie in vitro charta nigra obfecto.
				Podczas używania Kam. piekiel. nie wolno brać soli, mydła, garboiku, Cl., L., i Siarki.
				Lapis infernalis <i>asenogtra</i> używa się jak: 1° Causticum—2° Alterans, dla poprawienia zabliznienia (granulatio)—3° Exsicicans, adstringens, na wtryskiwanie od rzerzączki (gonorrhoea) i białych

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
				upławów (gr. iij na $\frac{3}{4}$ aq. destill.) — 4°) Jako derivans, np. tumor albus genu w koło się nim przypala — 5°) Sedans, dla uspokojenia bólów nerwowych i swędzenia, i wtenczas bierze się $\frac{1}{2}$ gr. na $\frac{3}{4}$ wody. Na całe clysma bierze się gr. ij. Kiedy się kamieniem piekielnym zanadto przypali obmywać słoną wodą.
c.	Chloretum Argenti, Argentum muristicum, Chloretum argenti. — Chlorek srebra.	Z argentum nitricum osadza się solą warzelną. Biały proszek, w wodzie nierozpuszczalny.	$\frac{1}{2}$ — 1 gr.	Argentum nitricum w żołądku, od znajdującej się tam soli warzelnej, zamienia się w chloretum argenti, złąd to obecną przyprawą, chciano zastąpić poprzednią. Używali chlorku srebra od syphilis, lecz bez skutku. Dawali go też jako antispasmodicum od kurczów żołądka. Rademacher używał od zawrotu głowy, dając od $\frac{1}{5}$ do 1 gr. w proszku.
d.	Argentum hydrocyanicum, Cyanidum argenti.	Z argentum nitricum dodając ac. hydrocyanicum. Rozpuszczalny w amoniakalnych płynach.	$\frac{1}{12}$ gr.	Dawali od syphilis — środek zbyteczny.
e.	Joduretum argenti. Jodek srebra.	Z argentum nitricum osadza się przez joduretum natrii. Żółty proszek	$\frac{1}{12}$ gr.	Peterson myślał że od niego nie nastąpi argyria. Dawali od syphilis $\frac{1}{12}$ gr.
f.	Argentum muristicum ammoniatum.	Chloretum argenti rozpuszcza się in liqore ammonii caustici. Błękitno - białe kryształy.	$\frac{1}{12}$ — $\frac{1}{6}$ gr.	Działanie jak kamienia-piekielnego. Daje się od wielkiej choroby, biegunki, kurczów w żołądku.

§ 41. III. ZŁOTO I JEGO PRZYPRAWY.

A) *Własności fizyczne*: złoto (aurum, sol) krystalizuje się w szesciany; ciężkość względna 19, 2.

B) *Działanie leczebne*, 1) *Zewnętrzne*: używa się i dzisiaj jako przypalające (causticum). 2) *Wewnętrzne*: w żołądku jednoczy się z pro-

teinę i tworzy pektinaty; znajdowali złoto w moczu i wątrobie. Weierane w język wywołuje ślinocięk (salivatio). W dawkach lekarskich wpływa na przebieg skóry, na wydzieliny wątroby i gruczołów ślinowych. Silnie działa na ogniska nerwowe, misnowicie na nerwy naczyń: podnosi ciepło ciała, wywołuje przypływ krwi do głowy i płuc; sprawia bicie się serca i przypływ krwi do miednicy. Od długiego zażycia tworzy się catarrhus gastrointestinalis. Od wielkich dawek następuje gastroenteritis (zapalenie jelić); też zapalenie otrzewni (peritonitis), mdłości, kurcze; — słowem działa by sublimat. We *seclat*ach znajdujemy zwętrobień płuc (hepatistio pulmonum). Od otrucia używa się: białko, mleko, ferrum oxydula-tum sulphuricum.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
a.	Aurum metallicum pu- rum pręparatam. Aurum foliatum (do wyłączenia pigulek).	Samogrdne złoto znaj- duje się misnowicie w Ka- lifornii. W aqua regia robi się rozczyn złota gryzący. Z niego, przez ferrum sulphuricum, osa- dza się złoto w białym proszku.	$\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{100}$ gr.	<i>Działanie fizjolog.</i> Niektórzy spdzają iż złoto w proszku nie- trawi się, zaś opilki złota (aurum limatum) zupełnie nie działają. <i>Użycie leczekne:</i> 1) Jako <i>alterans antidiacriticum</i> dobrze działa kiedy syphilis podobne są do przerosu skóry (hypertrophia cutis); kiedy syphilis u skrofulicznych, gdzie nie można leczyć merkurju- szem (złoto na syphilis primaria, u skrofulicznych, nie działa). Nie używa się tam gdzie jest periculum in mora. Zachowanie się jak przy leczeniu żywym-srebrzem, t. j. siedzieć w ciepłej stancyi. 2) Jako <i>resolvens</i> używa się przy stwardnieniu gruczołu grdy- kowego (struma); jako też jajników (ovarii), wylotu i ciała macicy, przy zatrzymaniu miesiączki (cassatio menstruationis). Od raka w macicy kiedy już otworzony. 3) Jako <i>antispasmodicum</i> (działa podobnie do kamień. piekiel.) używa się: w wielkiej chorobie, melancholii, manii. 4) Jako <i>diureticum</i> służy dla nalogowych pipanie. Zewnątrz używa się: jak <i>resolvens</i>, <i>alterans</i> od wysypek i stwar- dniałych złogów; jako <i>causticum</i> dla wypiekania raka. Na masę bierze się 1 do 2 gr. na 3j adipis suill. <i>Pravidła używania.</i> Stopniowo przechodzi się od małych do większych dawek. Kiedy okażą się: tęskność, nudności i wymioty, prześć dawać. Żażywa się wewnątrz; dawniej zaś cum rad. Ly- copodii weierali w język; in labia pudenda majora (w wargi wię- ksze) od syphilis.

Licz- ba.	N a z w i s k o .	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
h.	Aurum oxydatum, Peroxydum auri.	Z rozczynu chloridum auri, magnexy. Bury proszek w wodzie nierozpuszczalny.		Nie więcej działa od samego złota. Dawali od syphilis w pigułkach cum extr. dulcamarae et resina guajaci;—i te ostatnie działają.
c.	Aurum muriaticum, Chloridum Auri, Aurum sesqui-chloratum, <i>Tetrachloridum auri.</i> (Au, Cl ₃).	Rozczynia się Au w aq. regia i paruje się do otrzymania syropu, lub kryształów. One rozpuszczają się od wilgoci i plyn ten nazwali <i>aerum potabile</i> . Nagrzewany traci Cl.	$\frac{1}{16}$ gr.	Przepisuje się w pigułkach, lub się daje od 3 do 6 kropel roztworu zrobionego z gr. iij tej soli w 3j aq. destill. Od Syphilis tak się przepisuje: Rp. Auri muriatici gr. j solve In aq. destill. 3vj MDS. Po dwie stołowe łyżki dziennie w słuzowym wywarze.
d.	Aurum muriaticum natronatum, Auro-natrum chloratum, Aurum sesqui chloratum natronatum.	6 części aur. muriatici rozczynia się w aq. regia, i dodaje się 10 czę. suchej soli warzelnej, poczem wysusz. się. Żółte krystaliczne przyzmy—Na powietrzu traci chlor.		Działa jak poprzedni.
e.	Jodidum Auri, Aurum jodatum, Ioduretum Auri.	Z rozczynu Auri muriatici osadza się przez Kali jodatum		Używali w syphilis bez skutku.
f.	Aurum cyanatum, Cyanidum Auri.			Daje się od szkrofulów, i zatrzymania miesiączki.
g.	Purpura mineralis Cassii.	Aurum muriaticum osadza się przez Plumbum muriaticum.		

§ 43. IV. PLATYNA I JEJ PRZYPRAWY.

Kruszec ten wprowadzony przez Junga. Działa jak złoto.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g i.
a.	Chloridum platinae, Platina muriatica.	Kruszec ten rozczynia się w aq. regia. Kryształy rozpuszczalne.		Działa jak odpowiednia przyprawa złota; i służy do przygotowania następnej przyprawy.
b.	Platinum muriaticum natronatum, Platinobichloridum sodii.	Roztwór poprzedniego miesza się z solą warzelną. Powsze kryształy.	$\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{2}$ gr.	Na skórze sprawia żółtą plamę i wysypkę; tkankę wodną (błonę śluzową) przypala. Na krążenie krwi i nerwy wpływa jak złoto. Używa się od upławów, rzerzączki, przymiotu. Nadto w chorobach nerwowych—w wielkiej chorobie.

§ 44. V. OŁÓW.

A) *Działanie fizjologiczne*: Ołów (plumbum, saturnum) ma ciężkości względnej 11, 35. Kruszec ten ma znaczenie w truciicielstwie (toxicologia), gdyż używa się na polewę i rury w wodociągach. Od wpływu nad kwasu węglowego, tworzy się *suboxydum plumbi*, sól która chociaż się nie rozpuszcza w wodzie, ale się nią unosi. Także naczynia ołowiane lub ołowiem pobielane, jeśli w nich stoją potrawy kwaśne, tłuste, lub mleczne, takowe zatrują. Kiedy, do tak zatrutego pokarmu, dodamy kwasu siarczanego (SO_3) tedy tworzy się osadek biały, od jodu (J); zaś żółty; i te dwa ciała służą za odczynniki dla poznania czy pokarm jest zatruty.

Ołów użyty w proszku, kiedy okwasi się w żołądku—truje; przyprawy nierozpuszczalne, jak *Sulphuretum Plumbi*, nie są szkodliwe; rozpuszczalne zaś (niedokwas) tworzą *albuminata plumbi* i idą w obieg krwi. Wielkie dawki, na tkance wodnistej żołądka, tworzą szare plamy, a pod nimi stan nadkrwistości (hyperaemia). Proszek z powietrzem wchodząc w płuca, może otruć. Na ranach jednoczy się z białkiem i zmniejsza ropę; krew krzepnie, a krwotok tamuje się. Wewnątrz przyjęty zmniejsza też wydzieliny nosa, przyrządu płciowego i sprawia zatwardzenie. Od długiego użycia ołowiu oddech śmierdzący, skóra staje się suchą i żółtą—*icterus saturninus*; tętno słabnie i zmniejsza się. Następują tępe bóle po ściele, ból główny, odrętwienie członków i to są—*prodromi intoxicationis*. Kiedy się dalej zażywa ołowia staje się *intoxicatio confirmata* s. chronica, a z nią powstaje colica saturnina s. *pictorum*: jest to ból w koło pępka jakby jelita do grzbietu ciągnięto. Kolka tu trwa od 15 do 45 minut, potem następuje silne zatwardzenie. Kolka wznowia się kilka razy dziennie, promieni się ku członkom i piersiom. Przy gnicieniu brucha są zielonawe wymioty. Tęsknica, utrudnione oddychanie, tętno scisnięte, wolne (od 40—50 tętna w minucie). Może być otrucie i bez kolki, z wymiotami a dusznością—*asthma saturnina*. W mięśniach targanie i przykurczenie członków; poczem zjawia się *paralysis saturnina*: porażają się

extensores—złód przykurczenie; uczucie naskórné pozostaje—a złód znów bole. I nerwy zmysłów porażają się: *amaurosis*, *aphonia*. Przed śmiercią zjawia się biegunka, majaczenie, obrzękłość członków, i śmierć męczeńska z kurczami. — *Otrucie ostre* (*intoxicatio acuta*) następuje od jednej uncyi octanu ołowiu. Zaczyna się bolesną kolką, paleniem w brzuchu i następuje zapalenie jelitów (*gastroenteritis*). Zgon z konwulsjami po kilku dniach, lub godzinach. Szkodliwe działanie polega na połączeniu się z masą nerwów. *Leczenie*: opium w wielkich dawkach; i średnie sole siarki.

B) *Użyte leczebne*: 1) Jako *adstringens et exsiccans* W gruźlicy (*tuberculosis*) i przy *phthisis ulcerosa* (przy szarém zwiętrobieniu) szkodzi; bo albo ogranicza soplwoć, lub denerwuje płaca. Dobrze działa we *phthisis pituitosa* (*catarrhus chronicus*); *bronchitis chronica*, *blennorrhoea*, kiedy niemoc niezupełnie rozwinięta;—tłumi biegunkę niszczącą. Od krwotoku płucnego biernego (*haemorrhagia passiva*), tudzież z macicy—pomaga; również od *blennorrhoea*. Od kwanéj biegunki w łóżnicy kiszkojéj (*gastrotyphus*) i w cholerye dany z opium pomaga. Od aneuryzmów serca i porażni (aorty) daje się wewnątrz, nadto przykładają się mokrzanek (*compressor*) na serce.—2) Jak *sedans* przy *hyperaesthesia* układu nerwowego. *Zachowanie się*: zastywając ołowiu nie jeść kwasów i słonych pokarmów. Dawać wielkie a rzadkie dawki, gdyż od małych, a częstych następuje działanie zbiorowe (*effectus accumulatus*).

Użyte szewgtrane: jako *sedans*, *adstringens*, *exsiccans*, *antiphlogisticum*; lecz są mniej szkodliwe środki. Działanie ściągające dochodzi aż do tkanki komórkowatéj (tel. *cellulosa*) i do naczyń włoskowych: nie powiększa stołé napięcia (*tonus*) włókien, a zmniejsza unerwienie (*irritatio*) i szkodzi. Jak *sedans* ugnia powierzchowne nerwy uczucia, zatem ból zmniejsza. Używa się od rzerzączki, w opuchlinach od uderzeń, przy wysypkach. Na clysma używa się kilka gran—w dysenteria.

§ 45. Przyprawy ołowiu.

Lecz- ba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
a.	Plumbum oxydatum semivitrificatum, Lithargyrum, Glet.	Ołów nagrzewany w ogniu okwasa się. Dwa są jego rodzaje: <i>Corysitis</i> , ponsowy; i <i>Argyritis</i> , światło-rzerwony.		Nagrzewany jednoczy się z olejem, i tworzy kleistą masę; złód używa się do robienia plastrów.
a.	Emplastrum Lithargyri simplex, Diachylon simplex.	<i>Ev</i> , gletu w proszku, i <i>Ev</i> x olwy, gotuje się z dodawaniem wody, i otrzymuje się masa klejowata, szaro-żółta.		Czysty używa się do ran, przyszców i obrywań i służy do przyrządzenia innych maści. Kiedy się doń dodają wyciągi (<i>extractum</i>), terpentyna, żywice, to ma działanie drażniące.
b.	Empl. diachylon compositum, Emplastrum	Do powyższego dodaje się: wosku, gummi am-		Zapach nieprzyjemny; drażni, puchlinę rozpędza; na ranach ropę powiększa.

Lec- ha.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g a.
	lithargyri compositum.	moniaci i gummi galba- num. Maść bura.		
c.	Empl. Adhaesivum.	Giet, oliwa, terpen- tyna, lub kolofonia, ra- zem się gotują. Szaro- żółty.		Na chłodzie twardy, od ciepła skóry staje się klejkiem. Dawniej zrobiony lepszy od świeżego. Nanazany na płótno nazywa się: <i>Emplastrum adhaesivum supra lintem extensum</i> —używa się w chi- rurgii.
b.	Plumbum superoxyda- tum, Plumbum oxydatum rubrum—Minium. (Su- rik, Minia).	Prażeniem ołowiu przy dostępie powietrza. Jest to giet więcej okwaszony. Rozpuszcza się li w kwasach.		Używa się sam i na plastry.
a.	Emplastr. Nericum, s. fuscum, Empl. minii ad- ustum, Empl. nigrum.	Minium roztopia się: z oliwą, woskiem, i kam- forą. Ciemno-bury, mięki, pachnie kamforą.		Rozniekacza i rozpędza.
c.	Plumbum oxydatum carbonicum, Carbonas plumbicas, Cerussa—Bia- łośło.	Pb. acetikum rozkłada się przez Natrum carbo- nicum (CO ₂ Na). W wodzie nie rozpu- szcza się; in liquore cali caustici rozpuszcza się.		Służy do bieleńia się; może wsiąkać przez skórę i wtedy szko- dzi. Robią zeń następujące maści.
a.	Unguentum cerussae, Ungu. album simplex.	1 część Cerussae, 2 części Ungu. simplex. Biała maść.		Dla nawiązek ran. Suszy.
b.	Ungu. cerussae cam- phoratum.	Do poprzedniej przy- daje się Kamfora.		
c.	Empl. Cerussae, Empl. album coctum.	Giet gotuje się z oliwą i przydaje się Cerussa, Bia- ły, na powietrzu żółknie.		Używa się od swędzenia wysypek, i na obszerne rany.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g i.
d.	Empl. consolidans.	Z olejów i żywic.		Służy dla nawiązek ran.
d.	Plumbum aceticum oxydatum, Acetas plumbi, Saccharum saturni—Orten ołowia.	Białę ołowianą moczy się w occie przy dostępie powietrza. Biała krystaliczna sól, w wodzie przekroplonej rozpuszcza się.	$\frac{1}{4}$ —2 gr. dziennie.	Łatwo rozpuszcza się i silnie działa; w żołądku zmienia się w Plumbum carbonicum; i łączy się, z pierwiastkami ustrojnymi (organicznymi), wsiąka; jednak część z łajnem odchodzi. Dostęć długo, bez złego skutku, może być używanym. Czasem zaś tworzy bure plamy na tkance wodnej. Przepisuje się w proszku i pigułkach z opium. Daje się tak: <i>Rp.</i> Plumbi acetici oxyd. gr. v, Extr. opii gr. ij, Solutis in aq. destill. gutt. x, Adde succi liquiritiae q. s. ut f. massa pilularum, ex qua formentur pilulae $\mathcal{M}^{\circ}$ xx. Conspersantur pul. Rad. Liquir. <i>DS.</i> Po jednej, lub dwie, pigułki dwa razy dziennie. Na enemę bierze się 1—2 gr. — In blennorrhoea oculi aegyptiaca proszkiem przysypuje się spojnicę (conjunctiva). Proszek z cukrem wdmuchiwa się w krtani od suchotów gardłanych. Od <i>epilepsii</i> tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Sacchar. satur. gr. iij, Extract. opii aq. osi gr. j, Pul. Hbae Hyoscyami gr. vj, M. f. pil. $\mathcal{M}^{\circ}$ viij. <i>DS.</i> Wieczór i rano po jednej pigułce zażywać. Od <i>biegunki</i> . <i>Rp.</i> Plumbi acet. oxyd. gr. vj, Extr. opii gr. jv, Aq. destill. $\mathfrak{z}$ iv, Sacchar. albi $\mathfrak{z}$ ijj. <i>MDS.</i> Dwa razy dziennie po dwie łyżki stołowe.
e.	Liquor subacetatis Plumbi, Liquor plumbi Hydrico-acetici, Acetum saturninum, Acetas Plumbi, Extr. saturninum, Plumbum subaceticum liquidum, Acetas plumbi basicus.	6 części Sacchar. saturni, 3 części Gletu. nalewa się 21 częściami wody przekroplonej, i miesza się, aż przyjanie białą burwę; precedza się i chowa w butelkach. Od dostępu powietrza tworzy się biały sól—Carbonas plumbi.		Działa jak saccharum saturni, tj. wysusza. Używa się od kóśkornic, kondylomów. Robi się z niego:

<i>Lez- ba.</i>	<i>Nazwisko.</i>	<i>Otrzymanie i własność.</i>	<i>Dawek.</i>	<i>U w a g i.</i>
a.	Aqua saturnina, Aqua plumbi.	Z $\frac{3}{4}$ acetum saturn. i $\frac{1}{2}$ sq. destill. Płyn biały.		Używa się na mokrzanki (kompressy) przy puchlinie.
b.	Aqua vegeto-mineralis Goulardi.	Do poprzedniej wody dodaje się Spirit. vini $\frac{3}{4}$. Płyn mleczny.		Działa jak poprzednia.
c.	Ungv. plumbicum, s. saturninum, Ceratum saturni.	$\frac{1}{2}$ Ungv. simp. (składa się ono z 1 cz. wosku i 4 cz. axung. porc.) i $\frac{3}{4}$ acetum saturni.		Dla nawiązek ran.
f.	Chloretum plumbi, Plumbum muriaticum, Plumbum chloratum.	Z saccharum saturni i soli warzelnej.	Nie używają się.	Jako usmierzające (paliativum) od bólu rakowego w piersi. Maść robi się: Chlor. Pbi $\frac{3}{4}$, Axung. porc. $\frac{3}{4}$. <i>Próbkę</i> Chlor. Pbi $\frac{3}{4}$ na $\frac{1}{2}$ sq. destill.
g.	Jodidum, Joduretum plumbi, Plumbum jodatum.	Saccharum saturni cum jodido potassae. Rozpuszczalny.		Działa jak plumbum nie zaś jod. Wewnątrz dawali od skrofuków; zewnątrz, od stwardniałych wiewiórdów (szankrów).
h.	Plumbum nitricum.	Kryształy rozpuszczalne.		Używa się na mokrzanki wysuszające
i.	Plumbum tanicum.			Używa się do maści wysuszającej. Z kamforą, od odleżyn (decubitus) i ran zaskarżonych.
j.	Plumbum oxalicum s. Hydro-oxalicum.	Biały proszek nierozpuszczalny.		Hoskins robi zeń następującą sól:
l.	Plumbum nitrico-saccharatum.	Do powyższej przyprawy dodaje się N_2O_5 .		Rozczyn w wodzie używa się do wtryskiwań w pęcherz; aby rozpuścić kamienie z fosforanu wapna.

§ 46. VI. MIEDŹ (Cuprum).

W kopalniskach znajduje się jako niedokwas, lub połączona z Cl.—W roślinach: rad. Ratanhise, Hba conii maculati, ba nawet w niższych zwierzętach. Od tłuszczu i kwasów niedokwasi się: stąd trują naczynia miedziane. Kiedy, do tak zatrutego niedokwasem płynu, przymieszymy N_2O_5 , i przydamy *Kali caustici*, tedy tworzy się osad *sinio-zielony*; a od *ammonii caustici*, *niebieskawy*. Miedź wtedy działa kiedy okwasa się w żołądku; przyprawy zaś jej już w gębie jednoczą się z proteiną, i ponieważ nierozpuszczalne, to długo zostaje w gębie smak miedzi. Sole, z połączenia niedokwasu miedzi z kwasami ustrojowymi, prędzej tworzą w żołądku albuminata cupri, i prędzej wciągają niż sole z nieustrojowych kwasów. Znaczna stoli część wyhlania się jako niedokwas lub kruszec. Miedź i jej przyprawy uspokajają nerwy, choć w skład ich nie wchodzi. Znajdują je w wątrobie, gdyż białkowiak miedzi (album. cupri) długo zatrzymuje się we wrotni (vena portae):

Od długiego zażywania powstaje *otrucie przeciągłe* (intoxicatio chronica), kolki, nudności, niestrawność (dyspepsia), duszności, nawet wodna puchlina z suchotami (marasmus). Od większego dawku powstają wymioty bez poprzednich nudności (sulphuretum cupri). rzadko biegunka. Od zbytniego dawku wynika *otrucie ostre* (intox. acuta): suchota w gębie, kruszcowy smak, duszenie w połyku, nudzenie, wymioty krwią, wzdęcie, zawrót głowy, mdłości, złudności (hallucinationes), bezprzytomność, duszenie, niemożność tętnów i śmierć od sparaluszowania. Kiedy otrzał się, po nujedzeniu, to niema zapalenia kiszek; a jeno przypadłości nerwowe. W *świłkach*: zielone plamy w żołądku. *Antidotum*: sulphuretum ferri (Bouchardat.), też cukier.

Użycie leczebne: 1) Jak wymiotne działają sulphureta. 2) Jako nudzące (nauseosa). 3) Jako alterantia antidiscretica, nawet od syphilis. *Zewnętrznie* Jak adstringentia, exsiccantia et styptica, od ran i krwotoków. Nakoniec, jako irritantia et caustica.

§ 47. Przyprawy miedzi.

<i>Użycie.</i>	<i>Nazwisko.</i>	<i>Otrzymanie i własność.</i>	<i>Dawk.</i>	<i>U w a g a.</i>
a.	Limatura cupri.	Trze się miedź palnikiem.	Kilka gronów.	Dawali od chorób nerwowych — wścieklizny. Rademacher od robaków, nawet od solitera. Nigdyżują się.
b.	Cuprum oxydatum nigrum.	Miedź nalewa się rozcięczonym kwasem saletrowym.		Nieurzędowy. Rademacher nazywał go lekiem głowy, dawał od udaru (apoplexia) $\frac{1}{4}$ —gr. j cztery razy dziennie. Dawał też od robaków: lecz w rozczywie niedokwasu miedzi, z białkiem, żyją robaki cztery doby.
c.	Cuprum sulphuricum oxydatum, Sulphas cupri, Vitriolum coeruleum, Nie-	Opółki miedzi rozpusz. w SO_2 . W kryształach niebie-		Z niego robi się próba <i>Cahena</i> dla odkrycia cukru w moczu. Ona składa się z 8 cz. Cupri bioxydati, z 5 cz. ac. tartarici, z 15 cz. Kali caustici i 80 cz. aq. destill. Papier napojony tym

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
	bieski kuperwas, Sini kamień.	ski; w proszku biały. Proszek nazywa się: <i>Pulvis sympatheticus</i> .		plynem i wysuszony, w moczu cukrowym, staje się czerwonym. <i>Działanie.</i> Łączy się z proteing, przypala tkankę wodnistą i rany. Od 2 do 4 gr. wywołuje wymioty bez nudności. <i>Użycie leczebne.</i> 1) Jak emeticum i alterans daje się od angina membranacea; lepiej działa tartar. stibiatus. 2) Jak exsiccans w małych dawkach, od biegunki ząbkowania (u dzieci). 3) Stypticum, od krwotoku biernego. 4) Diureticum w puchlinie. 5) Antispasmodicum—nie skuteczny. <i>Dawki:</i> od Krupy dzieciom daje się $\frac{1}{2}$ gr. co 10 minut; dorosłym zaś od 5—10 gr. <i>Rp.</i> Cupri Sulph. gr. jv. Pulv. gummosi gr. x M. ut f. pulv. Dat talem dosam (D. t. d.) $\mathcal{A}^2$ v. S. Użyć jeden proszek i zapić ciepłą wodą; jak nastąpią wymioty, brać pół proszku co dwie godzin. Jak alterans, adstringens, stypticum daje się od $\frac{1}{8}$ do gr. j kilka razy dziennie, w proszku lub pigułkach. <i>Zewnątrz</i> używa się jak exsiccans et stypticum. Wtryskiwanie przepisuje się tak: <i>Rp.</i> Sulph. cupr. gr. ij, Aq. rosar. rubr. $\mathfrak{z}$j. <i>MDS.</i> Pro injectione. Dla namaszczenia złożeń dystrycznych w gębie bierze się Cupr. Sulph. gr. ij na $\mathfrak{z}\mathfrak{z}$ syropu. Płókanie, od ślinocięku merkurysusowego, z 1—2 gr. na $\mathfrak{z}$j infusum salviae s. rosarum rubrum. Proszek używa się dla wdmuchnięcia w krtani od suchotów gardłanych. <i>Możronkę</i> robi się tak: <i>Rp.</i> Sulph. cupr. gr. ij. solve in Aq. rosar. $\mathfrak{z}$j. opii puri gr. j$\mathfrak{z}$ (sesqui). <i>MDS.</i> Colyrium. W kawałku służy dla przypalania łącznicy przy zapaleniu oka.
d.	Cuprum sulphurico-ammoniacum, Sulphas cuprico-ammoniacus s. ammoniacale.	Cuprum sulphuricum rozczynia się in liquore ammonii caustici; na to nalewa się słój alkoholu, pod którym tworzą się kryształy. W wodzie rozpuszcza się.	$\frac{1}{6}$ —1 gr.	<i>Użycie.</i> Daje się jak alterans nervinum od porażenia nerwów ruchu—(w epilepsji, w Chorea Sti Viti, kiedy one powstały od zakażenia wenerycznego lub merkuryalnego; od cardialgia, asthma spasmodicum, hysteria) w ilości od $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ gr. Téż w zimnicy. Jak alterans antidiscriticum—od diabetes mellitus; lecz, jak ta choroba pochodzi od rozmaitych przyczyn, to nie zawsze pomaga. Na syphilis secundaria nie działa.

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
				Dają się od $\frac{1}{16}$—gr. j kilka razy dziennie. Następuje działa- nie zborowe i przedłużone otrucie. Przepisuje się w tej formie: <i>Rp. Cupri sulphur. ammon. gr. x, Solve in aq. destill. q. s. Mirae panis ʒj. Liq. ammon. carbon. q. s. M. f. pilul. N° 50. D. in vitro bene clauso. S. Dwa razy dzien- nie od 2 do 4 pigulek. Lub: Rp. Cupri Sulphur. ammon. gr. vjij, Rad. Valerianae ʒʒ, Elaeosach Cienam. ʒj. M. f. pilul. Divide in vjij partes aequales. S. Czciennie dwie pigul.</i> <i>Zewnątrz</i> używa się na płókanie w angina Dla wtryskiwań w rzerzające 1 do 2 gr. na ʒj wody.
a.	Aqua coerulea s. coe- lestis, Aqua ophtalmica saphirina.	Rozczyn poprzedniej soli w wodzie.		Używa się od zapalenia oczu—blennorrhoea.
e.	Liquor cupri ammo- niato-muriatici, Murias ammonii et cupri liqui- dus. Liquor antimiasma- ticus Koechlini.	Opilki miedzi rozczy- niają się in liquore am- monii caustici, i przydaje się kwas solny (Cl_2H_2), aż do utworzenia się nie- bieskiego osadu.		
a.	Aqua antimiasmatica Koechlini.	Przygotowują z po- wyższej: ʒj na ʒx wody <i>fortior</i> ; ʒj na ʒxx wody <i>mitior</i> .		Używali od caries syphilitica; od zakażenia morkuryalnego, od szkro- fułów, liszajów; rachitis, raka. Teraz używa się: 1) Jak nervinum antispasmodicum—2) od Catarrhus gastrointestinalis, od rozwolnie- nia w suchotach i daje się, po obiedzie i wieczery, łyżkę tej wody z łyżką czerwonego fran. wina. Dzieciom łyżeczkami od kawy. <i>Zewnątrz</i> używa się dla obmywania wysypek i liszajów.
f.	Cuprum aceticum.	Dwa rodzaje:		
a.	Subacetas cupri, Aeru- go, Virides aeris, Vert de gris.	Blachę miedzianą kła- dzie się do chodzącego wina, i utworzoną sól ze- skrobują. Zielona twarda,		Sam się nie używa, z niego się robi: 1) <i>Oxymel s. Linimen- tum aeruginis</i>. Aerugo, ocet i miód razem się gotuje; używa się od liszajów i wiewióra w gardle (szankra). 2) <i>Ungu. aeruginis aegyptiacum</i>, skład tenże.—3) <i>Ceratum aeruginis</i>, <i>Ceratum viride</i>:

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w o g o l.
		nie rozpuszcza się w wodzie.		aerugo, wosk, terpentyna, żywica. Używa się dla uspokojenia bólów w naciskach i dla podtrzymania fontanelów.
b.	Acetas cupri, Cuprum aceticum, Aerugo crystallisata, s. Flores virides aeris.	Aerugo gotuje się w occie i krystalizuje się. Rozpuszczalna sól.		Używa się jako wymiotnik.
g.	Cuprum aluminatum, Lapis divinus.	Stapia się aerugo, salitra i alumen, przed zastygnięciem, dodaje się kamfory.		Używa się w chorobach oczów: od szarotoku, ropienia. Kawalkiem, lub roztworem przypala się. Na roztwór bierze się gr. i do jv, na 3j sq.
h.	Cuprum nitricum.			Służy do wypalania wiewiórow.
i.	Cuprum muriaticum, Hydrochloras cupri.	Zielone igły.		Daje się od $\frac{1}{12}$ — $\frac{1}{4}$ gr. jako antidyscraticum w lues inveterata.
j.	Cuprum carbonicum.	Rozpuszczalna sól w wodzie, światło-zielona.		Daje się od bólów nerwowych w wielkich dawkach; anglicy dają 3j.

§ 48. VII. CYNK (Zincum).

Dawniej nazwany *Speltrum s. Marcasita aurea* (alba); z SO_2 wydaje gaz wodorodny (H_2). *Działanie fizjologiczne*: kiedy kruszec, wewnątrz użyty, tworzy sól, to ona przechodzi w krew (trawi się); rtęć na naczynia nie używa się. U rękodzielników brązu zdarza się: ból głowy, targanie, wymioty; co więcej zależy od cząstek As. znajdujących się przy tym kruszcu. Cynk tworzy w żołądku *albuminata aini*.

Jedne z jego przypraw wysuszają, inne przypalają—jak chlorek cynku. Od częstego zżywania tworzy się zatrucie przedłużne (intox. chronica): osłabienie, przykurczenie członków i zatwardzenie stoła. W leczebnych dawkach działają jak (emeticum) wymiotne np. Zincum sulph. Od wielkiego dawku następuje zatrucie ostre, z przypadkościami zatrucia miedzią, t. j. żołądkowe i nerwowe. Takież i leczenie: mleko, biało, cukier, i garbnik (tannat).

Użycie leczebne: 1) Jak emeticum;—2) Alterantia nervina (od zrzęzki, biegunki);—jak 3) Alterantia antidyscratica.

Zewnątrz używa się dla wysuszania ran i jak wypalające (causticum).

§ 49. Przyprawy cynku.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
a.	Zincum oxydatum, oxy- dum zinci, dwóch ro- dzajów:	Przepala się Cynk w ogniu.		
a.	Zin. oxydatum, subli- matum, s. via sicca pa- ratum.	Przy się w tyglu, pa- ra jego uchodzi do przy- jemnika; na dole jego osiadają nitk: <i>Lana phi- losophica</i> ; w górze zaś, <i>Flores zinci</i> , s. <i>Nihilum album</i> .		Wraz z Cynkiem ulatuje As. i Sb. i dla tego trzeba oczysz- czać.
b.	Zincum oxydatum va- humida paratum.	Rostwór cynki sulphu- rici osadza się przez na- trum carbonicum. Miał- ki proszek.	1—3 gr.	Przechodzenie jego w krew zależy od pokarmu: przy mięsny, tworzy się <i>chloratum zinci</i> ; przy roślinnym, młeczne sole cynku. Sole te rozkładają się i tworzą <i>albuminata zinci</i> , które rozpuszczają się w kwasach. Nie wiadomo ile przechodzi w krew i lepiej nie używać. <i>Użyte leczebne.</i> Od chorób nerwowych: <i>cardialgia</i> , <i>gastralgia</i> ; od <i>tussis convulsiva</i> , od choroby Ś. Walentego, od robaków. Daje się z opium, strojem bobrowym, <i>Valeriana</i> ; np. <i>Rp. Zinc. oxyd. ℥j. Pulv. rad. Valer. ℥j. Castorei gr. jv. M. ut f. pil. M^o x.</i> <i>Zewnątrz</i> używa się jak <i>exsicans</i> na rany cum pulv. <i>Lycopodii</i> , cum <i>farina Oryzae</i> . Maść robi się z 1 części na 16 części <i>adfa</i> .
b.	Zincum carbonicum, <i>Lapis calaminaris</i> , — (<i>Galman.</i>).	1 część Zin. sulph. i 1 część Natri carbo- nici (sal sodae).		Dla posypywania ran; i robi się z niego <i>Ungv. de lapide Ca- laminari</i> .
c.	Zincum sulphuricum, <i>Sulphas Zinc.</i> , <i>Vitriolum album</i> — Białły kuperwas.	Cynk rozpuszcza się w kwasie siarczanym. Krystaliczny w wodzie rozpuszcza się.		<i>Działanie fizjologiczne:</i> Na skórę silnie działa, rozrzedniony słabiej. Przy otruciu: wzdęcie, brak tętn jak w cholerye. <i>Działanie leczebne:</i> od jv do vj gr. działa jak wymiotnik. W ma- łych dawkach rzadko się używa: w chorobach nerwowych — od kon-

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
				wulsyj, od asthma W średnich dawkach działa jak adstringens et stypticum. Na wymioty tak się daje: <i>Rp. Zinc. Sulph. ʒʒ, Aq. destill. ʒiij. MDS.</i> Co kwadrans, jedną lub dwie łyżek, do skutku, zażywać. Zewnątrz używa się jak adstringens (ściągające) od rzerzęzki, i daje się gr. j na ʒj aq. destill. Na płókanie ʒj na ʒvj. Jak causticum, do wypalania kondylomów. Stypticum gr. x na ʒj aq. Dla obmywania wysypek tak się przepisuje: <i>Rp. Sulph. Zinci. ʒʒ, Deti rad. Helenii ʒj. MDS.</i> Na morzanek, od zapalenia oka, daje się tak: <i>Rp. Sulph. Zinci gr. ij, Aq. destill. ʒiv, Opio gr. jʒ MDS.</i> — <i>Ungu. contra Scabies Jasseri: Rp. Sulph. Zinci, Flor. Sulph., Pulv. baccæ juniperi (singalorum) a'a ʒij, Ol. laurini q. s. M. ut f. unguentum MDS.</i>
d.	Zincum aceticum, Acetas zinci.	Niedokwas cynku rozpuszcza się w kwasie octowym. Światło-żółte listki.		Działa jak poprzedni, lecz słabiej: złoty lepszy do użycia; daje się: 1) Jak antispasmodicum 1—5 gr. 2) Adstringens, od biegunki—5) Emeticum 5—10 gr. Rademacher nazywa go opium minerale. Link od uchoćcieku (dla wryskiwania) tak przepisuje: <i>Rp. Zinci acet. ʒʒ, Aq. Chamom. ʒviij, Laud. liquid. Syd. ʒj, Ac. pyrolignosi ʒj. MDS.</i> Pro injectione.
e.	Zincum Hydrocyanicum, Cyanatum, s. cyanuretum zinci.	Zin. aceticum osadza dla się przez Ac. hydrocyanicum. W wodzie nie rozpuszcza się.	$\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{2}$ gr.	Działa jak kwas pruski. Dawali od bólu głowy nerwowego (cephalalgia nervosa), od wielkiej-choroby, koklusu, asthma—w proszku z cukrem.
f.	Zincum ferro-cyanatum, ferro-hydrocyanicum, Ferro-cyanidum zinci.	Zin. Sulphuricum osadza się przez Kali ferro-cyanatum.		Lepiej nie dawać go; Hufeland używał go w chorobach nerwowych.
g.	Zincum jodatum, Jodetum s. Joduretum zinci.	Prostym połączeniem Jodu z Cynkiem.		Zrzęcy w dotknięciu; im przypalają pachlinę migdałowców (tonsillae) i bierze się od 10—50 gr. na ʒj wody. Maść szkrofuliczna z drachmy na ʒj Axung. porc.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
h.	Zincum muriaticum, Zin. chloratum, Chlore- tum zinci, Butyrum zin- ci.	Carbonas zinci roz- puszcza się w kwasie solnym (Cl_2H_2). Gęsty jak masło.		Łączy się z proteiną i przypala. Strup gruby, miękki, w koło niego zapalenie; po tygodniu odpada, a pozostaje się rana nieskora do zbliznienia. Wewnątrz rozgrzewa żołądek, powiększa pot i mocz. Od 4 gr. gastroenteritis, przypadłości nerwowe i śmierć. W małych dawkach używają tę sól od syphilis secundaria et scrophulosis. Zewnątrz używa się dla wypalania szaników, lecz niebezpiecznie im wypalać; dla powizek lepsza jest sq. phasadenica. Od bólów we- nerycznych w kościach tak się daje. Rp. Zinci chlor., gr. jv, Aceli muriat. gutt. ij, aetheris sulph. ʒj. MDS. Po 20 krepel dziennie zażywać. Używa się też od Eczema, Lupus, Elephantiasis.
i.	Zincum valerianicum, Valerianas-zinci.	Ac. valerianicum na- sycy się niedokwas cynku.	1—5 gr.	Używa się w proszku 1 do 10 gr. W pigułkach daje się od zatrzymania miesiączki i od spazmów.

§ 50. VIII. BIZMUT I JEGO PRZYPRAWY.

Bismut (Bismuthum, Marcasita) jest to kruszec biało-czerwony; znajduje się samorodny, rzadko zaś jako niedokwas, lub w połączeniu z Antymonem. Ma ciężkości względnej 9, 88; twardy, ale kruchy i ścięra się na proszek.

a.	Bismuthum nitricum praecipitatum, Subnitras bismuthi, Bismuthum ni- tricum oxydatum basi- cum, Magisterium bis- muthi, Marcasita alba.	Bismut rozpuszcza się w N_2O_5 .	1—5 gr.	Przy długim zażywaniu traci się lśnienie, łajno czarne. Prze- chodzi w krew: gdyż znajdowano go w moczu. W żołądku roz- puszcza się, śluz i żółć osadzają go. Od wielkiego dawku przy- padłości zapalenia jelitów i nerwowe. Od otrucia używa się jako an- tidotum, terrum sulphuricum hydricum. Użycie leczebne: od cardialgia, gastralgia. Od wymiotów w cho- lerze, od biegunki suchotniczej, od rozrzań w dysenteria. W cho- lerze daje się gr. x z magnexyą. Dodaje się z extractum Hyoscy- ami i z elaeosaccharum valerianae. Od biegunki, cum ipecacuanha et opio.
----	---	---	---------	--

§ 51. IX. CYNA I JEJ PRZYPRAWY.

Cyna (stannum, *Jupiter*) znajduje się jako niedokwas i siarczyk cyny; angielska najczystsza. Ciężkości względnej ma 7, 29; bardzo ciężka i robią z niej *stannum foliatum*.

Użycie leczebne: Jak *anthelminticum* dawała się od robaków w opłaskach (rasurum stanni), które albo rozrzucały, albo okwaszając się trują lub działają znajdującym się w cynie arsenikiem. Z cytwarem dawali jako electuarium od 3j do 3ij kilka razy dziennie.

Liczba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
a.	Stannum oxydatum et Stannum oxydulatum.	Obie w wodzie nierozpuszczalne.	1—10 gr.	Dawniej dawali od 5 do 10 gr. od robaków. Sama cyna przepisuje się tak: Rp. Stanni granul. 3ß. Sem. Cinae 3ij. Extr. Absinthii 3j. Mellis Crudi q. s. M. ut f. Electuarium. DS. Łyżeczkę do kawy dwa razy dziennie.
b.	Stannum muraticum oxydulatum, Chloretum stanni.	Opłaski (rasura, limatura) rozczyniają się w kwasie solnym (Cl_2H_2).	$\frac{1}{8}$ — $\frac{1}{2}$ gr.	Chlorek cyny jest to przyprawa żrąca; truje przy przypadłościach zapalenia jelitów, i paraluszu płuc i serca. <i>Użycie leczebne wewnętrzne:</i> Daje się od solitera, spazmów, od wielkiej choroby, kiedy ona pochodzi od zniknięcia wysypek. Daje się in spirito muratico aethereo od $\frac{1}{8}$ do $\frac{1}{2}$ gr. dwa razy dziennie (t. j. gr. ij na 3j, po 10 kropel); od solitera zaś gr. ij.

§ 52. X. KADM I JEGO PRZYPRAWY.

Kadm (Cadmium) działa podobnie jak cyna. Chloretum cadmii jest truciźną.

a.	Cadmium sulphuricum.	Kadm rozczynia się w rozwodnionym kwasie siarczanym (SO_2). Kryształy bure w wodzie nierozpuszczalne.	gr. ij—vj na 3j Aq. dest. gr. j—ij na 3i Ax. por.	Na skórę działa jako drażniący (irritans); rozciągnięty zaś ściągający (adstringens) i używa się od uchocieku (otorrhoea).
----	----------------------	---	--	--

§ 55. XI. ANTYMON I JEGO PRZYPRAWY.

A) Właściwości fizyczne. *Antimonium s. Stibium* jest to kruszec srebrzysto-biały, kruchy. Prażony zamienia się w parę, która na zimnych przedmiotach osiada i tworzy *flores antimonii argenteae s. Nix antimonii*. Ciężkość względna 6, 7. Przy antymonie jest cząstka arszeniku wydająca się zapachem czosnku.

B) Działanie fizjologiczne: Kruszec ten w żołądku okwasa się i działa, natem też oparte *pilulae aeternae*, stąd tak nazwane iż, raz użyte i ze stołcem odeszłe, służą do dalszego zżywania; — jest to szrót z antymonu. Przyprawy tego kruszczu w dotknięciu drażnią, rany od nich zagnijają się; a tartarus stibiatas, na skórze, nawet wywołuje pryszczę. Przysparzają wydzieliny błony śluzowej, sprawdają rozwolnienie. Nawet przyprawy nierozpuszczalne w wodzie, rozczyniają się w płynach żołądka; w krew przechodzą i znajdowano je w wątrobie. Działając na ogniska nerwowe osłabiają włókna naczyń i skóry; i stąd miękną tętna i następuje przeziw skóry (pot). Oddychanie utrudnia się, zatem idą nudności i dreszcze. Wydzielenie morzu i śliny obfitsze; stąd powiększa się wessanie i zmienia się skład krwi. Ciało do tych przypraw przyczyna się — *tolerantia*. Kiedy zaś krew bogata we włókna to nawet wielkie dawki nie szkodzą. Od długiego używania małych dawek psuje się trawienie: język bieleje, kolki, biegunka śluzem i żółcią; wzdęcie, odbijanie się kwasów (gągaga) i goryczy, słowem — osłuznienie żołądka (*catarrhus gastrintestinalis*). Poczem następuje *otrucie przedłużone* (*intox. chronica*): ziębnienie, gorączka, ból głowy, łusanie w członkach; wrzody, liszaje, rany; poty wycieczające i śmierć. To zdarza się w rekedzielnich gdzie robotnicy tracą nawet popod płciowy. Od wielkiego dawku następuje *otrucie ostre*. Przypadłości są żołądkowe i mózgo-grzbietne (*gastroenteritis et cerebrospinales*). Wtedy, od zwolnionego obiegu krwi w płucach, płaje się krew. Od przypraw z chlorem, następuje nieżył (*gangraena*) żołądka i polyku (*oesophagus*). Atoli może zgon nastąpić od samych zawisk nerwowych, bez przypadłości żołądkowych; i odwrótnie, od wtłuszczenia w żyłę — sprawą nerwów — następuje zapalenie żołądka. *Leczenie od otrucia*: podniecać wymioty, dawać śluzowe napoje, wywar gallasu, zresztą leczyć przypadłościowe.

Użyte leczebnie: Daje się 1) jak wymiotnik (*emeticum*) i sprawia długie nudności, potem wymioty i rozwolnienie. 2) Jako *sedantia* (usmierzające): gdyż nudności niszczy rozdrażnienie nerwów sprawujące bóle. 3) Używają się jak *antiphlogistica* (przeciwzapalne) i nie ponikają ciepłoty (*temperatury*) ciała; a wpływają rozprężając mięśnie *sereca*. 4) Jako *odciągające* (*revulsiva*) drażnią żołądek doś krew odciągają. 5) Jak *spłwocinowe* (*expectorantis*), gdyż rozczepiają spłwociny ułatwiają ich wyrzucenie (dają się nawet w zapaleniu płuc). 6) Jak *poćce* (*diaphoretici*) dają się w śluzicy (*catarrhus*) i w niemocach od przziębnienia, gdyż powiększają przeziw skóry. 7) Działają jak rozpuszczające (*resolventia*); gdyż, unosząc z ciała cieczy, wywołują rozpuszczenie i wessanie chorobliwych złoów. 8) Jak *przeciwoskazyne* (*alterantia antiscrofulacea*) dobre od skrofuiów, gońców (*rheumatismus*), od wysypek, syplis; atoli słabiej działają jak żywe-srebro i As.

Przeciwskazyne (*contraindicaciones*) przy zżywaniu: Długo nieadawać boć psują strawność. Nie dają się w zapaleniu żołądka, kiedy rozraniony, przy gruźlicy żołądkowej (*tuberculosis*). Działanie ich wzmacnia się kwasami żołądka, otóż przepisując jako spłwocinowe (*expectorantis*) nie dawać z kwasami, a owszem z odkwaszającymi (*antacida*). Dając wymiotnik winny (*tart. stib.*) strzedz się aby nie nastąpiło działanie zbirowe. Używając jako poćce trzeba pozostać w stancyi.

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U	w	a	g	i.
a.	Stibium sulphuratum nigrum s. levigatum, Sul-	21 części Antymonu, 9 — Siarki,	1—10 gr. w proszku,	Nie wiadomo ile przechodzi w krew, i zasadnie (racjonalnie) używać trudno. Dawali jako poćce cum deco sarsaparillae, od				

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
	phuretum antimonii nigrum, Antimonium crudum praecipitatum, Sexqui sulphuretum stibii lavigatum (proszkowany).	mieszają się i prażą.	kilka razy dziennie.	wysypek, od zakażenia merkuryuszowego (hydrargyrosis). Wechodzi w skład Decocti Lasitani, deti Pollini cum fol. juglandis regiae.
b.	Stibium Sulphuratum aurantiacum, Sulphur auratum antimonii, Polysulphuretum stibii, Sulphidum stibicum.	Natr. carbonicum, Sulphur, Stibium sulphuratum nigrum i węgiel topią się w tyglu; masę tę rozpuszcza się w wodzie, i dodaje się, po przecedzeniu, kwasu siarczanego do utworzenia się oranżowego osadu. — Nie rozpuszcza się, złoci srebro.	1/2 do 1 gr. kilka razy dziennie.	<i>Działanie fizjologiczne.</i> Sprawia wymioty i rozwolnienie; mała cząstka przechodzi w krew. <i>Użycie leczebne</i> tak jak wyżej (w ogóle) przedstawiono: daje się jako expectorans w catarrhus bronchialis; w suchotach; w drugim stopniu zapalenia płuc. W krupie daje się po gr. ij co dwie godziny; i tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Sulphatis antim-on. aurati gr. jv, Mucilaginis gummi trag. Syrupi liquirit. ʒʒ ʒʒ, Aq. foenic. ʒj. <i>MDS.</i> po łyżce od kawy. Daje się z opium, morfiną i kalomelem. <i>Pulvis alterans Plummerii</i> składa się: z 1 części Calom., z 1 części Sulphatis antim. aurat. z 2 części pulv. resinae Guajac. <i>Sapo stibiatus</i> jest to połączenie tej soli z mydłem et cum liquore kali caustici. Rozpuszczony w wodzie daje <i>liquor saponis stibiati</i> i zatywa się od 10 do 20 gutt.
c.	Stibium sulphuratum rubrum, fuscum, Sulphuretum antimonii rubrum, Kermes mineralis, Oxysulphuretum stibii.	Stopą się razem: stibium, sulphur i natrum carbonicum. Jest to połączenie zewnętrzne, mechaniczne.	gr. 15—30 dziennie.	U nas rzadko się używa; w Anglii zaś jak tartarus stibiatus.
d.	Calcaria sulphurato stibiata, Calx antimonii cum sulphure.	Topią się razem: stibium sulphuratum nigrum, konchy i siarka.	2—6 gr. kilka razy dziennie.	Dawniej używali od szkrofotów, jak dziś jód. — Rozczyniony w wodzie daje: <i>Aqua stibiata sulphurata</i> ʒj na ʒjv aq.) którą pili z młóciem. Nie używa się.
e.	Hepar antimonii, Kali sulphurato-stibiatum, Pulvis febrifugus Jacobi.			Używa się w Anglii.

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
f.	<i>Stibium oxydatum griseum, Ac. stibiosum et stibicum.</i>			Nie używa się.
h.	<i>Stibium oxydatum album, Superstibius potassae, Antimonium diaphoreticum ablutum.</i>	Antimonium crudum topi się razem z saletrą (kali nitricum), Białe proszek.	5—20 gr.	Dawali go na poty.
i.	<i>Tartarus stibiatus, Tartarus emeticus, Tartraz stibi et potassae. Stibio Kali tartaricum.</i> Winnik wymiotny.	Jest to podwójna sól z <i>Stibium tartaricum</i> et <i>Kali tartaricum</i> . Otrzymuje się z kamienia winnego, którego kwas nasycza się niesodokwasem antymonu. Krystalizuje się w oktaedry. Łatwiej rozpuszcza się w gorącej wodzie, też w winie; w spirytusie nie rozpuszcza się.	Jako expectorans. $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ gr. Nauseo. $\frac{1}{4}$ — 2 gr. Antiph. 5—6 gr. Emetic. 2—4 gr.	<i>Działanie fizjologiczne</i> Kiedy tę sól, z maścią, wcierać to się tworzy pryszczę jak w ospie; po trzech dobach ropa w nich gęstnieje i kółceje i tworzy się gruby strup, a po spadnięciu zostaje się blizna. Wysypce tej towarzyszy gorączka. Przy użyciu wewnętrznie, na połyku i żołądka (przy Cardia, ujściu oesophagus), tworzy się rozrażenia—erosiones. Gruczoły Peyera rozrażniają się i nie chcą się goić. W małych dawkach wydziela śluz; pomniejsza ruch zastawkowy (musculus peristalticus) kiszek; sok gruczołów żołądkowych i pancreas powiększa się; wtroba więcej żółci wydziela. Od $\frac{1}{4}$ — 1 gr. następuje nudności od wpływu na nerw błędny (vagus); zawrót głowy, drżenie członków, targanie, drganie dolnej wargi; tętno staje się miękkiem i powolnem. Żółć pomniejsza się, gdyż śloki rozszerzają się. Od 1 do 2 gr. nudności i wymioty, po nich rozwolnienie. Od 2 do 6 gr. następuje wpływ na serce bez wymiotów. Zaś od 20 gr. następuje <i>ostre otrucie</i> (?) z przypadłością nerwową: konwulsje, paraliż serca i płuc. Kiedy wywołuje zapalenie żołądka tedy nie działa na nerwy; a kontrastymulacji sądził, iż to zależy od krwi zapalnej zawierającej w sobie nadmiar włókniwy. Otrucie to leczy się tanninem. <i>Użycie leczebne:</i> Daje się w małych dawkach dla powiększenia wydzielin; w gorączkach—in catarrho gastrointestinali; też kiedy się mało żółci wydziela (status biliosus), przy wysypkach, gośdciu. Jak expectorans daje się od bronchitis, laryngitis catarrhalis, w krupie,

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
				w zapaleniu płuc; w gruźlicy (nie daje się kiedy jest gorączka).— Używa się jak resolvers przy zastoinach w przyrządzie jamy brzusznej, w gruźlach śródjelitnych. Pomaga od robaków zmniejszając śluz—ich łożysko.—Używa się jak antiphlogisticum gdyż sprowadza rozprężliwość włókien serca i tętnic (artery); zład dobrze działa w pierwszym okresie zapalenia płuc—daje się 3—6 gr. dziennie i stawi się bańki lub pijawki. Daje się też kiedy gościec ze stawu na staw przeskakuje, poraża serce i błony mózgowe; też w phlebitis, od zapalenia macicy (metritis), od zapalenia przyjądra (orchitis gonorrhoeica), angina tonsillaris. I tu też daje się od 5 do 6 gr. Jak <i>nauseosum sedans</i> w mania furibunda, nymphomania, delirium tremens—Jak <i>nauseosum resolvens</i>, od zatwardzenia jajników, jędr, skóry; używa też przy wprawianiu zwężnic, gdyż mięśnie rozprężają się.—Jak emeticum gdzie potrzebne wstrząśnienie całego ustroju (organizmu). Przeciwnskazanie: nie daje się na wymioty ciężarnym i mającym skłód udarowy (habitus apoplecticus). Daje się jeszcze dla przerwania wysypki, od koklaszu i krupy. Sposób użycia: Jak antiphlogisticum przepisuje się cum nitro. Woda zadrażniająca robi się z 5j na 33. —Ungv. tartari stibiat. s. Autenriethi, robi się z 1 cz. na 4 cz. sadła. Empl. Autenriethi z 1 cz. na 4—8 części empl. diachyl. compos.—Dla wywołania przyszców łączy się cum ol. crotoni. Od zapalenia płuc tak się przepisuje: Rp. Tartar. stib. gr. vj; Aq. ceras. 3iv, Mellis despumati 3j. MDS. Co dwie godzin po dwie łyżki stołowe. Lub: Rp. Tartari stib. gr. iij Decocti althaeae 3vj; Syrupi com. 3j. MDS. Co godzinę łyżkę. Skoro rozwolni przestać dawać. Jako expectorans Rp. Tart. stib. gr. ij, Extr. opii aq. gr. j, solve in aq. destill. gutt. jv, adde extr. liquirit. 33. M. ut f. lege artis pilul. N° 30. Consper. pul. liquir. DS po jedncj, lub dwie pigułki dziennie. Jako emeticum Pul. rad. Ipecacuanhae 3j, Tart. stib. in aq. destill. q. s. soluti gr. vj; Extr. graminis q. s. ut fiant boli N°vj.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w a g i.
				<i>DS.</i> Co kwadrans po jednym bolu do skutku. Lub; <i>Rp.</i> Tart. stibiat. gr. ij—jv, Rad. Ipecacuanhae $\frac{ij}{3}$—3$\frac{3}{4}$, Aq. fervide (v. bulientis) $\frac{3}{4}$; <i>Syrupi Senegae</i> $\frac{3}{4}$. <i>MDS.</i> Łyżką co 10 minót do wymiotów. <i>Pulvis vomitorius</i> składa się z Ipecacuanhae gr. xx i Tart. gr. j. <i>DS.</i> Za- żyć na raz. Jak <i>antiphtlogisticum</i> <i>Rp.</i> Tart. Stib. gr. ij, Natri sulph. $\frac{3}{4}$, Nitri depurati $\frac{3}{4}$. <i>MDS.</i> To rozcieńczyć w butli wody i pić szklankami.
j.	Vinum stibicum, Vi- num antimonii Huxha- mi, Aqua benedicta Bon- landi.	Tart. stib. gr. ij. Malagi $\frac{3}{4}$.		Jak expectorans daje się dzieciom tyle kropel ile liczą lat; na wymioty, łyżeczkę do kawy; dorosłym $\frac{3}{4}$ na raz.
k.	Liquor stibii muriatici oxydati, Liquor chlorati stibii, Butyrum antimo- ni.	Stib. oxyd. gris-um go- tuje się z kwasem sol- nym i paruje się do gę- stości masła.		W dotknięciu wypala, tworzy grube strupy i ranę. Używa się do wypalania kondylomów, narostów.
l.	Antimonium iodatum, Jodatum stibii, Joduretum stibii.	Nagrzewa się Jod z Antymonem.		Używa się dla wywołania wysypek i przyszców.

§ 34. XII. ARSZENIK I JEGO PRZYPRAWY.

Znajduje się w ośalach kopalnych jako cobaltum crystallisatum. Połączony z kwasorodem (O) tworzy ac. arsenicosum (As. album) trującą. *Trucizna ta poznaje się.* Kiedy jest w proszku i nasypie się na żar, tedy odkwasza się i wydaje zapach czosnku. Kiedy nad tym dymem trzyma się szkło, to As osiada w okłajdurach. Kiedy się tę truciznę włoży do rurki szklanej z węglem i nagrzewa się, to tworzy się obrączka zwierciadłana. Kiedy zaś ac. arsenicosum rozcieńczony, to dodana woda wapienna (aq. calcis) daje biały osad; cuprum sulph. ammoniatum—zielony; zaś argent. nitricum ammoniatum—biały.

Proba Marcha Kiedy ta trucizna znajduje się z plynami ustrojowymi, tedy dodaje się SO₂ i wkładają się kawałki cynku. Woda (H₂O) rozkłada się, a wodorod (H) rodząc się (in statu nascendi) łączy się z tą trucizną i tworzy gaz wodorodno-arszenikowy; który, przechodząc przez rozpaloną rurkę, rozkłada się: wodorod (H) ulatnia się; zaś arszénik tworzy kruszcowy osad.

Kiedy tę truciznę potrzeba wykryć w częściach ciała, a znajduje się proszek (np. w żołądku), tedy próbuje się jak wyżej. Jeśli zaś pro-

soku nie widać, to żółdek kraja się i wrzży w wodzie przekroplonej z dodaniem liquoris kali caustici. Potem przeciedza się, dla oddzielenia włókniiny i białka; żeby zaś wydzielić sernik (caseinum) dodaje się kwasu octowego; i znów się gotuje i przeciedza: pozostały zaś w płynie As. poznaje się odczynnikami (reagentami), lub próbą Marcha.

A) *Działanie fizjologiczne*: Jest trucizną dla zwierząt i dla roślin: koń przeniesie 3 flj, gdyż ma w soku żółdkowym dużo wapna; bydło zaś, mające li półmł od kilku granów ginie. Arsenik (kruszeo) szkodzi stopniowo okwaszając się w żółdku. W dotknięciu a. arsenicum mniej zjadliwy niż ac. arsenicosum i para jego. On, dany od 1/20 grana, jest nagrzewa w żółdku i uważa się za środek wzbudzający—ex-citans, lecz rzadziej jest on istotą zadrażniającą; i Lehman sądzi, iż psuje trawienie; przy częstym zażywaniu takiego dawku—schnięcie w gardle i pragnienie. Od cokolwiek większego: nudności, drapanie w polyku i ból w żółdku. Od pełnego lekarskiego dawku, lub od dzielonych (refractis) liczących, powstaje gorączka; i, kiedy nie przestanie się zażywać, stan gorączkowy powiększa się, oczy uskrzą się i podpuchają—oedema arsenicalis; powieki zaczerwieniają się, a twarz bladnie. Lekarz nie powinien dochodzić do tych *signa praemonitoria*, gdyż za nimi idzie otrucie przecięgłe (intoxicatio arsenicalis chronica), niedające się wyleczyć w zupełności. Są ludzie co jeno tyją od arseniku, jak doctor Arman. Do innych przypadłości należą: suchy kaszel, palenie dłoni i podeszwów, zawrót głowy, bezsenność, wrzody, wyrzuty, mąrywanie paznogi i ich spękanie. Przypadłości nerwowe przedłużonego otrucia: trzęsienie członków (nóg i rąk) formicatio—mrowie, trzęsienie członków, parulaz ruchu i czucia. Stepiłość władz umysłowych, obojętność, majaczenie (mania), spięzka, konwulsye i śmierć zupełnie przytomna.

Od wielkiego dawku następuje otrucie ostre (intox. acuta). Przypadłości tu zależą: od ilości, podmiotowości otrutego i stanu żółdka—jeśli żółdek pusty arsenik idzie ad venam portam (do wrotni); kiedy zaś napełniony—przechodzi w krew. *Trzy bywają formy* tego otrucia: 1) *lethala* (gastroentericus) oznacza się następującemi przypadłościami: ból pod łyżeczką, wymioty, zapalenie otrzewni (peritonitis), wzdęcie (meteorismus), biegunka, palenie w kiszach napieranie (tenesmus) i przepiękienie kątni (rectum); dysuria, stranguria, haematuria. Tętno małe, skóra pokryta kleistym potem, bicie się serca, duszności; przed zgonem konwulsye i mdłości.—2) *Forma meningi-puerperalis* (cerebrospinalis). W niej odrazu występują przypadłości nerwowe: opadnięcie z sił (colapsus virium), mdłości, konwulsye, parulaz, katalapsya, i śmierć nagła. 3) *Forma mixta*, w niej zrazu przypadłości zapalenia żółdka, po nich zaś idą nerwowe, i zabijają chorego. *Zmiany zwłokowe*. mummificatio arsenicalis. Antidotum stanowi liquor ferri oxydati hydrici—daje się, na gr. j As, gr. XX tego płynu; lub liq. ferri oxydati aceti. Otrucie to złąd jest tak uporczywe że As długo zostaje w wątrobie.

B) *Użycie lecznicze*: 1) Daje się od zimnicy kiedy ta nieustępuje chinie, i kiedy okres ziębienia krótszy od okresu gorączki. 2) Dobrze działa użyty od gołca, bo silnie wpływa na mózg. 3) W chorobach nerwowych nie pomaga, od szaleństwa także; od melancholii rzadko. 4) Od zadawnionych wysypek działa doskonale kiedy skóra bez życia. Od raka, przymiotu i skrofulów nie pomaga.

Sposób użycia: Dawać w małych dawkach przez trzy tygodnie, poczem także przerwa: kiedy okaze się gorączka, obrzękłość twarzy (oedema faciei) zupełnie zaprzestać.

Przeciwskażanie się: niemoc żółdkowa, słabe trawienie, słabe piersi; kiedy przy zimnicy jest bezkrwistość i wodnapuchlina (anæmia et hydrops).

Użycie zewnętrzne: Jak causticum dla wypalania raka na twarzy—działa skutecznie: lecz jeśli rana obszerna wypala się stopniowo. Przy cancer aquaticus, lupus, kondylomach, grzybach—rzadziej pomaga. Jak alterans i resolvens używa się rozcieńczony. W końcu używa się dla wywołania wzrostu włosów.

Liczba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
a.	Ac. arsenicosum, Arsenicum album.	Znajduje się jako fluas arsenicu; otrzymuje się przepędzaniem rud w kłótych się znajduje biały z czasem żółknie, w gorącej wodzie lepiej się rozpuszcza.	$\frac{1}{10}$ — $\frac{1}{4}$ gr.	Od zawaicy przed paroksyzmem: Rp. Pulv. arsen. albi alcohol. gr. j. Ammonii Carbonici gr. XL, Rad. liquor. $\frac{3}{4}$ j. M. l. pulv. Divide in vj partes aequales. S. Jeden proszek przed napadem. Służy za masę Rp. As albi $\frac{5}{j}$, sulphatis depurat. $\frac{5}{j}$, Ungv. Anglic. $\frac{3}{j}$. MDS. Ungventum. Przykładać na ranę ze skubanką.
b.	Solutio arsenicalis Fowleri. Liquor arsenicalis potissae, Liquor arsenici kalinus.	As. albi $\frac{3}{j}$; Kali carbonici e tartaro $\frac{5}{j}$, nalewają się $\frac{3}{vj}$ aq., moczy się, potem gotuje; i dodaje się spirit. angelicae compositi $\frac{3}{j}$; potem przysadzić tyle aq. destill. aby było $\frac{3}{xx}$.		Daje się od 2 do 9 gutt. dziennie; t. j. zaczyna się od dwóch kropel dziennie i dochodzi się do 9; — i daje się w aq. saccharata, lub słuzowym wywarze. Lub się tak przepisuje. Rp. Belli cort. paravian. rubri (ex $\frac{5}{vj}$) $\frac{3}{v}$, solution ars. Fow. $\frac{3}{3}$, Syrupi rubi idej $\frac{3}{j}$. MDS. Co trzy godzin po dwie łyżki stołowe w dniu wolnym od zimnicy.
c.	Liquor arsenicalis Pearsonii. Liquor natri arsenici.	W $\frac{5}{j}$ tego płynu znajduje się gr. j As., zatem mocniejszy od Fowlera, bo tam na $\frac{5}{j3}$, gr. j.		Antidotum od otrucia As. Rp. Liq. sulphatis Ferri oxydati $\frac{3}{j}$, Aq. destill. $\frac{3}{vij}$, Magnesiae ustae lev. $\frac{5}{ij}$. MDS. Czwartą część tego płynu mieszać w szklance wody i przyjmować co kwadrans.
d.	Solutio Ammonii Arsenici Biettii.	Zawiera w $\frac{3}{j}$ jeden gran arseniku.		Biezt używał go od chorób naskórnych. Liqueur de Donovan ma na $\frac{5}{j}$, $\frac{1}{4}$ gr. Ac arsenicosi $\frac{1}{4}$ gr. Oxydi hydrargyrici $\frac{3}{4}$ gr. Jodu: daje się od uporczywych wysypek od 10 do 40 gtt.

§ 55. XIII. CHROM I JEGO PRZYPRAWY.

Działanie jego podobne do arseniku i ważny w toxykologii jako wchodzący w skład barwników. Niedokwas niejadowy, ac chromicum truciuzna. Otrutym daje się magnezję, kredę, białko i mydło.

a.	Kali bichromicum.	Różowe kryształki nierozpuszczalne.		Żrzc skórę i wywołuje zapalenie jelitów.
----	-------------------	-------------------------------------	--	--

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i właściwość.	Dawek.	U w a g a i.
b.	Kali chromicum fla- vum s. neutrale.		Mokrzanka z 1 rz. na 15 cz. wody.	Mniej jadowity. Na wymioty dają się gr. ij. Bibuła im napo- jona używa się jako moxa.
c.	Plumbum chromicum.			Trucizna; w dotknięciu nie tak żrąca. Działa jak ołów.
§ 56. Pozostałe kruszce dzielą się na ostre i nieostre:				
1.	Ostre.	Cobaltum, Nickelum, Molybdenum, Palladium, Iridium.		Śmierć z konwulsjami.
2.	Nieostre.	Uranium, Cerium, Rhod- ium, Osmium, Titanium, Volframium.		Nie trują.

KLASSA PIERWSZA.

Oddział II.

ALCALIA FIXA ET TERREA.

§ 57. *Działanie fizjologiczne.* Wchodzą one w skład naszego ciała; w niektórych chorobach (cholera, szkorbuta) ilość tych soli zmniej-
sza się. Nie są truciznami wyjąwszy Barita muristica.

Zewnętrzne: W dotknięciu działają ostro, tracą ostrość nasycane kwasami. *Działanie wewnętrzne:* W żołądku tworzą sole i przechodzą
w krew; wprzód jednakże przyciągają wodę i sprawiają biegunkę wodnistą, co też zależy od wpływu ich na nerw błędny. Przeciwnie sole wa-

pienne i gliniany (aluminata) osadzają białek i zmniejszają wydzieliny. Sole z kwasów nieustrojowych (mineralnych) niezmienione przechodzą w obieg krwi; zaś węgliste i kwasów roślinnych przechodzą jako chlorowe. Sole te wydzielają się z moczem i on staje się alkalicznym. Wpływ ich na krew mało znany, to pewna ilość wychodzą z krwi unoszą z sobą ilość wody potrzebną do swego rozczynienia, stąd są moczące i wpływają na odnowę ciała. Serce wolniej, stąd je nazywają *ecuciantia frigida*, nawet *antiphlogistica*. Długo zażywane zmieniają karm' nerwów i porażają układ nerwowy: dlatego, w chorobach nerwowych, potrzebne są wielkie dawki. Też od długiego zażycia krew traci włókninę i rozciąga się, ilość zaś soli wzrasta (może to pochodzić od zepsucia trawienia), stąd usposobienie do wodnej-puchliny: to wszystko niszczy złogi chorobliwie; i leki te nazywają—*resolventia*. Od wielkiego dawku zapalenie jelitów i otrzewni (gastroenteritis et peritonitis); też ucisnienie układu nerwowego: zawrót głowy, mdłości, porażenie nerwów oddychania i śmierć.

Najsilniej działają *alkalia caustica*, od nich może nastąpić przebrodzenie (perforatio), tkanki zaś zamieniają się w miążgę. Leczenie. Dla nasycecia dają się słabe kwasy i tustość, by utworzyć mydło. Od strucia się solami nie mamy antidotum i dają się słazowe wywary, oleje i woda.

Użycie leczebne 1) *Antacida*, absorbentia, dla niszczenia kwasów w żołądku—*alkale*. 2) Jako *laxantia frigida*. 3) Jako *diuretica*: roślinne sole, saletra—gdzie wodna-puchlina od zapalenia np. po szkarlatynie, odrze, od albuminuria. 4) Jako *antiphlogistica*: roślinne i azotowe *alkalia*, od wysięków i złogów z włókniny (nie dają się przy zapaleniu jelitów). Zmniejszają ciepłotę ciała, powiększają wydzieliny, działanie to jednak nie polega na zmniejszeniu włókniny we krwi. 5) Jako *lithoniptica* i *antilithica*, od choroby kamienia; lecz działają i szkodliwie. 6) *Resolventia*—powiększają bieg karmy ciała i odnowy.

Użycie zewnętrze: 1) *Caustica*—*alkalia caustica*. 2) *Resolventia*, na mokrzanki. 3) *Irritantia et excitantia*, dla ran niegojących się, 4) *Adstringentia et exsiccantia*—wapno, magnesia, aluminaty. 5) Wanny alkaliczne. 6) *Lithoniptica* dla wtyskiwania w pęcherz.

§ 58. I. POTAS I JEGO PRZYPRAWY.

Samo to ciało rzadzo używają zamiast *cauterium actuale*, t. j. rozpalonego żelaza.

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i wł.ność.	Dawek.	U w a g a i.
a.	Kali causticum, Hydras kalicus, Alkali vegetabile, Potassa caustica			W dotknięciu przepala naskórek i skórę, rana trudno goi się. Wtrysnięty w żyłę osadza krew i zabija. Jako antacidum daje się artrytykowi; jak <i>antiphlogisticum</i> daje się przy zapaleniu dyfterycznem tkanki wodnej; jak <i>antidyscraticum</i> , od szkrofistów. Używa się w trzech następujących formach:
α.	Liquor Kali caustici, Liquor. hydratis kalici, Lixivium causticum.	Kali carbonicum i gaszone wapno (calx extincta) razem się gotują.	gutt 10—50	Zwarta białek i włókninę stąd przypala. (Wewnątrz używa się <i>Tinctura kalina</i> składająca się z Kali caust. siccum 3j, 8jj alkoholu, i daje się po 50 kropli, kilka razy dziennie, w sluzowym wywarze).

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a i.
				Używa się na wanny dla artrytyków, i sakrofulicznych (3j do 3ij na wannę) Na nogową wannę 33.
b.	Kali causticum sic- cum.	Wyparowaniem po- przedniego.		Wechodzi w skład <i>traas kalinae</i> .
c.	Kali causticum fuscum s. hydricum fuscum, La- pis causticus chirurgo- rum, Caulerium poten- tiale.	Poprzedni wylewa się w palerzki.		Lepszy jest od kamienia piekielnego dla wypalania rozrانیń w pochwie macicznej. Używa się też dla wypalania ran zadanych przez zwierzęta szalone; tak że jeden dzień im się przypala, a drugi dzień ranę posypuje się proszkiem z much-hispańskich; i nie nie da- jąc we wnątr, a powtarzając przez sześć tygodni, ochrania się od wścieklicziny. Popołowicie z gąszone m wapnem daje <i>Pasta Viennensis</i> .
b.	Kali carbonicum, sub- carbonicum, Carbonas ka- licus, Sal tartari.	Z popiołu robią ług i otrzymują dwa rodzaje potażu:		Słabszy od Kali causticum, jedno z wielkiej ilości działa jak ono. Wiele zmienia się w kali bicarbonicum. Używa się jak anti- acidum (od wymiotów u pijanie). 2) Jak resolvers dla zniszczenia złogów z włókniwy, od gruźlicy, syphilis, stłuszczenia wątroby. 3) An- tithiticum, kiedy kamienie w nerkach—4) Antarthriticum, od poda- gry—5) Diureticum i emmenagogum—6) Antispasmodicum w kata- lepsy, w wielkiej chorobie, od koklusu z czerwcem.—Jako mo- czące daje się tak: Rp. Kali Carbonici 3j, Acet. Scillitici 3ij (usque ad perfectam saturationem) adde, Aq. petrosil 3v. (Kiedy bez na- sycenia to się dodaje spiritus nitri dulcis).
a.	Kali carbonicum e ci- neribus clavellatis.	Prosty rozpuszcza się i cedi.		Liquor Kali Carbon. robi się z 1 cz. na 2 cz. wody. Na wannę 3ij; dla obmywań 33 na 3j wody; nogowa wanna z 33 (od to- czokostu, caries).
b.	Kali carbonicum o tar- taro.	Pali się winny ka- mien. Czysty potaż.		
c.	Kali carbonicum aci- dulum, Kali bicarboni- cum, Kali carbonicum perfecte saturatum, Bi- carbonas kalicus cum Aquo, Bicarbonas potas- sae.	Liquor Kali carb. e tartaro, razem z kwasem węglowym, leje się do butelki, i kłóci.	W proszku 3j, w roz- czynie 3j na 3iv.	Słabszy od poprzedniego używa się kiedy długo trzeba dawać od kamienia. <i>Palvis aerophorus</i> : w jednym papierku ma się 3j Kali bicarbon. a w drugim gr. xiv ac. citrici—proszki szumiące.

Lec- ba.	N a z w i s k o .	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i .
d.	Kali nitricum, Nitrus kalicus, Nitrus potassae, Nitrus depuratum, Nitrum prismaticum, Sal petrae — Salsitra.	Tworzy się tam gdzie części zwierzęce gniąc wydają Azot (N); i gdzie z nim w styczności znajdują się sole potażu. W wodzie rozpuszcza się; topi się.	3j na 3vj Aq. cum syrupo emulsivo. Na płókanie 3j na 3vj Aq. Na płókanie (Lysma) 3j na 3vj. Daje w mleczance (emulsio) bierze się na 3j. 3j Gum. Mimos. Dziennie można użyć 3j saletry.	Przeciw zapalne działanie tej soli polega na zmniejszeniu krążenia krwi, nie zaś na zniszczeniu w krwi włókniwy. Od długiego używania tworzą się zakrzepy i wodna puchlina. Uważa się za moczące lekarstwo: gdyż zadrażnia nęcki, i od wielkiego dawku może nastąpić mocza krwawa, też zapalenie żołądka co pochodzi od działania na nerwy (Płaskowski), boć scian żołądka nie zadrażnia. Może spowodować otrucie: konwulsye, rozwarcie żrenicy. Leczy się wywarami słazowemi, daje się czarna kawa, eter, wino, kamfora. Użycie leczebne: 1) Antiphlogisticum, od zapalenia mózgu, płuc, opłucni (pleura), wątroby. Od gośćca ostrego daje się w dozę 3j do 3j in decocto Hordei. Przeciwnikanie: zapalenie żołądka i nerek. 2) Jak diureticum, daje się w chorobach nerek — wyjąwszy chorobę Brighta, — przy wodnej-puchlinie niezapalnej, przy zapaleniu otrzewni (peritonaeum), od nocnego moczenia się dzieci (incontinencia urinae). W cholerze, żółnicy (typhus), dawali też od szkorbutu ze spiritusum. Użycie aenetrane. Z niej robią się: <i>Fomentationes frigidae Schumacheri</i>, t. j. bierze się 1 część ammonis muriatici i 4 części saletry, 12 części octu, i 52 części wody — jednak takie mokrzanki nie ochładzają. Od asthmy hubkę papierową kadzić w stancyi, lub ją palić z lukki: hubka ta, jak wiadomo, robi się moczając sinią bibułę w rozczynnie saletry z wodą.
e.	Kali chloricum, Kali muriaticum oxygenatum, Chloras kalicus, Chloras potassae.	Przez rozczyn Kali carbonici przepuszcza się gaz chlorowy. Kryształiczny, trudno rozpuszcza się w zimnej wodzie.	3 j do 3j w dozę; 5 — 10 gr. na raz.	Działa jak salsitra; używa się od phthisis i szkorbutu (gnileca).
f.	Kali sulphuricum, Sulphas potassae, Tartarus vitriolatus, Sal polychre-	Znajduje się w wodach leczebnych (mineralnych). Otrzymuje się przy oczys-	Na rozwolnienie daje się 3j do 3j.	Działa jak inne średnie sole, t. j. przyciąga wodę w kiszkaach, mało wchodzi w krew, a tym sposobem sprawia biegunkę wodnistą. Poniżej ciepłotę jeno wtenezas, kiedy gorączka pochodzi od

Lec- ba.	Na z w i s k o.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g i.
	stum Glaseri, arcanum duplicatum, Sal de duobus, Potassa vitriolata.	szczaniu kwasu saletrzanego. Kryształy rozpuszczalne w zimnej wodzie.		zanieczyszczenia żołądka i kiszek. Otoż nazwisko dawane średnim so- lom— <i>laxantia frigida</i> —niesprawiedliwe. Nie mają siły moczającej. Mleko rozcieńczają i dają się mamkom po odłączeniu dziecka. <i>Leczenie ułgicie</i> : Jak <i>laxans</i> od 3j do 3ij, lecz nie daje się 3ij boć może sprawić zapalenie kiszek.
a.	<i>Pulvis Doveri.</i>	Składa się z gr. 8 Kali sulph., gr. 1 opium, i gr. 1 pulveris <i>Ipecacuanhae</i> .	gr. 5—20 dzienne	Daje się dla zatrzymania rozwolnienia.
g.	Kali aceticum, Acetas potassae, Terra foliata tartari.	<i>Carbonas Kalicus</i> nasyca się przez <i>acidum aceticum</i> . Przyciąga wilgoć i zamienia in liq. Kali acetic (1 część Kali acet., 2 części aq.).	3j diureti- cum; 3ß la- xans. Dziennie dzieciom 3ß—3j.	<i>Działanie fizjologiczne</i> : w małych dawkach pędzi mocz i sprawa poty; w cieple zamienia się w sól kwasu węglowego. W większych dawkach wywołuje biegunkę wodnistą. <i>Ułgicie leczebne</i> : jako cholagogum (żółciotoczne), diaphoreticum od wodnej-puchliny zapalnej (anasares); od zapalenia opłucni i otrzewni. Jak <i>antilithicum</i> , <i>lithonstripticum</i> —dla nasycenia kwasu moczowego. Jako <i>resolvens</i> od przesieknięcia (infiltratio) białkiem u szkrofulików i suchotników; od stwardzenia wątroby, śledziony, i złożeń w śródlęciu (mesenter.). Jako lekkie przeciwzapalne (<i>antiphlogisticum</i>) przy niestrawności u dzieci (gastricismus). Jak rozvolniające tak się przepisuje. <i>Rp.</i> Kali acetici, Pulv. rad. Rhei, Extr. rhei aquosi (singulorum) 5ss 3j. M. l. pul. N° 60. Conspr. pul. rhei. D.S. Co godzinę po 10 pigulek do skutku.
h.	Kali citricum Citras potassae s. kalicus.	Kali carbonicum nasyca się (rozkłada) przez ac. citricum, i to jest <i>Potio Riverii</i> .		Nie daje się w proszku gdyż się ten rozpuszcza. <i>Potio Riverii</i> (powstaje rozkładając poprzednią sól sokiem cytryny) daje się z aqua Melisse citrate i z syropem. Zależy się jego łyżkę stołową. <i>Potio Riverii antemetica</i> : <i>Rp.</i> Kali carbon. e Tart. 3ij sacch. albi. 3ij. Aq. destill. 3iv. Aq. Cinnam. spl. 3ij. M.D.S. Co pół godziny łyżkę tego płynu, z 1/4 łyżki soku cytrynowego, zażywać.
i.	Kali tartaricum, Tartarus tartarizatus, Kali	Winny kamień nasyca się potażem (K); i z soli	3ß na 3vj.	Jak <i>laxans</i> 3ß; digestivum 3j; przepisuje się in vitro, in charta cerata; Hufeland nazywa tę sól—specificum haemorrhoidale.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
	tartarissatum, Tartarus solubilis.	kwaśnej robi się sól średnia. Wilgotnieje i rozpuszcza się.		
j.	Kali tartaricum acidum, Bitartas potassae cum aqua, Tartarus depuratus, Kali bitartaricum, Cremor tartari, Crystalli tartari.	Kiedy w winie cukier zamienia się w alkohol (wyskok), sól traci wodę i osiada; i to jest <i>Tartarus crudus ruber</i> ; oczyszczają go. Białe proszek, trudno rozczynia się w wodzie.	Dziennie od ʒʒ — ʒʒʒ.	W gębie chłodzi i sądzono że to sól chłodząca. W wielkich dawkach, drażniąc żołądek, rozwalnia. Daje się od bólu głowy, zawrotu. Jako laxans tak się przepisuje: <i>Rp. Tartari depurati, Lactis sulphurici ʒʒʒ. Magnesiae ustae ʒʒ. Pulveris Radicis Rhei ʒʒ. Elaeosacchari cstri ʒʒʒ. M. f. pulvis. DS.</i> Dwa lub trzy razy dziennie łyżeczkę od kawy zatywać. Pomaga od hemorrhoidów, (zastójnicy). Dla przygotowania sérwatki bierze się łyżkę kremortartari na ʒʒj mleka. Żeby sérwatka, była przezroczą (klarowną) trzeba ją drugi raz przegotować z białkiem. Jako diureticum tak się zapisuje <i>Rp. Cremoris tartari ʒʒʒ. Rad. Scillae, Rad. Zingib. ʒʒʒ ʒʒ. Pulp. Tamarindorum ʒʒʒ. DS.</i> Co trzy godziny po łyżce.
k.	Tartarus natronatus, Kali natro - tartaricum, Tartas natro-kalicus cum aqua, Sal Seignetti, Sal Rochelense.	Nasyca się Cremor tartari sodą (CO ₂ Na). Wilgotnieje i rozpuszcza się.	ʒʒʒ.	Używa się w dennicy (arthritis); wchodzi w skład <i>potio laxativa v. Infusum laxativum Viennensis v. Aqua laxativa</i> (trunek Wiedeński). Tę do <i>puleis Zeidlitensis anglorum</i> (w jednym papierku jest Tartari puri ʒʒj a w drugim Magn. sulph. ʒʒj i Natri bicarbonici ʒʒʒ).
l.	Tartarus boraxatus, Kali tartaricum boraxatum, Cremor tartari solubilis. Tartas potassae boraxatus.	Natrium boraxatum jednocy się z winnym-kamieniem.	ʒʒʒ — ʒʒj dziennie.	Używa się: jak diureticum, emmenagogum (wywołujące miesiączkę) i laxans. (Diuret ʒʒ — ʒʒʒ, Laxans ʒʒj).
ł.	Kali tartaricum ammoniatum, Tartarus ammoniatus, Tartas potassae et ammoniac, Kali ammoniato-tartaricum.	Składa się z Kali tartaricum i z Tartas ammoniac.	ʒʒʒ in vitro bene clauso.	Używa się jak poprzednia przyprawa.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w c g i.
m.	Anthraco-kali, Lithan- thraco-kali.	Połączenie proszku węgla kamiennego z Ka- li causticum siccum.	2 do 8 gr. kilka razy dziennie.	Używa się od liszajów, szkrofulów, gruczołów (tuberculae). Kiedy się doń przydaje siarki to się nazywa. <i>Anthraco-Kali sulphuratum</i> . Na dobę można zżyć 3j.
n.	Fuligo-Kali.	1 część Kali causti- ci 3 części Fuliginis splendens (sadzy bly- szczącój).		Dawał em anthraco-kali-sulphuratum od zaskawionych wy- sypek.

§ 56. II. SODA I JEJ PRZYPRAWY.

Ani sama, ani jej hydrat nie używa się, nawet liquor natri caustici służy li do zrobienia Sapo medicatus. Soli jej nie wolgotnieją, a tracą wodę krystaliczną i pokrywają się proszkiem, i mniej są szkodliwe od soli potażu.

a.	Natrum carbonicum, Sal sodae, Alkali mi- nerale, Carbonas sodae.	Złogu roślin morskich. Oczyszczona sól ta na- zywa się <i>N. C. depura- tum</i> ; w proszku <i>Natr. Car. dilapsum</i> . Można też otrzymać z Natrum sulphuricum przepalając z węglem.	8—20 gr 5—15 gr. dłaps.	Używa się jako antiphlogisticum, od kamienia jak antacidum; resolvens od struma, i stwardniałych gruczołów; — słowem jak kali carbonicum.
b.	Natrum bicarbonicum, Natrum carbonicum a- cidulum, Natrum car- bonicum perfecte sa- turatum, Bicarbonas so- dae.	Natrum carbonicum na- sycy się kwasem węgło- wym (CO ₂).	Na dobę 3j—jj.	Daje się od uraemia. Używa się do proszków sodowych (10 gr. natribicarb. nasycy się 8 gr. ac. tartarici o. natrici, i 3ij soku cytrynowego).

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g a.
c.	Natrium nitricum, Nitrum cubicum, Nitrus sodae.	Kopie się w Ameryce połud.	3j—ij na dozę.	Działanie jak saletry wyjąwszy moczającego.
d.	Natrium phosphoricum, Phosphas sodae, soda phosphorata, Sal mirabilis perlatus.	Jednoczy się Sodę z Kwasem fosforowym.	33 laxans, 12—20 gr. digestiv.	Działa jak słaba sól średnia.
e.	Natrium sulphuricum, Sulphas sodae, Sal mirabile Glauberi.	Zostaje się od wyrobienia Cl_2H_2 z soli warzelnej przez SO_3 .	33—3ij Krystal. 3j—3i siccum	Działa jak Kali sulphuricum, rozwalnia.
f.	Natrium muriaticum, Chloratum natrii, Sal culinaris—Natrium chloratum, Chloronatrium. Sól warzelna.	Znajduje się w kopalniach, w wodzie morskiej 3%, i w źródłach 25%.	Okolo 3ij dziennie.	W wielkich dawkach sprawia zapalenie kiszek i wymioty. Zdeje się rozkładać w ciele na phosphas natrii i albuminatum natrii. Schmidt myśli, iż sól wpływa na tworzenie się krążków krwi. W małych dawkach sprowadza łaknienie i pragnienie, gdyż łożądek łatwiej trawi włóknię, białko i sernik (albumen, caseinum). Leczenie rzadko się używa: wydziela śluz; używa się jak emeticum; jest antidotum od argentum nitricum, również kiedy otrucie grzybami, kiedy pijawka wpadnie do żołądka. Daje się łyżkę od kawy przy pełnym krwotoku; i wpływem na nerw błędny (vagus) tamuje go. Daje się od zastarzałego zasklepienia żołądka, gdyż pędzi śluz, a tym sposobem niszczy i robaki. Daje się od zimnicy. Wirykiwali w żyły w cholera. Na wanny dla wzmocnienia nerwów. Naparunki, z prażonej soli, robią się od hydrocele. Na płótkankę 3j. Na wannę 8vj; od gołdca, solą z miodem, wyciera się w łazi.
g.	Natrium boracicum, Borax naticus, Borax sodae, Borax Veneta.	Samorodna sól w jeziorach Persyi i Chin, nazywa się Tinkal. Oczyszcza się w Wenecyi. Rostopiona nazyw. Borax usta.	10 do 20 gr. kilka razy dziennie.	Lekka sól jak natrum carbonicum. Ma uspakajać nerwy macicy i daje się od kolek w miesiączce i od spazmów. Od Eczema robi się cosmeticum z 3j—3ij na 3vj aq. rosarum i 3j extr. Myrrhae. Płókanie robi się z 3ij na 3jv—vj aq. destill.

Lic- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w a g i.
h.	Natrum aceticum, Acetas sodae, Terra foliata tartari crystallisata.	Sodę nasycy się octem.	ʒj.	Używa się jak Kali aceticum, i tam dogodniejsza, gdzie potrzeba przepisać w pigułkach. Używa się w sptekach dla robienia acidum aceticum.

§ 57. III. MYDŁA I ICH PRZYPRAWY.

Mydła (saponēs) podobne są do soli, gdyż składają się z zasady (K lub Na) i kwasu glicerynowego.

Działanie fizyologiczne: nie tak irżące jak alacalia caustica. Długo zastywane psują trawienie; w wielkich dawkach nie sprawiają poronienia, a bezkrwistość (anaemia). Ołmywanie się z mydłem ożywia i oczyszcza skórę, gdyż natrum, słabo zjednoczone ze swym kwasem, łączy się z tłuszczem naskórnym.

Użycie leczebne: Jest resolvens, jak alkale. Mydło z łupinami jaj dobrze działa od kamienia. *Zewnątrza* używa się na wysypy i swędzenia skóry; też na naparżanki do wrzodów.

a.	Sapo medicatus, nicrostus.	1 część Natri caustici liquid. i 2 części ol. olivarum.	ʒ — 10 gr. kilka razy.	Nietak sakośliwe dla kołodka.
b.	Sapo hispanicus, albus, venetus, slicantinus.	Jak poprzedni jezo oliwa podlejsza.		Używa się dla przyprow mydlanych.
c.	Sapo cosmeticus.	Do poprzedniego dodają się pachnidła.		Używa się do mycia.
d.	Sapo domesticus, s. Sabaceus.	Z liq. Kali carb. i sadła lub oleju; po przygotowaniu mydła dodaje się soli warzelnej (Cl Na), żeby Kali zastąpić Na.		Na waznę bierze się ʒj; na nogowę ʒʒ. Używa się na pló-kanki; czopki (suppositoria). Nadto jako rubefaciens et excitans.

<i>Lica- da.</i>	<i>Nazwisko.</i>	<i>Otrzymanie i własność.</i>	<i>Dawek.</i>	<i>U w a g i.</i>
e.	<i>Sapo aromaticus probalensis.</i>	Poprzednie z pachnidłami.		
a.	<i>Spiritus saponatus.</i>	1 część saponis hisp., 5 cz. Spiritusu i 1 część Aq. rosarum.		Od gośńca, zbieis, i stwardniaisćis
b.	<i>Emplastrum saponatum.</i>	Z Empl. Dischy. simp. wosku, mydła i kamfory.		Tak samo działa.
c.	<i>Linimentum saponato-camphoratum, Linim. saponato-ammoniatum.</i>	Opodeldoc.		Tak samo działa.
f.	<i>Sapo niger, Sapo viridis, Sapo mollis, Sapo kalinus</i> — Szare mydło.	Z Kali i oleju konopnego, lnianego, lub tranu (Ol. jeror. Aselli).		Od krosty tak się używa: spoczątku chory bierze wanny i na rozwołnienie; potem całego, z głową i twarzą, maże się szardm mydłem, po połowie z flous sulphuris, i obwinąwszy w koc kładzie się na ośm godzin w stancyi cieplej na 20° R. I tak się ponawia dwanaście razy przez dzień. (Na raz używa się 3j mydła i 3j kwiatu siarczanego) Jeśli u chorego ciężko skóra może nastąpić zapalenie jój — dermatitis.

§ 58. IV. WAPŃ I JEGO PRZYPRAWY.

Wapń nie używa się; lecz wapno nie jest obcem dla ciała naszego, gdyż wchodzi w skład kości. Wapno znajduje się w przyrodzie połączone z kwasem węglowym jako marmur; z siarczanym, jako gips i. t. d.

a.	<i>Calcaria usta, viva, Calx usta, viva, Oxydum calcii.</i> — Wapno niegaszone.	Paleniem białego marmuru. Nalane wodą daje: <i>calcaria hydrata, calx extincta.</i>	W dotknięciu przypala; strup suchy, nie rozpywa się na powietrzu. Przypala żołądek. Jak causticum używa się połączone z mydłem, a kładzie się na ciało pozbawione naskórka; i do tego używa się emplas. fenestratum, t. j. kładzie się na ciało plaster
----	---	---	---

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
		Rostwór nazywa się <i>Aqua calcis</i> .		z otworem, tak aby otwór tam przypadał gdzie naskórek zdjęty; w ten otwór wkłada się wapno zmieszane z mydłem; a nawierzch pokrywa się drugim plasterem. <i>Pasta viennensis caustica</i> składa się z <i>calx viva</i> et <i>potassa</i> <i>caustica</i> . <i>Saccharum calcareatum</i> używa się, jako absorbens dla dzieci.
b.	<i>Aqua calcis</i> , <i>Aqua cal- cariae</i> . — Woda wapien- na.	Bierze się 1 część wapna na 50 części wody.	3j—8j dziennie z młkiem. Do mieszanek dodaje się 3j.	<i>Diagnoza zewnętrzna</i> . Na ranach i w żołądku łączy się z kwa- sem tłuszczowym, zład wysusza; i tego jeszcze dopina wpływem na nerwy skóry i naczyń. <i>Wewnątrz</i> niszcząc kwas żołądkowy, niezbędny do trawie- nia, sprawia zatwardzenie. W moczu znajduje się jako <i>phosphas</i> <i>calcicus</i> . <i>Użycie leczebne</i> . 1) Jak absorbens dla zniszczenia kwasów. 2) Jak <i>antilithicum</i> ile działa gdyż tworzy kamienie moczowe. W gruźlicy daje się z młkiem dla zwapnienia (<i>absoluescentio</i>) gru- zdków. Daje się też od kataru żołądkowego; również przy złä- maniu kości, <i>rhachitis</i> , <i>osteomalacia</i> . Od kataru pęcherza daje się z młkiem. Kiedy wypada długo zażywać przepisuje się z gory- czami, np. z <i>lignum quasiae</i> . <i>Zewnętrzne użycie</i> : od <i>prurigo</i> , <i>tinea capitis</i> , <i>eczema</i> , <i>lichen</i> , <i>crusta-lactea</i> ; od <i>blennorrhoea vaginalis</i> , od <i>blennorrhoea urethrae</i> , <i>vesicae</i> , roci robi się wtryskiwanie.
c.	<i>Calcaria carbonica</i> , <i>Carbonas calcis</i> .	Koczki i lapis can- cerum dają go.	5—10—20 gr.	Działa jak <i>Aq. calcis</i> , lecz nie sprawia zatwardzenia. Daje się od zgagi, od sakrofulów dzieciom, od <i>rhachitis</i> . <i>Pulvis antepilepticus</i> składa się z <i>conchae praeparatae</i> , <i>Rad.</i> <i>Peoniae</i> i <i>viscum quercinum</i> .
d.	<i>Calcaria phosphorica</i> , <i>Phosphas calcis</i> , <i>Phos- phas calcariae</i> .	Z węglanu wapna (CO_3 Ca) i kwasu solnego (Cl_2H_2).	5—10 gr. kilką razy dziennie.	Radzieli używać w <i>rhachitis</i> , <i>osteomalacia</i> , bezkorzystnie i na mylniej zasadzie; i w gruźlicy bez skutku. Od polucyj przyjmuje się na noc łyżeczkę z cukrem.
e.	<i>Calcaria muriatica</i> , <i>Chlo-</i>	Z węglanu wapna (CO_3	4—10 gr.	W dotknięciu zadrażnia. Używa się jak <i>diureticum</i> . Zmniej-

Lie- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i właściwości.	Dawek.	U w a g i.
	retum calcis, Calx chlorata, salita.	Ca) i kwasu solnego (Cl ₂ H ₂).	kilka razy dziennie ʒ. j. ʒj.	szła karmienie ciasta. Hufeland radził dawać od szkrofulów (gruczolizy). <i>Liquor Calcariae mariticae</i> : calx chlorata ʒj i Aq. destill. ʒij. Od wymiotów u ciepłarnych, daje się co godzinę 15 kropeł w łyżce wody.

§ 59. V. BARYTA I JEJ PRZYPRAWY.

Ciało wynalezione przez Scheele.

a.	Chloretum Baryi, Baryta Muristica, Baryum Chloratum, Terra ponderosa salita.	12 Spatium ponderosum, 1 1/2 węgla, i 5 części kolofonii praży się w tyglu; i utworzona <i>Baryta sulphurica</i> , rozkłada się kwasem solnym. Kryształy rozpuszczalne w wodzie przekroplonej.	W proszku i gr. W roztoku nie ʒj na ʒj Aq. i daje się po 15 krop. na wziętek.	Sól w dotknięciu gryząca; wydzieliny skóry, nerek, błony śluzowej powiększa. Sprawia nudności, wysięki, przypadłości nerwowe; zawrót. Truje z przypadłościami zapalenia kiszek. <i>Antidotum</i> : magnesia sulphurica. Jak <i>resolvens</i> od struma, gruźlicy i raka. W chorobach wysypkach; jak <i>mucoferum</i> od białych upławów i rzeczączki. Jak <i>kreotyczne</i> , od <i>aneurothoea</i> , od tumor albus genu. Daje się roztoczyć w wodzie przekroplonej, z dodatkiem aq. laurocerasi; np. Rp. Barytae muristicae gr. x, solve in Aq. laurocer. ʒij, adde Extr. conii macul. ʒij. D.S. Po 20 kropeł co trzy godziny zażywać.
b.	Baryum Jodatum, Jodatum Baryi Hydrojoduretum Baryi.		1—10 gr.	<i>Bistt</i> dawać jako maść gr. ij na ʒj adipis. od obrzmienia szkrofulicznego.

§ 60. XI. MAGNEZIA I JEJ PRZYPRAWY.

a.	Magnesia usta, calcinata, pura.	Trzeba Magnesiam Carbonicam długo przepalać.	ʒj—ʒij.	W wodzie nie rozpuszcza się, a jeno miesza się z nią. Obie te przyprawy rany wysuszają. Wewnątrz z kwasami żo-
----	---------------------------------	--	---------	--

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
b.	Magnesia carbonica, alba, subcarbonica, Car- bonas, subcarbonas ma- gnesiae, Magnesia Hy- dro-carbonica.	Biały lekki proszek. Otrzymuje się z Ma- gnesia sulphurica, jedno- cząc ją z Kali carboni- cum. Rozpuszcza się w aqua carbonata.	5—10 gr. jako an- acidum.	Łąkowemi tworzą rozmaite sole i rozwołniają. W moczu za- dują się jak phosphates ammoniacales magnesiae. Często ich uży- cie przeje trawienie. Sole te mogą skupiać się i tworzą kamienie. Użycie leczebne. Jak absorbens dają się dla zniszczenia kwasów w żeludku, od zgagi. Jako laxans daje się od ʒi do ʒj i rozcierni się proszek z wodą, lub tworzy się lac magnesiae z cukru i z wody po- marzaczowej; daje się ʒi na raz. — Od kamieni moczowych. Używa się tę jako antidotum od otrucia kwasem, kruszcom, lub alkalojdami.
c.	Magnesia sulphurica, Sulphas magnesiae, Sal amarum, Anglicanum, Ma- gnesia vitriolata. Sal Sei- dlitzense.	Przygotowuje się z wo- dy morskiej, Sejdlickiej, i innych wód leczebnych. Oczyszczona nazywa się Magnesia sulphurica de- purata.		Działanie fizjologiczne. Jak laxans używa się przy leczeniu syphilis. Płyn z ʒi na ʒviij Aq. foeniculi, trzy razy dziennie po łyżce; wiewióra zaś obwiązuje się mokrzankami z prostej wody. Jak digestivum daje się ʒj; jak laxans ʒi do ʒj. Na płótkankę ʒj. Używa się: Magnesia bisulphurica, Solutio Henri. Tak się przepi- sują: Rp. Sulph. Magn. ʒv, solve in aq. fervidae ʒiij, Ac. sulphur. diluti ʒij; Syrupi succi citri ʒj. M. DS. Po jednej, lub dwie, łyż- ki stołowe. (Sprawia rozwołnienie bez zatwardzenia i bólów).
d.	Citras Magnesiae.	1 cz. Mag. i 2 części soku cytr.		Służy na limonade de Rogé.
e.	Magnesia Muristica. Magnesia Tartarica, Tar- tras Magnesiae.		Nieuży- wane.	Lekkie rozwołniające.

§ 61. VII. GLINIAN I JEGO PRZYPRAWY (Argilla).

a.	Argilla depurata, Alu- mina hydrata.	Dodając Natrum car- bonicum.	ʒij dzien- nie.	Działanie jak magnetyzi. Daje się dla zatrzymania rozwołnie- nia. Używa się w chorobach oczu jak exsiccans. Zamiast czystej gliny używa się nieczysta dwóch rodzajów:
----	---	---------------------------------	--------------------	---

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
a.	1) Bolus alba—i 2) Bolus rubra s. Ar- menica.			Gębezaste i z ran wyciągają wilgoć jak węgiel.
b.	Alumen crudum, Sul- phas aluminico-kalicus, Sulphas argillae et po- tissae. (Krasny, Afun).	Znajduje się w jeziorach wulkanicznych. Otrzy- muje się z ciał kopal- nych. Kryształiczna, kwa- śna sól. Napalsna tworzy mas- ę gębezastą: Alumen ustum, calcinatum.	2—3 gr. kilką razy dziennie; t. j. do 3j.	<i>Działanie fizjologiczne.</i> Z białkiem tworzy połączenia nieroz- puszczalne, i przykrywa rany; stąd działa jak <i>stypticum</i> et <i>ad- stringens</i> . Od miedź naczynia zwężają się, tkanki marszczą się. <i>Alumino caustica</i> , odbierając wodę, przypalają. <i>Wewnątrz</i> sprawiają suchość w gardle; w żołądku działają jak tannin, i zmniejszają ki- śnienie. Jednoczą się z białkiem i żółcią, a z białem wyrzucają się. Zaledwie cząstka, połączona z tłuszczem, wchodzi do krwi, i Orfila znalazł ją w moczu. Działanie ich polega na wpływie na powierzchniowe nerwy żołądka. Wielki dawek truje; lecz się mło- kiem, które tworzy z gliną <i>caseatum aluminis</i> .
a.	Saccharum aluminatum, Serum lactis aluminat- um.	8j młčka z 3j alu- men.		Daje się od krwotoku suchotniczego. Używa się do leczenia ran w gardle i w chorobach krtani (larynx). Daje się też jako <i>causticum</i> dla zniszczenia dziękiego mięsa (3j na 3vj sq.). Z białkiem robi się nasparzankę od słonicznego zapalenia oczu.
b.	Alumina tannica.			Z gorącą wodą od rzerzaczki wtryskiwać.
c.	Acetas aluminae.			Daje się od krwotoku i biegunki 3j na dobę.
d.	Sulphas aluminae.			Środek ściągający.

§ 62. VIII. ISTOTY USTROJOWE, DODATKOWE LEKI.

Lic- ba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w a g i.
a.	Saliva (ślina) Succus gastricus (sok żołądko- wy) Pepsinum, s. Chy- mosinum.			Pepsin (3 <i>gr</i> na dobę) daje się dla poprawienia trawienia; inne zaś nie używają się.
b.	Urea.	Znajduje się w moczu, krystaliczna. Smak ma złębkiego - soletrznego. W wodzie rozpuszcza się.		Używa się jako lek moczny. Dawali go od albuminuria, hy- drops. Sole jej: <i>Urea ferro-hydrocyanica</i> , daje się od bólu głowy, migreny i zimnicy (3 <i>gr</i> do 3 <i>gr</i> w dobę!). <i>Urea nitrica</i> daje się w ilości 1 do 10 gr. od wodnej pochłiny. Używa się od kamieni kwasu fosforowego, amoni i magneryi.

KLASSA PIERWSZA.

Oddział III.

METALLOIDA ET CHOLOGENA.

Tu należą: siarka, węgiel, brom, jód, chlor; każde z nich działa w oddzielny sposób, zatem wskażemy działanie mówiąc o każdym w szczególności.

§ 63. I. SIARKA I JEJ PRZYPRAWY.

Siarka znajduje się przy wulkanach połączona z O, lub kruszcami; np. ferrum sulphuricum. Trzy są rodzaje siarki:

Lec- ba.	Nazwisko	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w c g i.
a.	Sulphur depuratum, citrinum, in baculis.	Topi się siarkę i wylewa się w formy.	5—15 gr. resolv.	Działanie fizjologiczne. W nowych czasach jedni zaprzeczali działania, inni znów utrzymują że siarka działa na ustrój. Zewnątrz w dotknięciu, nawet ran nie działa. W żołądku, mała jej część, zetknąwszy się z alkalamii, wchodzi w krew; większa zaś tworzy gaz siarczasto-wodorodny. Część strawiona łącząc się z proteina; i staje się sposobną do dalszych rozłożeń. Wydziela się skórą i płucami: kiedy, po długiem użyciu siarki, papiér naspojony wodą obwisną, trzymać przy ciele, to czarnieje od wychodzącego z potami, siarczku wodorodu: co dowodzi wchodzenia siarki do ciała. Od siarki atalea sulphurica we krwi pomniejszą się. Od kilku 3 następuje rozwojenie: gdyż sole, wyżej powołane, ze krwi wroczą do jelitów i rozwołują. Toż robią masła a częste dawki. Złoty też i krew zwraca się do miednicy, a siarka uchodzi z krwotoczną emmenagogum. Wywołuje i przeciwnie skąd. Użycie leczebne. Od zastarzałych wysypek, (sarcoptes hominis, acarus scabiei), siarka z mydłem i tłuszczem wciera się i przechodzi w krew. Maści z siarki są: 1) Unguent sulphuratum simplex: 1 część siarki, 2 części adipis suilli, po wanie mydlanej wciera się dwa razy dziennie. 2) Unguent sulphuratum compositum, do powyższego dodaje się zincum sulphuricum, i używa się od sebalis chronica. 3) Unguent. Helmerichii: 1 cz. Kali subcarbonici, 2 cz. Slos sulphuris, 8 części Axung. por. wymazać i obwinąć chorego. 1) Ol. Lini sulphuratum: siarkę gotują z ol. lini, używa się do rozpędzania puchlin. 2) Ol. Terebinthinae sulphuratum: 1 część poprzedniego i 3 części Ol. Terebinth. Empl. sulphuricum nigrum: siarka, ol. Terebinth, kamfora i żywice; używa się do rozpędzenia puchliny. Czerwień skórę i błonę śluzową, lecz nie rozróżnia. W żołądku kwasy rozkładają go, kali przechodzi w krew. W wielkich daw-
b.	Sulphur sublimatum, depuratum, Flos sulphuris.	Przepędzeniem poprzedniój. Dla użycia wymywa się i nazywa: flores sulphuris loti.	Żyżczkę od kawy jak laxans.	
c.	Sulphur praecipitatum, Lac sulphuris.	Siarka rozczynia się in liquore kali caustici i osadza się SO ₂ . Także maści proczek.	3ij—iii jak laxans.	
d.	Jest i czwarty rodzaj siarki zupełnie czystej Dra Hansona	Bierze się: 2 części siaretry i soli warzelodj:— 1 część cuprum sulphuricum. Do tego przydaje się Cl ₂ H ₄ , dopóki szumi. A tym sposobem tworzy się Aq. regia, a czysta siarka pływa w gąsłach.		
a.	Kalium Sulphuratum, Hepar sulphuris ka-	2 części Sulphuris i Kali carbonici e tartaro.	5—10 gr. w proszku	

<i>Lec- ba.</i>	<i>Nazwa i skł.</i>	<i>Otrzymanie i własność.</i>	<i>Dawek.</i>	<i>U w a g i.</i>
	linum, Sulphuretum Potassae, Persulphuretum kalicum.	W wodzie rozpuszcza się; śmierdzi siarczkiem wodorodu.	in charta cerata.	kości przyjęta wątroba siarczana, nierozłożona przechodzi w krew i wydziela się z potem, oddychaniem i moczem. Od małych dawek nudzenie, kolka i rozwolnienie; rozpara krew, tętno przyspiesza, ma więc wpływ na skład krwi jak inne alkaliczne leki. Od wielkiego dawku wzdęcie, upadek sił, nudności, konwulsje i śmierć od 3 do 48 godzin — gaz dusi. <i>Antidotum</i> : natrum chloricum: lecz gaz prędko całą krew napelnia i pomoc próżna. <i>Użycie leczebne</i> : dawali w angina membranacea, w gruźlicy, szkrofulech, wysypkach, bez wielkiego skutku. <i>Kali sulphuricum pro balneo</i> , na wannę $\frac{3jv}{\text{do } 3jv}$; dobra jest od wysypek, gościeńcowego obrzęknięcia sławów i od otrucia merkuryszem. Dodaje się jeszcze, do takiej wanny, $\frac{Rij}{\text{do } 3jv}$ kleju kiedy się leczy otruciu ołowiem. Służy na masę od krosty.
b.	Natrum sulphuratum, Hypo-sulphis sodae.			Działa jak Kalium sulphuratum i nie używa się; wchodzi w skład wód leczebnych.
c.	Calcaria sulphurata, Hepar sulphuris calcareum, Sulphuretum calcarii.	Gips z węglem razem prażą się w tyglu.		Teraz używa się na wanny siarczane. Jeden funt salecierskiej wody, z 10 do 20 gr. tej soli, czynią sztuczną wodę siarczaną. Bereskie wanny składają się z 8 cz. calcarii sulphuratae, 4 części soli warzelnej i 1 części extractum Saponariae i kleju zwierzęcego.

§ 58. II. PRZYPRAWY FOSFORU (Phosphorus).

Fosfor znajduje się w kościach, białku, włókniście, i w nasieniu męzkim jako glicerinum — phosphoricum. W olejach i eterze rozpuszcza się.

Działanie fizjologiczne. W dotknięciu pali jak ogień, gdyż fosfor, od ciała, okwasa się i tworzy się ac. phosphoricum; a nadto powstaje wodoród fosforowy. Od dawek leczebnych następują nudności, tętno i ciepłota wzrasta; powiększa się oddzielenie moczu, wzrasta siła mięśniów i pożądlliwość; nawet zdolności umysłowe. Łajno śmierdzi czosnkiem i świeci się w ciemności. Fosfor, w sześciu minutach, przechodzi w krew. W rękodzielniczych zapalek, od oddychania ułożnionym fosforem, następuje otrucie przedłużone, którego przypadłości są: pruchnięcie dolnej szczęki (caries maxillae), poraża się podniebienie i rdzeń pacierzowy: złąd drzenie i targanie w członkach. Działanie to przysądza arszenikowi znajdującemu się w fosforze. Dla zabezpieczenia się, mokrą gąbkę, trzeba trzymać przed gębą. Od wielkich dawek następuje zapalenie jelitów (gastronteritis) i organy płciowe porażają się (stranguria, satyriasis); a za tym idzie paraliż członków. Śmierć następuje od zapalenia jelitów; lub uciśnienia ognisk narwowych. Kiedy się zażyje w kawałku działanie powolniejsze, lecz następuje przeobrażenie (perforatio) kiszek, lub żołądka.

Leczenie: wymioty, słuziste napoje; nie ma antidotum. Daje się Magnesiae ustae jedną część i Liquor. chlori części ośm. Zaiżywać po łyżec stołowej. Od tego leku tworzy się ac. muriaticum (kwas solny); gdyż gaz wodorodno fosforowy rozkłada się na wodę (H_2O) i ac. phosphoricum, który łączy się z magnezją.—Kiedy się zanadto przypaliło fosforem to się rany obmywają olejem, tincturą Benzoes i alkalsmi.

Leczebne użycie wewnętrzne nie ma miejsca z powodu jadowitości leku. Dawali jak silnie wzbudzające (excitans) od odjęcia: członków, przyrzędu płciowego; i w zgniętej łożnicy (typhus). Probowano fosforem leczyć cholere, zimnicę krymską—działanie niepewne. Daje się (od $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{4}$ gr.) w oleju. *Ol. Animale Dippelii* składa się z 2 gr. fosforu na 3j oleju. Przepisuje się z eterem, z *Ol. Cajuput.*, do 60 kropli dziennie. Na płókanek (chyma) bierze się 3j.

Zewnętrznie skuteczny od bólów nerwowych (neuralgia), gośćcowych obrzęków, paraliżów, stwardnień gruczołów. Jak odciągające (derivans) używa się na palciardowe moxy: t. j. kawałek fosforu przyklepia się do ciała i zapala.

Lica- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i użycie.	Dawk.	U w a g i.
a.	Aether phosphoratus.	3 do 6 gr. fosfor. na 3j eteru.	10 gutta	W słuzowym wywarze; lub mleczance (emulsio).
b.	Oleum phosphoratum.	12 gr. fosforu na 3j ol. amygdalarum.	gutt. 5 do 10.	Używa się do masci i wcierań, które uskuteczniają się w odległości od płomienia, aby się nie zapaliło. Wewnątrz daje się w mleczance (emulsio) od 5 do 10 kropli.

§ 59. III. WĘGIEL I JEGO PRZYPRAWY (Carbo).

Węgiel jest: zwierzący, roślinny i kopalny. Własności ich jednakowe: 1) Wyciągają z płynów gazy, barwniki i istoty wyciągowe (ekstraktowe) 2) Chłoną wielką ilość gazów (90 swych objętości); lecz do tego węgiel winien być świeżo rozżarzony. Zwierzący węgiel, rozżarzony z potażem, powiększa własność chłonięcia. Wewnątrz działa li mechanicznie, gdyż nie rozpuszcza się. Oesterlen utrzymuje jakoby, w proszku przyjęty, przenikał do wrotni (vena portae). Wciągnięty do płuc długo w nich pozostaje, i szkodzi górnikom. Jak wewnątrz nie połyka się kawałków, to i gazów nie niszczy, gnicia też (jak dawniej sądzono)—nie tamuje.

a.	Carbo vegetabilis praeparatus, Carbo Tiliae, Carbo Betulae.	Kawałki drzewa palą się w tyglu i rozciiera się na proszek.	Carbo panis (zmięta) daje się od biegunki, od colica flatulenta (kolka wiatrowa); od bólów w kiszki (enteralgia nervosa), od cardialgia. Zewnątrz używa się nasypka na rany śmierdzące (Ruste daje z mirrą i kamforą). Używa się dla oczyszczenia powietrza i wody.
----	---	---	--

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
b.	Carbo animalis, Carbo carnis, Carbo sanguinis, Kbur ustum, Cornu cervi ustum.	Palą się: mięso, krew, kość słoniowa, rogi jelenie.	33. niszczy gr. j Alko- lojdów.	Węgiel ten oczyszcza się chlorem, lub kwasem solnym, i przepłukany pozbywa się soli różniących go od węgla roślinnego. Nie- tak gębstawy i chłonący, a lepij z płynów, oczyszcza alkale. Osa- dza strychninę i inne trucizny; stąd chcieli używać go jako anti- dotum (odtrutkę).
c.	Carbo mineralis, Gra- phites, Plumbago.	Przyrządza się z sa- dzy, opilków żelaza i magnezyi.	gr. x—33. kilka razy dziennie.	Mniej chłonie gazów i nie używa się. Richter mniemał iż, dłu- gie użycie węgla, leczy liszaje: lecz to wpływ diety i wywarów ja- kie dawał pić przy węglu.

§ 60. IV. JOD I PRZYPRAWY JEGO (Jodium).

Jod znajduje się w wodach leczebnych, morskiej, rzecznej, deszczowej, nawet w rybach; również w porostach morskich połączony z K. i otrzymuje się z uru popiołu, kwasem siarczanym (SO₃). W wodzie trudno, łatwo zaś rozpuszcza się w wyskoku i eterze. Odczynnikiem jodu jest krochmal (mączka), który od jodu barwi się niebiesko.

Działanie fizyologiczne. Ono głównie odnosi się do Kali hydrojodicum. *Zewnętrzne.* W dotknięciu tworzy na skórze burą plamę, naskórek (epidermis) podnosi się i robią się pęcherze, lub pryszcze od zsiadania się białka; plama zaś bura powstaje od tworzącego się ze hydroiodi-
cum. Sliniój działa na nerwy. Na błonie śluzowej ogranicza wydzieliny; to sprawia tynktura jodowa. Para jego, wypuszczona w oko, wywołuje conjunctivitis (zapalenie spojnic), w nosie sprawia katar; w płucach, bronchitis (zapalenie oskrzeli, oskrzeląg).

Wewnętrzne. W gębie powiększa ślinę, sprawia nieprzyjemne ściąganie; paruje połudza kaszel. W małych dawkach nie psuje trawienia, nie przypala ścian żołądka; a wywołuje uczucie chłodzenia zadrażniając błonę śluzową. Nagle przechodzi do krwi i po kilku minutach znajduje się w moczu (można rozpoznać krochmalem). W jelitach jednoczy się jod z zasadami i wchodzi w krew zmieniony; i dla tego nie daje się jod czysty; a, jak kali hydroiodicum. Ze wszystkimi wydzielinami uchodzi z ciała. Będąc w ciele przyspiesza tętno (pulsus) i wydzieliny powiększa: lecz pozostaje tu ledwie kilka godzin. Kiedy się, jod, trzy doby przyjmuje to może nastąpić: śluzica (catarrhus nasalis), oczy czerwienieją, żyl płyną, przy nosie, na ustach, robią się pryszcze (pustulae); jest ból głowy, ziębienie. Kiedy, pomimo tych przypadłości, dalej się przyjmuje, nastę-
puje osłabienie jelitów (catarrhus gastrointestinalis); język staje się czerwono-żółtym, powstaje gorączka, co nazywa się iodiumus. Od dalszego zażywania robi się *erethismus jodicus*: ból głowy, zmęczenie, bezłaknienie. Przypadłości te zdarzają się u chorych na obrzmienie gruczołu grdy-
kowego (struma); mogą więc powstawać od zmniejszenia tego obrzmienia. Przy słabszem jeszcze przyjmowaniu jodu następuje ślinociek:—co ró-
wnież może działać sprawą tej niemocy. Skóra zmienia barwę, włosy płowe czarnieją;—co jeszcze nieudowodnione. Chory chudnie, gdyż jod jest alterans antiplasticum. Może nastąpić ból piersi, suchy kaszel; nie można więc leczyć jodem suchotów (phthisis) i *płucnicy zroszkowej* (pneumonia lobularis). Zmniejsza gruczoł grdykowy (gl. thyroideum), piersi (mammar). jodra; lecz i to nieudowodnione. Zmniejsza stęgi białka u askrofiliicznych.

Jedni twierdzą iż jod szkodliwy; drudzy że nie działa. Buchheim stawia kali hydroiodicum na równi z solą warzelną, i mylnie: atoli nie ma powodu lękać się tego leku, gdyż prędkie jego rozplynięcie się w cieple (diffusio) i nagle wydzielanie się.

Od wielkiego dawku może nastąpić zapalenie jelitów i przypadłości nerwowe; są atoli przykłady bezkarnego użycia 3jj trae iodinae. Otruć się można parą jodu i gazem wodorodoojodowym. Łagol nazywa ten stan *irritatio iodique*, gdyż ma przypadłości opilstwa. W zębach otrutych znajduje się zapalenie żóładka i rozmięknienie błony śluzowej. Odrutkę stanowi mączka (krochmal); gdyż tworzy się *ioduretum amyli*. Kiedy nastąpiło otrucie od kali hydroiodicum, to się daje ciasto zrobione z aq. chlorata i z cząstką kwasu siarkowego (N_2O_5). Przy powstaniu erytemu poprzedzić jodowego leczenia. Zachować dietę i brać wanny. Od otrucia się gazem wodorodoojodowym daje się amonia (N_2H_4) i siarczyny wodoru, lecz i to są trucizny.

Użycie leczebne: 1° Jako *resolvens*; od wieków przeciw struma dawali *carbo spongiae marinae*, a od roku 1820 jeli dawać jod; a potem kali hydroiodicum. Sądzą że Jod sprawia *ubiq*, (atrophia) gruczołów nie dopuszczając ich karmienia; słuszniej uważać, jako Jod przeszkadza ogólnemu karmieniu; a ciało, ogłodzone, pochłania własny swój tłuszcz, i wszystko dla siebie zżyteczne, zatem i wole (strumia). Doświadczenia doropackie okazały: że, wtenczas, Jod ogładza kiedy na dobę, na 1000 gr. ciężaru zwierzęcia, daje się więcej jak $\frac{1}{2}$ gr. jodu. Przepisuje się w zastrzałach, nie zaś, w ostrych niemocach: gdyż nie można przyjmować w gorączce. Daje się: 1) Od strumia, lecz jak jój powodem może być rozszerzenie żył (varices) złogi wapienne; puchlina i t. p., to trudno aby pomagał w każdym przeroscie (hypertrophia) gruczołu grzykowego. Jeśli jod pomaga to, w puchlinie, czuje się kłucie.

Daje się też od przerosu przysznika (parotis), jajników (ovariorum) i gruczołów śródjelitnych; przy przeroscie wątroby, śledziony, serosa, daje się jod z różnym skutkiem. Od szkrofulów, t. j. przerosu naczyń surowiczych (limfatycznych) i gruczołów śródjelitnych, daje tenże lek; ale że szkrofuly raz porażają gruczoły, to znówu łącząc ócz: to kości: tedy nie może leczyć wszystkich tych niemocy; i tylko dobry od stwardniałych gruczołów. Dzieciom limfatycznym, drażliwym (eretycznym) i plującym krwią nie daje się. Gruczoła, nie połączona z gorączką i krwotokiem, leczy się—lecz bez mianowitszej korzyści. Daje od wypocin i złogów zapalnych, od zrośnięcia błon surowiczych (membranae serosae); od wodogłówni (hydrocephalus); od opuchliny (anassarca), od puchliny kolanej (hydrops genu), od puchliny jajników (hydrops ovariorum), od niby-błon (pseudo-membranae); od przerosu kości, od zapalenia nakostni (periostitis). Daje się też dla zniszczenia złogów gośćcowych, i denazycznych (contracturae arthriticae et rheumaticae). Leczą się też i wysypki pochodzące od zakażenia krwi (erasis); lub od przerosu skóry. Leczą się też rany szkrofuliczne i wiewiory. Jod się używa: od upławów (z żelazem), od trudnej miesiączki (amenorrhoea). Najczęściej zaś od stwardniałego wiewiora, kiedy nie pomaga leczenie żywem—srebrem, t. j. od *przymiotu wtórnego* (syphilis secundaria).

Nie używa się jodu: od przymiotu pierwotnego (s. primaria), kiedy wiewiór w gardle, w oku (iritis syphilitica), kiedy chory skłonny do suchotów. Nawet przymiot wtórny wtenczas się skutecznie leczy jodem, gdy są rzekome nowotwory (pseudo-plasmata), gruczołki (tuberculae), wysypki, guziczki skórne (nodulae); gdy zaś są jeno plamki (maculae), lepiej pomaga żywe-srebro. *Przepisy leczenia się jodem:* wystrzegać przeciżnienia się i używać metodycznie: Mojżeszowicz daje kali hydrojodici 3j do 3jj dziennie; i wanny z soli i z Kali hydrojodici (3j). Od neurozów pomaga kiedy je, sprowadzają złogi: gdyż ożywia się obnowa ciała (effectus alterans). Daje się jako antidotum od otrucia alkoholami: strychniną, brucinem, veratrinem—działa nieskutecznie; również daje od zakażenia merykurialnego, ołowianego i t. p.

Użycie zewnętrzne: 1) *Antiplasticum* (przeciwrośnię) i *resolvens* (rozpuściące) przy zatwardnieniach podskórnych.—2) Jak *rumieniące* (rubefaciens) maści, mokrzanek. Przy hydrocelae, hydrops ovarii, cysta ovariorum, po wypuszczeniu wody wtryskiwać jod; też dla zrośnięcia cewni w stawach (fistulae). Używa się też od *kościotocz* (caries).

Zabiegające jodu robić przestanki; nie jeść: ziemniaków, kaszy, bułek, ryżu i t. d.; na kilka godzin, do przyjęcia jodu, nie jeść chleba; przyjmować rano i wieczór. Kiedy się bierze wanny jodowe nie wychodzić z pokoju. Zawiesić, lub poprzedzić leczenia, gdy się okaże erythismus iodicus.—

Przeciwwskazanie (contraindicationes). Nie bierze się jodu w chorobach zapalnych; przy uderzeniach krwi i krwotokach (congestio et haemorrhagia). Nie daje się drażliwym (hysteryczkom), chorym na piersi, źle trawiącym, schorzałym.

Licz- ba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i użycie.	Dawk.	U w a g i.
a.	Jodium, Jodina, Jodium (Jód).		Dawali- $\frac{1}{4}$ gr. w proszku.	Sam jod nie używa się a w połączeniu z Kali hydroiodicum (1 gr. na 3 gr.), lecz i tak jeszcze psuje trawienie. Na maść bierze się 5—10 gr. jodu na $\frac{3}{4}$ sadła: zrazu jod rozczynia się w spirytusie, a potem miesza się z sadłem: ale że się ta maść szybko rozkłada, tedy lepiej brać 1 gr. jodu i 3 gr. Kali hydroiodicum. Żeby maść rumienia skórę bierze się: 10 gr. jodu, gr. 30 Kali hydroiod. na $\frac{3}{4}$ axung. porc. Na wannę Jodu $\frac{3}{4}$, Kali hydroi. $\frac{3}{4}$ i, rozczyniwszy w wodzie dęszczowej, wlewa się do wanny. Ona niebezpieczna swą parą bardzo drażniająca.
b.	Tinctura Jodii, Tra Jodinae.	Rozczynia 48 gr. jodu w $\frac{3}{4}$ spiritusu.	Pędzelkiem namaszcza się.	Nie trzeba dawać na cukrze; lub z winem: gdyż jod osadza się i poraża jelita. Zewnątrz używa się do namaszczania obrzekłości (np. tumor albus genae); namaszczają piersi, w niemocach piorsio- wych dla odcignięcia; dla zniszczenia dziękiego mięsa, stricturae, dla rozszerzenia wyłobu macicy; namaszcza się strunę; lecz pozostaje długo żółta plama. Żeby zrobić wtrysnięcie po wypuszczeniu wody (np. z cysta ovarii), bierze się na 100 części płynu: 3 części tincturae jodinae; 50 części Kali hydroiodici, i resztę ciepłej, przefiltrowanej wody.
c.	Joduretum Amyli (mączka jodowa).	24 gr. jodu na $\frac{3}{4}$ krochmalu i dodaje się wody, po wysuszeniu pozostaje się czarny proszek lekko trawiący się.	$\frac{3}{4}$.	Jest to mechaniczne zmieszanie jodu z mączką. Działa jak węgiel, gdyż jod, mając silne powinowactwo do mączki, nie może działać oddzielnie: jednak wchodzi w krew jako joduretum natrui.
d.	Acidum hydroiodicum.		$\frac{3}{4}$ dziennie z wodą.	Lekko trawi się. Używa się wody nasyconej tym gazem. Działanie wątpliwe.
e.	Kali hydrojodicum, Joduretum potassii, Kali jodatum, Hydroiodas po-	Joduretum ferri rozkłada się przez Carbonas potassae, i płyn ten	$\frac{3}{4}$ na dobę.	Roztwór z wodą ($\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$ vi, lub $\frac{3}{4}$ iv aq. destill.) daje się dwa razy dziennie (zwykle 10 gr. Kali hydr. dwa razy dziennie) t. j. tylko rano i wieczór. Stopniowo roztwór wzmacnia się t. j.

Lecy- da.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w s y i.
	tassac, Iodetum kalii s. kalium (Jodek potasu).	nasyca się gazem wodoro- dno-jodowym. W wo- dzie rozpuszcza się.		daje się 3j, na 3vj; potem 3j na 3iv; w końcu 3iv na 3p. Aq. destill. i nie dochodzi się więcej nad 3ij Kali hydroj. Maść robi się z do- daniem magnezyi, aby nasyciła kwasy tłuszczu. Na mokrzanki bierze się 3j Kali hydr. na 3j aq. destill. Na maść bierze się zwykle od 33—j kali hydrojodici na 3j Axung porc.
f.	Natrium iodatum, s. Hydroiodicum.			Na powietrzu rozplywa się, a nieskuteczniejszy od poprzedniego.
g.	Ammonium iodatum s. Hydroiodicum, Hydro- iodas ammoniac.			Rozplywa się, zadrażnia (irrituje); używa się na maści (3j na 3j) dla rozpędzania opuchlin.
h.	Sulphur iodatum, Jo- doretum sulphuris.	Stapia się kwiat sier- czany z jodem.		Używa się w naskórnych niemocach.
i.	Ioduretum carbonii; Carbonium iodatum.	Z tra jodii mieszając z wodnym Kali carboni- um Kryształ w wo- dzie nierozpuszczalne.		Ulatnia się; ma zapach szafranu; zadrażnia i truje.
j.	Iodum chloratum, Chlo- ridum jodi.	Wpływem jodu na chlor. Nierozpuszcza się w wodzie.		Para używa się od chorób oczów.
l.	Spongia marina s. of- ficialis.	Zwierzokrzew morza śródziennego.	3j—3j.	W chirurgii używa się <i>spongia compressa</i> , <i>spongia cerata</i> . We- wnątrz Carbo spongiae (od 3j do 3j) w proszku.
z.	Aethiops vegetabilis.	Mieszanka popiołów z porostów morskich z rodzaju <i>fucus</i> et <i>ulva</i> .	3j—3j.	Używa się jak węgiel gąbki.

§ 61. V. BROM I JEGO PRZYPRAWY (Bromium).

Znajduje się w morskich roślinach, rybach i źródłach (np. Kreitznach). W zwykłej cieplecie jest to płyn ulatniający się; w wodzie nie rozpuszcza się. Z mączką przybiera pomarańczową barwę. Z kwasorodem daje ac. bromicum; z wodorodem, ac. hydrobromicum.

Działanie fizyologiczne, zupełnie jak jodu. Wewnątrz dwie krople przyjęte mogą sprawić zapalenie żołądka. W krew przechodzi zjednoczony z sodą. Pędzi moczu silniej od jodu. **Lecznicze użycie:** od struma, srogów twardych, lecz nie wszedł w użycie. Od większych dawek, następuje upicie się: odjęcie słuchu i wzroku. — Wewnątrz $\frac{1}{2}$ gr., zewnętrznie 5—10 gr.

Liczba.	Nazwisko,	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g a.
a.	Kalium bromatum, Kali hydrobromicum, Bromuretum potassii, Hydrobromas kalienae.	Kali carbonicum nasycza się Bromem.	1 do 8 gr. kilką razy dziennie. 3j na 3j sadła.	Senek ma salétrey, działa jak Kali hydromedicum, jedno moczu więcej popędza. Chciano go używać zamiast chloroformu przy operacjach w gardle, gdyż czyni je nieczułym. Bromi puri daje się od 3j—na 3v aq. stopniowo powiększając do 3j i 3ij na dozę z syropem. Na masę gr. 10—15 na 3j sadła.
b.	Natrum bromatum, s. Bromuretum natrui			Zbyteczny środek.

§ 62. VI. CHLOR I JEGO PRZYPRAWY.

Chlor (chlorium, chlorum) z sodą tworzy sól warzelną i z niej się też utrzymuje jako gaz: (trzeba wziąć 3xx soli, 3vj niedokwasu manganu (manganec) i 3x kwasu siarczanego (SO₂) i dodać wody).

A) **Własności fizyczne:** przy zwykłej cieplotie i ciśnieniu powietrza (atmosfery) jest to gaz gryzący. Przy wzmożnionem ciśnieniu otrzymuje się płyn; który, uwalniając się, przypala by rozpalone żelazo. Gaz ten rozkłada siarczyny wodorodu i gaz amonii, i używa się do oczyszczania powietrza: atoli nie niszczy miazmy wywołującej dżelerg, żółnicę (t. plus) i t. p.

Działanie fizyologiczne: gaz ten w $\frac{1}{2}$ do powietrza przymieszany jeszcze sprawia zapalenie oskrzeli (bronchitis); zgęszczony wywołuje obramienie głosi (oedemam glottidis) i uduszenie. Rany odeń zapalają się, lecz tracą smród. W wannie gazowej, długo działając na skórę, wywołuje pryszczę (pustulę) i zapalenie skóry (dermatitis). Wehodząc, przez skórę, we krwi jednoczy się z potażem i sodą i przysparza soli; krew ciemniejsza i nieśladająca się. Pozostaje we krwi i nie zmieniony. Upuszczona krew pachnie chlorem, mocz zaś niszczy barwy roślinne. Tętno wolniej, błony śluzowe pomniejszają wydzieliny, gdyż przez nie uchodzą sole chloru. Jeżeli nastąpi otrucie tym gazem, tedy leczyć przypadłości, i wynieść na wolne powietrze. **Odrutki** stanowi siarczyny wodorodu, lecz on sam zabija.

Lecznicze użycie gazu chlorowego: 1) Oddycha się tym gazem dla wyrzucenia śplwocin; lecz płuca zadrażnia. Jak przeciwnieścały (antisepticum) w suchotach: nie ma jednak zasady do używania; we phthisis purulenta powiększa zapalenie. — 2) Jak *antidotum* od gazów: węglisto-wodorodnego, amoniakowego, siarczyny wodorodu; ale gazy te w chwili przepelniają ciało i zniszczyć je trudno. 3) Służy na wanny gazowe od wysypek; i wanny te skuteczne, lecz niebezpieczne: gaz może wpaść do płuc. Dawałi też wanny od chorób wątrobowych, żeby chlor nasycił żółć i powiększył jej wydzielanie. — 4) Dla zniszczenia zarazliwości ropy ospowej i rzyączekowej; ale jak całą ropę nasycić tym gazem?

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i czułość.	Dawk.	U w a g a.
a.	Aqua chlori, chlorata, chlorina, Liq. Chlorig. Aq. oxy-muriatica.	Zwykła woda chłonie dwie objętości chloru; biaława, na słońcu rozkłada się, i tworzy się kwas solny, (Cl ₂ H ₃). Kiedy są w niej części ustrojowe (cukier) to jeszcze prędzej rozkłada się.	33—3j na wziętek. Na płuka- nie: 2 cz. aq. chl. 10 c. aq. dest. Dla utrzymać. w macię: 1 cz. aq. chl. na 50 cz. Aq. destillat. Dziennie we- wnątrz 3j Aq. Chl. na 3vj Aq. destil.	<i>Działanie fizjologiczne.</i> Błona śluzowa od niej rumieni się; robi się zapalenie jelitów. Aq. chlori dochodzi do żołądka jak kwas solny; w krew zaś przechodzi jako sole tegoż kwasu, lub jako czysty chlor. U zdrowego, od lekarskich dawek, mało zwalnia się tętno i ciepota; u chorych może to być skutkiem samej choroby. Ma działanie przeciwnagileze, i daje się w zgwałnych gorączkach; skutek tu jednak więcej jak wątpliwy. Od wielkich dawek przypadłości jelitne (gastroenteryczne). <i>Otrucie leczy się:</i> białkiem, magnezyn, wymiotami. <i>Użycie leczebne:</i> daje się w gorączkach łożnicowych; lecz czy ma tu inne działanie od kwasów i cytryny?—nie wiadomo. Kiedy łożnica (typhus) połączona z <i>płucnicą ślezą</i> (pneumonia hypostatica) wtedy woda ta szkodzi. Jest to czyste uprzedzenie żaby, przechodzące w krew, w postaci soli warzelnej (chlorurem natrii), mała składowa jej zmniejszać. Daje się też jako <i>przeciwnagileze</i> (antisepsicum) od płucnicy bezżytniej (pneumonia gangraenosa); od przyczyna bezżytnego (pustola maligna), od żaby bezżytniej (angina gangraenosa);—i daje się bez skutku. Jak każdy kwas, tak i woda chlorowa, wzbudza poty i daje się od skrycia szkarlatyny. Jak <i>antidotum</i>, od ac. hydrocyanicum, od morliny, strychniny. Daje się na raz 33—3j; na dozę 3j do 3j jedynie z wodą przekroplaną. <i>Użycie zewnętrane:</i> płukanie przy angina gangraenosa, dla obmywania ran śmierdzących, ukąszeń pszczoły wściekłej; dla obmycia się po spółkowaniu podejrzanem—skutek wątpliwy. Wciera się od chorób wątrobianych.
b.	Kali chloratum, Chloratum potassae, Kali hypochloricum.	Kali carbonicum nasycza się chlorem. Jest to aq. javellensis; Aq. Kali chlorati.	10—15 gutt. na raz.	Dawniej tak była używana jak dziś aq. chlori. od krupy, od żaby, i t. d.
c.	Natrium chloratum, s.	Rozczyn Carbonatis	10—15	Pędzi moc. Truje i śmierć z konwulsjami. Używa się jak u

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
	hypochloricum, Chloras natri, Chloruretum sodae, Hypochloris sodae.	sodae, nasycy się gazem chloru. Rozczyn ten nazywa się <i>Liqueur de Labarraque</i> . Żółta woda z mocnym zapachem chloru.	gali pro dosi. Na płókanie 3j na 3j do jv.	nas Aq. chlori. Dziennie można zażyć 3j w 3viii wody.
d.	Calcaria chlorata, Calx hypochlorosa, s. chlorina, Chloretum calcariae, Chloris calcicus, Calcaria oxymuriatica.	Hydrat wapna nasycy się Chlorem. Proszek biały chlorem pachnący. Z powietrza przyciąga kwas węglowy (CO ₂), i zamienia się w kredę.	Dziennie daje się 3j na 3vj Aq. destill.	<i>Działanie fizjologiczne.</i> Rany gryzie, wysusza, niszczy śród. Drażni jelita i od kilku gr. następuje rozwolnienie wodniste. U nas wewnątrz nie używa się. Włośnicy i bezżycie nie pomaga. Używają go w dysenterii typhosa i od rzygoczeki zastarzałej. <i>Zewnątrz</i> używa się jak <i>escharicus</i> : od gangreny nosocomialis, od blennorrhoea ophthalmica. Jak <i>alterans et resolvens</i> : od starzałych wysypek, swierzbów, liszajów; dla rozmiękczenia stwardniałych gruczołów. Jak <i>antimiasmaticum</i> dla mycia odzieży zarażonych dżumą.

§ 63. VII. KWASORÓD (Oxygenium).

Otrzymuje się z czarnego tlenokwasu manganu dodając kwasu siarczanego. Kiedy się oddycha czystym kwasorodem (O₂) to krew szybciej krąży, i przyspiesza obieg ciała. Dawniej używali go w guńcu (scurbutus), od gruźlicy, szkarlatyny i w cholery bez szczególnego skutku.

Aqua oxygenata: powstaje przez nasycenie kwasorodem; jest go w tej wodzie, 6% (co do ciężaru). Nadmiar ten kwasorodu nie okwasa krwi, bo zostaje pożarty przez nadżiankę żołądka (ingesta ventriculi).

§ 64. VIII. WODORÓD (Hydrogenium).

Mniej jeszcze leczebnie używany. Dawali nim oddychać suchotnikom. *Aqua Hydrogenii* dawała się, bez skutku, w miodnicy (diabetes mellitus). *Per s. bioxydum hydrogenii*, płyn łatwo rozkładający się, był używany dla przedniego okwaszania krwi; w cholery, żółnicy, przy zatruciu gazem wodorodno-węglowym: lecz i tu nadżianka żołądka (ingesta ventriculi) zabiera kwasoród. Daje się po kilka kropel w przefiltrowanej wodzie; t. j. kropkę na uncję wody.

KLASA PIERWSZA.

Oddział IV.

§ 65. Kwasy (Acida).

Kwasami nazywamy ciała wywołujące w genie uczucie kwasu, które z alkalamii tworzą sole. Lekarze rozdzielają je, wedle siły, na *słabe* i *mocne*. Wzmocnione (concentrata) działają na skórę jako palące (caustica): co polega na większym, lub mniejszym powinowactwie z pierwiastkami ciała. Najśilniej działają kwas siarczany i solny, gdyż żarliwie chłoną soki ciała; a mając wielką rozpuszczalność (diffusio), głęboko przepalają. Płamę sprawioną kwasem Müller uważa za *siarczynk amonii* (ammonia sulphurata, SO_2 i N_2H_4), za swobodny kwas siarczany i chłamurowy (jeżeli płama od SO_2). Kwas solny, siarczany i fosforowy rozcieżnione (diluta) jednak biłko osadzają. Inne tego nie czynią; a kwas octowy nawet przeszkadza osadzeniu biłka. Biłnę słuzową głębiej porażają. Ona w genie, marzeczy się od działania chemicznego, i od wpływu na płytkie nerwy. Tkanki bliźniej, gdyż ściągają się naczyń włoskowe (capillaria). Kwas solny i octowy, ułatwiają się w genie, drażnią płuc. Po zażyciu kwasu rodzi się uczucie ochłodzenia; gasi się pragnienie gorączkowe; a zatem idzie sen i pot. Atoli kwas nie poniża ciepłoty. Takie działanie polega na wpływie na nerwy, z których i tetno uspokaja się. Kwas osadza alkale żółdka. Sole, tam będące, rozkładają się i oddają swą zasadę mocniejszemu kwasowi; zaś, od uwolnionego kwasu żółdkowego, nadzianka żółdka (ingesta) staje się kwaśną. Ostanki kwasu nasycają się żółcią i sokiem brzuchodlinowca (pancreas). Tedy kwas przechodzi w krew jako sól, inaczć osadziłby biłko surowicy (serum sanguinis), co się nie zdarza; nawet, przy otruciu kwasami, krew odczynia alkalicznie. Uchodzą z ciała też jako sole. Octowy i solny, lotne, wydzielają się z potem. Od długiego zażycia kwasów powstaje osłabienie żółdka (catarrhus gastrintestinalis). Kwas siarkowy, prędzej niż inne, psuje trawienie, gdyż silniej osadza biłko: powstają kolki, biegunka wodnista; w genie plesniawca (plaques diphtheriques); a pod nimi rozrzenia (erosiones). Dalej, w skutek zepsutego trawienia, i chemicznego działania kwasów, człowiek chudnie, traci duszę, bladnie; w genie sechnie, niknie miesiąc, zastójnica, młoko; skóra sucha. Potem idzie śluzica oskrzelowa (catarrhus bronchialis), nawet bielaczka (chlorosis), wodna puchlina i śmierć. Kwasy jedzą żółć, lecz nie wiemy jakim sposobem. W wielkich dawkach, lub wzmocnione, są trucizną. Paląc ciało, nie zaś trując krew, o śmierć przyprowadzają. Przy otruciu: ból w genie i połyku (oesophagus) kiedy się w nim kwas zatrzyma; obrzmienie głośni (oedema glottidis), drgawka i śmierć. Kiedy zaś kwas przejdzie do żółdka takie są przy odłości: zapalenie jelitów (gastroenteritis), palenie, wymioty zsiadłym śluzem, przyśluzina (epitellum), krwaw; ból w całym brzuchu, tetno spada, drgawka i w ciągu trzech dni śmierć przytłumna. Chod się, tak stratego, ostrzega to «oże umrzeć z ran w karkach» — phthisis intestinalis. W *szelkach*: białe plamy, pod nimi rany; trafia się przebijanie żółdka (perforatio ventriculi); nadto silna otrzewica (peritonitis) i czarne plamy na otrzewni (peritoneum). *Leczenie*. 1) Trzeba nasycić kwas—2) pokryć żółdek masłem, lub śluzem. Odrutka jest magnezja, wapno, mydło, kreda. Potem leczy się przypadłości: wanny, opłaty, mleczanki (emulsio).

Użyte leczebne, zgola empiryczne. Kwasy przechodzą w krew nasycone, inaczć wię działają na bliżkie części, a inaczć na oddalone. Są one: 1) *Uspokajające* (temperantia) i dają się w gorączkach, chociaż nie są prawdziwe *temperantia*, boć nie poniżają ciepłoty—*temperatura*. 2) *Jak chologoga* (żółciotoczne). 3) *Jako digestiva* (trawjące). Sok żółdkowy niezbędnym jest do trawienia, dają więc, dlatego, kwasy, aby go tworzyć; lecz nie wiemy bywa li kiedy sok ten alkalicznym? Doświadczenia dorpackie okazały, iż często kwasy tamują trawienie: atoli kwas mł-

czny i solny poczytują się za *digestiva*: gdyż, rozpuszczanie pokarmów, od nich należy. 4) Jak *alterans antiscorbutica*: dają od zakażenia krwi moczowego (uraemia), od dennicy (arthritis). Kwas siarczynowy używa się od zakażenia przymiotowego, merykurskiego, gnilczego, ropnego (pysemia). Kwas solny zażywa się w żołądce i działanie jego polega na wpływie na nerwy, nie zaś na działaniu przeciwnożłoczem. — 5) Jak *sciatygujące* i *ściągujące* (styptica et adstringentia) pomagają od krwotoku macicznego (metrorrhagia): co się skutecznia przeniesieniem (reflexus) wrażenia, z nerwów macicy, na ogniska nerwowe, i działaniem zwrotnym. Śluzotok, pot wyniszczający też ustaje — 6) Jak *mozące* i *pocejące* (diuretica et diaphoretica) dają się kwasy roślinne w napoju. 7) Używają się jako *antilithicum et lithonripticum*, lecz trudno tak mocz okwasić, aby rozpuszczał kamienie: wtryskiwanie zaś w pęcherz niebezpieczne: a złud jedynie pochodzi ulga, że mocz kwaskowaty niszczy katar pęcherza. — 8) Jak *antidotum* od otrucia alkali i alkohojdami: stoji trudno oczekiwać skutku, gdyż strychnina, morfina, zjednoczywszy się z kwasami, jeszcze się łatwiej rozpuszczają. Otrutym ołowiem dawali kwas siarczynowy, ale sól, złud powstała, rozpuszczalna, i lepiej dawać na zwolnienie natrum sulphurum.

Przeciwskazanie: lotnych kwasów nie daje się chorym na piersi, cierpliwym niestrawności; innych, dzieciom i mamkom; też w miesiączce.

Użycie zewnętrzne. 1) *Causticum* dla wypalsa. — 2) *Stypticum* dla utworzenia skrzepiny (thrombus). 3) Jak *adstringens* dla zwężenia naczyń włoskowych. 4) Jak *lithonriptica* (kwas solny) dla wtryskiwania w pęcherz. 5) Jak *tracheotomicum* (analeptica) dla wężenia (N_2O_5 , Cl_2H_2 ; ocel, kwas mrówczany). — 6) Jak *odczyszczające* (derivantis) wanny na nogi. Przy chorobach wątrobianych wanny z wody-królewskiej (aq. regia) dobrze działają.

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
1.	Acidum sulphuricum. Oleum Vitrioli. Kwas siarczynowy (SO_3).	1. Kwas siar. angielski otrzym. paleniem siarki i okwaszaniem jary. 2. Kwas siarcz. saskoński, Norchmudzki, otrzym. prażeniem ferrum sulphuricum. 3. Oczyszczzone te kwasy nazywają się <i>Ac. Sulph. rectificatum</i> . Do leków używa się <i>Ac. Sulph. dilutum</i> składający się z 1 czę. <i>ac. sulph. rectificati</i> i 5 części wody.		<i>Działanie fizjologiczne</i> . Jak innych kwasów. Od zstwardzenia używa się z goryczami. Jak <i>causticum</i> od 5—10 gr. Od silnego krwotoku 20 gutta. <i>Wewnątrz</i> daje się rozcieńczony, t. j. <i>Ac. sulph. diluti 5j na 3iv decocti Althaeae</i> i 3ij syropi. <i>Zewnątrz</i> . Jak <i>causticum</i> , <i>rubefaciens</i> , <i>vesicans</i> (pryszczący). Jako <i>rubefaciens</i> robi się maść z 1 części kwasu siarcz. na 6 części sadła (avungiae porci).
a.	Mixtura sulphurica acida, Elixirium acidum Halleri.	1 część SO_3 i 5 części Alkoholu. Płyn bezbarwny.	10—20 guttas.	Różni się tem od <i>ac. sulphuricum dilutum</i> , że się łatwiej trawi i mniej ściąga (<i>adstringens</i>). Daje się od metrorrhagia, od morbus maculosus, epistaxis i t. p. krwotoków — Dziennie można

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
				zażyć do 5ij. Daje się w mleczańkach i z syropem; też w mieszkach (mixtura).
b.	Tra aromatica acida, Elixirum Vitrioli Mynsichti.	1 cz. kwasu siarczanego i 24 części tincturae aromaticae.	50 do 60 gutta.	Wpędz rozpala.—W mieszkach (mixtura) można dziennie zażyć do 3ijj
c.	Aqua Vulneraria Thedeni, Mixtura vulneraria acida.	Owek, miód, wódka i kwas siarczany.		Służy na mokrzanki od stłuczeń (contusio).
II.	Ac. Nitricum, Aqua fortis, Spiritus nitri acidus. Kwas azotowy (N_2O_5).	Przepędza się saletra z rozcieńczonym kwasem siarczanym. W ac. nitricum jest 27% bez wodnego kwasu.	10—20 gutt. z wodą. Dziennie 3j na 3vj.	W dotknięciu nie z węglis, a tworzy niedokwas proteiny. Para żożnia błonę śluzową, przeto niszczy trawienie. Pędzi moczu i żółci. <i>Użycie leczebne:</i> 1) W chorobach wątrobianych, gdy jest plethora abdominalis. 2) Jak <i>diureticum</i> w wodnej pochlinie pochodzącej od zadrażnienia błony śluzowej. 3) Od niemocy białkowej (albuminoria), od morbus Brighti; lecz jak ta choroba ma różne źródła, to i skutek rozmaity. 4) Od zastarzałej syphilis, kiedy szankier gangrenowy—pomaga. <i>Zeumętra:</i> 1) Rußland dawał od liszajów.—2) Od ran merkuryslnych w gardle (3j na 3j śluzowego wywaru). <i>Fumigationes nitricae</i> dla oczyszczenia powietrza (3 części N_2O_5 i 1 część SO_2 i aqua), gdyż tworzy się ac. nitrosam niszczący smrodliwcy wyziewy. <i>Unguentum nitricum</i> składa się z 1 części N_2O_5 i 8 do 16 części sadła.
III.	Ac. Nitro-muriaticum, Chloro-nitrosam, Nitro-hydrochloricum, Aqua regia—Woda królewska.	2 części Cl_2H_2 fumig. 1 część N_2O_5 . W niej znajduje się chlor i acidum nitrosam.		<i>Działanie i użycie.</i> Najsilniejszy kwas. Na wannę nogową 2 do 6 3 przy 20° R. Kiedy się w niej trzyma nogi, od 20 do 40 minut, powstają pryszczki. Od takiej wanny może nastąpić ogólne działanie: kwaśny smak w gębie, ślinociek, katar. Nadto obfite wydzielenie: żółci, potu, moczu i biegunka ze rznięciem. Jeśli wziąć dwanaście takich wanień, przez dzień, to następuje zmiana w odbyciach—effectus alterans. Wanny te pomagają w chorobach wątrobianych, kiedy są tepe hole w wątrobie; lecz nie pomogą jeśli

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
IV.	Ac. Hydrochloricum, muriaticum, Spiritus salis acidus.—Kwas solny (Cl_2H_2).	6 części soli warzelnej, 4 części kwasu siarczanego i 2 części Aq. Kwas ten chłonie 480, swych objętości, wody. Używany leczebnie winien mieć ciężkości względnej 1, 01.	3j na 3vj. Maść z 3j na 3j sadła.	nastąpiło zziarnienie (cirrhosis). Tęż wazny od zastarzałego przymiotu (syphilis); od zastarzanych wysypek wanny ogólne. Słabszy od kwasu siarczanego. W gębie zamienia się w parę i płucą zadrażnia. Pędzi mocę, ożywia układ krwisty i trawienie;—co jeszcze nieudowodnione. <i>Leczebne użycie.</i> Daje się w chorobach wątrobowych; też przy rozkładzie krwi. W żołądce, w angina putrida v. gangraenosa, przy ucisnieniu układu mózgo-pacierzowego; kiedy tętno upadła.—To pewna że gasi pragnienie. Używa się jak <i>digestivum</i>: żeby jednak trawienie miało zależeć od obecności tego kwasu w soku żołądkowym—nie dowiedziano. Daje się od robaków, gdyż pędzi śluz. Jako <i>alterans antidiarrheticus</i>: w szkarolach, w syphilis, od phosphates w pęcherzu—niepewna.—Jako <i>diureticum</i>. <i>Zeungtra</i>: jak <i>alterans</i>, od angina gangraenosa, od pleśniawców w gardle. Płókanie robi się z 3j na 3vj infusum salviae, esum mel rosarum.
V.	Ac. Phosphoricum—Kwas fosforowy (P_2O_5).	Fosfor gotuje się w kwasie saletrzanym i dodaje się wody; a paruje się do ciężkości 1, 12 lub 1, 15. I to się nazywa,—Ac. Phosphoricum dilutum. Kiedy się wysuszy go, jest: Ac. Phosphoricum siccum, glutiale, vitrificatum.	1—20 gutta kilka razy dziennie. 3j na 8j aq. z syropem.	Nie osadza białka, naskórka nie niszczy; na błonie śluzowej osadza śluz i sernik (caseinum); gdyż zostaje rozcieńczonym, a wtemczas może białko osadzić. Długo używany nie poraża żołądka, lecz następuje ból piersi, płacie krwi. Gaszące pragnienie zmniejsza gorączkę. Żeby karmił kości—nieudowodnione. <i>Leczebne użycie:</i> 1) W gorączkach nerwowych (nervoso-erethica) ma dawać phosphates krwi, t. j. powracać zniszczone przez chorobę;—lecz to nieudowodnione. 2) Od krewotoków, nie lepszy od kwasu siarczanego. 3) Od upłamów i bleenorhoea pulmonum. 4) Od zadrażnienia przyrządu płciowego—spermatorrhoea. 5) Jak <i>sedans</i> od irritatio spinalis. 6) Od rozmięknienia kości, rachitis, caries—lecz tu sam organizm wydziela fosforan wapnia; i nie zdaje się aby go, zechciał przyjmować, od tego leku. 7) Od kościanych złogów (concrementa) w tętnicach (arteriae), od kamienia; lecz kwas fosforowy (P_2O_5), już nasyciony wchodzi do krwi.

Lecze- nia.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g i.
				Od spermatorrhoea tak się przepisuje: Rp. Ac phosphorici vitrificati ℥j; Ferri oxydati fuscii, Extr. chinæ frigide parati, aa ʒ 3℥. M. f. pil. A^o xxx, Consperg. pulv. cinnam. DS. Jedną lub dwie pigułki (powiększając), dwa razy dziennie zażywać.
VI.	Acidum Carbonicum Kwas węglowy (CO₂).	Kreślę (węglan wapna) nalewa się kwasem siarczany. Otrzymany przy ciśnieniu 50 powietrzni (atmosfera), ułatniając się, pali jak ogień.		Kwas węglowy jako gaz zabija, jako płyn nieszkodliwy. Działanie fizjologiczne: 1) oddychanie gazem sprawia spazm głośni. Zmieszany z dwoma częściami powietrza upaja, idąc w krew przez płuca, i jako trucizna narkotyczna zabija (zgorzenie). We zwłokach krew ciemna, naczynia mózgowe przepełnione, są i wypocenia surowicze (exsudatio serosa) w błonach mózgu. 2) Skóra też przechodzi w krew i sprawia zapalenie. Rany śmierdzące tracą won i poprawiają się. Drażni błonę śluzową nosa i sprawia kichanie. 3) Wprowadzony w żołądek, chłodzi jak inne kwasy, poczem następuje orzeźwienie jak przy podchmileniu; łaknienie obudza się. Z krwi nagle uchodzi płucami; z potem i moczem mało. Użycie leczebne. 1) Jak woda siarczowa w łóżniczych i gastrycznych gorączkach. Działa też na płuca gdyż niemi uchodzi; w gruźlicy daje się z mlekiem; a wielce pomocny jeśli suchoty od uszkodzenia hemoroidalnego; lecz kiedy już krwią się płuje—nie można dawać. 2) Pomaga przy wymiotach współczulnych (u ciężarnych), od bólu głowy (cephalalgia), cardialgie. 3) Jak przewodnik (excipiens) dla średnich soli i żelaza. Wewnątrz daje się jako proszki sodowe, woda wischeńska, Obersaltz-brunńska; limonade gazeuse, piwo, kwas i t. p. Leczenie otrutych tym gazem: Wywieść zgorzałego na wolne powietrze, robić sztuczne oddychanie, upust (venae-sectio); antidotum stanowi gaz chlorowy. Od mniej silnego (oczadzenia) skutecznie pomaga obwiązywanie głowy (przez czoło i skronie) chustką, w gorędej wodzie, maczaną. Użycie leczebne: 1) Na płóśnki. 2) Wanny od naskórných chorób. Przy gościeu dajo się woda emska. Duszy używają się od amenorrhoea i bezpłodności. Robią się naparzania z istot rozwija-

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawk.	U w a g i.
VII.	Ac. Oxalicum—Kwas szczawiowy.	Wpływem kwasu siarkowego na mączkę; znajdują się w szczawinach (oxales) i w kamieniach moczowych (cal-cium-oxalicum).	2—5 gr. na cukrze i w wodzie.	jęcych kwas węglowy: z drożdży, kwaśnego ciasta, kwaśnej kapusty. Oddycha się tym gazem od suchotów. Nie używa się leczenia; ważny w truciicielstwie. Wywołuje gastroenteritis, tetno małe, nudności, i śmierć od paralizu sereca i płuc. Leczy się, otrucie, krwii i magnezji. W małych dawkach używa się jak sedans. Działa na nerw błędny (vagus) i przepisuje się od hypertrophia cordis. <i>Bioxalis potassae, sal acetosellae</i> w roztworze używa się do wywabiania żydów; to jest sól tę rozpuszcza się w gorącej wodzie, i macza się plamy.
VIII.	Acidum Aceticum, Acetum. Te rodzaje używają się:	Z prostego octu, lub chodzeniem (fermentatio) cukru, mączki, lub siodu przy t 18° R.	Ocet win- sy, daje się, do pi- cia, w ilo- ści 33 na 3vj Aq. de- still. Pro- clysma 3i—ij na jedną płó- kanke.	<i>Działanie fizyologiczne.</i> Oadza białko i gębę biele, sernik też osadza; lecz one, od dodania więcej octu, rozpuszczają się. Włókna, trzęsiska (galareta), od rozcieńzonego kw. octowego rozpuszczają się. Z ciała wypija wodę i osadza włókna. W żołądku nasyci się zasadami i białkiem. Z ciała uchodzi jak sól i jak kwas (z potem). W małych dawkach gasi pragnienie, poci i pędzi mocz; zład ospo- kaja tetno. Od częstego żywienia powstają: catarrhus gastrointes- tinalis, bronchitis chronica, błędnie zakażenie krwi (ichloemia), wodna puchlina. U mamek nielko wodnieje, a dziecię dostaje rżnię- cia i biegunki. Wzmocniony ocet sprawnia przełożenie żołądka (perforatio ventriculi). <i>Użycie leczebne:</i> 1) <i>Digestivum</i>. 2) <i>Temperans, antiphlogisticum</i>—asopj. 3) Czy działa na żółć (chologogum)?—nie wiadomo. 4) <i>Antidotum</i>: od opium, belladony, skalów i opicia się. 5) <i>Symp- ticum</i>, od krwotoków szkorbatnych, od krwawej rzygawki (hemema- temesis). 6) Z napojem gorącym działa jak diaphoreticum. 7) Jak <i>diureticum</i> (Kali acetidum).—Ac. vini używa się do picia (3i na 3vj aq. z syropem); używa się dla zrobienia <i>serum lactis acetatum</i>— serwatka octowa. <i>Zewnętrzne użycie.</i> Przykłada się ocet od bólu głowy, od swę- dzenia, siluczenia, dla obmywania ciała w gorączkach, wchodzi do
a.	Acetum crudum com- mune.	Z wódki—nieczysty.		
b.	Acetum vini.	Kisnieniem wina.		
c.	Acetum concentratum.	Natrum aceticum roz- kłada się SO ₂ i przece- dza się.		
d.	Acetum purum, destil- latum.	Rozciegające poprzę- dnie.		
e.	Acidum aceticum ra- diale, s. glaciale.	Natrum aceticum roz- kłada się przez sulphas potassae i kwas siarcza- ny. Zawiera jeden atom bezwodnego octu i 6 atomów wody.		
f.	Oxymel simplex.	Składa się:		

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
		z 2 części meli. despu- mati i z 1 części octu. Używa się do płókań w ilości $\frac{3j}{3j}$ — j na $\frac{3jv}{3jv}$ płókania.		płókania od żaby; — jako <i>adstringens</i> od krwotoku z macicy, nosa, i krtani (rectum). Jako lekkie <i>causticum</i> dla rozmięczenia tkanki rogowej; odcisków, kokosznici. Dla nęchania we mdłościach. Na płókanie $\frac{3j}{3j}$ — $\frac{3jv}{3jv}$ od mdłości, chorób serca. Na nogowe wanny. Jedną część octu z 1 częz. wódki dla wycierania nóg po ich utrudzeniu. <i>Acetum aromaticum</i> : nalewka z pachnących ziół. <i>Acet. pesti- lentiale</i> , <i>Acet. quatuor latronum</i> (ocet czterech złodziei). <i>Ac. acetikum aromaticum</i> , wzmożeniony ocet i olejki, wchodzi w początku kataru dla jego przzerwania.
IX.	<i>Ac. Formicum.</i> — Kwas mrówczany.	Znajduje się w szcze- cinie pokrzywy		Czysty nie używa się.
X	<i>Ac. Pyrolignosum</i> <i>Ac.</i> <i>Pyro-aceticum</i> . <i>Ac. li- gni empyreumaticum.</i>	Przepędza się suche drzewo. Pomieszany z kwasotem, terapiuem na- zywa się <i>crudum</i> ; oczys- zczony zaś, <i>Ac. Pyrolig. rectificatum</i> .	$\frac{3j}{3j}$ na $\frac{3jv}{3jv}$ Aq.	Działa na skórę jak tannin. Zatrzymuje gnicie. Działa jak ocet. Od wielkiego dawku zapalenie żołądka, nerwowe przypadłości i śmierć z konwulsjami — <i>Użycie leczebne</i> : 1) Jak <i>anti-septicum</i> — pojęcie mylnie. Daje się w aromatyicznym wywarze. <i>Zemagła</i> od gni- jących ran; jako <i>stypticum</i> od krwotoku; jako <i>causticum</i> od kon- dylomów; od pruchnienia zębów. Od ogłuchnięcia 1 część <i>Ac. py- rolignosi</i> , 1 część ol. <i>terebinth.</i> , spiri. <i>aethereo-sulphuric</i> , wpu- szczają się, po kropli, do ucha.
XI.	<i>Acid. Tartaricum.</i>	Kwas ten z podażem stanowi <i>Cremor tartari</i> .	$\frac{3j}{3j}$ na $\frac{3jv}{3jv}$.	Działa jak ocet, żeby miał wpływać na wrotnię (<i>vena portae</i>) i pędzić żółć — niepewne. Popędza morz, pot, gasi pragnienie; w wiel- kich dawkach rozwalnia. On i jego sole dają się w gorączkach żółciowych, w żółtaczce (<i>icterus</i>). Używa się do sodowej wody: gr. x tego kwasu nasycza gr. xij <i>natri carbonici</i> (sody). <i>Elaeosac- charum citri</i> $\frac{3j}{3j}$ i gr. x <i>ac. tartarici</i> dają limonadę. Serwatka ro- bi się z $\frac{3j}{3j}$ tego kwasu na $\frac{3jiv}{3jiv}$ mleka.
a.	<i>Liquor pyrotartaricus,</i> <i>s. Spiritus tartari.</i>	Przepędzaniem <i>Cre- moris tartari</i> .	gut. 10 do 50.	
b.	<i>Mixtura pyrotartarica</i> (<i>Mix. simplex.</i>).	Zawiera jeszcze kwas siarczany.	gut. 20 do 50.	
XII.	<i>Ac. Citricum.</i>	Z soku cytrynowego. Kryształy wilgotniejące.	$\frac{3j}{3j}$ trzy razy dzien- nie.	W ciepłym roztworze używa się jak <i>diaphoreticum</i> ; w zimnym zaś, jak <i>diureticum</i> . Téż jako <i>antidotum</i> od alkoholjów. Jego gr. x nasycza gr. xij. <i>bicarbonat. sodae</i> ; gr. xv, <i>Natri bicarbonici</i> , i gr. vj <i>ammon. carbon.</i> Sok cytrynowy (<i>succus citri</i>) częściej się używy jak ten kwas. Z czarną kawą uspakaja ból nerwowy głowy, wa-
a.	<i>Syrupus succi citri.</i>	Używa się do limo- nady.		

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i użycie.	Dawk.	U w a g i.
	<i>Confectio carnis citri.</i>	Używa się w gorączce.		mioty i nudności. Od wodnej puchliny daje się sok 10 cytryn na dobę i powiększa się dawkę. <i>Succi recens. expressi</i> 3ij nasycza gr. xvj bicarbonatis sodae.
XIII.	<i>Ac. Valerianicum</i> , Kwas walerianowy (maunowy).	Z korzenia Koziołka lekarskiego. Kwas lotny.	3 do 15 gutt.	Daje się jako: <i>Valerianas zinci</i> , <i>Valerianas chinini</i> , od chorób nerwowych.
XIV.	<i>Ac. Lacticum.</i>	Z sérwatki. Gęsty kwas, gryząco-kwaśny, rozpuszczalny.	3 do 20 gutta w wodzie; 3ij na butle wody.	Rozcieńczony działa jak inne kwasy roślinne; rozpuszcza phosphat. calcis. Używa się: 1) Dla ugastenia pragnienia i popędzania moczu. 2) Od kamienia, dennicy i puchlin. 5) Jako <i>digestivum</i> . W małych dawkach od robaków. Lepiej używać: sérwatki, kwaśnego mleka, gdyż bardzo skuteczne od zastoin krwi w przyrządzie trawienia (<i>stasis in abdomine</i>); od zastojnicy, od zatręmania miesiączki, nawet od niemocy Brighta. Używają też i kwaśną kapustę Dobrze działa od <i>zastojnicy</i> (<i>haemorrhoides</i>).

KLASSA DRUGA.

ALTERANTIA, TONICA, ROBORANTIA, EUPLASTICA, AMARA ET ADSTRINGENTIA.

Leki tu odnoszące się, są w pewnym względzie w brew przeciwno lekem piérwszej klasy: gdyż, przy powódem uwzględnieniu, powiększają karm ciała. Nie mamy, mówiąc względnie, leków rzeczywiście wzmacniających: i jeśli mówimy o użyciu zmieniających skład ciała (*alterantia*), to przypuszczamy upadek któregośkolwiek z odbyć ustroju (*organizmu*).

Klasę drugą podzielimy na siedm oddziałów: I. *Amara pura simplicia*; II. *Amara aromatica*; III. *Amara resolutiva*; IV. *Amara mucilaginis*; V. *Amara alcaloidea*; VI. *Agstringentia pura* i VII. *Tonica metallica*.

Oddział I.

§ 65. Amara pura simplicia (Szczerogorakie).

Pierwiastki tu odnoszące się są: gorzkie wyciągowe istoty (ekstraktowe), chemicznie nijakie, krystaliczne. Działają na przyrząd trawienia; dają się od osłabienia żołądka (catarrhus gastralis), od robaków Jako nerwowe (nervina) mało pomagają, ale dobrze są jako pomocnicze. Dają się od zimnicy (febris intermittens). Tu należą:

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Dawk.	Użycie leczebne i uwagi.
1.	Lignum et Cortex Quassiae (Lignum Quassiae raspatum).	Qu. excelsa et amara. Kicusia gorzka.	Pierwiast. nijaki kryst. Quassin, sole, gummi i pektin.	5—20 gr. 5—40 gutt; 5j na 3vj Col.	Truje owady. Daje się od śledziennicy (hypochondryi), od wistrów dla ludzi drażliwych; od upławów, rzerzączki (gon- orrhoea) t. j. bierze się Aq. calcis 3vij i lig. Quassiae 5vj. Najlepsza winna nalewka. Extr. lig. Quass. daje się 20 gr. dziennie. Tra Quassiae daje się 5 do 40 kropli.
2.	Cort. Simarubae.	Quassia simaruba. Simaruba.	Tę pierwiastki lecz- wiącej śluzowe.	Wywar z 33 na 8j wody.	Sprawia nudności; złąd chcieli ją użyć zamiast Ipecacu- anae. Daje się od biegunki.
3.	Radix Gentianae rubrae et luteae.	Gentiana lutea. Gorczyca.	Gentianin nie- otrzymany czysty. Ol. gent. aethereum, pek- tin i cukier.	Wywar z 33 na 3vij.	W wielkich dawkach sprawia wyniooty i biegunkę. Daje się od robaków i denncicy. Wechodzi w skład Tra Chinse composita.—W proszku korzeni daje się od gr. 6—20 kil- ka razy dziennie.
4.	Summitates et Her- ba Centaurii mino- ris.	Czerwieńiec ser- decznik.	Gorzki pierwiastek centaurin nieotrzy- many czysty.	Wywar z 33 na 3vj, dla wypicia w ciągu dnia.	Od zastoin we wrotni (v. portae) po równej części z mil- liedofolium używa się na herbatę. Extr. centaurii minoris daje się po 20 gr. Używa się sok świeżo wyciśnięty (succus re- cens expressus) sam, lub z mlekiem.
5.	Herba Trifolii al- briai.	Menyanthes trifo- liata. Trójliść, Bobownik.	Gorzki pierwiastek Menyanthin, sole i gummi.	Extr. 20 gr. Wywar z 33 na 3vj.	Od zimnicy (po zażyciu przypraw chinu aby się nie wró- ciła); od zstrzymania miesiączki, od śluzocięku daje się jako herbata. Succus recens expressus trifolii albrini daje się sam 10gr. i 20gr. et herba nasturtii aquatica.
6.	Herba Cardui bene- dicti.	Centauria bene- dicta.	Centaurin, żywico i olejek śmierdzący.	Centaur. 10 gr. na wziętek	Daje się jako tonicum od zastarzałych katarów, od cho- rób wątrobianych, i jak diureticum. Słynie jako środek od-

Licz- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Dawek.	Użycie leczebne i uwagi.
		<i>Chaber lekarski.</i>		Wywar z $\frac{33}{3v}$ na $\frac{3v}{j}$.	<i>dyspepsia potatorum</i> daje się zimna herbata. <i>Extr. cardui be-nedicti</i> od zimnicy; również <i>Centaurin</i> .

Oddział II.

§ 66. *Amara aromatica, s. aethereo-oleosa* (Gorzko-korzienne, gorzko-olejowe).

Tęm się różnią od poprzednich iż, tu pierwiastek gorzki połączony jest z olejkami; stąd mają większy wpływ na nerwy żołądka; i używają się jako stomachica. Więcej jak poprzednie tamują kłótnie (fermentatio); i więcej wydzielają soku żołądkowego. Przy zakażeniach używają się jako stomachica et euplastica.

Przeciwwskazanie: 1) stan gorączkowy. 2) zapalenie żołądka. Wielki dawek sprawia nudności, wymioty i biegunkę.

1.	Cortex Cascari- lae.	Croton Eluteria. Krociec pachnący w Jamajce.	Cascarin (18%), olejek żółto-ziel- ny, tannin. <i>Cascari- lin</i> krystalizuje się w igły, smak i za- pach korzenny.	Proszku gr. 10—20 da- je się na wziątek.	Używa się jako stomachicum; nie pomaga od zimnicy. Używa się jako <i>infusum aquosum et vinosum</i> ($\frac{33}{3v}$ na $\frac{3v}{j}$). <i>Ex- tractum</i> po 10 gr. — <i>Tra Cascariellae</i> (3 części) i tra opii <i>simplex</i> (1. cz.) dają się w cholery 20—30 gtt. — <i>Aq. Casca- riellae</i> otrzymuje się przepędzaniem; działa jak carminativum (wielzące).
2.	Cortex Angusturae vere.	Galipea Officinalis, z Połud. Ameryk.	Cusparin, olejek i żywice.		Unas zakazany, gdyż nim podrabiają <i>strychnos nux co- micum</i> . Robi się infusum z $\frac{33}{3v}$ na $\frac{3v}{j}$ wina.
3.	Cortex s. flavedo fructuum aurantii, Fo- lia, et Poma imma- tura aurantium.	Citrus Aurantium. Pomarańcza.	<i>Aurantia, s. hes- peridin</i> , gorzki pier- wiastek; <i>oleum cor- ticis aurantium</i> , żół- ty korzenny; i tan- nin.		<i>Flavedo</i> używa się jak stomachicum. <i>Folia</i> , jak antispas- modicum od kurczów w macicy, od słabój miesiączki, i dają się jak herbata. <i>Fructus immaturi</i> (wielkości grochu) dają się z nalewką wódczaną, nie mają olejku; służą też dla podtrzymania fontaneli. <i>Cortex</i> daje się w proszku, robi się naliwka z $\frac{33}{3v}$ na $\frac{3v}{j}$ wina. <i>Extract. corticis aurantii</i> daje się $\frac{3j}{j}$ dziennie; <i>syrupus</i> używa się do mieszanek.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Dawk.	Użycie leczebne i uwagi.
4.	Cortex Citri.	Citrus medica. <i>Cytryna.</i>	<i>Oleum citri</i> s. Ole- um de cedro; i gora- ki wyciągowy pier- wiastek.		<i>Oleum de cedro</i> sam jeden daje się. <i>Skórka</i> (flavedo) cytryny tak działa jak lupina pomarańczowa.
5.	Strobili, humuli lupuli s. conii.	<i>Humulus lupulus</i> femina. <i>Chmiel.</i>	<i>Lupulin</i> gorzki wyciągowy pierwia- stek krystaliczny, roz- puszczalny; olejek lot- ny opajający (nar- kotyczny; siarka, ole- je, żywice i sole.	<i>Lupulina</i> 3j używają na żw. sa- dła. Maść bole kojąca.	Działa jak gorycz i jak narcoticum; od wężania następuje sen i tężno wolniejsze. Naléwka działa jako żółciowe (sto- machicum). Od wielkich dawek powstaje kolka w brzuchu, poty i moczzenie się. <i>Leczebnie</i> używa się jako dobre piwo (stomachicum et nutriendum). <i>Infusum</i> robi się z 33 na 3vj. Proszek daje się na wziętek 5—20 gr. od śluzotoku. Prze- pisuje się od bólów gościecowych. <i>Zemnątra</i> używa się na poduszeczki i naparzanki. <i>Lupulin</i> (żółta mączka) używa się na maść kojącą bole raka. Daje się od zmaszn (polutio) i wzwiedzeń (erectio) od 15 do 20 gr. do 3j dziennie.
6.	Summitates Mil- lefolii.	<i>Achillea millefo- lium.</i> <i>Kwasownik pospo- lity.</i>	Gorzki pierwia- stek, olejek i tan- nia.	Rośliny 3 kolka; wy- ciągu q. s. ut f. M. pil.	Mało rozpalający i nieztwardzający. Daje się w herba- cie od biegunki i od białych upławów; pędzi mocz. Działa jak stomachicum. <i>Extr. Millefolii</i> bardzo gorzki, przepisuje się w pigułkach i succus recens expressus.
7.	Summitates Abs- inthii.	<i>Artemisia Absin- thium.</i> <i>Piołun.</i>	Absinthin gorzki wyciągowy pierwia- stek, kwas absintho- wy i olej żółty.	3j na 3j.	Absinthin wchodzi do krwi bez rozłożenia. Od wielkich dawek zawrót i ból głowy. Naléwka spiritusowa daje się od zimnicy; na robaki nie działa. Nie jest trucięną. <i>Extract.</i> <i>Absinthii</i> daje się 3j dziennie <i>Ol. Absinthii aethericum</i> pędzi mocz; daje się kilkadziesiąt kropli dziennie.
8.	Radix Artemisiae.	<i>Artemisia Vulga- ris.</i> <i>Rylica.</i>	Zawiera mało oleju, podobnego do opium (makowca); goryczy mniej od piołunu		Bylica używa się od choroby S. Walentego, lecz jak ona pochodzi od różnych przyczyn, to nie zawsze pomaga. Kiedy pochodzi od robaków, zniknięcia potu na nogach, od zniknie- nia <i>crusta lactea</i> i zjawia się w czasie rozwijania się mie- sięczki, to pomaga. Leczenie zagnajają wymioty, potem sęków korzenia bylicy (fibrillae), lub świeżej kory, daje się 20 do 40 gr. przed napadem, w gorącym piwie i układa się w łóżko. To wywołuje pot śmierzdzący. <i>Extrac. Spirituosum Artemi-</i>

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Dawk.	Użycie leczebne i uwagi.
					sine daje się 5j i lepiej działa od korzenia. Daje się w pigułkach.
9.	Hba Abrotani.	Artemisia Abrota- num. Boże-drzewko.			Jak stomaclisum (żołądkowe) i emmenagogum (micięż- kowe).
10.	Hba Marrubii.	Marrubium Vul- gare. Krzecina pospo- lita.			Od białych upławów. <i>Extr. Marrubii spirituosum</i> używa się od zimnicy.

Oddział III.

§ 67. Amara resolventia, s. salina et resinosa (Gorące zwoleńniące).

Oprócz gorzkiego pierwiastku zawierają dużo soli, potażu, żywicy, od czego rozwołniają. Leki te, u dawnych lekarzów, miały sławę rozpędzenia zawałków wątroby i śledziony. Sól ich skutkują jak sól średnie: rozciągają śluz, wzbudzają przebieg skóry, pomnażają wypróżnienie i tym sposobem niszczą chorobliwe złoży. Lecz że rośliny te mało zawierają soli, to gdzie potrzeba dawad zwoleńniące sól (resolventia salina), tam lepiej dać sól: ale, z drugiej strony, rośliny te zawierające gorczyce, znośniejszemi są dla żołądka. Do tego oddziału należą i rozwołniające np. Rhasbarberum.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
1.	Hba et Rad. Ta- raxaci.	Leontodon Tara- xaceum. Brodawnik mle- czowy.	Taraxacin pier- stek gorzki krystaliz- owany, żywica, cukier, sulphuretum calcis et potassi.	Od słabego trawienia, mianowicie świeża roślina, od żółtaczki, kamieni żółciowych, zawałków wątroby, od osłabienia jelitów; użycie empiryczne. <i>Succus recens expressus</i> , używany na wiosnę, przy diecie, rozwołnia i po- maga. Radzą żuć świeży korzeń. Używa się na płótkanki.
2	Rad. Cichorii.	Cichorium intybus.		Rozwołnia i pędzi mocę. Kawa z nią nie tak rozpalsząca. Najlepiej

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
		<i>Cykorin podtr- żnik.</i>		działa <i>succus recens expressus</i> . Używa się <i>Extr. Cichorii</i> , <i>Syrupus cicho- rii simplex et compositus cum Rheo</i> ;—środki zbyteczne.
3.	<i>Hba Fumarise.</i>	<i>Fumaria officinalis.</i> <i>Ruta polna.</i>		Używa się <i>succus recens expressus</i> .
4.	<i>Fel tauri</i> , <i>Bilis bovins</i>	<i>Żółć wołowa.</i> Różna w różnym wieku bydła.	<i>Ac. cholemicum</i> , <i>ac. cholicum</i> , dużo <i>asotetorodu (A)</i> ; bar- winki: <i>bileverdin</i> i <i>bilefuldin</i> . Tłuszcze: <i>cholestearin</i> , <i>elcin</i> i <i>margarin</i> . Sole: <i>na- trum cholicum</i> i <i>na- trum cholemicum</i> .	<i>Żółć wołowa</i> odczynia alkalicznie. Używa się: <i>Fel tauri recens inspi- satum s. Extr. felis</i> . Wyciąg ma pierwiastki rozłożone i mniej dobry. W żółćku działa szkodliwie przeszkadzając tworzeniu się pektinatów. Po zakwiesiu żółci powstają: nudności i odbijanie się kwasu. Żółć byka nie może własnej zastąpić która spływa się do dwunastki (<i>duodenum</i>). Nie rozciąga śluzu. Lepiej dawać <i>natrum cholemicum</i> lub <i>natrum bilieum</i> (3j do 5j dzien- nie). Używa się: 1) od <i>catarrhus gastrointestinalis chronicus</i> ; od przerostu wątroby i śledziony (<i>hepertzophia hepatis et lienis</i>).—2) Od <i>diabetes mell- itus</i> (<i>natrum bilieum</i>). 3) Na robaki nie działa, gdyż żyją w żółci. Świeża, z aq. menthae, daje się łyżkami. Gęsta po 20 gr.—Płótkanki od robaków.
5.	<i>Rad. Rhei s. Rha- barberi.</i>	<i>Rheum palmatum</i> , <i>moscoviticum</i> (naj- lepsze).	Żywiec, kwas chry- zofanowy, oleje, tan- nin, i sole. Moskiew- skie najwięcej zawie- ra w sobie gorzkie- go pierwiastka.	Daje się gr. v dla zmniejszenia wydzielin i kiśnienia; od kwasów, śluzu i od robaków. Barwnik przechodzi w krew, wydziela się z młkiem i mo- czem, nie wiemy czy idzie do żółci, i dlatego jest cholagogum. Dany od 3j do 5j rozwalnia. Od wielkich dawek następuje zadrżnienie krwi bez zapalenia żółćki. Użycie: 1) gr. 3 daje się od kwasów żółćkowych, od zielonj bieg- unki u dzieci, od <i>cardialgia</i> , od robaków. Jest to najlepsze <i>stomachicum</i> .— 2) Od przerostu wątroby; śledziony, w początkach stłuszczenia i zmuszko- wania wątroby; od <i>plethora abdominalis</i> i od śledziennicy.—3) W chorobach macicy (<i>amenorrhoea</i>); dla zniszczenia biegunki od nagromadzenia żółci, śluzu, stwardniałego łajna. Od dysenteris (lepszy ol. ricini). Od zatwardzenia dobrze działa dany z jalspą. Dawkę: Jak <i>stomachicum</i> daje się od 3 do 8 gr.; jak <i>laxans</i> 3j (ły- żeczkę); lepiej zażyć infusum z 33 na 3w aq. Od chorób wątrobianych żuje się ciagle.
a.	<i>Rheum tostum</i> , <i>torrefactum</i> .	Czarny proszek działa jak tannin.		Na rozwołnienie tak się przepis.: <i>Rp. Rad. Rhei, Tart. vitriol. a'a 3j3, Aloes 33, Extr. Tarax. q. s. M. f. pilul. M 60. DS. Trzy razy dziennie po pięć pigulek.</i>

Lec- ko.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
b.	Extract Rheiaquo- sum.			Daje się od $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$. Mało działa gdyż rozkłada się.
c.	Extr. Rhei com- positum.			Składa się z Rheum, Saburu i Jalapy. Jak laxans daje się około $\frac{1}{2}$ do pigulek.
d.	Tra Rhei aquosa.			Nalewka Rhei, z Kalicarbonium, z sąc cinnamomi. Jak stomachicum po 50 kropli, dorosłym łyżeczkę. Jak zwołniające daje się $\frac{3}{4}$ — $\frac{1}{2}$.
e.	Tra rhei vinosa s. Tra Rhei Darvii.			Na maładze (lub maderze). Rozpuszczająca, dobra dla żołądka. Od ko- lek, kurczów w brzuchu daje się od 10—20 kropli w korzennym (aro- mat.) wywarze.
f.	Syrupus Rhei.			Tra rhei aquosa i cukier. Daje się nowonarodzonym po pół łyżeczki. Dodaje się do mieszanek zwołniających po $\frac{3}{4}$.
g.	Pulvis Magnesise cum Rho s. pulvis infantum Hufelandi.			Rheum, Magnesia carbonica, korzeń słaskowy i cukier pokrzywny.
h.	Rhabarberinum.			Daje się gr. x na rozwolnienie.
6.	Aloë, Sabur, Aloë succotrina, s. lucida	Zioła się go z róż- nych aloesów, sprze- dają się. a) A. Turcica, żół- ty z czerw. b) A. Hepatica buri. c) A. Barbadosensis, czarny. d) A. Capensis, zie- łony, pachnie.	Żywica, Aloë kry- staliczny gorzki pier- wiastek, kwas sabu- rowy. Rozpuszcza się w wodzie i winie i od- czynia kwasem.	W małych dawkach działa jak Rheum: powiększa wydzieliny, poprawia trawienie i jest cholagogum. Od częstego użycia: zatwardzenie, pobudzenie miesiączki i krwotoków zastojnicowych, boć działa na nerwy kątne (rectum) i macicy. Przyjęty od $\frac{1}{2}$ do $\frac{3}{4}$ działa jak laxans, i rozpalia ale się rzadko zdarza silenie (tenesmus; i wodnista biegunka. Łatwo doń nawyka się (tol- lerantia). Użycie leczebne: 1) Jak tonicum od wzdęcia (flatulentia) i niestrawności (dyspepsia). 2) Jak laxans kiedy częste zatwardzenie przy zastojnicy i cho- robach wątroby. Nie można użyć przy zapaleniu kątne, żołądka i uszkodze- niu przyłązków miednicy. Dobrze działa przy niemocach torpidnych brzucha. 3) Używa się jako otwierający zastojnicę i miesiączkę (pelens menstruorum). Nie można użyć kiedy miesiączka znikła od gruźlicy, od spotworzenia ma- ci: kiedy zaczyna się rak, lub stwardnienie w macicy. Dawkę: jak tonicum et stomachicum daje się od $\frac{1}{2}$ do gr. ij; jak la- xans gr. v do gr. x; również tyleż, jak pelens menstruorum.
a.	Extractum Aloë.	Zawiera jedno go- ryczne.	Daje się 2—10 gr.	
b.	Tra Aloë.	1 część na 6 czę- ści.	Jak stomachicum	

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie leczebne i uwagi.
		zci spiritus vini.	15 kropli kółka razy dziennie.	Daje się w pigułkach z żelazem. Można przepisać w ten sposób: <i>Rp. Aloes lucidae; Ammonii muriatici ferruginosi</i> āā ʒʒ , <i>Myrrhae electae</i> ; <i>Extr. Chamomil.</i> āā ʒʒ <i>M. f. pil. pon- deris</i> ij <i>granorum</i> . <i>DS.</i> Dwa razy dziennie po pigułce. Jak <i>laxans</i> daje się z kalomel. i jalsapą <i>np. Rp. Calomel</i> gr. xij , <i>Pulv. Rad.</i> <i>Ipseacuanhae</i> gr. vj ; <i>Pul. Rad. Rhei</i> ʒʒ , <i>Extr. Aloes</i> ʒj . <i>M. f. pil.</i> ℞ xxiv . <i>DS.</i> Brać w wieczór 3 do 4 pigulek, to sprawi rano jeden stolec. <i>Zennętra</i> używa się wywar na płótki od robaków w kółci. Wchodzi w skład <i>pilulae benedictae emmenagogae Fulleri</i> . One tak się zapisują: <i>Rp. Aloes lucidae</i> pulv. ʒij , <i>Asac foetid.</i> dep. ʒij , <i>Ferri sulphur.</i> <i>crystal. pulv.</i> ʒij , <i>Croci pulv.</i> , <i>Mucid. pul.</i> āā gr. xv , <i>Ol. Succin. gutt.</i> xx , <i>Syrup. Croci</i> q. s. ut f. pil. pon. gr. ij . <i>Consp. pulv. Croci.</i> <i>DS.</i> Co wieczór od 4—8 pigulek zażywać. Od zatwardzenia tak się przepisuje: <i>Rp. Aloes</i> ʒj , <i>Pulv. aromat.</i> , <i>Resi- nae Jalap.</i> āā ʒʒ , <i>Extr. tarax.</i> q. s. ut f. pil. ℞ 60 . <i>DS.</i> Trzy razy dzien- nie 3 do 6 pigulek zażywać.
c.	Extractum Aloes acido sulphurico cor- rectum.	Dodaje się kwas siarczany.	Nielepiej dźać.	
d.	Elixirium Paracelsi.	Sobur, myrrha, sza- fren i kwas siarcza- ny.	Nie używany.	
e.	Elixirium ad ton- gam vitam.		Nie używany.	

Oddział IV.

§ 68. *Amara, mucilaginosa et amylacea* (gorzkie, śluzowe i mączkowe).

Zawierają gorycz, śluz, mączkę, klej drzewny. Mało różnią się od zwykłych goryczy. Zatwardzają stolec, i są razem pokarmowemi (*nutrientia*). Używa się: 1) Jak *nutrientia*, ale trudno pojąć aby ich mączka lepiej działała od ziemniaków; jeden mech islandzki (jako wielo-składowy) może być pomocny. 2) Jak *amara tonica*, od biegunki. 3) Od kataru płuc. Środki te słabe i używają się przy wyczerpującym sposobie leczenia; lub jako współdziałalne. Nie poprawiają trawienia.

1.	<i>Radix Colombo.</i>	<i>Menispermum pal- matum.</i>	<i>Columbin</i> nijaki pierzwiastek gorzki,	Od chorób przyrzędu trawienia; od biegunki, dysenterji. W proszku daje się ʒj . Zwykle w nlewoce ʒʒ na ʒvj wody, lub wywar.
----	-----------------------	------------------------------------	--	---

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a z n i k i.	Użycie leczebne i uwagi.
			kwasy kolunbowy, berberin, mączka, żywice i olejki.	<i>Extractum Colombo</i> , gr. x w pigułkach. <i>Tra Colombo</i> , w mieszaneczce daje się od 3j—3jj dziennie.
2.	Lichen Islandicus.	Cetraria Islandica <i>Melek islandzki.</i>	Cetrarin s. p. chro-lichelin, gorzki kryształcz. pierw., inulin (mączka) i klej drzewny.	Działa jak inne gorzkie, mączka i klej karmię. Zmniejsza ślimak, dobry od oskrzeli przy przedłużonej (bronchit. chronica), daje się suchotnikom od plithisis pituitosa; od gruźlicy (plithisis tuberculosa) nie pomaga, pod koniec kokułca. 2) Od chorób przyrzędu trawienia, od kataru pęchł. 3) Jak <i>nutrimentum</i> przy febris hectica (suchotniczej gorączce), przy consumptio (wyniszczeniu), gdyż mech islandzki zmniejsza poty i rozwolnienie. Dawki na wywar 33 na 3vj aq. Nalewka zawiera dużo cetrarinu. Dodaje się do wywaru aq. laurocerasi, aq. cinnamomi, syrup. corticis aurantiorum. Długie gotowanie daje <i>gelatinam lichenis islandici</i> (trzęsiskę) przydaje się cukru i syropu. Kiedy się przymiesza Kali carbonici to się otrzymuje: <i>lichen islandicus ab amaritie liberatus</i> .
a.	Pasta lichenis islandici.	Dodaje się cukru i kleju drzewnego.		
b.	Pasta cacao cum Lichene islandico.	Gelatin lich. island., succolat., et salep.		
c.	Cetrarinum.	Gidy proszek.	Daje się 2 do 10 gr. od zinnicy.	

Oddział V.

§ 69. *Amara alcoloidea et Tannica* (gorzkie alkolojdy i dębnikowe).

To należą najważniejsze lekarstwa tej klasy, mianowicie alkolojdy: chinin i cinchonin; nadto tannin.

1.	Cortex Chinae, Cortex Peruvianus. Caterę jój rodzaj.	Cinchona officinalis. Jest tego drzewa 21 rodzajów.	Części składowe znajdujące się w dermis, t. j. w słoju włóknistym; one są: Chinin, cinchonin, arcin, ac. cinchoni-	Z kory otrzymuje się od 8 do 12 gr. alkolojdy. Chinin z słodkimi solami silnie działa od cinchoninu i jego soli. Na skórę nie działa, rany zapala i wsięka. Wewnątrz, w małych dawkach użyte, działają jak gorczyce, powiększają wydzielanie śliny; lecz to nie dodaje strawności, gdyż ślina nie rozpuszcza pierwiastków mączkowych. Cinchonin, dany z kwasami gorzki, gdyż się sam w nich rozpuszcza. Kiedy długo, po dwa grany,
----	---	---	---	--

Lies- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie leczebne i uwagi.
			cum, tannin, barwni- ki, mączka, sole i nieco olejków.	zażywać następuje działanie skupione: ciśnienie pod łyżką, nudności i roz- wolnienie. Porażają się ogniska nerwowe: ból głowy, iskry w oczach, bi- cie się serca. Wchodzi w krew nierozłożony. Kiedy się długo używa, alkaloidów, to się psuje trawienie. Od przyjęcia 15 do 20 gr. następuje suchość w gardle, palenie w żołądku; w układzie nerwowym opójswo (cin- chonismus); t. j. szum w uszach, ogłuchnienie, ból, męczenie. Od dawku jeszcze większego, tętna niska, członki zimne, odejmują się nerwy słuchu i widzenia; następuje anaesthesia cutis i śniad z miot szką .
a.	Cortex chinæ fas- cus.	Cinchona hirsuta.	Zawiera więcej cinchoninu niż chin- inu.	Działanie kory różne od działania alkaloidów, lecz od niej następuje zatwardzenie, język nieczysty, bezślakowość, pragnienie, stan gorączkowy. — Przypadłości nerwowe rzadkie.
b.	Cortex chinæ ru- ber.	Cinchona colorata.	Zawiera więcej al- kaloidów; a równo części chininu i cin- choninu.	Zgadź widać iż china nie jest tonicum ni stomachicum, a staje się, nie- mą, jedno przy pewnej chorobie. Kora działa na żołądek, alkaloidy na ner- wy i układ krwisty.
c.	Cortex chinæ re- gius.	Cinchona angust- folia.	Więcej chininu niż cinchoninu. Najlepsza.	Użycie leczebne kory. 1) Daje się przy katarze żołądka, kośnieniu śluzu. 1) Jak euplasticum daje się od biegunki, gruźlicy, tóż przy wo- dnej puchlinie; dennicy, i kiedy zapalenie przechodzi w bżżyty. 3) Od biernych, atonicznych, krwotoków, ślinocięku i nasieniotoku. 4) Jak toni- cum w chorobach wycięzających. 5) Od robaków; przedtóm daje się na zwolnienie.
d.	China flava s. du- ra, s. fibrosa.		Zawiera mało al- kaloidów: więcej cin- choninu niż chin- inu.	Alkaloidy są skuteczniej działają: jak antitypsa nervosa, t. j. przy zimnicy (febris intermittens). Tu zrazu przepisuje się na wymioty i ścig- anie; i daje się alkaloid chinu w dniu dogody (apirexia), przy diecie. Po ustaniu napadów dawać jeszcze dwa, trzy do 6 tygodni alkaloid i za- chować dietę. Od febris intermittens larvata (w prosopalgia, migrana kiedy one są modłowe). Nawet w bezmodłowych nerwowych chorobach, pocho- dzących od porażenia rdzenia piersiowego, można jeszcze użyć alkaloidów chinu, lecz nigdy od porażenia mózgu. Dają się też od gośca (rheumatis- mus), od pyemii, phlebitis...; dawali od erysipelas. Nareszcie dają się w go- rączkach łożniczych (typhus) z przypadłościami nerwowymi. Przeciwskazanie: porażenie żołądka, lub zapalenie; przerost serca (hy- pertrophia); choroby mózgu

Lec- ba.	Nazwi- sko	Pochodze- nie.	Pier- w i a t k i.	Użycie leczebne i uwagi.
				<i>Użycie szwagrzane:</i> Jak adstringens daje się: od krwotoku, od ran i angina gangraenosa.
A.	Cortex Chinæ, cor- tex Peruvianus, Z tej kory robu się przyprawy.			Proszek z kory (cortex in substantia) dawali od 1 do 2 łyżek z wi- nem, kawą; i broni od odpadnięcia zimnicy. Proszek daje się też jak to- nicum i z ziołami pszeńcami (aromata) w nalewce. — Można około 3j proszku zażyć. — Tak się przepisuje: Rp. Cort. Chin. reg. pul. 3j Ammon. muriat. ferruginos. gr. ij, Cinnamom. gr. j. M. f. pulv. D. t. d. 4^a S. DS. Co cztery godzin po proszku w dniu wolnym od zimnicy, zażywać.
a.	Decoctum Chinæ. Wywar chin.			Cort. Chinæ 33 nalewa się 8j wody i wygotowywa się do 3vj (Alko- lojdy, tannin i kwas chinowy są tu rozpuszczone). Gotując przydaje się corticis cinnamomi. Lepiej rozgotuje się kiedy dodać 3j Ac. sulphurici. Jak się przepisuje: Rp. Cort. Chin. fusc. gross. pulv. 3j, Acet. concentrat. 33, coq. c. Aq. font. 8j ad Colst. 3vij, Syrup. zingib. 3j. MDS. Co dwie godzin łyżkę zażywać.
b.	Infusum calide et frigide paratum, et vinosum. Nalewka.			<i>Frigidum</i> mniej morny. Bierze się nań proszku kory 3j na 3vj aq. <i>Calidum</i> z 3j na 3vij aq; również <i>Vinosum</i>. Używa się od zimnicy i na płókanie kiedy gnilec poraża dziąsła; dla przemyciwania ran; a proszek dla ich przysypywania.
c.	Extractum Chinæ aquosum (wyciąg wo- dny z kory chin).	Przyprawy chin	gotowe w lekarni	Chinę nalewa się wodą gorącą, lub octem. Wyciąg ten działa dobrze, gdyż w nim znajdują się alkaloidy. Tak się przepisuje: Rp. Extr. Chin. aques. 3ij, Aq. cinnam. simpl. 3ij, Trac arom. acid. 5ij. MS. cztery razy dziennie po łyżce zażywać.
d.	Extractum chinæ spirituosum.			1 część kory chinę a 5 części spiritusu. Działa jak <i>tonicum</i>, gorzkie.
e.	Extr. chinæ fri- gidæ paratum.			Nalewa się wodą i wyparowywa się. Zawiera mało alkaloidów. Wy- ciąg ten dobry dla żołądka. Daje się jako <i>tonicum</i> po ciężkich słabościach i jak euplasticum.
f.	Tra chinæ.			1) <i>Simplex</i> wymacza się spiritusem, dodaje się do mieszanek w ilości 3ij. 2) <i>Composita</i> dodaje się skórka pomarańczy, gentiana i t. p.

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie leczebne i uwagi.
g.	Elixirum roborans Whyttii.			Jak stomachicum. Do mieszanek dodaje się od 3℥—5j.
B.	Chinam, s. Chi- ninum, s. Quinin.			Chinina dobra dla żołądka; nie gorzka znoszą ją więc dzieci; lecz się trudno trawi.
1.	Chininum sulphu- ricum, sulphas chi- nini, sulphas bichini- cus.		Od zimnicy daje się w dniu dogody od gr. j—ij co dwie godzin. W zimnicy zgnębnej można dać ℥j na wziętek. So- lutio spiritalis robi się z gr. 5—10-16j soli na 3℥ Spir. Vin. rectificatis.	Otrzymuje się ex china regia. Sól biała rozpuszcza się w zimnej wodzie i spiritalis. Przepisuje się od zimnicy jak następuje: Rp. Sulphatis Chin. ℥j, Ac. Sulphurici diluti gutt. i, Aq. menth. pip., Aq. cinnam. vin. 5℥ 3j. MS. Co trzy godzin po dwie łyżki zażywać w dniu dogody. Rp. Sulphat. chin. gr. xij, Fel. tauri inspiss., Extr. absinth. 5℥ gr. vj. M. f. pulv. M ^o xij. Consperg. pulv. cinnam. DS. Co trzy godzin po trzy pigułki w dniu dogody. Lub: Rp. Chinin. sulph. ℥3, Tart. stib. gr. ij, Sem. foenic. 3j, Ol. Chamomill. citrat. gutt. vj. M. f. Pulv. B. in part. seq. 6. S. Co dwie godzin, w dniu dogody, po proszku zażywać. Rp. Chinin. Sulphur. gr. x, Acid. Sulphur. dilut. gutt. vj, Aq. tepid. 3vj, Mucilag. Gł. arab. 3℥. M. S. Na dwie płótkanki.
2.	Chininum maria- ticum, Marias s. Hy- drochloras chinini, Hydrochloras quini.		W zimnicy zgu- bnąj można docho- dzić do 5j na 24 godzin; w zwykłej do ℥j.	Rozpuszcza się w wodzie i dobrze dziela. Inne sole jak: Chininum nitricum, phosphoricum, arsenicosum, iodure- tum chinini, Chininum hydrocyanicum, chininum ferro-citricum, mało uży- wane. Dawkі: Wszystkie te przyprawy (i 2-ga) dają się dzieciom 2 do 10 gr.; dorosłym od 5 do 20 gr. dziennie. Dodaje się równa część Ammonii mu- riatici, pul. Zingiberis, s. pulv. piperi. Kiedy przypadłości nerwowe, dodaje się z mawkowem (opium), np. Rp. Sulphatis chinini, Ammon. Muriat. fer- ruginosi 5℥ 3j, Opil. pari gr. ij; Extr. Absinth. 3j. M. ut f. pilul. M ^o 60. Consperg. pulv. cinnam. DS. Po 6 pigulek co cztery godzin zażywać. Użycie zewnętrzne: Na ranę przysypuje się 5—6 gr. Na płótkankę 20 gr. z 80.
C.	Cinchonium, Cin- chonum purum.			Białe proszek sam się nie używa. Sól jego daje się dwa razy wię- cej niż soli chininy. Dawali sulphas et marias cinchonini; np. Rp. Cincho-

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
				ni muriat. gr. xij. Solve in Spirit. vini aether. 3vj. Aq. menth. piper. 3ß. Tras aromat. 3ijj. <i>MDS.</i> Co trzy godzin łyżeczkę od kawy zażywać. W nowszych czasach dawali go od zimnicy; od 5 do 10 gr. na wzią- tek. Dawki trzy razy większe niż chininy. Przepisuje się jako następująca tynktura, w proszku i pigułkach nie daje się.
D.	Chinoidinum, s. chinoideum.	Są to resztki od przygotowania chini- num et Cinchoninum, resztki nie krystal- liczne alkalojdów; parują je do gęstości. Rozpuszczalne w kwasach.		
a.	Tra Chinoidini.	1 część chinoidinu i 8 części alkoholu.		Od zimnicy daje się łyżeczkami od kawy.
1.	Cortex Berberu.	Nectandria Rodiaci.	Berberin alkalojd tannin i mączka.	W Anglii od zimnicy używają: <i>Berberinum sulphuricum</i> , bisulps. ber- berini i daje się 16—30 gr. przed napadem.
2.	Cortex Alcornoco.	Bowdichia Virgi- lioides.	Gorzki pier. i tan- nin.	Używa się jak tonicum od płacowego śluzotoku. Wywar z 3j na 3vj Colat.
3.	Cortex Salicis.	Salix fragilis, s. alba Wierzba.	Salicin pierwiastek krystalliczny, tan- nin, czerwony bar- wnik, i pierwiastek lotny.	Działa jak ściągające; dawali od śluzu i krwotoku. Zewnątrz używa się na wanny, na mokrzanki. Salicin daje się od zimnicy, 5—4 gr. co trzy godzin. Połączony z kwasem siarczanym nazywa się <i>Rutulinem</i> . Sa- licin daje się cum elacosacharo mentae, s. cinnamomi. Rp. Salicini gr. jv. Chin. muriat gr. 3. Sem. anisi gr. xv. M. f. pulv. D. tal. dos. 4 ^o x S. Co trzy godzin jeden proszek zażyć. Wywar z kory 3j na 3vj.
E.	Pierwiastki nja- kie.			
1.	Phloiorrhizinum, Phloiorrhizin.			Otrzymuje się z kory i jabłoni, krystalliczny. Od zimnicy daje się 5—20 gr. na wziątek. Słabszy od salicynu.
2.	Berberinum.			Z kory korzenia <i>Berberis vulgaris</i> . Dawali od zimnicy, biegunki i cholery 2—8 gr.

Oddział VI.

Zawierają w sobie tannin i ac. tannicum, tż ac. Gallicum. — *Działanie fizyologiczne.* Na skórze osadzają biały i działają na nerwy ściągające włókna; tż czynią na ranie pokrywając ją strupem. Ściąganie naczyń włosowych wywołuje bledź. Wewnątrz, w gębie ściągają tkanki, i

zostawiają smak ściągający; w żołądku tworzą tannata albuminis: część ich idzie do krwi, reszta z łożnem wydala się i czyni je twardem; a zmniejszając płyny sprawiają zatwardzenie. Tannin znajduje się w moczu nasycony białkiem. Osadza się żelazem i wtedy nie wysusza. Wtrysnięty w żyłę, zabija. Długie użycie psuje błonę śluzową żołądka, niszczy trawienie; zatem niemiak wpływa na strawność jak gorzkie. Zmniejsza wydzieliny.

Użycie leczebne: W niemocach przyrzędu trawienia, od wzdęcia (flatulentia), od biegunki, płynięcia śluzu—od robaków, od oskrzeli (bronchitis), od osłabienia żołądka, od krwotoku z płuc, macicy, od potów wyniszczających; od rozszerzenia żył i tętnic. Od chorób nerwowych, kłuszu, zimnicy. Jak otrułka od alkalojdów (conium, strychnina). Nie wiemy jak działa na odległy krwotok: zdaje się odniesieniem z nerwów dotkniętych do ognisk nerwowych. Środki tu należące nie są euplastie, gdyż psują trawienie; a używać ostrożnie od odjęcia i bezkrytu. *Zewnątrz* używają się jak: exsiccans, adstringens, stypticum, sedans.

<i>Lio-</i> <i>ba.</i>	<i>Nazwi-</i> <i>ska.</i>	<i>Pochodze-</i> <i>nie.</i>	<i>Pier-</i> <i>wiastki.</i>	<i>Użycie leczebne i uwagi.</i>
1.	Ac. Tannicum z. Quercitanicum, Tan- ninum. <i>Garbnik.</i>	Z dębowej kory i gallasu.	Żółty proszek.	Soli tego kwasu rozkładają się wszystkimi innemi kwasami. On zastępuje wszystkie ściągające. Daje się od zadrażnienia żołądka (irritatio ventriculi), kłuszu. Przepisuje się 2 do 10 gr. w wodzie, z winem, lub sam (in substantia) <i>Zewnątrz</i> daje się od śluzu i krwotoku. Od rzerączki 4 gr. na 3j aq. rosarum. Płókania daje się (gr. 8 na 3jv) od ascaris w kąpieli; i w cholerae. Używa się od wypadania włosów <i>atrichia</i> Rp. Tannini puri gr. viij. Chinini gr. ij. Solve in spirito vini q. s. Butyri cacao 3v, Ol. olivar. 3ij. <i>MDS.</i> Pomad: od łysienia. Maść z 5—50 gr. na 3j tłuszczu. Mokrzanek z 5—20 gr. na 3j wody.
2.	Gallae turcicae.	Quercus infecto- ria.	Tannin, ac. galli- cum, wyciągowy pier- wiastek i sole.	<i>Wewnątrz</i> używa się jako otrułka; <i>zewnątrz</i> , na płókanie i varices.—Wywar z 3j—33 na 3v—3vj Colat. Proszek daje się od 5—20 gr. na wziętek.
a.	Ac. Gallicum.			Stawi się wywar gallasu z skwaśnionym; używa się od albuminoria i soltera.
b.	Ac. Pyrogallicum.			Praszeniem, na sucho, gallasu: Jestli kwas przysgorzał, używa się do czernienia siwych i płowych włosów;—do czego używa się rozwór w wyskoku.
3.	Cortex Quercus.	Quercus peduncul- ata, Robur	Wewnętrzna stro- na kory.	Ona nie tylko ściągająca, ale i gorzka (amara). Używali maisto chin; <i>zewnątrz</i> na płókanie, wanny (na wannę 3j kory) Rp. Cort. Quercus 3j3, coq. c. aq. f. 3j3 Col. 3vij, addo Spír. camph. 3j. S. Naparzanek od opuchliny.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
a.	Tannatum plumbi.		Połączenie kory z ołowiem.	Masło Autenriethiego zawiera w sobie tę przyprawę. Do wywaru kory, d. daje się plumbum acetum i miesza się z sadłem wieprzowem i kamforą: <i>tannatum plumbi camphoratum</i> , używa się od odleżyn (decubitus). Garbarze nie umierają na suchoty, stąd porą wywaro dębówę kory—jeśli leczyć gruźlicę—i bez skutku.
4.	Glandes quercus testae (palone żołądziej).		Maczka, gorzki pierwiastek i tannin.	Prążenie niszczy w żołądźkach cząstę goryczy, maczka zamienia się w gumę; karmią więc one i wzbudzają. Kawę z nich dają od słabego trawienia i zastarczałej biegunki. Należy dawać ją dzieciom skrofalicznym z cukrem i ze śmietanką. Słabym daje się sódka kór karmionych żołądziej. Z żołądziej różnego rodzaju dębów przyrządzają napój <i>Racahout</i> .
5.	Cortex Hippocastani.	Aesculus Hippocastanum, Kasztan.		Korę kasztanów Hufeland chciał zastąpić chiąg, i zrobił mieszaninę z miejscowych roślin: <i>pulvis chinæ facilius</i> . Nasze kasztany prażone mogą zastąpić żołądziej. Lud używa ich od krwotoku macicznego (z $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$).
6.	Cortex Ulmi inferior.	Ulmus campestris. Wiąz.		Niegdyś wchodził do wywarów krew czyszczących.
7.	Folia et Cortex Juglandis.	Juglans regia, Orzech włoski.	Kora zielona okrywa orzechy, ma dużo gorzkich wyciągowych pierwiastków	Używa się jak adstringens. <i>Folia</i> czyszczą krew i dają się od artryzmu, syphilis. Dają się one jak wywar lub herbata z bakaulem, z sassaparilla. <i>Extract. foliorum</i> dodaje się do pigulek $\frac{3}{4}$. <i>Extr. corticis fructuum</i> używa się jako adstringens. Jest jeszcze <i>Ol. nucum juglandis</i> .
8.	Lignum Campechianum.	Haematoxylon campechianum.	Dużo tanninu.	Wewnątrz nie używa się. Ponieważ czerwony, dawali go od krwotoku. Decoctum robi się z $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$ wody.
9.	Lig. Santalum rubrum.	Pterocarpus Santalinum.		Jako ściągające używały się do proszku dla wyczyszczenia zębów.
10.	Sanguis Draconis.	Calamus Draco.		
11.	Rad. Ratanhæ, s. Ratanhiæ.	Krameria triandra.	Tannin ubarwiony zielonawo, śluz i ac. ratanhiicum.	Działa jak tannin, daje się od krwotoku, biegunki (jeśli niema zapalenia); lecz tannin skuteczniejszy. Daje się wywar z $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$ wody.
a.	Extr. Ratanhæ.			Przywozi się suchy. Dają w proszku od 10—15 gr. rozpuszczając w winie lub occie.

Lec- ka.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
b.	Tra Ratanhae.			Daje się od krwotoku macicznego (metrorrhagia) 20 do 30 gutta cum acido sulphurico diluto Tra Ratanhae saccharata daje się łyżeczkami od kawy. Służy na płókanie od pleśniawek (plaques diphterithiques), od nadržmie- nia migdałowców. Od oplawów robi się wtryskiwanie z wywaru (3j na 3vj wywaru).
12.	Rad. Tormentillae.	Tormentilla erecta, <i>Kwarcze-ziele</i> .	Tannin, żywice i woszek.	Działa jak Ratanha; extr. kuszego ziela suchy.
13.	Rad. Pareirae bre- vae.	Cissampelos Pa- reira.	Malo tanninum, do- bo goryczy i żywicy.	Tonica (jak china), diureticum. W Anglii daje od kamienia. Na 3j dodaje się 3j kwasu siarczanego.
14.	Rad. Rubiae tin- ctorum. Rad. Alca- nae.			Używa się na Uegy. labiale rubrum.
15.	Rad. Plantaginis.	Plantago major et minor — <i>Babka</i> .		Liście babki przykładają się na rany.
16.	Fol. et Rha Uvae- Ursi.	Arbutus uva-ursi Mącznica garbarska, (Borówka).	Tannin, ac. galli- cum żywice i go- rycz.	Zrazem adstringens i tonicum. Wstawiona w niemocach przyrzędu moczowego: przeszkadza tworzeniu się sluzu w pęcherzu; albowiem w mo- czu, po zażyciu borówki, znajduje się tannin. Pomaga od krwotoku bier- nego z nerki i pęcherza. Daje się jako moczujące od wodnej pochłiny. Od kamienia tyle tylko pomaga, iż goi rozrżenie zrzadzone kamieniem w pę- cherzu. Wywar robi się z 3j na 8j wody do colatory 3vj; pije się fili- żankami. <i>Extract. frigid. paratum</i> daje się dziennie do 3vj.
17.	Rha Pyrolae & Chi- mophilae umbellatae.	Chimophila corym- bosa.	Ac. tannicum, gor- zki wyciągowy pier- wiast. żywice i sole wapienne.	Świeża pędzi mocz, lecz że z Ameryki przywozi się sucha, i ostrość od suszenia ułotnia się, to nie działa. Sok świeży zarumienia skórę. Da- wali od ascitis (wodnej pochłiny), anasarea (obrzemienia); też jak expecto- rans. Wywar z 3j na 8j Extractum daje się po 20 gr. z mianem mocz pędzącymi lekami.
18.	Extractum Mone- siae.	Przywozi się z Bra- zyli.	Ostry pierw. Mone- sia, tannin, barwnik, sole glicerin, i t. d.	Ostry i adstringens jak tannin, daje się od metrorrhagia, rzerżaczki, catarrhus bronchicus, phthisis pibsitosa. Daje się 3j na 3vj wody. Pije się łyżkami.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie leczebne i uwagi.
19.	Pasta Guaranæ s. Extractum Paulinæ.	Paulina Sorbilis.	Tannin, Guaranin. Działa on jak cofe- cini thein.	Daje się od 5—10 gr., w płynie lub proszku jak tonico-adstringens.
20.	Kino, Gummi Ki- no.	Niewiadomego po- chodzenia.	Ac. tannicum, wy- ciągowy pierwiastek Katechin i gummi.	Rozpuszcza się w wodzie gorącej i w winnym spiritusie. Używa się jak exsiccans et adstringens. W aromatycznej wodzie 10—20 gr. pro dosi.
21.	Terra Japonica, Catechu.	Mimosa Catechu.	Catechin, gorzki wyciągowy pier., sole wapienne, ac. Cate- chinicum.	Daje się od 10—20 gr., używa się na mokrzanki. Kawałek tego wy- ciągu, włożony do zęba, ból uspokaja.
22.	Indigo, Pigmen- tum indicum.	Indigofera tinctoria.	Otrzymuje się ki- śnieniem żelaza. Roz- puszcza się w SO ₂ . Zawiera niedokwas żelaza, ziemie, sole i barwniki.	Jako nierozpuszczalny nie działa, chociaż do krwi przechodzi, i można znaleźć go w moczu. W wielkich dawkach sprawia nudności, wymioty i biegunkę. Działanie niewiadome: Kleszczyński twierdzi, jako rozczyniony w kwasie siarczanym silnie działa. Empirycznie używa się: od epilepsji, gdzie niema zasady racjonalnego leczenia. Dawali 2 do 3 gr.; inni dzien- nie do 3j; lepiej zaczynać od 5 gr. i powiększać.

Oddział VII.

§ 71. Tonica metallica (napinające kruszcowe).

1. *Żelazo i jego przyprawy* (praeparatus martialis s. ferri). Już Homer mówi o używaniu żelaza z winem od niedośćności płciowej (impotentia virilis). Hippokrates używał różnych jego przypraw. Celsusz twierdził, jako woda kuzni pomaga od powiększonej śledziony. Bazylus Valentinus wzmiankuje o vitriolum ferri. W XVI wieku już zanadto używano żelaza. Czyste żelazo otrzymuje się z niedokwasu dmuchając nań (w ogniu) wodoród (H).

A) *Działanie fizyologiczne*: czyste żelazo w dotknięciu nie działa, sole jego wpływają na naskórek i na język jako ściągające; na ranach jak causticum. W wannach chłonie je skóra, też ranami i powierzchnią błon śluzowych. Przy długiem użyciu działa czernieją; gdyż żelazo jednoczy się z siarką śluzu wysiedlającego go.

Działanie wewnętrzne: Żelazo (kruszec) okwasa się w żołądku od wody wychodzi gaz wodorodny. Zakwas i niedokwas jednoczą się z kwa-

sem młócznym. Niestrawione żelazo, tworzy w kiszkach sulphuretum ferri i fajno czarne; zaś albuminaty wchodzą w krew; a ferrum phosphoricum idzie tu nierozłożone. Żelazo prędko krew nasycza i więdy nieprzyjmuje się: o toż, dla działania ogólnego, służą małe dawki, a dla miejscowego (na kiszki) wielkie. Od niego (u anemiaków nie zaś u zdrowych) powiększa się ilość krążków krwi; nie jest więc tonicum. Wielkie dawki (u zdrowych) psują trawienie, małe nie szkodzą. Od powiększenia haemato-globulina wzrasta napięcie (tonus) mięśniów; serce i tętno: co udowodnił Androl i Gavara. Kiedy chory zażywa żelazo, trawienie poprawia się; kiedy zdrow, lub chory długo (t. j. potem kiedy już wyzdrowiał) zażywa, trawienie psuje się; zjawia się biele serca, zawrót głowy: słowem plethora ad spatum; gdyż we krwi jest nadmiar krążków krwi. Od wielkich dawek ferri sulphurici et muristici, następuję: gastroenteritis, bole, wymioty, biegunka, ba śmierć nawet. Takie otrucie leczy się: wymiotami, białkiem dla utworzenia albuminatum ferri.

b) *Użyte leczebne* acy ważne, gdyż żelazo wchodzi w skład naszego ciała. Nie wiemy jak ono działa na krew. Lebiel twierdzi, jako krążki krwi, w płacach, chłoną kwasoród i wodę go do przyrządów i tkanek, czém przyspieszają odnowę ciała. Nie dosyć żelazo wprowadzić do ustroju (organizmu), żeby pomnożyły się krążki krwi, dla tego potrzeba umodlenia się do nich żelaza, a warunków umodlenia nie znamy. Jakoż u anemiaków i chloranemiaków, chociaż potrzebują żelaza, ono się obficie wydziela tedy, dawanie żelaza, nie jest jeszcze warunkiem wyzdrowienia. Używa się: 1) Jak *tonicum*: od anemii, chloranemii, wodnizacji krwi, gdzie były obfite krwotoki, w chorobach płuc i serca. 2) Jak *alterans euplasticum*, gdyż poprawia karmć ciała. Daje się od neuralgia, hysteria. Od zakażeń (kacheksia), od dyscrasia carcinomatosa. Od zakażenia przy-miotowego nie pomaga, owszem szkodzi, i jest kryterium do poznania czy syphilis wyleczona. 3) Jak *stomachicum* z winem. 4) Jak *emmenagogum* kiedy miesieczka ustała od bielaczki (chlorosis). Daje się od poronień; od bezpłodności, gdyż działa na mięśnie macicy jak *napiągacz* (tonicum). 5) Jak *stypicum et adstringens*: osuszając białko tamuje krwotok; również wewnątrz użyte kiedy krwotok bierny. Daje się od śluzotoku, upławów, rzerzeczki zastarzałej, od hemoroidów śluzistych, od blennorrhoea pulmonum (kiedy niema tuberkulów i grzuzlicy). Od polucyi kiedy niema zastoin we wrotni (in vena portae). 6) *Antitypica*: od zimnicy z chłną od *placenta febrilis*, od przerosłu ślodziowy, pochodzącego z innego powodu. 7) Jak *nervicum* pomaga, jeśli niemoc nerwowe nastąpiły po utracie krwi, nasienia, po upławach, słowem kiedy są od bezkrwistości—anaemia. 8) Jak *antidotum*, od As (ferrum oxydatum hydricum).

Przeciwskażanie 1) Plethora. 2) Rozdzielenie układu krwistego. 3) Gorączka. 4) Zapalenie jelitów, płuc i t. d. 5) Napływ krwi do głowy i serca. 6) Przy ustroju niemocy serca, płuc, kiedy skłonność do płucia krwi i czynnego krwotoku.

Ogólne prawidła używania żelaza: 1) Przed zaczęciem leczenia dać na wymioty lub ścignięcie. 2) Jak wzmacniające dają się soli żelaza roślinne, jak adstringens, ferrum sulphuricum et muristicum. 3) Gdzie się daje jak euplasticum dawki małe i rzadkie. 4) Z czém dawać? gorycz, aromaty, spiritus, są warunkami umodlenia żelaza. *Alkale, siemię, tannin nie mogą być razem dawane*. 5) Dieta: kiedy jak tonicum, euplasticum, dieta pożywna, ruch i wanny. Jak tonicum najlepsze wody leczebne. Kiedy jak adstringens, to się dają wielkie dawki; i trzeba jeść mało, żeby nie prześladować żołądka.

Użyte zewnętrzne. Na mokrzanek dla ran stonicznych. Wanny dają się dla wpływów ogólnych.

Ważne jest leków żelaznych, lecz ostry z nich mogą zastąpić inne dla lekarza niegoniącego za nowością. Różnica w działaniu zależy od połączenia z kwasami ustrojowymi i nieustrojowymi. *Pierwsze*, lekko ścigające. Druga różnica polega na użyciu zakwasu lub niedokwasu żelaza.

Mütterlich rozdziela je na: 1° *Lekkie* (niedokwas, żelazo w proszku i roślinno-żelazne sole). 2° *Ścigające* (adstringentia) tu odnosi połączenie żelaza z kwasami nieustrojowymi (nieorganicznymi) np. ferrum nitricum, ferrum sulphuricum. 3° *Zadrażniające* (ammoniacum muraticum ferroginosum) i 4° *Wzmacniające*.

Leczo- da.	Nazwa i składowość.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w o d g i.
1.	Terrum pulveratum s. Lencatura ferri pulverata.	Opilki tnie się, przesiewają i otrzymuje się proszek czarny. Lepiej robić z żelaza leczniczego.	1—5 gr. kilka razy dziennie z goryczkami.	Jest to najlepsza przyprawa żelazna. W żołądku okwasza się i żłąd nie daje się z magnezyn i kredą. Używa się jak euplasticum. Kiedy do Kalomelu dodają się trociny żelaza (lencatura ferri) to nie- tak prędko nastąpi ślinociek. Daje się od robaków, gdyż roznęca się wodoród, zabija je. Robi się <i>vinum martiatum</i> , <i>ferratum</i> : nalewa- jąc winem rdzawo gwoździe. <i>Rp.</i> Ferri pulvati 3j, Cort Chin. regiae pulv. Aloes, 5ss 33; Extracti taraxaci q. s. ut f. Bol. A ^o 30. S. Dwa razy dziennie po jednym bolu zażywać (od białych upławów). Lub: <i>Rp.</i> Ferri pulv. 3j, Chocolad. pulv. 3j, Mucilag. Gi Tragacant. q. s. ut f. l. a. Rotalse A ^o 140. S. Dwa razy dziennie od 4—8 zażywać.
2.	Ferrum oxydulatum ni- grum, Acthiops martialis, Ferrum oxydato-oxydula- tum. Oxydum ferroso- ferricum.	Bury niedokwas żela- za praży się z olejem, który mu odejmuje część kwasorodu (O).	5—6 gr. kilka razy dziennie.	Hufeland dawał od zastoin w śledzionie (stasis).
3.	Ferrum oxydulatum fos- cum s. hydricum, s. hy- dratum, Ferrum carbon- icum, s. subcarbonicum, Hydras ferricus, Crocus martialis aperitivus.	Ferrum sulphuricum rozkłada się przez Natrum carbonicum. Prędko tra- ci węgloród. Teraz ro- bi się tak: Ferr. sulph. rozkłada się N ₂ O ₅ i do- daje się liq. ammon. cau- stici. Chowa się jako płyn: <i>Liquor. ferri oxy- dati hydrati</i> .	5—10 gr. kilka razy dziennie.	Dawali: 1° Od raka (scirrhus viaticus, uteris, mammae) gdyż myśli iż rak da się zabić jak robak. 2° Od neuralgia (dolor faciei, ischias nervosa) nie działa. Otrutka od Arseniku, daje się stołowymi łyżkami, co 15 minut łyżkę.
4.	Ferrum oxydatum ru- brum, Crocus martialis adstringens, oxydum fer- ricum.	Czysty niedokwas otrzym. prażeniem hydratu. Nie- rozpuszcza się w wo- dzie.		W soku żołądkowym zwołna rozciepla się. U nas nie używa się. Daje 2—5 gr.
5.	Liquor ferri acetici, Acetas ferri liquidus, Fer-	Hydrat rozciepla się w kwasie octowym.	20 kropel na łyżkę wody.	Używa się jak odtrutka od ac. arsenicosum i jego soli (3j roz- kła da 3jv). Daje się razem cum Liquore ferri oxyd. hydrici. Pije się

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
	rum oxyd. aceticum li- quidum.			łyżkami stołowymi z wodą. Daje się też od raka, na mokrzankę i wtryskiwanie w rany racze, jedos na 6, do 12, części wody.
3.	Tinctura nervina s. Liquor anodynus martia- lis Klaprothi, Tra ferri acetici aetherea.	Ferrum aceticum roz- ciecza się in aethero acetico.	20 kropel kilka razy dziennie.	Lek arcy ściągający; od krwotoków daje się 10—20 kropli z winem. Rp. Trae ferri acetici aether. 3ij; Trae Aromat. 3j; Aq. cinnam. simp. 3j. MDS. Po łyżco trzy razy dziennie.
b.	Ferrum citricum: a) Percitras ferri, citras ferricus — czerwony. b) Citras ferrosus, Pro- tocitras ferri — biały.	Połączenie zakwasu i siedokwasu żelaza z ac. citricum.	2—3 gr.	Oba jednako działają. Nowe środki: a) Citras ammonii ferricus (poprzednie łączą się z amonią). b) Chinini citras ferricus. — Niepotrzebne wymysły.
7.	Extractum ferri po- matum, Extr. Malatis ferri.	Żelazo nalewa się ja- błeczniakiem, i zgęszcza się.	10 gr. w piguł- kach.	Nie rozpala ani zatwardza; daje się z aromatami Tra ferri po- matu jest jego rozpuszczeniem w aq. cinnamomi; daje się po 20 gutta. Rp. Extr. ferri. pomat. 3j; Ferri oxydati fusc 33. Pul. Cort. Chiniae regiae q. s. ut f. pil. 4P 60. Consper. pul. Rad. Calam. arom. DS. Dziennie, 9 pigulek.
a.	Extract. Ferri Cydo- niatum.	Robi się, jak poprze- dni, z sokiem tarczyny.		
b.	Ferrum tonicum, Tan- nas ferri. Aromat.	Ac. gallicum z zakwa- sem żelaza.		Ściągające. Doskonale działa kiedy oparzelizną im pomazać.
8.	Tartaras kalico-ferricus. Ferro - kali tartaricum, Ferrum tartaricatum, Tar- tarus chalybeatus, Tartaras Lixivae et Ferri.	Jest to podwójna sól: Tartaras kalicus, i Fer- rum tartaricum oxyda- tum. Otrzymuje się z ferrum oxydatum muria- ticum, i winnego kamie- nia	10—20 gr. kilka razy dziennie, t.j. do 3ij.	Sól rozpylająca się na powietrzu. Chłodząca, nieszkodliwa dla żołądka. Globuli martiales s. Globuli tartari ferrati: otrzymują się z ka- mieniu winnego i opalków żelaznych, trzymając naslane wodą, i zgę- szczając. Używają się na wanny. Rozpuszczają się w ośmio czę- ściach wody; wlewają się do wanny. Dostęć 2 do 4 globulów na wanę. Tra ferri tartarici u nas nie używa się. Tartaras ammonii ferricus — też nie używany.
9.	Ferrum lacticum oxy-	Kwas mleczny nasyc	2—4 gr.	Wprowadzona ta przyprawa dla tego, iż kwas mleczny dobry od

Lec- ba.	N a z w i s k o .	O t r z y m a n i e i w ł a s n o ś ć .	D a w e k .	U w a g i .
	dulatum, Lactas ferri, Lactas oxyduli ferri cum Aqua.	się niedokwasem żelaza, Zielone kryształy mało rozpuszczalne w wodzie.	kilka razy dziennie.	dyspepsia, a Gélis dowodził jakoby żelazo w krew przechodzi li jako <i>żelazo mleczne</i> —co jest mylnem. Od bezkrwicy tak się przepisuje: Rp. Ferr. lactis, Rad. Alth pulv. ʒiij, Mell. despum. q. s. ut f. pil. $\mathcal{M}^{\circ}$ 20, quae statim obducantur argento. D. ad vitr. bene claus. S. Cztery pigułki dziennie zażywać.
10.	Ferrum phosphoricum oxydulatum s. oxydatum, Phosphas ferri, s. ferrosus, s. ferroso-ferricus.	Kwas fosforowy jednoczy się z kwasem i niedokwasem żelaza i daje: 1) <i>Ferrum phosphoricum oxydulatum</i> —niebieski. 2) <i>Ferrum phosphoricum oxydatum</i> —biały.	gr. vj.	Obie te sole nie rozpuszczalne i nie przechodzą do krwi. Od raka, zimnicy używają bez skutku. <i>Liquor ferri phosphorici acidulus</i> s. <i>Liquor Schöbelti</i> , jest to roztwór w wodzie z dodaniem kwasu fosforowego, i używa się od caries dentium (próchnienia zębów). Używa się na masę od raka;—ʒj na ʒij sadła.
11.	Ferrum sulphuricum oxydulatum, Sulphas ferri, Vitriolum martis, s. viride facitissimum.	Kwas siarczany nasycza się żelazem. Zielonawe kryształy; na powietrzu, od kwasorodu, żółcieją.	Jak adstring. 1—5 gr. Od robaków 5—10 gr.	W dotknięciu jednoczy się z białkiem i zadrzaśnia. Użyta, w wielkich dawkach, sprawia zapalenie żołądka; w małych, kołkę i zatwardzenie. Niszczy siłę soku żołądkowego; i daje się jak ściągające (adstringens) nie zaś napinające (tonicum). Używa się od diabetes mellitus, od biegunki i robaków. <i>Mistura antiphlogistica Gryffii</i> daje się zamiast tej soli. <i>Pilulae ferrugineae de Valet</i> składają się z Natrum carbonicum i sulphas ferri z dodaniem wysokoju, i tworzy się ferrum carbonicum. <i>Zenontra</i> używa się jak stypticum (gr. j na ʒij aq.). Od rzęzczy gr. iij na ʒij wody.—Na wannę ʒij. Kiedy do gotującego się mleka przydać tej soli, tedy tworzy się <i>ferrum lacteum</i> —lekka i dobra przyprawa. Tak się przepisuje: Rp. Sulphat. ferri crystal. ʒj. Pulv. Sem. Cinae ʒʒj, Extr. Cinae aether. ʒʒj, Chocolad. comm. q. s. ut f. Trochisci (kołaczki) non toreudi $\mathcal{M}^{\circ}$ 60. Consp. pulv. chocolad. DS. Cztery razy dziennie po 4 kołaczki jako Anthelminthicum (od robaków).

Lecia- ba.	Nazwa i skł.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w a g i.
12.	Liquor. ferri nitrici oxydati, Persequi nitrus ferri.	N_2O_5 i Fer.		Silne adstringens. Dawali od 6 do 20 kropli, od biegunki, cholery. Działa jak sulphas ferri. Nieurzędowa przyprawa.
13.	Ferrum chloratum, Ferrum muriaticum oxydulatum, Chloretum ferrosolum.	Kwas solny nasyci się żelazem. Sól rozpuszcza się w wodzie i wysoku.		Mniej adstringens. Psuje trawienie i rzadko się daje wewnątrz — od biegunki. Autenrieth, od ran łożniczych w kiszach, dawał od $\frac{1}{2}$ do 4 gr.
14.	Ferrum Sesquichloratum, Chloridum ferri, Chloratum ferricum, Ferrum muriaticum oxydatum.			Sól ta rozpuszczona w wodzie daje: <i>Liquor ferri muriatici oxydati</i> , który daje się od 10—20 gutta, w wywarach śluzowych, jak silne adstringens. Pereira twierdzi, że pędzi mocz: inni, że uspakaja drogi moczowe i dobry jest od rzygów. Dawali od erysipelas. Robi się też <i>Spiritus sulphurico aethereus martiatu s. Tra nervina Bestuscheffii</i> (1 cz. chloridum ferri i 2 cz. aetheri sulphurici). Dawali od impotentia virilis 10—30 gutta — nie pomaga.
15.	Ammonium chloratum feratum, Chloretum ammonico-ferricum, Flores salis ammoniaci martiales	12 części Ammonii muriatici, 1 cz. limaturae ferri moczą się w kwasie solnym.		Daje się jako rozwojniające bez rozpalania krwi. Działa jak euplasticum, Przepisuje się od chloransemia młodym; od zawałków ziemnych w śledzionie (1—10 gr. kilka razy dziennie). Przepisuje się w pigułkach i proszku, nadto z wodą mietową. Daje się bez ekstraktów i tannin. Zawiera w sobie pięć procentów ferrum muriaticum oxydatum.
16.	Ferrum iodatum, Joduretum ferri, Jodatum ferrosolum, Ferrum hydrojodico oxydulatum.	2 cz. Jodu i 1 cz. Żelaza nalewa się i wymacza wodą, potem się zgęszcza do utworzenia kryształów. Rozpuszcza się i psuje.	Dla wtryskiwań bierze się gr. 2—6, na $\frac{3}{4}$ wody. Daje się $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$ wody.	Lepiej dawać oddzielnie Jod i Żelazo. Thomsom mówi, iż małe dawki obudzą łaknienie. Wydziela się z moczem i działa na nerki i skórę. Truje dany w ilości 10 gr. Daje się przy puchlinach u anemiaków; od tabes massariaca. Od zastarzałych wysypek, gośćca; leczy się im syphilis u szkrofalicznych. Powraca utraconą miesiączkę. <i>Ferrum iodatum saccharatum</i> : jod rozciera się z cukrem młocznym, dodaje się spiritus i grzeje się aż zniknie zapach jodu, i jeszcze się przydaje cukru. <i>Syrupus ferri iodati</i> : poprzedni rozczynia się wodą. — <i>Ferrum iodatum saccharatum Kernerii</i> , zawiera więcej Jodu i działa jako jodowa przyprawa. Od amenorrhoea bierze się $\frac{3}{4}$

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i właściwości.	Dawek.	U w a g i.
				ferri jodati na $\frac{3}{4}$ joda i wciiera się w łożewia i uda; od rzerzyczki 2 gr. na $\frac{3}{4}$.
17.	Ferrum Bromatum.			Nie używany. Chcieli go wprowadzić zamiast ferri jodati.
18.	Ferrum cyanatum, Cyanoferum ferri, Ferrum Borussicum.			Żółte nie rozkłada się i w krew nie przechodzi. Dawali od wielkiej choroby (3—20 gr.). Maść od raka 10 gr. na $\frac{3}{4}$ axung. porc.
a.	Ferrokalium cyanatum, Ferrocyasidum potassii.			Prędko przechodzi w krew ta przyprawa, i po kilku minutach uchodzi z moczem nierozłożona. Nie działa ni jak żelazo, ni jak kwas prusski. Dawali od 10—20 gr. było jeszcze używanem: ferro-kalium cyanatum cum urea.
19.	Ferrum sulphuratum, Sulphuretum ferrous.			Dawali od otrucia się sublimatem i ołowiem. Dofol z niego, z ferrum oxydatum hydricum i magnesii hydrata, zrobił antidotum universale (pomaga od otrucia się kruszcami, ac. hydrocyanicum i nieśmiertelnymi alkalojdami).

II. Mangan (Manganum, Manganeseum) i jego przyprawy. Nie stanowi części składowej naszego ciała i można się obyć i bez niego.

1.	Superoxydum manganicum, Manganeseum oxydatum nigrum.	Jest to czarny niedokwas manganu.		Chcieli go użyć do okwaszania krwi (dawali 5—20 gr.), lecz się w żółtku nie rozkłada.
2.	Manganeseum sulphuricum oxydulatum, Sulphas manganis.			Działa jak ferrum sulphuricum. Inne przyprawy: Manganeseum aceticum, phosphoricum, chloricum i t. d. niepotrzebne wymyśli.

KLASA TRZECIA.

Excitantia, Stimulantia, Calefacientia et medicamina nervina (wzbudzające, rozgrzewające: nerwowe).

Główniejsze należące do tej klasy są: eter, nafta, alkohol, olejki, amonia, istoty przypalone, balsamy, żywice.

A) *Działanie fizjologiczne.* Wzbudzają one odchyca przyrządów (funkeye organów); lecz, przez to, wysiłony ustrój—organizm—wpada w osłabienie, odpowiednie stopniowi wzbudzenia. Jedne z tych leków działają na nerwy serca i przyrządu krwistego; inne na stronę umysłową; inne znowu na odchyca wydzielin. Nie wiemy na czém polega wzbudzenie, gdyż nie zostawia śladu w ciele; ani dla czego jedne z tych leków, to lub owo, wzbudzają, chociaż skład ich jednaki.

Działanie w dotknięciu. Nie przenikają naskórka, tylko eter i amonia osadzają biało. Działanie w dotknięciu tóm dłaższe, czém lek mniej lotny. Kiedy wpadną do przewodów powietrznych wywołują suchotę; rany zaogniają, ułatwiają się ochładzają; kiedy przeszkodzić ulstnianiu się, tedy, drażniąc nerwy skóry, rozgrzewają. Od nich skóra rumieni się, nawet powstaje zastój i wypocina (stasis et exudatio).

Działanie wewnętrzne. Wewnątrz użyte obudzają uczucie rozchodzącego się ciepła; wtenczas więcej się wydziela śliny, błona śluzowa naszyknięta krwią; powiększa się ilość soku żółdkowego i ruch zastawkowy (motus peristalticus) kiszek. Powstaje uczucie łknięcia z powodu zadrażnienia (irritatio) żołądka. Żółć, sok brzuchosłinnowy idą obficie. Leki tu odnoszące się, a zawierające garbnik, wbrew przeciwnie działają.

Jedne z tych leków osadzają biało, drugie rozciągają, trzecie rozpuszczają tłuszcz: jednak to wszystko nie wyjaśnia ich działania w żołądku. Dużo z nich, bez zmiany, przechodzi w krew; i wydaje się swą wonią. Działanie wzbudzające jest w prostym stosunku z czasem przebywania ich w ciele. Lotne wydzielają się płucami i skórą; inne uchodzą z moczem i t. p. Na krew działają jak rozgrzewające (calefacientia): tętno staje się przyspieszonym i pełnym, do płuc napływa więcej krwi, oddychanie przyspiesza się;—co może wywołać płacie krwi. Wątroba wyrabia więcej żółci. Nerki, zadrażnione i z powodu szybkiego krążenia krwi, więcej moczu wydzielają. Niektóre, z tu należących leków, mogą wywołać zapalenie nerek, nérkowicę (nephritis) i mocz krwawy. Wzbudza się też i przyrząd płciowy: nasienie i miesiącza obficie wydzielają się. Powiększa się napięcie skóry (turgor vitalis cutis), ona się rumieni. Nie wszystkie pobudzają poty, niektóre nawet, powiększając unerwienie skóry (inervatio cutis), przerywają przeziów jej. Na mózg i rdzeń pacierzową tak wpływają, że rozbudzają się namiętności i wyobraźnia: rozsądek zaś i wyższe zdolności umysłowe usypiają. Na czas krótki wzbudzają się nerwy ruchu.

Działanie ich wszystkich można porównać z paleniem się, gdyż zawierają wodoród i kwasoród, co się okwaszają. To ważne, iż po wzbudzeniu (exaltatio) następuje uciomienie (depressio): przeto leki te, wysilając ustrój, nie dają pierwiastków co by zastąpiły zniszczenie: ołóż, przy częstem zażywaniu, już nawet nie wzbudzają; i nie mogą nosić nazwy wzbudzających (excitantia). Atoli rozsądnie zażywane posługują do wzmożenia ustroju. Nadużycie ich wywołuje: 1) zapalenie żołądka. 2) paraliz, po silnem wzbudzeniu ognisk nerwowych. Od zbytich dawek namiętności zmysłów (hallucinationes), majaczenie (mania), kurcze, śpiączka (sopor), bezprzytomności i śmierć. Wedle spostrzeżeń Mützer-

B) *Użycie leczebne:* 1) Jak stomachica et carminativa (żołądkowe i wietrzające);—tu odnoszą się *aromatica et spirituousa*. Zmniejszają osłabienie jelitów a powiększają ruch zastawkowy. 2) Jak *eracantia*, jedne pędzą mocz, inne poty, trzecie krew: to zmienia skład krwi i przyspiesza wessanie wypociny.—3) Jako *secretiones limantia*, od biernego krwotoku (haemorrhagia passiva) zbytich potów mających źródło w osłabieniu skóry (paralysis cutis), i od blennorrhoe pulmonum passiva. 4) Jak *nervina excitantia*, działające na krew i na serce. Nadto działają jako

analeptica, pomagając w mdłościach, pochodzących od straty krwi, zmęczenia, przestraszenia, smutku; lecz kiedy mdłości od udaru (haemorrhagia cerebri) wtedy są bardzo szkodliwe. 3) Jak *aphrodisiaca, emmenagoga et Ecbolica*—dla powiększenia kurczów rodowych; kiedy nieplodność od obojętności kobiety; kiedy miesiączka przetrwała się.—6) Jak *antispasmodica et anodyna*,—gdyż wzbudzając cały ustrój nerwowy, poniżają nadmiar wzbudzenia jednego nerwu, co się trafia przy *irritatio spinalis, hysteria, anaesthesia*. 7) Jak *corrigentia aliorum medicamentorum*, dodają się do innych mocnych leków.

Przeciwności: Nie używa się, 1) Przy *Inflamatio activa* ważnego przyrządu; 2) przy *plethora*; 3) przy *krwotoku czynnym*, miesiączce, przy zastoiny cieknoś, przy skłonności do udaru. 4) Przy *slabosci trawienia* (zwykle wprzód daje się na rozwolnienie). 5) Przy tętnisku, rozszerzynie (aneurysma) pęcherza (aorta), sere; przy gruźlicy, roku otwartym. Nie uważa się na to wszystko, kiedy jest *osłabienie o życie* (indiesio vitalis). **Prawidło ogólne:** same nie wyleczą—Dawać w wielkiej ilości, a rzadko—Ustrój do nich przywyka—Powiększać dawki.

Użycie zewnętrzne: Od paralizu (odjęzki), od zastoiny biernej (stasis passiva); od rozszerzenia naczyń włosowych. Dają się więc: 1) Jak *excitantia localia* (miejscowo wzbudzające) dla ożywienia ran, tkanek dotkniętych bezżytem. 2) Jak *adstringentia* od zastoin biernych. 3) Jak *styptica* od krwotoku biernego (haemorrhagia passiva). 4) Jak *mastrantia*, dla przyspieszenia narwania wrzoda. 5) Jak *antiparalitica*, od scierpienia skóry (anaesthesia cutis); od porażenia nerwu widzenia wciiera się w skronie. 6) Jak *derivantia, revulsiva, rubefacientia et vesicantia*. 7) Jak *resolventia* wcięrają się dla przyspieszenia wessania. 8) *Analeptica* (orzeczniące) dla wyczenia od mdłości. 9) *Sternutatoria* (kichawce) dla kichania. 10) Jak *diaphoretica* i 11) *Anaesthetica* (bezczuciowe) dla chloroformowania.

Leki te rozpadają się na sześć oddziałów: I. *Spirituosa, aetherea, alcoholica*. II. *Excitantia volatilia et animalia*. III. *Excitantia aetherea-oleosa*. IV. *Balsamica et resinosa*. V. *Excitantia empyreumatica*. VI. *Excitantia ammoniacalia*.

Oddział I.

Excitantia spirituose, alcoholica et aetherea (wzbudzające wysokowe, okowitne i lotne).

Okowita (alcohol) otrzymuje się z winnego kisańca (fermentatio); eter zaś z alkoholu, działając na wzmocnionym kwasem. Eter jest nieśkokwasem etila (oxydum aethyle) i używa się jako lek pomocniczy. Nadto zaś otrzymuje się działaniem kwasu siarkowego i octowego na alkohol.

I. *Eter i jego działanie fizjologiczne. Zewnętrzne.* W dotknięciu, ulatniając się, chłodzi i sciska nacynia włosowe. Przykryty (aby nie parował) rumieni, rany zapala. Wsięka i wywołuje działanie ogólne (konstytucjonalne); działanie to prędzej następuje jeśli oddycha parą eteru. Nie jednocy się z płynami ciała i nie osadza białka. **Wewnętrzne.** Żyłoty poraża nerwy powonienia i smaku. W żołądku namnaża pot, ciepłota z żołądka rozchodzi się po ustroju. Większy dawek na krótko upaja: zawrót głowy, pomroczenie zmysłów, słabość mięśni, wolnych, utrata przytomności, śpiączka; tętno i oddychanie powolne. Kiedy się zada nową ilość eteru, wtedy nastąpi paralizus nerwu widzenia, lub kurcze. To ma miejsce jeśli dla obezwładnienia (aetherisatio) daje się oddychać eterem. Przy eterowaniu naprzd język i gęba martwieją, od zadrżnienia plus zrywa się kaszel, który wkrótce ustaje. Przed usnięciem chory zrywa się, chce uciekać; wzrok jego przerszający, oczy paljące; targanie i pokrzykiwanie. Choremu zdaje się, że go duszą, i męczy go tęsknota trudna do zniesienia. Są jednak różnice podmiotowe: skłonni

do eterowania nie krzyczą. Tętno upada, oczy mroczą się, szum w uszach i ogłuchnienie. Mięśnie wolne słabną, ręce i nogi opadają, i następuje sen. Trwanie jego odpowiada dawce. Uspionego sny niepokoją, krzyczy ze snu; twarz trupia, oczy przywarłe, źrenice w górę zatory; tętno trzaskające na minutę. Zdarza się, iż eterowany nie postrada czucia, jeżeli możność bronią się — traci ruch; zależy to od użytych przypraw, od podmiotowości i sposobu życia chorego. — Dieffenbach rozróżnia cztery rodzaje obezwładnienia (aetherisatio). W pierwszym zcho-wuje się przytomność i czucie; w drugim czucie i przytomność niknie. Trzeci rodzaj kiedy postrada czucie bez przytomności; i czwarty, kiedy traci się przytomność, nie zaś czucie.

Po pięciu, lub dziesięciu minutach, chorey budzi się z płaczem i krzykiem. Pozostaje się ciężkość głowy, poplątanie myśli, zapomnienie, lub wymioty, ziewanie, przypadłości hysteryczne. Tętno wzmagą się, ciepło wraca; i gdzie było dobre obezwładnienie, tam (po piętnastu minutach) znowu oddychania i wyraźne bóle. I po kilku dniach zdarza się śmierć od ucieszenia ognisk nerwowych; co najrzadziej następuje przy dłuższym używaniu drobnych dawek. Od wielkiej ilości śmierć nagle. Jedni operatorowie twierdzą: jako umiarkowane eterowanie nigdy nie szkodzi, niż dla odważnych. Szkodzi też mającym cierpienia serca i płuc. We zwłokach komórki serca krwią przepchnięte. Leczenie. 1) Oddać parę niem żeber, — najlepiej wdychać gębą. 2) Rozcierać dla przywrócenia obiegu krwi, i wprowadzić powietrze rozszerzającą, wyzdrowiały.

Użyte leczyć: Posługuje raczej do leczenia przypadłościowego, niż radykalnego. 1) Służy jak *analepticum*, od mdłości, od paraliżu rii) tam gdzie nie ma bólu; od zapalenia nerwów, zażywa się przy małym tętnie, zimocie skóry i osłabieniu. Od migreny, bicia serca i duszności. 3) Jak *antheimicum*, od solitern; lecz że używano eter cum rad. filicis maris, to nie wiadomo ile on działał. Dobrze dawać z podżkami kamienia Jaen-iej przechodzi. 4) Zażywa się od *kamieni żółciowych*; gdyż będąc gazem, rozszerza drucastę (ductum) i odtok żółciowy; tedy na zimnicę z konwulsjami. 5) Jak *febrifugum* daje się 3) przed napadem: — lecz nie tak niezawodny jak chinina; w połączeniu do-konnie działają odjęcia ruchu i czucia. 6) Jak *antidotum* od trucizn narkotycznych, ugniatających mózg. Wytrzewia spojonych. 7) Jak *anesthetikum* dla *corrigens et assuans*.

Użyte senograty: 1) Dla wchłaniania w mdłościach. 2) *Refrigerantium*, zmniejsza gorączkę głowy; rozpuści opochłiny. 3) Jako ból zmniejszający daje się od gośdca, neuralgii, od bólu zębów. 4) *Rubefacientia et derivantia*, kiedy nałany na skórę przykryje się. 5) Jak *anesthetico-pliowych* u kobiet. Oddychanie eterem używa się od masu, od wielkiej choroby, bezsenności, wścieklizny, od obłądki pijańskiego (delirium tremens), od kolek przed miesiącami; od bólów w płucach u suchotników i t. d. Lecz że oddychanie eterem niebezpieczne, tedy lepiej nie używać.

Przeciwwskazanie: 1) Nie daje się dzieciom, starcom, wyniszczonej, suchotnikom, cierpiącym na serce i tętnie. 2) Przy operowaniu w gębie wpuszcza się eter do kąpieli (rectam) jako parę. 3) Ranionych i osłabionych nie poddaje się eterowaniu. 4) Na polu bitwy nie używa się eteru, gdyż zapal nie pozwala usnąć; trzeba dać dużo, co znowu wywołuje zimnicę skaleczonych (febris traumatica) tak zgubną dla operowanych.

Przedstawienie używania obezwładniających. 1) Przy operacji trzeba mieć pomocnika, co znowu wywołuje zimnicę skaleczonych (febris traumatica) tak zgubną dla operowanych. 2) Wybrać do tego, najdzielniejszy środek; i tak chloroform jest najlepszy, lecz też rzadko można dostać czysty. 3) Gębą napojoną trzymać przed ustami, aby z powietrzem wdychał chloroform. Wprowadzanie przez kłutnię wpiętej złożonej i niebezpieczne. Zażywa się chloroformu (lejące stopniowo na

głębko przypiętą do ściwety złożonej w kapturek od 3vj do 3vj. Kiedy w czasie chloroformowania silny przestach i krzyk, to zaprzestać i robić operację nie ubezpieczając, gdyż siła uciskania będzie równą zadrażnieniu. Do choremu położenie leżące, a po ośledzie i po wstrząśnieniu umysłowem nie chloroformować; i przy tem nie można mieć nawyół leżącego położenia.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
1.	Aether sulphuricus, Naphta vitrioli.	Przepędzając alkohol z SO ₂ i wodą, przy czém alkohol (hydrat niedokwasu etyla) zamienia się na niedokwas etyla (aether) i wodę. Kwasoród rozkłada go i tworzy się oet.	10—50 gutt. 3j=200 gutt. Do mieszanek dodaje się 3j do 3vj.	Czysty rzadko się używa (z wodą lub ol. terebinthini—3j na 3vj aetheru daje się od kolki. Krople Duranda (10—20 gutt. na 3j aq.) także się używają. Od zimnicy daje się 30 gutt. z cukrem lub aromatami. Od solitera (1 cz. na 4 części ol. ricini) daje się łyżeczkami od kawy. Od mdłości i hysteryi, kładzie się na płótkę 3j—3vj z aromatyczną wodą. Od porażenia nerwu widzenia wpuszcza się para do oka; od bólu zębów wciera się. Wewnątrz daje się: <i>Spiritus sulphurico-aethereus</i> , <i>Aether sulphuricus alcoholisatus</i> , <i>Liquor anodynus mineralis Hoffmanni</i> , <i>Spiritus vitrioli dulcis</i> . Składa się z jednej części aetheru i 3 części spiritus vini rectificatissimi: Krople te działają powolniej, lecz trwałej, ożywiają układ nerwowy. Dają się od 10—40 gutt. Zżywiają się od mdłości, kłócia w uchu, bólu głowy.—Od kamieni żółciowych tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Aeth. sulph. 3jij, Ol. Teribinth. rectif. 3vj <i>MDS.</i> Rano i wieczór po 12 kropli, w wodzie ocukrzonój, zżywać.
2.	Aether nitricus, Naphta nitrica: Sam nie używa się, a rozczyni jego w winnym spiritusie: <i>Spiritus nitrico-aethereus</i> , <i>Spir. vini nitrico-aethereus</i> , <i>Aether nitricus alcoholisatus</i> , <i>Spiritus nitricus dulcis</i> , <i>Acidum nitricum dulcificatum</i> .	Przeżydza się spiritus winny z kwas. saletrowym. Bezbarwny, tolny, jabłeczno-go zapachu. Ciężkość względna 0, 84. Na powietrzu okwasa się, z winem łączy się, z wodą trudno, z alkoholem łatwo.	20—50 gutt. 3j—100 gutt.	Dzma podobnie do poprzedzającego, więcej atoli pędzi moc i ma sławę moczającego i pocącego leku. Dobrze się trawi. Popędza wiatry. Z goryczami obudza łaknienie. Dodają go do mixtur mocz pędzących, używanych w wodnej puchlinie. Daje się z infusum digestis, cum tartaro boraxato. Zewnątrz używa się od cancer labiale.—Od wodnej-puchliny daje się w tej przepiśni. <i>Rp.</i> Infus. rad. Iperacanthae (o gr. x) 3vj, Spir. natri-aether. 3j, Succ. inspissat. Juniper. 3j. <i>MDS.</i> Co dwie godzin po łyżce zżywać. Od hysteryi i wistrów tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Ol. Chamomil. aether. gutt. xv, solve in spir. nitr-aeth. 3jij. <i>MDS.</i> Co dwie godzin po 15 kropel, na cukrze, zżywać.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
3.	Aether chloratus s. Mur- iaticus, Chloretum aethyli (Ae. Cl.). Czysty trójny do otrzymania, używa się: Spi- ritus muristicus aethereus, Sp. aetheris chlorati, Spir- salis dulcis.	Otrzymuje się z alkoholu kw. solnego. Przyprawa używana otrzy- muje się: z soli warzelnej, z czarnego niedokwasu man- gana i SO ₂ , przepędzaniem i rectifikacją przez magne- sia usta. Pachnący, lotny, łączy się z alkoholem.	Samego eteru daje się od 5 do 30 krop. (30 gutt.=3j) Spiritus jego daje się do mieszanek 3j do 3j.	Sądzi, iż powstrzymuje gnicie i nazwani antisepticum. Zmniejsza irytację hepatis; daje się, od zimnicy i w wodęj puchlinie od 15—40 gutta. a) Aether bichloricus używa się w Amer. północnej. b) Aether muristicus, chloratus. Aran chciał nim zamienić chlo- roform. c) Aether iodicus używa się dla oddychania w suchotach. d) Iodoform więcej środek jodowy niż eterowy. Spiritus eth. chlor. przenosi się w zgniój gorączce. Rp. Belli Cort. Chin. fusc (e 3j) 3v. Spir. mur. aeth. 3j. Syrup. Cinnamomi 3j. MDS. Co dwie godzin po łyżce żyżwać Od żaby beżyżłowej w dzieci. Rp. Spir. murist. aeth., Extr. Chin. fusc. frig. parat. 3j 3j. Aq. Rut. 3j. Mell. ros. 3j. MDS. Linctus (pizmarki).
4.	Chloroformium, super- chloridum formylicum, For- myl chloratum, Carbonessu chloratum, Perchloridum Formyli.	Przepędza się ze spiri- tusom Calcium chloratum, i dla oczyszczenia od wo- dy przepędza się przez wa- pno. Smak słodkawy, pa- chący, zapach renetów. Łą- czy się z alkoholem.	50—100 gutt. Foment. robię się z 3j na 8j wody. Do eterowa- nia można użyć 3j i więcej.	Tuson jęł go używać jak antisepticum et anodynum, od raka w piersiach, od gangreny, słowem tam gdzie używa się kwas solny. Późn używano o i neuralgia, i na naperzania dla zmniejszenia swędze- nia wysypek. Simpson porzął używać do anaesthizacyi, i okazał się być lepszym od eteru: ta tylko niedogodność, iż się sprzedaje zmie- szany z chlorem, i z przepalonymi, nawet jadowitymi pierwiastkami, i że się prędko rozkłada. Przed użyciem trzeba tak próbować. 1) Je- żeli czysty, to zmieszany z wodą nie męci ję: kiedy z mithylem (tru- cizną) czyni wodę opalową. 2) Kiedy jest chlor zmienia się papier lakmusowy. 3) Kiedy się doń wpuszcza kwas siarczany nie powin- nien zmieniać barwy. Wewnątrz rzadko się żyżwa: jak excitans, analepticum, sedans. Używa się dla powiększenia spłocin w kaszlu, od catarrhus chronicus, od nerwowych bólów. Daje się od 2—5 gutta, dziennie do 30 gutt. Zewnątrz wciiera się od bólu zębów, od spazmów, od irytatio spinalis wciiera się z olejem.—Od bólu zębów wlewa się jego kilka kropli do szlżanki wywaru bżowego, i trzyma się w gębie do zdrętwienia żęła. Syrupus Chloroformii robi się do- dając 3j do 3j syropu. Od asthma dodaje się jego 1 część na 100 cz. wody, i żyżwa się kilka łyżek dziennie.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U m a g i.
5.	Aether aceticus, Naphthoacet. Zjednoczony z 3 częściami spiritusu winnego nazywa się: Spiritus aethico-aethereus.	Przepędza się alkohol z natrum aceticum i kwasem siarczanym. Bezbarwny, lotny; z wodą i alkoholem łączy się.	10—50 gut. (180=3j).	Mniej wzbudzający, wywołuje poty. Jak analepticum dla wąchania. Wewnątrz używa się rzadko przy łzniczo-nerwowych gorączkach; od wymiotów hysteryczek. Daje się od 10—50 gutta na cukrze, w winie i z wodą aromatyczną. <i>Rp. Aeth. acetic, Trae Valerian. aether. a 3 3j, Trae opii simplicis 3j. MDS.</i> Co dwie godziny po 50 kropel, od wymiotów nerwowych, zażywać.—Aether oenanthes znajduje się w starych szlachetnych winach.
6.	Spiritus pyroaceticus, Aether lignosus, Aceton, Oxydam aethyli.	Przepędza się suche drzewo, gdzie ocet drzewny zjednoczony z Acetonem. Oczyszcza się przepędzając nad calcium chloratum.		Płyn przezroczysty, ma smak kamfory. Podobny do Krezotu. Używa się w suchotach, gdzie ułatwia wydzielanie się ropy, zmniejsza zacienienie piersi; kaszel i poty. Używa się w Anglii od 10—20 gtt. kilka razy dziennie.

II. *Alcohol s. Spiritus vini*: Jest owocem winnego kisnienia cukru (i męceki), a otrzymuje się przepędzaniem, stosownie do mocy rozdziela się:

1.	Spiritus vini absolutus, s. Alcohol vini (nie używa się).	Spiritus vini rectificatissimus przepędza się nad chlorkiem wapna.		Proste wódki zawierają w sobie ol. <i>vini fragmenti</i> , pierwiastek trujący.
2.	Spiritus vini alcoholisatus (używa się).	Mocna okowita, w zamkniętej butli, kłóci się z suchym carbonas potassae, i dodaje się dotąd aż sól ta pozostanie suchą. Ciężar względny 0, 81—82.		<i>Działanie fizjologiczne</i> , zależy od ich mocy. W dotknięciu ochładzają, skórę rumienia. Silniej działają na błonę śluzową. Spiritus concentratus chłonie wodę z tkanek, i działa jak <i>adstringens</i> ; błona śluzowa blednieje. Alkohol osadza białko i przypala. Czerwoność i zapalenie jest skutkiem nie działania chemicznego, lecz oddziaływania nerwów.
3.	Spiritus vini rectificatissimus.	Okowitę przepędza się nad węglem i nad carbonas potassae.		Wewnątrz nagrzewa i wzbudza łaknienie; krążenie krwi przyspiesza się, i powiększa ciała rumieni, oczy błyszczą, ruchy rzućkie. W większych dawkach wpływa na umysł i upaja. Przypadłości to różne stosownie do wieku i przyzwyczajenia. Zwykle z początku rozwesela, innych zaś uciemięża i osmutoja; W ogóle wzniaga się wyobrażenia i namietności, a rozrządek niknie. Mogą nastąpić złudności

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
		C. W. O, 83 - 84. Jest to płynny alkohol 85%.		owolów (hallucinationes), majaczenie, drgawka, spiczka i stępienie władz umysłowych. Obieg krwi przyspieszony; mocz, ślina, obficie wydzielają się; a nawet i pot. Żrzenie rozwarło, spajaczka nastryknięta. Stopniowo ożywienie zmienia się w uciemnienie: zawrót głowy, wzrok zamroczony, zmęczenie, senność, a sen głęboki. Pozostaje się bół głowy, bezskliwość, chęć do kwasów i ponsrość. Od bardzo wielkiego dawku (jak od truciźn opijających) następuje uciemnienie mózgu; a śmierć przy chrapieniu; łatwo nikt nie (filiformis), żrzenie nieruchome, skóra biała, utrudnione oddychanie. Zgon udarowy, niespodziany, lub na drugi dzień. Otrucie przedłużone (chroniczne) ma różne stopnie: 1) Opójstwo (crapula, ebrietas, tremulenta ebrietas). 2) Zapojenie się pijackie zmniejszenie charakteru i obyczajów. Następny halucinationes et illusiones ebriosas; potem szaleństwo pijackie - vesania ebrietas, delirium tremens, mania, methismus. Z początku psuje się trawienie, brak łaknienia, kwaśne odłożenie się, wymioty, bóle pod łyczką, język nieczysty, gdyż robi się zapalenie i przeobrażenie ścian żołądka - nawet scierhus ventriculi; dalej corrhosis hepatis; morbus Bright, przerzucenie się serca i tętna. Krew rozwaradnia się, w niej pomnożają się zjednoczenia wodorodno-węgliste - rzd otyłość. Włókna i białko zmniejsza się - a rzd wodna pulchlna. Zmienia się i układ nerwowy: charakter staje się kłóliwym, pamięć i rozsądek słabnie. Siły upadają - drzenie członków. Lecz i bez tego, wprost, następują zewnętrzne zjawiska: wysypki i wyrzuty na ciele i czole - acne rosacea. Catarrhus chronicus krtań i oczów. Najczęściej jednak poraża się przyrząd oddychania: kaszel i nasostwo spłwocin. W trupaach, przy ostrym otruciu, znajduje się przypalenie błony śluzowej. Kiedy nagie kołczy pijanić, tedy we rnkach nie ma uszkodzeń - śmierć od przejścia w krew. Leczenie opójek: Położyć twarz ku ziemi; oblać głowę zimną wodą, dawać rumianek, kawę, herbatę. Przy silniejszym otruciu, podtrzymać wymioty, dawać liq. ammonii caustici i ammonii muriatici w wodzie aromatycznej. Mokraniki zimne na głowę, synapiemy i pijawki (do głowy). Krew
4.	Spiritus vini rectifester.	Poprzedni miesza się z ¼ częścią wody przekropionej C. W. O, 80.		
5.	Spiritus vini Gallici, Cognac.	Przepędzaniem prostego wina		
6.	Spiritus frumenti, Aquavita. Spiritus ardens, Spiritus solani tuberosi. Okowita.	Spirytus żytny i ziemakowy; ma 35% alkoholu.		
7.	Spiritus Oryzae, Arrak.	Z ryżu.		
8.	Spiritus sacchari, Taffia, Bataffia, Rum.	Z trzciny cukrowej.		

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
				się nie puszcza, gdyż ogniska nerwowe i tak już uciemnione i nastąpi śmierć od paraliżu. <i>Użycie leczebne alkoholu wewnątrz ograniczone.</i> 1) Jak <i>ang-leptica</i>, w hysteryi, przy paraliżu płuc, i po operacjach chirurgi-cznych. 2) Jak <i>stomachicum</i>, digestivum, gdyż powiększają zastaw-kowy ruch kiszek. Kiedy niema zapalenia żołądka, tedy dobrze przed obiadem pić wódkę, lub dawać ją z gorzozami. 3) Jak <i>excitans</i>, w gorączkach łożniczych dobrze zastępuje kamforę i moschus. 4) Jak <i>diureticum</i> et <i>diaphoreticum</i>; gdyż wzmacnia się krążenie krwi. 5) Jak <i>antispasmodicum</i> od <i>colica flatulenta</i>, od spazmów żołądka. 6) Jak <i>adstringens</i>. Kiedy biegunka od rozprężenia włókien żołądka, tedy wódka bardziej pomocna, niż tannin. Od krwotoku biernego dosko-nale działa <i>spiritus</i>. 7) Jak <i>excipiens</i> dla innych leków najczęściej używa się, np. do <i>Lincturae</i> et <i>extracta</i>. <i>Użycie zewnątrz:</i> 1) <i>Excitantia localia</i> od ran nieblizniących się, bezżytywych, od odleżyn, przy odmrożeniu, stłezzeniu: albo się wódka przykłada lub wciera. 2) <i>Adstringens</i> przy biernym krwotoku; używa się jako wzmacniające (<i>adstringens tonicum</i>). Manki wierają w popękany cypek, od krwotoku dziąseł, od nabrzmiałości w gardle. 3) Jak <i>chłodzące</i>, mocezy się bólesz głowa, od <i>dermatitis rheumatica</i>. 4) Jak <i>derivans</i>, aby odciągnąć sprawieniem zarzucenia się—przy bólach i kurczach. Kiedy kółka i biegunka od przeciwstawkowego ruchu kiszek, tedy wciera się w brzuch; od paraliżu nóg wciera się <i>spiritus foenicarum</i>. 5) Oddycha się parą od <i>asthma senilis</i> (dy-chawicy); od rozszerzenia oskrzeli (<i>bronchae</i>). W gruźlicy przykłada się na piersi, zalewając trzy razy dziennie.

III. *Vinum ex vitis vinifera*. Części składowe: 1) Alkohol. 2) Eterowy pierwiastek (*bouquet de vin, aether oenanthes*). 3) Cu-kier wywołujący kislienie winne. 4) Barwnik. 5) Tannin. 6) Kwas jabłeczny, winny, octowy (w prostych). 7) Winny kamień, wapno i sole. 8) Pierwiastek wyciągowy gorzki (w wielu winach). 9) Kwas węglowy (w szumiących). 10) Woda.

Najmniej alkoholu ze wszystkich części składowych: 12—15% w hiszpańskich; 4—5% we francuzkich: lecz w starych powiększa się ilość jego, od kislienia cukru, w nich też sole i pierwiastek wyciągowy osiada na beczce. Wina dzielą się:

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w u g i.
1.	Wino stołowe.	Zawiera dużo kwasu i tanninu (niemieckie, francuskie i szwajcarskie).		Wedle ojczyzny wina rozdziela się na: hiszpańskie, francuskie, niemieckie i węgierskie. W ogóle południowe wina są słodkie, północne więcej kwaśne. Do wina można policzyć: jabłecznik, miód sycony (hydromel) i kumys.
2.	Stare wino, szlachetne.	Zawiera dużo alkoholu, bukietu (np. Bordeaux).		<i>Działanie</i> zależy od rodzaju wina; najbardziej działa alkoholem, mniej innymi składnikami. Choroby od nadużycia wina, różną, się od chorób, od nadużycia alkoholu pochodzących. Soli winne prowadzą do dennicy (diathesis uremica). Wina więcej od alkoholu rozbudzają fantazję.
3.	Mocne, deserowe.	Najwięcej alkoholu mające (Madera, Xeres, Porto).		<i>Użycie leczebne.</i> Jako środek dietetyczny, dla wyzdrowiających. Czerwone (v. rubrum) używa się jak adstringens; białe (v. gallicum album) kwasowe daje się w gorączce; szumigace zaś używa się dla ożywienia, np. w cholery. Daje się też starym i osłabionym. Inne wina w lekarniach używane są: vinum medeirense i malaccense.
4.	Szumigace.	Zawiera dużo kwasu węglowego (Szampańskie).		

IV. *Cerevisia* (Piwo). Jest to wyrób kiszenia winnego rozmaitych rodzajów zboża — słodu; z dodaniem pierwiastku gorzkiego — *chmielu*. Pierwiastki składowe rozmaite: 1) *Alkohol* (w stołowym piwie $1\frac{1}{2}\%$; w Porterze, Eil 9%). Upajanie zależy nie od samego alkoholu. 2) *Chmiel* (lupulin) z lotnym olejkiem. 3) Cukier, dekstryn, szuk, gummi, kwas węglowy; rozmaite kwasy (octowy), sole i dużo wody. Piwa dzielą się:

1.	Piwo gorzkie mocne.			Piwa podrażniają: 1) Gorzkie, nieszkodliwemi: quassia, absinthum, trifolium fibrinum; szkodliwemi: aloë, grana cocali, przyprawami strychniny. — 2) Aromatycznymi nieszkodliwymi: lupiną pomarańczową; radix angelice; szkodliwymi: ledum palustre, cyttwarem. — 3) Ostremi: piper, grana paradisi. 4) Ściągającymi: korą dębową. 5) Niszczącymi kwasy: magnezję, potażem, opium, hyoscyamus, veratrinum nigrum. —
2.	Piwo jasno-przezroczyste, karmigace.			<i>Działanie fizjologiczne:</i> Piwo lepsze od wódki, gdyż tuczy; lecz, od powyższych dodatków i zapraw, zmienia się działanie jego, i przepisując dla leczebnego użytku trzeba też wiedzieć skład piwa, które się przepisuje. Porter i Eil rzadko się leczebnie używają, gdyż mają

Lica- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
				dużo zapraw. Dodają się do piwa jagody jałowcowe, aby mocz pędził; to piwo jest li exicipiens.
V.	Alcohol sulphuris, Carboneum sulphuratum, Sulphidum s. Sulphuretum carbonicum, Carburetum.	Otrzymuje się działaniem pary siarki na żar; lub przepalaniem kruszców siarczanych z węglem.	Od j _j —vj gut. na cukrze kilka razy dziennie.—Pomazka z 3j na 3 $\frac{1}{2}$ Oliwy.	Płyn łatwo zapalający się; łączno się jednoczy z tłuszczem, olejami i eterem. Ma działanie pośrednie między lekami amoniskowymi i spirytusowymi. Zdrażnia mniej od amonii, więcej od eteru, sprawia poty, mocz popędza. Używa się jako excitans et analepticum; również jak diaphoreticum et emmenagogum: od zatrzymania miosięczki daje się 2—10 gutt. Niepotrzebny środek.—Pomazka wciera się od bólów gośćcowych.

Oddział II.

Excitantia volatilia animalia.

Tu należy strój bohrowy i inne zwierzęce przyprawy, niepodobne działaniem do spirytusowych; wzbudzają układ nerwowy, na krwisty zaś słabo wpływają.

Lica- ba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Skład.	Działanie i użycie.
1.	Moschus, jego rodzaj.	Moschus moschiferus.	1) Istota pachnąca tworząca się z rozłożenia składowych pierwiastków.	<i>Działanie fizjologiczne.</i> Na zdrowego nie wpływa, jedno wydzieliny pachną. Od czystych dawek bezślakliwość, ból i zawrót głowy; nadto poty. Wtrysnięty w żyłę sprawia też poty. Od wielkich dawek, okrom wyliczonych przypadłości, jeszcze tętno przyspieszone. <i>Użycie leczebne:</i> 1) Daje się w gorączkach nerwowych przy upadku sił, mianowicie gdzie mózg zdrażniony, kiedy jest podrywanie ścięgnów, małe ściśnięte tętno i bezsensność;—od febris nervosa versatilis. 2) Od cholery, dysenterji, od skrycia się wysypek, jeśli nastąpią przypadłości łożnicze. 3) Przy końcu chorób zapalnych, kiedy przerwane zapalenie; kiedy
a.	M. Orientalis et tibetanus.	Najlepszy.	2) Amonia.	
b.	Sibericus, Muscoviticus, Casbardinus.	Gorszy od pierwszego.	3) Lotny niekryształiczny kwas. 4) Gorsza żywi-	

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Skład.	Działanie i użycie.
c.	Moschus artificia- lis.	Składa się z 1 części Ol. succinici rectificati, 5 cz. Ac. nitrici fumantis.	ca, stearin, elain, istota wyciągowa.	potrzeba ożywić tkanki porażone; uspokoić konwulsje, spazmy, bóle, czkaw- kę (singultus) np. po zapaleniu błon mózgowych (meningitis), po otrzewnicy (peritonitis), płucnicy (pneumonia)—jeśli siły upadają. 4) Jak antispasmo- dicum et anodynum, przy chorobach konwulsyjnych. W <i>asthma Müllerii</i> (w po- czątkach); w odrze przy końcu. Od wielkiej choroby, eclampsii; od trismus et tetanus neonatorum. Przepisuje się najmniej 3 gr.; w łóżniczych go- rączkach 8 gr. Żeby nie przesadzić chorego daje się z cukrem w opłatku; lub z sulphas antimonii sturati dla zniszczenia zapachu—in charts cerata— <i>Tra Moschii</i> 5j na 3jv (2 części wody i 2 alkoholu); i łączy się od 40—60 gutt.—rozpalająca, od asthmy. Rp. Infus rad. Valerian. (c 3ijj) 3jv, Liq. ammon. pyro-oileos. 3ij, Syrup. Aurant. 33. MDS. Dobrze skłóciwszy co dwie godzin łyżeczkę od kawy łączyć. Od spazmów noworodków. Rp. Mosch. gr. jv, terendo sensim misce c. Aq. foenic. 5vj, Syr. papaver. Rhoad. 3j, Liq. Ammon. succin. 3j. MS. Skłóciwszy dawać co godzinę łyżeczkę od kawy.
2. a. b.	Castoreum. Ro- dzaje: C. Moscoviticum. Anglicum, Cana- dense.	Castor Fiber. Najlepszy. Gorszy.	Składa się: 1) 2% Ol. aethereum, 2) ży- wicy, 3) z istoty ni- jakiej krystalicznej <i>Castorin</i> z białkiem, z soli wapiennych ammonii.	<i>Działanie fizjologiczne</i> od 3j nawet się tętno nie przyspiesza, tedy słabszy jest od moschusa, którego 3j to sprawia. <i>Użycie leczebne: w ner- wowych chorobach kobiet:</i> 1) Jak antispasmodicum et nervinum, kiedy hy- steria od nieprawidłowej miesiączki. W cięży dobrze od kurczów macicy (daje się od 2—5—10 gr. w proszku z cukrem). <i>Tra Castorei</i> 20—50 glt. <i>Tra Castorei aetherea</i> , 10—30 gutt. <i>Emplastrum aromaticum mosco- viticum</i> ,—pomagają aromata. Od hysterii tak się przepisuje. Rp. Trae Cas- tor. 3j, Trae asae foet. Liq. Ammon. Carb. pyro-oileos. 33 33. MS. Co pół godziny po 20 kropel łączyć.
3.	Ambra Grises, ni- gra.	Concrementa Phy- saleris macrocephali- lis.		Jako antispasmodicum et aphrodisiacum od 3—10 gr. Teraz li na pachnidła.
4.	Zibethum.	Viverra Civetta.		Nie używa się. U Borsuka jest <i>Hydraceum</i> , zgęszczony moczu—jak antispasmodicum.—Guano jęli używać od gośdca.

Oddział III.

Aethereo-oleosa.

Tu należy camphora i rośliny. Oddział ten podzieli się: 1. Camphora.

Liczba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g a.
1.	Camphora.	Laurus Camphora Korzenie i liście tego drzewa, w Chinach, z wodą przepędzają; a kamfora osadza się na słomie ryżowej. W Europie oczyszcza się i nazywa się <i>depurata</i> . Biała przezroczysta; rozpuszcza się w spiritusie. Daje się ze spiritusem rozcierać na proszek, i nazywa się: <i>Camphora spirito vini trita</i> .		<i>Działanie fizjologiczne.</i> Ciężką skórę czerwieni, w gębie pali i oziebia. Natychmiast przechodzi do krwi, która staje się czerwoną i zsiadającą się. Od gr. j następują poty i przyspieszenie tętna. Od gr. v palenie w brzuchu; dany w kawałku przypala fałdy jelitów; tętno też przyspiesza się; lecz zdarza się, iż od uciemnienia ognisk nerwowych, o dziesięć uderzeń, zmniejsza się tętno (zamiast 70, bije 60 razy). Od ugniecenia mózgu zawrót i tępy ból głowy, upicie się, napływ krwi do głowy: twarz czerwona, krwotok z nosa. To wszystko kończy się głębokim snem i potami. Lecz i od gr. v może nastąpić nie uciemnienie, a silne ożywienie i wzbudzenie: szczególnym wpływem na mózg rozbudza się wyobraźnia; skóra ożywiona; zaczęło idzie sen z mocnym przeziwem. Od x—xx—xxx gr. okazują się przypadłości miejscowe, żołądkowe: wymioty, upadek sił, i tętna, ogłuszenie, majaczenie; a nawet i śmierć, przy tęsknicy, duszeniu, od paralizu przyrzędu oddychania. Miejscowe działanie silniejsze skoro przyjmie się kamforę w kawałku; naglejsze zaś od rozcierania, lub wtrysnięcia w żyłę (vena). Otóż kamfora działa, jak inne wzbudzające, na ogniska nerwowe, podnosi ciepłotę, przyspiesza krążenie krwi: ugniecenie zaś zależy od odniesienia do mózgu. Kiedy nastąpi otrucie, to się znajduje zapalenie jelitów (gastroenteritis), przebiegnięcie żołądka i kiszek. Serce zwiedle, rozciągnięte, pełne skrzepin krwi; żyły mózgu i cauda-equina przepełnione krwią. W pęcherzu też na strzyknięcie żył. Krew ciekła i nieziadająca się. Odtrutki niema; oblewa się zimną wodą. Wewnątrz: dają się kwasy (ocet, sok cytrynowy) i na wymioty.
a.	Julapium e Camphora acetosum.	Kamphora w wodzie rozpuszcza się rozcierając z cukrem lub octem; i nazywa się <i>acetosum</i> .	W mieszan- kach do ʒj.	
b.	Vinum camphoratum.	Rozciera się z gummi-arabicum i białem winem.		
c.	Spiritus camphoratus.	1 część camph. na 12 części spiritusu.	Wewnątrz 20—50 gutta.	

Lec- ba.	N a z w i s k o .	Otrzymanie i własności.	Dawek.	U w a g i .
d.	Linimentum saponato-camphoratum, opodeldoo.	Mydło z camphorą.		
e.	Oleum camphoratum.	1 część Camph. na 8 części Ol. lini s. papaverini.	Od ran mercurialnych w gębie.	<i>Użycie leczebne.</i> Braun i jego szkoła, dawali w chorobach zapalnych. Raspail uważa za środek powszechny, gdyż kamf. zabija mole i pasożytników. Wskazanie dla kamfory jak i dla innych wzbudzających: używali przy wielkiem ugnieceniu układu nerwowego gorączmą odjęzyczną, lub bezżytem. To silne lekarstwo ożywia nawet umiarkowanych; i to nie go wyręczyć nie może. Niema zasady używać kamfory dla zwolnienia tętna. W wielu chorobach zażywa się to jak leczące, to jak polepszające.
f.	Linimentum ammoniato-camphoratum s. volatile.			
g.	Acetum camphoratum.	Przykłada się od bólu głowy.		
i.	Acidum aceticum aromatico-camphoratum.	Do poprzedniego przydaje się Ol. citri, i używa się we młodościach.		Daje się jak poczęcie gdy znikł przebieg od małej inervatio cutis, i jak zpiwocinowe przy takim stanie płuc. W szczególności używa się: 1) Daje się w gorączkach łożniczych gdzie skóra pokryta kleistym potem, gdzie są petechie i krew w odchodach; kiedy się krew rozkłada (resolutio sanguinis). Kamfora powinna podnieść ciepłotę i wywołać pot przesilny (krytyczny). Nie daje się w łożnicy (typhus) kiedy tętno twarde, twarz czerwona, oczy iskrzą się, chorey zrywa się i uciska: słowem tam niedawać, gdzie łożnica eretyczna (febris nervosa versatilis).—Kiedy wysypki łożnicowe, w dysenterii, w cholery, dają się kamfora wedle powyższego prawidła. Kiedy w ospie wysypka czarniawa, język pokryty białą skorupą, tętno nagle, to się daje kamfora: i od niej powinien język stać się wilgotnym.—
j.	Używa się też do plasterów.			2) W chorobach zapalnych idących ku bezżytności (gangraena): w phlebitis, metrophlebitis, w otrzewicy, macicootrzewicy (metro-peritonitis) w płucnicy, oskrzelicy (bronchitis), daje się też kamfora. Również od różnej tkanki nie przechodzą w bezżytność: od różnej oblicznej i noworodków (erysipelas faciei, neonatorum), kiedy niema przeciwwskazań ze strony przyrzędu krwistego i trawiącego. 3) Od gołdca, i dny (arthritis), od osierdziej gołdcowej (pericarditis rheumatica), daje się w małych dawkach, kiedy niema gorączki. 4) Jak expectorans, od słabej inervacji; w późnym okresie blennorrhoea pulmonum; od asztmy humidum. 5) Jak antispasmodicum et anodynum, jedynie od bólów gołdcowych; od kaszlu nerwowego. 6) Dawali od zadrażnienia przyrzędu płciowego, wedle przysłowia—„Camphora per

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
				<i>nares, castrai odore mares</i>—lecz doświadczenie tego nie poparło. Daje się od stranguria, ischuria, od upławów, chorda w rzeźnięcie, od satyriasis, utraty nasienia. 7) Daje się przy otruciu opium, morfiną, i zmienia działanie ich na ogniska nerwowe. Zużywa się kamfora—in spirito vini trita,—in charta cerata cum saccharo i to w taki sposób: <i>Rp. Camphorae in spirit. vini tritae gr. vj. Sacchari albi, Pulv. gummi mimosae aa 3j. M. f. pulv. Divid. in vj partes aequales.</i> S. Zżyć w ciągu dnia. Jak emulsja tak się daje. <i>Rp. Camphorae gr. xx, Mucilaginis gummi arabic. 3℔. Aq. flor. tiliae 3vj. Syrupi saccharati 3℔.</i> DS. Po łyżce stołowej co trzy god. Można dawać cum Ol. amygd. dulc., cum vitello ovi, np. <i>Rp. Camphor. trit. 3j. Ol. Tereb. 3vj. Ol. oliv. 3j. Vitelli ovi unius. Octum bordei 3x.</i> MDS. Na płótkankę od robaków, wzdęcia. Daje się w kroplach ze spiritusem i eterem. Dla zmniejszenia wzbudzenia daje się z kwasem siarczanym i solą trą. Użycie zewnętrzne: 2) Jak rubefaciens od bólów zewnętrznych, gośćcowych, od wysypkowego zadrażnienia, od neuralgia. 2) Jak sedans, z aluminem, białkiem jajka, przykładą się do oka od przedłużonego zapalenia. Przykładą się do ręki. W chorobach pęcherza wciera się w brzuch, od chorób przyrzędu płciowego. Od bólu zębów kawałek wkłada się do zęba. Od kłócia w uchu wkłada się na wacie. Sposób zewnętrznego użycia. Z myrthy sypie się na złe rany. Na wacie przykładą się do gośćcowego stawu—<i>lana camphorata</i>. Wkłada się do poduszek z ziołami. Wciera się z olejem, lub spiritusem. Płókanie z emulsią. Roztarta z oliwą używa się od ran dlinociekowych.—Na płótkankę bierze się 3j campho. i tak się przepisuje: <i>Rp. Camphorae gr. x, vitelli ovi unius, Infusi flor Chamom. ex 3℔ parati 3iv.</i> MDS. Płótkanka od gościa. Kamfora sypie się do wanny i nad parą trzyma się członek zgośćcowany. Raspał dawał papirosy z kamforą.

II. *Excitantia aethero-oleosa*. Działanie tych leków zależy od olejku lotnego (eterowego), który otrzymuje się z nich przypędzaniem i wyciskaniem: jest to płyn lotny, okwaszający, od światła i ciepła zgęszczający się i tworzący stearopten, lub żywiczną masę. Olejki te składają się ze steroptenu i cleoptenu. Używa się woda przekroplona, przepędzeniem z niemi otrzymana; téż elaeosaccharum, który otrzymuje się dodając 3j cukru na kroplę olejku. Jedne z tych olejków składają się z wodorodu i węgla (H i C), inne jeszcze z kwasorodu (O); są nawet zawierające saletoród (A).

Działanie fizjologiczne: Działają jak wzbudzające. W dotknięciu mało działa roślinna, więcej olejek. Olejki pędzą mocę i poć; niezawodnie wsiągają, lecz niektóre wychodzą rozłożone, innych trudno nawet odszukać. Wydzielają się płucami i skórą (wedle doświadczeń berlińskich); jak kamfora uciemniają ogniska nerwowe: tętno słabnie i następuje paraliza. Nawet mniejsze dawki są szkodliwe (opajają), gdyż długo pozostają w ciele: wachanie kwiatów sprawia ból głowy hysteryczkom.

Użycie leczebne: używa się przypadłościowo, każdy na swoją przypadłość (symptomat): jak stomachica, diaphoretica lub diuretica (kiedy zimną daje się herbatę). To znów używa się jak expetorancia przy katarze błon śluzowych; i emmenagoga: wszystkie zaś, jak excitancia i anodyna. *Użycie zewnętrane*: Jak camphora używają się na naparunki (cataplasma), wanny, dla wtyskiwań. *Sposób użycia*: Jak nalewka (infusum) na wodzie i winie. Wywary (decoctum) nieużywają się, gdyż olejek ulatnia; i w wyciągowych (extractum) niema go. Używają się same olejki lub elaeosacchara.

Oesterien podział ten rozdziela na pięć rzędów: 1° Najsilniejsze camphoro-similia; 2° Lekkie Aethereo-oleosa; 3° Nauseosa, anthelminthica; 4° Adstringentia aethereo-oleosa; i 5° Aromata, acris aethereo-oleosa.

Rząd 1°. *Aethereo-oleosa fortiora s. camphoro-similia*.

Lica- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
1.	Radix Serpentariae.	Aristolochia serpentaria. Wężownik.	Olejek i gorzki wyciągowy pierwiastek.	Dawali od ukąszenia węzów. Daje się im febris nervosa stupida. W gorączce łożniczej i podobnych wysypkach; w gorączkach gangrenowych. Od dysenterii. Infusum z 33 na 3vj z kwasami nieustrojowemi.
2.	Radix Angelicae.	Angelica officinalis. Dzięgiel.	Zywica balsamierna, olejek i gorzki pierwiast.	Działa na krew słańiej od wężownika, lepszy dla żołądka. Daje się jak carminativum et stomachicum. Daje się od densicy (podagry) ludziom starym. Infusum z 33 na 3vj aq. Extractum od 5—10 gr. Spiritus angelicae compositus (dzięgiel, kamfora i jagody jałowcowe) daje się 20 gtt. jak carminativum, i używa się do obmywania łożniczych.—Rad. Contrajervae, Imperatoriae, Ginseng.
3.	Radix Valerianae.	Valeriana officinalis. Kosłek lekarski.	Własny olejek zjednoczony z kwasem kofeinkowym, wy-	Działaniem na ogniska nerwowe sprawia nudności i doprowadza aż do delirium; na krew nie działa. Używa się jako nerwowe: 1) Sedans nervorum od spazmów i bólów od nieprawidłowości przyrządu płciowego; po-

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i uwagi.
			ciągowy pier. i ży- wico.	maga od cardialgia, migrena hysterica. 2) Jak <i>diaphoreticum</i> gdzie, w go- rączce, od potu, oczekujemy przesilenia, t. j. w gorączkach eretycznych (kamfora zaś daje się w torpidnych). Od hyperaesthesia przyrzędu słyszenia. Kiedy chory zrywa się z łoża a tętno małe. Kiedy w ospie i odrze, po przepięknięciu wysypek, następują kurcze i drgawki. Kiedy jest eretyzm przy katarze i gościecu. 3) Jak <i>anthelminticum</i> od <i>ascaris lumbricoides</i> et <i>vermicularis</i> —działanie niepewne.
a.	Oleum Valerianae aethereum.	Przepisuje się tak: <i>Rp.</i> Ol. Valer. aeth. 3j, Spiriti niri dulcis 3j. MDS. 20 kro- pli od hysterii.		W chorobach przedłużonych daje się w proszku od 10—50 gr. z musz- katową gałką: w ostrych zaś tinktura z 3j na 3vj. Daje się z ass foetida w pigułkach od hysterii.
b.	Tra Valerianae simplex.	Korzeń moczy się w spiritusie.	Daje się 20—60 gutta do mieszanek.	Są jeszcze <i>Zincum-valerianicum</i> , <i>Chininum-valerianicum</i> , <i>Ferrum-val- erianicum</i> bez misnowitszej pomocy. W łóżnicy od konwulsyj daje się z mo- schusem. Jednoczy się i rozpuszcza oleum valerianicum cum liqore suc- cinico, cum liqore kali caustici, z kamforą. Dla uspokojenia układu krwi- stego daje się ac. muriaticum cum infuso valerianae. Od hysterii daje się po połowie tra castorei et tra valerianae. <i>Rp.</i> Rad. Valer. minor, Asse foetid, Ammon. carbon. pyrooleos, 3j 3j, Extr. Valer. q. s. ut f. pil. N° 60.
c.	Tra Valerianae aetherea.	Nalewka z win- nego spir.	Daje się 50 gutta.	D. in vitro. S. Trzy razy dziennie po trzy pigułki żyżwać. <i>Rp.</i> Rad Val- er. minor. 3jj. Ammon. carb. pyro-oleos. 3j. Ol. Cajuputi 3j Extr. Gen- tian. q. s. ut f. Boli N° 56. S. Trzy razy dziennie po dwa bole od Epilep- syi żyżwać.
d.	Tra Valerianae ammoniacalis s. vo- latilis.	Nalewka in liqore ammonii vinosi.	20 gutta kilka razy dziennie od gościeca.	
e.	Extr. Valerianae frigide paratum.		Ma więcej gory- czy, daje się do 3jj dziennie.	
f.	Aqua Valerianae.		Przepędzaniem z wodą.	
g.	Acidum Valeriani- cum.	Używają się jego sole.		
4.	Rad. Sambul s. Sambul.	Niewiadomego po- chodzenia. Z Indyi wschodnich.	Olejek zapach mu- szkusowego, żywica pachnąca i sole.	W dotknięciu więcej od koziółka drażni. Wewnątrz, żuty od 3j do 3jjj poraża ogniska nerwowe, senność, ociężałość Działając na krew po- większa tętno i pot. W febris nervosa versatilis działa jak moschus. Kiedy biegunka od porażenia nerwów brzucha. Od dysenteria, cholera daje się z opium. Daje się od delirium tremens kiedy potrzebne wzbudzenie. Od potów suchotniczych. W przedłużonych niemocach daje się w proszku 10— 20 gr. W ostrych infusum z 3j na 3vj. Tra sambulis simplex, i aetherea daje się od 5—10 gr.
5.	Oleum Cajuputi.	Melaleuca cajuputi.	Często zawiera	Działa jak kamfora, nielepszy od innych olejków. Rozpala i poraża

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użycie i uwagi.
	a. Cajaputi.	Otrzymuje się przepędzaniem; ciekły jak woda, zapach kamfory.	miedź, i zsięwa się <i>rectificatum</i> .	nerwy jak kamfora. Daje się: 1) Jak <i>antispasmodicum</i> et <i>anodynum</i> . 2) Jak <i>antiparaliticum</i> (wciera się w język). Daje się od paraluszu i konwulsyj.

Rząd 2°. *Aetherea-oleosa mistura.*

Należące to rośliny mają właściwe olea aetherea (olejki), barwniki i gorycze. Używa się jak lekarstwo i domowe lekarstwo. Używają się jak elacosacchara dla poprawienia zapachu i smaku innych leków. Jedne działają jak wietrzące i kołędkowe (*carminativa* et *digestiva*), inne jak antispasmodica i anodyna (rumianek od spazmów hysterycznych). Inne znowu dają się jak herbata dla wzbudzenia potów po przeziębieniu; zimna zaś herbata działa jak *diureticum*—od wodnej puchliny. Zewnątrz używają się na naporzanki i poduszeczkami, płókonia i płótkanki. Olejki ich używają się do wcierania. Oesterlen dzieli je; na A) Labiatae; B) Umbelliferae; C) Synanthereae a. compositae.

Rodzaj pierwszy. A) Labiatae.

1.	Flor. Lavendulae.	L. Spica et vera. <i>Lavenda.</i>		Sam kwiat używa się do kadzenia. Ol. <i>Lavendulae</i> do pomady. <i>Spiritus Lavendulae</i> , używa się jak <i>excipiens</i> i do wcierań.
2.	Fol. Menthae piperitae.	<i>Mentha piperita</i> . <i>Mięta pieprzowa.</i>		Ona i jej olejek najsilniejsze z należących tu leków. Używa się jak <i>carminativum</i> et <i>stomachicum</i> —sprawia zstwardzenie. Dają dla zmniejszenia młéka u matek, lub stracenia. Daje się od młokocięku (<i>lactorrhoea</i>). Bierze się łyżkę na dwie filiżanki wody.
a.	Ol. Menthae piperitae.			Zielonawy, zapachu kamfory, silno wzbudzający, daje się na cukrze, lub z eterem.
b.	Aq. menthae piperitae.			Używa się jak <i>stomachicum</i> et <i>excipiens</i> .
c.	Aq. menthae piperitae vinosa.			Do poprzedniej przydaje się <i>spiritus</i> ; zażywa się łyżkami.

<i>Licz- ba.</i>	<i>Nazwi- sko.</i>	<i>Pochodze- nie.</i>	<i>Pier- wiaszki.</i>	<i>Użycie i uwagi.</i>
5.	Herba Menthae crispae.	M. Silvestris et Aquatica.		Działa mniej silnie od poprzedniej. Daje się od colica flatulenta, lub menstrualis.
4.	Folia et Herba Ros- marini, Rosmarini, Anthos.	Rosmarinus offi- cinalis.		Działa jak poprzednie. Silnie emmenagogum. Daje się nalewka, her- bata. <i>Ol. aetherum anthos</i> : smaku palącego, używa się do maści. <i>Spiri- tus rosmarini</i> do nacierai. <i>Ung. rosmarini compositum</i> (ziola pachnące, sadło i wosk), używa się od złuczeń.
5.	Herba Majoranae.	Origanum Majora- na.		Sprawia kichanie, pędzi pot. <i>Unguentum Majoranae</i> (jej olej, do pschnideł) służy do namaszczenia nosa, podeszew i piersi od kataru.
6.	Herba et summita- tes Origani.	Origanum Vulga- re — <i>Lebidka pospo- lita.</i>		Od dismenorrhoea spasm. odica; od hysterycznego bólu głowy, na aro- matyczne wanny. <i>Ol. aetherum origani</i> wchodzi do pomady od wypada- nia włosów.
7.	Folia Melissa cit- ratae s. Citronellae.	Melissa officinalis.		Używa się jak carminativum i antispasmodicum w miesiączce. <i>Aq. destillata melissae citratae</i> , używa się do miktur. <i>Spiritus melissae sim- plex</i> , daje się (Jykanā) we Francji od urliaria.
8.	Herba Thyma vul- garis.	Thymus vulgaris <i>Tymianek</i>		<i>Ol. Thymi aetherum</i> wchodzi w skład Opodeldoku.
9.	Herba Serpylli.	Thymus serpyllum.		Od spazmów w miesiączce. Herbatę dają aby wytrzeźwić pijanych. <i>Spiritus Serpylli</i> do wcień. Używa się na płókania.

Rodzaj drugi. B) Umbelliferae.

1.	Semen Anisi Vul- garis.	Pimpinella anisum. <i>Aniż.</i>	Olejek (5%), eu- kier, gummi i pier- wiaszek wyciągowy.	Powiększa wydzielanie: moczu, mleka, splotów. Używa się jak car- minativum et expectorans. Nie daje się w kokułszu zapalnym. <i>Infusum</i> z 33 na 3vj. Wchodzi do <i>decoctura Zittmanni</i> .
a.	Ol. anisi aetho- reum.			Działa silnie na ogniska nerwowe; zabija pchły. Daje się elaeosaccha- rum z 2—5 gutta.
b.	Aqua anisi, Spi- ritus anisi.			Od kolki w żołądku, od wszów w głowie, zabija nawet acaros scabiei.

<i>Licz- ba.</i>	<i>Nazwi- sko.</i>	<i>Pochodze- nie.</i>	<i>Pier- wiaszki.</i>	<i>Użyte i uwagi.</i>
2.	Sem. Anisi stel- lati.	Illicium anisatum.		Działa jak poprzedni, lecz ma smak przyjemniejszy. <i>Ol. anisi stellati</i> z <i>Radiani</i> używa się do wcierania.
3.	Sem. Foeniculi.	Anethum foenicu- lum— <i>Kopr.</i>	Olejek.	Działa jak anyż i tak się też używa. <i>Aqua foeniculi</i> używa się do <i>mixture expectorantis</i> . <i>Ol. foeniculi aethereum</i> daje się po 6 gutta.
4.	Sem. Carvi.	Carum Carvi, <i>Kmin</i>	Oprócz olejku ma jeszcze tannin.	Daje się od biegunki z kolką: jak <i>Aqua, oleum</i> et <i>elaeosaccharum</i> .
5.	Sem. Cumini.	Cuminum Cy- namin <i>Rzgnuski Kmin.</i>		Olejek jego używa się od przypadłości hysterycznych.
6.	Sem. Anethi.	Anethum Gravo- leus.		Używa się olejek.
7.	Sem. Coriandri.	Coriandrum sili- vum, <i>Kolender ogro- dowy.</i>		Olejek <i>śmierdzący</i> sprawia ból głowy, truje owady. W <i>lekarstwach</i> ro- bią <i>confectio Coriandri</i> (nasiona oblewają cukrem) ma pędzić moc. <i>Aqua</i> <i>Coriandri</i> , oprócz niego, robi się z nasion innych tegoż rodzaju—działa jak wieltrzące (carminativum).
8.	Sem. Petroselin.	Petroselinum Sati- vum— <i>Petrusalka.</i>		Nasionie i korzeń pędzą <i>mocz</i> , i dają się od wodnój puchliny. Są: <i>Aqua</i> et <i>oleum Petroselini</i> .
9.	Sem. Phellandri s. Foeniculi aquatici.	Phellandrium aqua- ticum. <i>Kmin wo- dny.</i>	Olejek, olej i ży- wice.	Dawali go w suchotach, gdyż popędza śluz i mocz (w <i>phthisis pitui- tosa</i>). Dają stare nasiona od zimnicy; świeże tłuczone nasienie daje się po 10 gr na chlebie, trzy razy dziennie (w zimnicy 5j na raz). Z <i>lekarstw</i> cierze się proszek i infuzus, z 3 na 3vj. Daje się cum tart. stb., cum sulphure autim. aurati.

Rodzaj trzeci. C) Synantheraceae s. compositae.

1.	Flores Chamomil- lae Vulgaris.	Matricaria Cha- momilla. <i>Rumianek.</i>		Wpływa na nerwy żołądka, powiększa ruch zastawkowy (peristaltyczny), popędza mocz i krew. Od wielkich dawek: nudności, wymioty, zawrót głowy. Używa się: 1) Jak <i>antispašmodicum</i> i <i>anodynum</i> , od bólu głowy i wzdęcia. 2) Jak <i>diaphoreticum</i> od kataru i wysypek: daje się połoźni-
----	-----------------------------------	---	--	---

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
				cons i nowonarodzonem. Infusum przygotowują w domu chorego. Aq. Chamomilli daje się jak excipiens et vehiculum. Ol. Chamomillae aethereum daje się ze spiritem (5—5 gutta) od wzdęcia. Od kataru usznego wpuszcza się kroplami. Łączy się z terpentyną: Ol. Chamom. terebenthinatum. Z olejkiem cytrynowym, — Ol. Chamom. Citratum. Z prostym olejem gotowany, — Ol. Chamom. Coctum. Spiritus Chamom. nieużywa się. Extract. Chamom. daje się w pigułkach.
2	Fl. Chamomillae romanae.	Anthemis nobilis.	Mniej ma olejku od naszego rumianku.	Więcej jak nasz rozpala.
3.	Fl. et Hba Parthenii s. Matricariae.	Chrysanthemum Parthenium.		Używa się jak carminativum i od robaków. Nie ma misnowitego wpływu na nacieę. Ol. et spiritus Matricariae, do wcierań.
4.	Fl. Eupatorii cannabini.			Od wścieklizny (hydrophobia) [H] w proszku. Infusum z 33 na 3vj wody.
5.	Fol. et stipides Guaco, s. Huaco.	Miksoia Guako.	Olejek, żywico Gnacin.	Używa się od ukąszeń psa wściekłego, imię, zewnątrz i wewnątrz. W cholerze azylatyckiej niewiele pomaga. Tra Guaco aetherea daje się od cholery 6—20 kropli.
6.	Flores Sambuci.	Sambucus nigra, Bez.	Olejek, ostra żywica, klej, pierwiastek wyciągowy.	Używa się, jak środek nierozpalaający, od spazmów. Daje się herbata i Aqua sambuci. Od catarrhus zażywa się cum mel rosarum. Cortex sambuci internus używa się od różn. Wewnątrz daje się jako moczą pędrzące.
7.	Flores Tibae.	Tiba europea, Kwas lipowy.		Świeży dzieli na mózg; suszony poci. Herbatę krótko naciągać. Jest to antispasmodicum.
8.	Hba et Flor. Melilot.	Melilotus officinalis, Nostrak solty.		Jedynie używany do emplastrum melliloti.
9.	Flores Aurantii s. Naphae.	Citrus aurantium, Kwas pomarańczowy.		Ol. Naphae, jako rumianek i bez, od bólów w macicy. Aq. florum Naphae dodaje się do mixtur dla ludzi nerwowych. Ol. Citri aethereum używa się na elacostecharum citri, do mixtur i Simonadów.
10.	Hba Chenopodii ambrosioides v. Bo-	Chenopodium ambrosioides.		Daje się jak rumianek i mięta, t. j. jak emmenagogum, expectorans, antispasmodicum. Używa się herbata.

Liczba.	Nazwa i skł.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użycie i uwagi.
	tryos mexicanae.	Mącznik Meksykański, herbata jezuicka.		

Rząd 3-ci. *Aethereo-oleosa nauseosa et anthelminthica.*

Zawierają ostry olejek takąż żywicę. Używają się od robaków.

1.	Semen Cinse, s. Cynae.	Artemisia pauciflora, s. Santonica. Cyfwar, lub Glistnik.	Olejek gorzki, takąż żywica Santonin. (Daje się od 5—10 gr. od robaków).	Są to niedojrzałe kwiatki, przykrego zapachu. Od wielkiego dawku: nudności, wymioty, biegunka; nawet zapalenie kiszek; działa na ogniska nerwowe. Daje się od robaków w proszku i zlepkach od 10—20 gr. Infusum z 33 na 3vj cum jalapa. Silniej działa Extr. Cinse oleoso-resinosum s. aetherum. Daje się od 5—10 gr. pięć razy dziennie w pigułkach, lub rozarty z syropem w miksturach od robaków: Rp. Sem. Cinse 33, Pulv. Rad. Jalap. 33; Rad. Valeri. 3j. Kali Sulph. 3j. Oxym. acill. q. s. ut f. Electuarium. S. Co dwie godzin łyżeczkę od kawy zażywać.
2.	Rad. Filicis Maris.	Aspidium filicis Maris. Paproc.	Olejek, olej, żywica, mączka (krochmal) cukier.	Lekarstwo ostre, wywołuje wymioty, biegunkę, i bole w żołądku. Dawniej był używany od Thenia lata et T. solium. Zażywa się przy końcu miesiąca. Świeży korzeń daje się w proszku (3j) cum aq. cinnamomi s. menthae piperitae; lub z syropem jak kaszka. Nietak skutecznie działa do koka (33 na 3vj aq.) Teraz używa się Extractum filicis aetherum (robi się z aetherem); zielonowaty, gorzki w wodzie nierozczynia się. Daje się 17—20—30 gr. ap. Rp. Extr. filicis maris aetheri, Pulv. rad. jalapae 33. M. f. pilul. ponderis gr. ij. Consp. pulv. cinnamomi. DS. Od 5—10 pigulek przyjmować co trzy godzin.
3.	Cortex Radicis Granat.	Panicum Granatum.	Ostry, żywiczny kryształczyny pierwiastek Panicin, Tannin.	Wywołuje nudności, wymioty i biegunkę, nawet przypadłość nerwów. Używa się od robaków. Potrzeba 3vj nalać 8j wody i moczyć 12 godzin i gotować 12 godzin. Extractum aetherum daje się 33 na 3vj gorzkiej wody, z syropem.

<i>Lica- ba.</i>	<i>Nazwi- sko.</i>	<i>Pochodze- nie.</i>	<i>Pier- wiastki.</i>	<i>Użycie i uwagi.</i>
4.	Fl. et Fol. <i>Brayerae</i> <i>anthelminticae</i> , Kos- so.	<i>Brayera anthel- mintica.</i>	Żywica, воск, tan- nin.	Wywołuje podobne przypadłości jak lek poprzedni. Czasami pomaga od solitera, lecz drogi. Moczy się 3j w 8j gorącej wody. Dziennie daje się 3j—5j.
5.	Fl. <i>Herba Tanaceti.</i>	<i>Tanacetum Vul- gare.</i> Wyrotycz po- spolity.	Olejek, chlorofil, żywica, ac. gallicum.	Daje się od robaków, dla poprawienia trawienia u mających zakaże- nie krwi denne (arthritis). Cytwar działa skuteczniej. W proszku 5g—5j na 3vj Colat. Ol. Tan. aeth. daje się 3—6 gut. i z Muszkiem wciera się w brzuch. Rp. Fl. Tanacet. Extr. nucum jagl. d. 5j, Axung. porc. 3vj. MDS. Maść.
6.	Fl. <i>Herba Rutae.</i>	<i>Ruta graveolens.</i> <i>Ruta oleracea.</i>	Olejek, gorycz, mączka, kwas jabłec- zyny.	Może sprawić zapalenie żołądka. Lud używa jako spędzającą płód i pomazującą miesiączkę.

Rząd 4-ty. *Aetherea-oleosa, adstringentia.*

Niewiele zawierają olejku, lecz za to mają tannin; i niektóre z nich są ściągające.

1.	Fol. et Herba <i>Salviae.</i>	<i>Salvia officinalis.</i> <i>Salwija.</i>		Trousseau utrzymuje, że zimna nalewka poci i moczy. Zmniejsza pot u suchotników; dobra od kataru, mlekoosieku - działanie niepewne. Częściej używa się na płókanie gardła przy żabie (angina). Aq. <i>Salviae</i> na płókanie. Ol. <i>Salviae aetherum</i> po i—iii gtt na wziętek (pro dozi).
2.	<i>Herba Hyssopi.</i>	<i>Hyssopus officinalis.</i> <i>Hysep lekar- ski.</i>		Używa się od macicznego krwotoku.
3.	<i>Herba Scordii.</i>	<i>Teucrium Scor- dium.</i> <i>Olianka czarna- kowa.</i>		Nie używa się.
4.	<i>Herba Glehomaes hederaceae.</i>			<i>Succus recens expressus</i> używa się przy chorobach krtani (larynx).

Lec- da.	Nazwa i- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
5.	Rad. Gai Urbani s. Caryophyllatæ.	Gum Urbanum, kukulk gośdaskowaty.	Olejek, ac. galli- omm, żywica, klej i t. d.	Od osłuszenia błon śluzowych. Nie używa się:
6.	Floris Rosarum.	Rosa Centifolia, — Moschata — Damascena — Gallica — Rubra.	Olejek różanny, tannet i t. d.	Na płókanie i wchodzi w skład herbaty od chronicznego kataru. <i>Aq. rosarum</i> , na mokreanki oczne, płókanie. <i>Ac. rosarum</i> , także. <i>Mel rosarum</i> , kwiat różany z miodem gotuje się, i tworzy się syrop do namaszczenia gęby. <i>Conserve rosarum</i> , cukier z kwiatem, lub wodą różaną, zarty; dla pigułek, lub kaszki. <i>Ungt. rosatum</i> , do maści ocznej. <i>Ol. rosarum aethereum</i> , do pomad i maści wargowej.
7.	Folia Theae viri- dis: a) Th. viridis. b) Th. bohea (bu- ro-czarna).	Thea Chinensis Herbata chińska.	Thein pierwiastek saletorodny i tan- nin.	Jak olejki działa więcej na nerwy, niż na krew: jednak ludzie słabi, do herbaty nieprzywykli, doświadczają od niej bicia serca, drżenia członków. Pomaga od nudności, zbytłych wymiotów, spazmów żołądka. Dobra herbata leczy nerwowy ból głowy. Gorąca z rumem daje się od przeziębienia; zimna z cytryną pędzi mocz. Herbata dobrze naciąga kiedy się doda na- tri carbonici.

Rząd 5-ty. *Aethereo-oleosa acris, s. aromata.*

Okrom olejku rośliny te zawierają żywice, i żywiczne istoty. Smak ich i zapach przyjemny. W dotknięciu silniej działają od poprzednich. Wewnątrz użyte nagrzewają i zdrażniają przyrząd trawienia. Więcej, jak inne, krew burzą, a w wielkich dawkach działają na ogniska nerwowe: zawrót i omroczenie wzroku.

Użycie leczebne: Jak *stomachica* od chorób przyrządu trawienia, od złusotoku. Dają się też jak *nervina*. Częściej są dodanemi do innych leków, aby je uczynić mniej szkodliwemi dla kiszek. Używają się też do potraw—imbier. Więcej, od olejków, ułatwiają trawienie. One są:

A) Radices (korzenie).

1.	Radix Calami aro- matici.	Acorus Calamus Tatarak, Ajer.	Olejek, żywica, gorycz.	Rozpala, powiększa łaknienie, pędzi mocz i poci. Głównie działa na błonę śluzową. Używa się jako pomocnicze od kataru żołądka: flatulentia, dyspepsia. Od zakażenia dennego, gnłica (scorbutus), rachitis, blednicy (chlorosis), mniej często jak miesiącukujące (emmenagogum). W zimnicy daje
----	------------------------------	----------------------------------	----------------------------	--

Licz- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użyte i uwagi.
				się z solami chin. W proszku od 5—10 gr., Infusum 33 na 3vj aq. Herbata doskonale działa; na odpędzeniu zimnicy chininy: trzeba 32 pód trzy szklanki dziennie, aby nie odpadł—<i>Ol. Calami aromatici aethereum</i> i jego <i>elaeosaccharum calami aromatici</i>, dodają się do soli chin. <i>Tra Calami arom. composita</i> daje się po 30 gtt. <i>Extr. calami aromatici</i> działa li jak gorczyz. Daje się na płókanie przy porażeniu dziąsłów. <i>Sekrofulica</i> dzie- ciom na wanny bierze się korzeń ajeru; lub obciera się ciało nalewką spi- ritusową. <i>Rp.</i> Cort. chin. reg. alcoholisatae 33; Rad. Calam. arom., Piperis ni- gri aa 3j, Sem. anisi 33. M. l. pulv. Divide in xvj partes aequales. S. Co trzy godzin jeden proszek zżywać (od zimnicy).
2.	Rad. Zingiberis.	Zingiber officina- ste. Imbir.	Używa się tylko biały.	Stanowi przejście, od tataraku, do pieprzu. Rzadko się używa od ślu- zotoku płuc i macicy. Proszku daje się 3j, <i>infusum aquosum i vinosum</i> 33 na 3vj. <i>Zwenostra</i> używa się jak <i>masticatorium</i> (żujka) dla żucia przy paraluszu języka. Jak <i>rube faciens</i>: proszek ze spiritusem przykładą się od bólu głowy.
3.	Rad. Galangae.	Alpinia Galanga- Galgan.		On i inne podobne do imbiru: <i>Radix Zedoariae</i>, od <i>Curcuma Zedo- aria</i>; <i>Rad. Curcumae</i> od <i>Ancumum curcuma</i>. Działanie ostrokorzenne. Rzad- ko używają się.
4.	Rad. Iridis floren- tinae.	Iris florentina, Ko- rzeń fiodkowy.	Inulina i l. d.	Świeży korzeń siałkowy wywołuje wymioty. Suche mniej ostre: dają go grzeć dzieciom przy przerywaniu się zębów. Dawali od blennorrhoea pulmonum, flatulentia. Wchodzi do <i>Pulvis infantum Rosenstheini</i> od flatu- lentia. Zewnątrz do przysypywania pigulek—ad conspergendas pilulas.
5.	Rad. Pimpinellae.	Pimpinella saxi- fraga.	Olejek piekący i żywiwo.	Daje się dla wzbudzenia łaknienia; powiększa wydzieliny błony śluzo- wej, mianowicie: <i>Tra pimpinellae</i> jako lekarstwo od angina tonsillaris (ja- ba migdałowa); w początkach tworzenia się 30 kropli, na cukrze przy- jętych, przerywa 32.
6.	Rad. Pyrethri.	Anacyclus Pyreth- rum.	Ostra żywica i ole- jek.	Działa jak imbir. Używa się do gryzienia jako <i>masticatorium</i> i pę- dzące ślinę (sialagogum). Używa się od bólu zębów. <i>Tra pyrethri</i> dodaje się do innych lekarstw od bólu zębów <i>ap. Rp. Trae Pyrethri; Trae opi crocatag, Ol. Caryophylorum aa 3j. MS. Przykładać na wacie do zęba.</i>

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Działanie i użycie.
7.	Rad. Helenii s. Emulsa.	Insula Helenium, Opian.	Olejek, steroplen, helenin, żywica gryzka.	Rzadko używa się, dawniej jak <i>expectorans</i> . Na mokrazkę bierze się 3ij na 3vj. Używa się wewnątrz i zewnątrz od wysypek. Robi się: <i>Unguentum contra scabies infantum Hufelandi</i> , składa się z Rad. Helen, sadła i tranu.
8.	Rad. Rba Fl. Arnica.	Arnica montana Pomornik lekarski (Barasia trawa).	Ostra żywica, wyciągowy pierwiastek. Olejku niedużo w korzeniu, więcej w kwiatkach.	Male duski pędzą morze i pocę; działa na błonę śluzową. Korzeń może sprawić zapalenie żołądka i porazić ogniska nerwowe; wywołuje zawrót głowy, omroczenie i ból w członkach. Używali jako wzbudzające. Używa się jako <i>resolvens</i> przy haemorrhagia cerebri przy wynaczynionkach (extravasatus). Daje się od biegunki, dysenteria typhoidea—lecz nie ma już dawniej wziętości. Jak splwoonowe daje się w niemocach pierśiowych z piętrem łożnicowym (tyfusowem). W łożnicowych gorączkach działa jak kamfora, valeriana i serpentaria. Infusum robi się z kwistów (33 na 3vj). Od chorób dróg powietrznych daje się nalewka z korzenia. Daje się wewnątrz i zewnątrz. Rp. Flor. Arnicae, Rad. Valer., Gi ammoniac 33 3ij, Tart. Stibiat. gr. j. M. f. Pulv. Divide in tres part aeqv. S. Używać w ciągu dnia od Amarusos (czarnej katarakty). Od uderu mózgowego, lub rdzeniowego tak się przepisuje: Rp. Inf. rad. Arnicae mont. (3ij) 3iv, Chinini mur st. 3j, Ac. muriat. dilut. 5j; Symp. Cort. Aurant. 33. MDS. Co dwie godzin po łyżce używać.

B) Cortices aromatici (kory korzenne).

9.	Cortex Cinnamomi.	Laurus cinnamomum. Cynamon.	Olejek, żywica i wiele tanninu.	Pomnaża stolec, rozgrzewa żołądek i sprawnia zstwardzenie. Krążenie krwi przyspiesza. Powiększa kurecz macy, kiedy te słabe, działające na jej nerwy; lecz ponieważ krew do miednicy popędza, to nie ma zasady używać cynamonu.
a.	Ol. Cinnam. aetherum.	Daje się jak <i>expectorans</i> i <i>nervinum</i> f—2 gtl, i daje się od krwotoków.		Daje się: 1) Jak <i>żołądkowe</i> , 2) Jak <i>ściągające</i> od biegunki i krwotoku, kiedy krwotok z macy od jej beznerwności (małej inervacji). Kiedy niewiasta dużo krwi straciła, to kora cynamonu doskonała. Dla powiększenia kureczów macy daje się w proszku po 3j.
b.	Cort. Cassiae cinnamomae, s. Cortex Cassiae Chinensis.	Cinnamomum aromaticum.	Służy dla podrażnienia pierwszej.	

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użycie i uwagi.
c.	C. Cassiae lignae s. Xylocassiae.	Niewiadomego pochodzenia.		Aq. Cinnamom. simplex, otrzymuje się przepłukaniem. Aq. cin. spiritum daje się łyżkami dla wzbudzenia kurezów rodowych. Tra Cinnamomi w spiritusie, daje się od krwotoku macicznego po 30 gtt.—Syrupus Cinnamomi mało używany. Rp. Ol. Cinnam. aeth. ℥j, Spiriti nitri dulcis 3ij. MDS. Dawać od 20—40 kropli od krwotoku biernego po złączeniu, kiedy niedostateczne skrócenie się macicy.
d.	C. Canellae albae.	Canella alba.	Używa się do potraw.	Inne rodzaje cynamonu używa się w warzelni, do zaprawiania potraw.
e.	C. Winteranus.	Drumys Winteri.		

C) Fructus et semina (owoce i nasiona).

10.	Baccae Lauri.	Laurus nobilis, Wawrzyn.	Zawierają olejek.	Jagody mało używają się, więcej liście; najwięcej Ol. laurinum expressum wyciśnięty z jagód. Od kolki wciśniętą go w brzuch.
11.	Nux. Moschata, s. Nucis myristicae.	Myristica Moschata. Muszkatowa gałka.	Olejek 6%, olej i myristicinum (stearoplen olejku).	Orzechy (gałka) są szorstkie owoc; skórka na nich noszą się kwiatem muszkatowym—muscis. Dobry lek dla żołądka. Od wielkiego dawku ból głowy i spienka. Od osłabienia trawienia daje się w czerwonym winie. Muscis zawiera dużo olejku i daje się z solami chinu w proszku. Ol. nucis moschatae expressum, Balsamum nucistae w twardych kawałkach, mało używane. Balsamum nucistae (muszkatowa gałka, wosk, olejek migdałowy) daje się cum ol. laurino. Ol. Macidis (z kwiatu), jako corrigens innych leków daje się gutta iij.
12.	Cardamomum minus.	Alpinia Cardamomum.		Nasiona najważniejsze dla lekarza, dają się jak stomachicum i carminativum od 10 do 20 gr.—Grana paradisi et Nola Picharia i Sem. pinen-lae, bez znaczenia.
13.	Caryophylli aromatici.	Caryophyllus aromaticus, Gwiazdzik.	Olejek i jego stearoplen—Caryophyllin.	Są to niedojrzałe pączki kwiatów dymione. Lek silno-ostro korzenny. Od wielkich dawek zawrót głowy. Dają się od osłabienia żołądka i kolek po 10 gr. Ol. Caryophyllorum jak żołądkowe po gutta ij. Od paralizu używa się ze spiritusum.

Liczba	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użyte i uwagi.
14.	Siliqua Vanillae.	Vanilla aromatica, Vanilla korszanna.		Dają się te strączki od spłuczki w łożnicy. Używa się do czekolady. Daje się jak emmenagogum, od niedoleżności żeńskiej i bezpłodności — niedowiedzione. W proszku od 5—10 gr. Robią elaeosaccharum.
15.	Crocus: a) infuso (sianko) b) in placentis.	Crocus sativus. Safran ogrodowy.	Olejak, wosk, żółty barwnik—polychromit.	To co nazywamy szafranem są to słupki rośliny (stigmata). Działanie niedobrze znane. Barwnik wydziela się z potem i moczem. Kiedy zawiera olejek, to wzbudza. W wielkich dawkach silnie działa na ogniska nerwowe: sprawnia młodość i otrętwienie; złąd nazwany opajającym (narcoticus). Z opium daje się jako uspajające (sedans) w kurczach dzieci. 2) Jak emmenagogum przy beznerwności macicy. Od colira menstrualis cum boracae, cum aloë, cum flore sulphuris. 3) Jak expectorans (dodatkowo) cum tartaro stibiato (10—50 gr). Infusum z 3℥ na 3vj aq. Tra croci daje się po 60 gr. Syrupus croci, — łyżeczkami. Zewnątrz z bulką służy na naparzanek od jęczmienia. Empl. oxycrocum, wzbudza miejscowo. Empl. de Galbano crocatum.
16.	Semina Coffeae. Najlepsza Mokka Kawa. z Arabii. Coffea tosta (pions).	Coffea arabica.	Coffein zawiera dużo A. (w kawie niepalonej połączony z kwasem), tannin, żywice i t. d.	Niepalona kawa używa się od zimnicy; daje się infusum z 3℥ na 3vj wody; a proszku 5℥. Palona, stając się korzenną, wpływa na ogniska nerwowe—sen odpędza. Przyspiesza obieg krwi, popędza ją do miednicy, wątroby; u młodych zaś do płuc i może sprawić płucie krwi—hemoptysis. Daje się od nudności, wymiotów z sokiem cytrynowym (od wymiotów u brzemiennych). Jako odtrutka od makowca (opium) i opijstwa. Pije się po obiedzie dla poprawienia strawności, od cardiaci. Żeby odwrócić napad zimnicy (paroksyzm) daje się całą szklankę. Puleis coffeae tostae daje się ℥j; wywar (decoctum) robi się z 3℥ na 3vj aq. Lepiej naciąga z natrum carbonicum.—Coffein, pierwiastek krystaliczny w wodzie nierozpuszczalny, daje się dla powiększenia oddzielenia żółci. Citras coffeini, daje się (1—2 gr.) od nerwowego bólu głowy (coffeina citrata). Rp. Coffeinae citratae gr. ij, sacchari albi ℥j. MS. Użyć na raz od nerwowego bólu głowy.

D) Złożone przyprawy tego rzędu.

Licz- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	ter- wiaszki.	Użycie i uwagi.
1.	Aqua Coloniensis (Eau de Cologne).			Różne etery rozpuszczone w spiritusie.
2.	Mixtura oleoso- balsamica (Balsamum vitae Hoffmanni).			Używa się do wcierania.
3.	Pulvis dentifricius.			Do czyszczenia zębów.
4.	Emplastrum aro- maticum moscoviti- cum			Są jeszcze vinum aromaticum, Elixirum aromaticum i t. d.

Oddział IV.

Excitantia balsamica et resinosa (Wzbudzające balsamiczne i żywiczne).

Składają się z żywic i olejków, a balsamiczne zawierają jeszcze kwas cytrynowy. Jedne z nich cieką z roślin; inne znów otrzymują się wyciążaniem w spiritusie i zgrzeszczaniem. Rozbite z białkiem łączą się z wodą i tworzą — *emulsiones spuriae* (niby-mleczanki). W tłuszczach rozpuszczają się, z alkalicami dają mydła. Żywice te rozdziela się na *miękie, twarde i balsamy*.

Działanie fizjologiczne. W dotknięciu, olejek ich zadrażnia; i wewnętrznie zadrażniając błonę śluzową i powiększając wydzieliny przyrządu trawienia. Wszędzie w krew też wpływają na wydzieliny tychże błon, nerek i skóry. Olejek przechodzi w krew, żywica zaś, jedynie wtenczas, kiedy jest w mleczance. Same żywice, długo użyte, sprawiają osłabienie żołądka; balsamy mniej szkodliwie działają: atoli, jedno i drugie, w wielkich dawkach zażywane, sprawiają ból żołądka i wymioty. Po przejściu w krew porażają ogniska nerwowe: zawrót głowy i majaczenie; i wywołują strongurię. Przyspieszają krążenie krwi; tworzy się zastoina i krwotok.

Leczebne użycie. 1) Ponieważ działają na błonę śluzową, dają się od ich śluzotoku i ropienia; t. j. od kataru płuc, żołądka i pęcherza. 2) Dają się jak *stomachica, mucifera, carminativa*. 3) Jako pędzące mocz i pot, dają się w wodnej puchlinie; przy zastarzałych wysypkach aby skórę ożywić; tudzież od nietrzymania moczu (*incontinentia urinae*). 4) Dają się jak *alterantia* dla poprawienia składu krwi w zakażeniu dennem i gośćcowem. 5) Jako pędzące krew do miednicy, dla przywrócenia miesiączki. 6) Nawet, z powodu ich wpływu na ogniska nerwowe, używają

sie jako *antispasmodica et anodyna*. (*Asa foetida* dobrze działa od *hyperaesthesiae cutis*: mianowicie jeżeli przypadłości nerwowe, są w związku z przyrządem płciowym).

Przeciwskąkanie: stan gorączkowy; przy uderzeniu krwi do piersi, serca i mózgu; i zapalenie żołądka nie pozwala ich zażywać. *Forma:* w niemocach *praedictarum* dają się w pigułkach; w *ostriach*, w kroplach i mleczance. Na 3j balsamu lub 3j żywicy, dają się 3j Gi arabici, lub jedno żółtko, aby je rozpuścić w wodzie. Dają się też *in liquore Kali carbonici*, lub *acetici*, w amoni: gdyż te pomagają do rozczynienia żywicy w wodzie. Na 3j daje się 3j *liquoris Kali carbonici*.

Zetonytr dla zadrżnienia używają się na: płótkanki, maści, i wołowania, aby obrywanie rozmiękczyć. Żywiczne maści, nie używają się w nowej chirurgii, gdyż lepiej goją się rany bez zadrżnienia. Nadymianie się żywiami mającemi dużo olejku, pomaga od słuznicy (*cattarrhus nasalis*).

Leki te dzielą się na: I. *Oleo-resinosa* (balsamy zawierają: żywicę i olejek. II. *Balsamy wolewice*; zawierają: żywicę, olejek i kwas cynamomowy. III. *Gummi-resinosa*, zawierające gumę i kłój. IV. *Resinae*, sama żywica bez olejku i V. *Resinae-empyreumaticae*. I do nich przechodzimy.

Rząd 1-szy. *Oleo-resinosa* (olejkowo-żywiczne).

Licba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Działanie i użycie.
1.	<i>Terebinthina Terpentyna.</i>	Otrzym. się: z <i>pinus abies, larix, silvestris</i> . <i>Terebinth. venetianica</i> otrz. z <i>Colophonium</i> (<i>Kolofonia</i>). Przepędzają: terpentyny otrzym. <i>Ol. v. spiritus terebinthinac.</i>	Przy wyrabianiu z tych drzew <i>terpentyny</i> pozostaje się <i>Colophonium</i> (<i>Kolofonia</i>).	Działanie fizjologiczne. W dotknięciu czerwieni i wywołuje wysypki. W żołądku sprawa palenie, powiększa ruch zastawkowy, sprawa kruczenie, odbijanie się, rozwołnienie. Od zażycia <i>tyndezaki</i> następuje: suchota w gardle, ból w żołądku, zadrżnienie dróg moczowych. Pot i oddech śmiędrzą terpentynę; na skórze tworzą się wysypki. Od <i>tyndezaki</i> zapalenie żołądka, zawrót głowy, upojenie: słowem działa jak trucizna narkotyżna. Jeżeli ją długo zażywać następuje gastrycyzm (niestrawność; mocz pachnie siołkami, — co dowodzi zmiany terpentyny w ciele. Użycie leczebne. 1) Daje się jako <i>mucumincidens</i> (śluzotoczne) w katarze, od rzerżączki, upławów, od zastarzałego kaszlu, kiedy nie ma zapalenia. 2) Jak <i>diureticum</i> , w wodnej puchlinie (<i>ascitis</i> i <i>anasarca</i>) daje się wewnątrz i zewnątrz. 3) Jak <i>diaphoreticum, diureticum, alterans</i> , od gośca, zakażenia dennego. 4) Jak <i>sedans</i> , od neuralgii. 5) Jak <i>stypticum</i> od macicznego krwotoku, od krwotoku z płac i z żołądka. 6) Daje się od glistów które zabija, i jak <i>mucumincidens</i> od biegunki. 7) Jak słynne <i>Cholagogum</i> , — pędzi kamienie żółciowe. Niezawodnie pędzi żółć: być może iż powiększony ruch zastawkowy kiszki rozszerza <i>ductus cholangicus</i> ; i kamienie wypadają. Daje się od parslasu (kątai) i zatwardzenia u starych.
a.	<i>Ol. Terebinthinac sulphureatus.</i>	Z oliwy, siarki i <i>Ol. Terebinthinac.</i>	Dla nawiązek ran.	
b.	<i>Sapo Terebinthinatus.</i>	<i>Ol. Terebinthinac</i> , mydło i potaż.	Wciera się dla zadrżnienia skóry.	

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użycie i uwagi.
c.	Ungv. Terebinthinat.	Terpentyna, oliwa i miód.	Sprawdza ropienie ran.	Dają terpentynę w łożnicy, w gorączkach łożniczych, aby zmniejsić erasis sanguinis. Od zranienia otrzewni przy rodach, od zapalenia otrzewni, w cholery, w iritis rheumatica, choroiditis rheumatica et arthritica. Od zapalenia płucniowych ze skłonnością wypociu na błonie szluzowej.
d.	Unguentum basilicum.	Terpentyna, kolofonia, oliwa, воск, sadło.		<i>Forma.</i> Sama terpentyna daje się od 10—30 gr. na wziętek (jv. dos.) przepisuje się jak kaszka (electuar.), mleczanka i pigułka; i w tym razie 1/20 cz. jej z magnezją stanowi masę pigułkową. Dla rozczynienia dodaje się żółtka, lub Gi arabici; t. j. na 3j terebinth. daje się 3j Gi arabici. Daje się Ol. terebinthinii do 3j w pigułkach z Magnezją ap. Rp. Ol. terebinth. 3j. Pulv. Cubebarum 33, Magnesiae albae q. s. ut fiat pil. № 60. Consperg Magn. albae. D.S. 3—10 pigulek dziennie zatywać od rzygającej. Daje się też mleczanka z równych części Ol. terebinth. i gummi arabici. Infusum w eterze i spiritusie rzadko się używa. Daje się po 20 kropli (Anglicy metropéritonitis puerpararum dają łyżkę całą!). Durande od kamieni żółciowych dawał 6 kropli mieszaniny z 3j Ol. terebinth. i 3jj aeth. sulphur. Ol. Terebinth. przypisuje się do 3j dziennie, od 5—20 gr. na wziętek; ap. Rp. Ol. Terebinth. 3j, Gi arab. 3j, Aq. cinnam. vin. 3jj, Syrupi Simpl. 5vj. M. f. emulso. S Co dwie godzin po łyżeczek używać.
e.	Balsamum vulnerum.	Starożytna maść.		Zewnątrz używa się jak: <i>Excitans, rubefaciens, irritans, resorbens, diureticum</i> (wchodzi się w stronę nerek). Płótkankę daje się dla zabicia robaków in recto, i dla odciągnięcia od głowy. Na płótkankę bierze się Ol. terebinth 33, a Terebinthiniae 3j. Plasty od niej stają się klejkiem.
2.	Turiones, gemmae Pini.	Pinus Silvestris. Szyrki jodłowe.	Olej, żywica, pierwiciagowy gorzki i męzka.	Działanie słabsze od terpentyny. Daje się dla pędzenia moczku; dla odchodzenia śplwocin w chronicznym katarze, od upławów. Moczają się szynki w gorącym piwie (3j lub 3j na 8j piwa).—Szczerś leśna, z igiełek chojny robiona, używa się do wanny w zakażeniu dennem, gośćcowem i skrofolicznem.
3.	Baccae et lignum Juniperi.	Juniperus communis. Jodłowiec.	Olejek i żywica podobna do terpentyny. W jagodach jest cukier, męzka i klej.	Działają jak terpentyna. Używają się jako <i>alterans</i> dla wywarów, krew czyszczących z sarsaparillą. Dają się od flatulentii i osłabienia dróg moczowych. Używają się jak herbata, infusum 3j na 8j wody. Palony jodłowiec miedź rozgrzewa, a więcęj mocz. Używa się też do kadenia. Ol.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiasztki.	Użycie i uwagi.
				<i>juniperi aethereum</i> wywołuje krwotok maciczny i mocza pędzi. <i>Succus juniperi inspissatus</i> (gotują się jagody i wywar zgęszcza się) zawiera samą prawie gorycz, i tylko mocza pędzi: daje się dorodłym po łyżce Daje się jak terpentyna od robaków. <i>Tra Thujae</i> używa się od condylomata syphilitica.
4.	Fol. Thujae occidentalis.	Thuja occidentalis. Tuja zachodnia.		
5.	Hba et Fol. Sabinae.	Juniperus Sabina; Sabiniec dwuski.	Ostry olejek i żywica.	Rany przypała. Od dawków lekarskich palenie w żołądku. Zwierzęta zdychają od zapalenia żołądka. Jest to abortivum et emmenagogum: daje się dla przywrócenia miesiączki, i dla wywołania jej: — najsilniejszy środek od metrorrhagia. Używa się od przykroczenia członków. Dawek w proszku 5—10 gr; infusum z 3vj na 3j wody; wywar z 3vj—jv na 3vj Colat.—<i>Ol. sabiniae</i> od 1—4 gutt. na cukrze kilka razy dziennie. Zewnątrz proszkiem przycypują się nieczule rany i fistule. <i>Ungo. Sabiniae</i> zbyteczny lek.
6.	Boletus Laricis s. Fungus Laricis.	Polyporus officinalis. Hubka modrzewiowa.	Żywiec, b-tne istoty i kwas grzybowy.	Od dawna używa się od potów suchotniczych — działanie niepewne. Psuje trawienie. Daje się na wziętek od dwóch do pięciu granów, cum ol. salviae; lub w proszku z cukrem.
7.	Balsamum copalvae.	Copaifera officinalis.	Olejek śmierzdzący, żywica ostrokrzenna i olej.	Na skórę działa jak terpentyna, lecz mniej ostro. Wchodzi w krew i działa na przyrząd moczowy, i mocza ma jego zapach; skóra poci się pokrywa roseolą i urticarią. Przy długim zażywaniu odejmuje łaknienie. Daje się tam gdzie terpentyna; wyłączańd zaś od rzerzączki i upławów. Od rzerzączki zaczyna się dawać szóstego dnia, tojest po ustaniu zapalenia; lecz używał, i ze skutkiem, dla przerwania; a mianowicie kiedy zażyło się: 1° przy pierwszym pojawieniu się wdgoci i swędzenia; a 2° kiedy chory pozostanie w domu i zachowa dietę: lepiej jednak, w takim razie wtłusnąć roztwór kamienia-piekielnego: stoli od takiego leczenia może nastąpić zapalenie pęcherza, zatrzymanie moczu i zapalenie przyjadrza — orchitis. Zwykle balsam ten daje się od zastarzałej rzerzączki i pomaga nakrótko. Długie użycie sprawia zasłuznienie żołądka i zabija życie ustroju. Kobiętom jeszcze mniej pomaga: gdyż u nich mocza nie idzie pochwą. Daje się od blennorrhoea recti; od ropienia pęcherza, nerek, od krwotoku bięrnego; od paralusza pęcherza — incontinentia urinae. Daje się też od szrotoku innych przyrządów.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użyte i uwagi.
				<i>Duski.</i> Przepisuje się od 20—60 kropli kilka razy dziennie, i do- chodzi się do $\frac{3j}{j}$ na dobę. Zażywa się sam, z czarną kawą z mlekiem, z piwem, w pęczerykach (capsulae), w mieszance, jak Choparta. <i>Rp.</i> Aq. menthae piperitae, Balsami copaiv., Syropi capillarum veneris, $\frac{aa}{j}$ $\frac{3j}{j}$, Aq. flor. naphae $\frac{3j}{j}$, Spir. citri dulcis $\frac{3j}{j}$. <i>D.S.</i> Dwie łyżki trzy razy dziennie zażywać. <i>Pilulae de Mothes</i> w pęczerykach, każdy zawiera $\frac{3j}{j}$.—Capsulae Ricordi Magnesia usta, z Bal. Copaivae, i pokryte lakierem.—Pigułki Si- mona: <i>Rp.</i> Bals. Copaiv. $\frac{3j}{j}$; Cerae albae, liquid. factae $\frac{3j}{j}$, Pulv. Cubeba- rum $\frac{3j}{j}$. <i>M. f. pilul.</i> $\frac{A^o}{90}$. Consp. Magnesiae Calcinatae. Oł rzerzącki tak się jeszcze daje <i>Rp.</i> Balsam. Copaiv. $\frac{3j}{j}$, Gi mimos. $\frac{3j}{j}$, Mellis despum. $\frac{3j}{j}$, Aq. cinnam. Spirit. $\frac{3j}{j}$, Trac opii crocat. $\frac{3j}{j}$. <i>M.D.S.</i> Co trzy godzin po dwie łyżki stołowe, dobrze zmieszawszy, zażywać.—Od bólych upła- wów. <i>Rp.</i> Bals. Copaivae $\frac{3j}{j}$; Ol. Terebinth. $\frac{3j}{j}$ M. Vini hispan. $\frac{3j}{j}$. <i>M.D.S.</i> Dwa razy dziennie po łyżce od kawy zażywać. <i>Zewnątrza</i> używa się do wtryskiwań od upławów i rzerzącki; dla wcie- rań w scrotum i peritonaeum. Na płódnę $\frac{3j}{j}$. Daje się jeszcze Ol. aether. copaivae w wodzie korzennej (aromatycznej), i na cokrze od 10—50 krop- peł na wziętek. <i>Balsamum de Mecca</i> podobnie działa do terpentyny, lecz że drogi nie używa się.

Rząd 2-gi. *Balsamy właściwe.*

Zawierają: żywice, ac. cinnamomicum i oleum aetherium.

1.	Balsamum peru- vianum nigrum.	Myrospermum pe- ruiferum, pube- scens.	Żowice, ac. cinna- micum, cinnamei- num, i metacinnam- einum.	Działanie słabsze od terpentyny, i nie tak poraża ogniska nerwowe. Przy zażywaniu, w moczu, znajduje się kwas hyppurowy tworzący się z okwa- szenia cinnameinu. Daje się od catarrhus, od phthisis; od ropienia płuc, pęcherza i rozrzań w kiszkiach, od krwawej biegunki. Pomańżając wy- prużnienia, wpływa na skład krwi—crasis. Daje się mleczanie od 10—20
----	----------------------------------	--	--	--

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i uwagi.
2.	Balsamum de Tolu	Podobny do poprzedniego.	Drogi, stąd nie używa się.	gutta; jako syrop (gotuje się balsam z wodą i cukrem) i przydaje się do lekarstwa od <i>blennorrhoea pulmonum</i> . Wchodzi w skład <i>mixture oleosa Hoffmanni</i> . Zewnątrz używa się na rany atoniczne i strupieszczące, od kosciołeczu, ran w ściągaczach. Weiera się od bólów i parulusu. Od odciążenia wiera się mierzanka; robi się maść do gojenia opierzających cyrków; kiedy rana przechodzi w bezżył. Od uchoćku smierdzącego z kamforą wkłada się na wac'e. Troussseau radzi oddychać im od <i>blennorrhoea chronica pulmonum</i> .
5.	Gummi s. Resina Benzoi.	Styrax Benzoin.	Tę samo.	Działa jak pierwszy. Rzadko się używa (od 10 do 20 gr.). Używa się zewnątrz jak cosmeticum; i okładają się sławy zgośćowane. Robi się woda do obmywania pryszczów na twarzy: <i>Rp. Benzoi 5j, Amygdalar. ex-cortificat 5ij, Aq. rosarum 5vj f. lege artis emulsio; Colat. adde Boracis venetiae 5j. M. ut f. emulsio.</i> <i>Tra Benzoi simplex</i> robi się rozczyniając w spirytusie. — <i>Tra Benzoi composita</i> , z dodatkiem innych, używa się do ran i od niozi. — <i>Species ad suffundum</i> proszek kadzieliwy. W końcu wchodzi w skład plasterów balsamicznych.
3.	Ac. Benzoicum.	Przepędzając Benzoi otrzyman. i nieczysty kwas.	Aby mied czysty sól jego z wapnem rozkłada się SO_2 .	Działa jak balsam prędko przechodzi w mocz i okwasa go. Znajduje się we krwi; zadrażnia płuc i sprawia kaszel. Daje się kiedy parulusz płuc zagraża; kiedy śpiwoćiny niechęć się oddzielić; kiedy następuje gangrena pulmonum; też przy zwłódnieniu płuc — hepatistio. Dawek od 4 — 10 gr. Proszek, pigułki i mistura. Daje się z Gi orastką i wodę przepisuje się tak: <i>Rp. Ac. benzoici gr. v, Sulphat. antim. aurat. gr. iij, Elaeos. anisi gr. x. M. f. pulv. D. t. d. M^o viij.</i> Co trzy godzin po proszku żadywać.
4.	Styrax liquidus et solidus, Ambra liquida.	Małej wagi.		

Rząd 3-ci. *Gummi-resinosae.*

A) Proste żywice-gummove.

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użycie i uwagi.
1.	Gummi Myrrhae.	Balsamodendron Myrrha.	Żywica balsamiczna, dużo gummi, olejek, kwasy np. ac. benzoicum.	Działa tak jak tonica amara, krew rozpala, wypróżnienia powiększa, i wraca miesiączkę. Na płuca, przyrząd moczowy i błonę śluzową, działa jak balsam peruwijski—wzbudza. <i>Używa się</i> 1) jak <i>tonicum amarum</i> przy wrzędziach. 2) Jak <i>expectorans</i> , jak <i>expectorans</i> daje się od catarrhus chronicus. Wchodzi do <i>mixture antiphthisica</i> , od phthisis pituitosa. 3) Jak <i>emmenagogum cum ferro</i> , lub aloë. Daje się 5—10—20 gr. w proszku i pigułkach. Mieszanka robi się z dodaniem Gummi. Tak się przepisują pigułki: <i>Rp. Myrrhae electae 5j, Ferri oxyd. fusa 5j; Extracti aloës aquosi, Extract Chamomillae aā ʒij. M. i pil. A° 60.</i> Consper. pulv. cinnamomi. <i>DS</i> Po trzy pigułki trzy razy dziennie zażywać osobom chloranemicznym dla wywołania miesiączki.— <i>Zewnątrz</i> dla powięzek ran stępiałych, dla polepszenia granulecyj—przy angina gangraenosa. Robią się plastry, maści.— <i>Extr. Myrrhae</i> zawiera mniej żywicy i olejku, daje się ludziom słabych piersi 5—10 gr. <i>Tra Myrrhae</i> na płókanie i powięzkę ran. <i>Ol. Myrrhae</i> nie używa się.
a.	Olibanum, s. Thus orientale (badoń) <i>Kaddo badoe</i> .	Używa się dla nakładzenia szkarpetek i części bolących.		

B) Gummi Ferulaceae (śmierdzące).

Są to soki drzew zawierające: żywice, gummi, olejki śmierdzące od znajdujących się w nich siarki. W wodzie, z gumą, dają mierzankę, in liquore kali-caustici zupełnie się rozpuszczają.

1.	Asa foetida, steracus diavoli; <i>Csar-cie Anjao</i> .	Używa się Asa foetida depurata. Od Ferula Asa foetida.	Żywice i gummi.	<i>Działanie fizjologiczne:</i> przyspiesza obieg krwi i pomnaża wydzieliny. U chorych wpływa na ogniska nerwowe: np. na hystericki działa jak Valeriana. Wpływa smrodem, sprawia wymioty i bezskliwość. Działając na nerwy podnosi ciepłotę ciała, sprawia nudności, zawrót głowy, zacienienie piersi: lecz to nie wyjaśnia jej działania leczelnego. Daje się 1) hypo-
----	--	---	-----------------	--

Lica- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
				chondrykom i hysteryczkom, kiedy hysterya od zatrzymania miesiączki, rozciągnięcia macicy cięższej. 2) Rzadko jak <i>expectorans</i> . 3) Jak <i>resolvens</i> dla rozpędzenia zawłoków pozostałych w wątrobie od zatamowania obieg krwi we wrotai. 4) Jak <i>antispasmodicum</i> et <i>anodynum</i> . 5) Od gnicia kości, i wtedy ropa smierdzi czarciem łajnem: ale ran kości nie goi. Różni się od <i>Valeriana</i> , iż ta leczy przypadłości, a czarcie łajno, samą niemoc. <i>Dawki</i> daje się od 5—10 gr. kilka razy dziennie w pigułkach wysrebrzanych: np. <i>Rp. Asae foetidae depuratae, Extr. Valerianae aa ʒj. F. lege artis pilulae N° 60. Obdurator folio argenti. Mleczanka</i> robi się <i>cum vitellio ovi</i> . Daje się na płókanke ʒj.— <i>Aqua asae foetidae</i> otrzymuje się przepętlaniem wody nad czarciem łajnem.— <i>Tra Asae foetidae, Aq. foetida antihysterica</i> daje się od 20—60 gtt.— <i>Empl. foetidum resolvers</i> : mydło i <i>asa foetida</i> . Zewnątrz rzadko się używa. Daje się od robaków—rzadko.
2.	Gummi ammoniacum.— <i>Gummo-iy-wica—ammoniakka.</i>	Borema Ammoniacum;—używa się <i>depuratum</i> .	Mniej ma od poprzedniej olejku i mniej smierdzi.	Głównie używa się jak <i>expectorans</i> , daje się ludziom osłabionym (torpidnym), gdzie niema zapalenia i gorączki. Od zastoin we wrotai, daje się hemoroidalnym, 5—10 gr. kilka razy dziennie, w pigułkach. <i>Mleczanka</i> robi się <i>cum infuso senegae</i> . <i>Emplastrum gummi ammoniaci</i> daje się jak <i>resolvers</i> od <i>linea capitis</i> et <i>favus</i> u żydów.
3.	Gummi Galbanum, Galban.	Galbanum officinale.		Działa jak <i>asa foetida</i> mniej tylko wzbudza serce i krew, a więcej poraża trawienie. Używa się jako najsilniejsze <i>emmenagogum</i> , i od upływów. Daje się od 10 do 30 gr. (<i>depuratum</i>) w pigułkach. <i>Tra Galbani</i> daje się od 20—40 gutt. jak <i>emmenagogum</i> . <i>Empl. de Galbano-crocatum</i> rzadko się używa. <i>Emplastr ad clavos pedum</i> , od odcisków (nagnietek).

Read 4-ty. Resinac.

Mają mało lub zupełnie nie mają olejku. Używają się: do plastrów, na kadzidło. Żywica nie przechodzi w krew.

1.	Resina Tacamahacae R. Animae, R. Elemi.	Sluży do empl. Tacamahacae, druga jest kadzidłem i Ungv. Elemi (z terpentyną) do nawiazek ran.
----	---	--

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiałki.	Uży- cie i uwa- gi.
2.	Gummi s. Resina Mastichis.	Pistacia Lentiscus.		Używa się do plombowania zębów, do okadzania wodną pachliną. <i>Spiritus Mastichis compositus</i> (Mastyks i Obłabanum rozpuszczone w spirytusie), używa się do obcierań i na wanny wleńdzające.
3.	Resina Sandaracae; R. Hederae; Succinum s. Electrum—Bursatyn.	Succinum zawiera żywicę i kwas bursatynowy.		Same żywice używają się do kadzenia. <i>Ac. succinicum depuratum</i> także mało używany, chyba od bezżytności. Przysądza mu działanie przeciw konwulsyjne. Daje się 5 do 10 gr. w proszku, pigułkach, lub w płynie. Nie używa się.
4.	Resina elastica, Gumma elasticum, Kautschuk.	Siphonia elastica.	Rozpuszcza się w eterze, olejach i terpentynie.	Służy na katetery, zondy, poduszki. Mówią że w kawałkach użyty pomaga od potów suchotniczych i od biegunki suchotniczej. Wrzeczy samej kawałki te wychodzą zmniejszone, i być może iż się w części rozpuszczają w żołądku.
5.	Gutta Percha.	Isonandra Gutta.		Mniej rozciągliwa i sprężysta od gummy—elastycznej, lecz za to namoczona we wrzółku różne formy przyjmuje i używa się na instrumenty chirurgiczne:—łoża, katetery. Rozpuszczona w chloroformie zastępuje emplastrum adhaesivum. Używa się do plombowania zębów.
6.	Gummi Laccae.	Z mlecznego soku Ficus religiosa.		Używa się zewnętrznie. <i>Tra Laccae</i> używała się dawniej do barwienia.

Rząd 5-ty. Żywice z empyreumatycznymi przyprawami.

1.	Resina pini Burgundica, Pix communis.	Jest żywica z Pinus Silvestris.		Do plastrów używają się te cztery rodzaje: 1) <i>Resina Burgundica</i> kiedy pod wodą roztopiona. 2) <i>Resina flava</i> , zwykłym sposobem stopiona. 3) <i>Colophonium</i> otrzymuje się gotowaniem i roztopieniem resztek, po przepędzeniu terpentyny, pozostałych. 4) <i>Pix nigra, solida, naturalis, sutoria</i> , pozostaje się po przepędzeniu oleju drzewnego, dziegieciowego i dziegciu. Ona daje się wewnątrz od kataru chronicznego i chorób naskórnych. <i>Pix sutoria</i> daje się gr. j od hemoroidów; <i>Burgundica</i> w pigułkach 3j dziennie; używa się też jako masło. <i>Ungu. picis nigrum</i> robi się ze smoly szwajskiej i baraniego sadła, i maże się na irche; używa się od zastarzałych wysypek,
----	---------------------------------------	---------------------------------	--	---

Licz- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Działanie i użycie.
				nosi się na piersiach od blennorrhoea pulmonum. <i>Colophonum</i> używa się jak stypticum, dla zatkania krwi po przystawianiu pijawek. Ruste radził zmieszać ją z woskiem i oblać obrzękły staw; potem zmoczyć spirytusem: to zrobi się massa doskonale staw obejmująca. <i>Unguentum Resinae pini</i> otrzymuje się stopieniem sadła, wosku i żywicy. <i>Ceratum Resinae pini</i> z dodaniem terpentyny, złąd zadrażnia.
2.	<i>Pix liquida</i> , s. <i>Cedria</i> s. <i>Resina pini empyreumatica liquida</i> .	Dziegieć	Przypalona smółka (pyretin) kolofonia, terpentyna, olej przypalony, kwas octowy, kreozol i t. d.	Skóra od dziegciu rumieni się, żąły wywołuje wymioty i biegunkę, działa na przebieg skóry i krążenie krwi. Daje się od 4 do 10 gr. od suchot, chronicznego kataru, od robaków, gnilec, dysenterji. <i>Zewnątrza</i> zadrażniając skórę pomaga: 1) od swierzby (sadło, mydło i dziegieć). Lepiej jeszcze działa dołączony z szarem mydłem i leczy: scabies, prurigo, lichen, eczema chronicum, impetigo, favus, herpes, psoriasis. Parą oddycha się od kataru płuc i suchotów, lecz że kwas mocno płuć zadrażnia, dodają (dla nasycenia) magnezyi.
3.	<i>Aq. piceae</i> , <i>Aqua piceae liquidae</i> .	Woda dziegciowa.	1 część na 4 części wody.	Daje się od suchot łyżkami, z mlekiem, kilka razy dziennie. Wtryskiwa się od rzerączki <i>Ol. Cedriae s. piceae liquidae</i>, daje się kroplami. Gdzie dziegieć tam i woda jego pomaga.
4.	<i>Resineon</i> .	Otrzymuje się suchem przepędzaniem dziegciowego olejku z wapnem.		Daje od gołdca i kataru. Używa się jak excitans i diaphoreticum.

Oddział V.

Excitantia empyreumatica.

Są to istoty zawierające w sobie wyniki suchego przepędzania. Niektóre z nich znajdują się w łonie ziemi np. *Ol. Petrae*. Rozkład ich wydał pierwiastki trujące i niejadowite: Eupion, Picamar — truciźny; Creozol, Paraffin nie tak jadowite; nadto ocet drzewny.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i użyte.
1.	Oleum animale foetidum. Ol. cor- nu cervi erudum.	Z rogów jeleni i innych kości.		Nie używa się; dawali go od solitera. Oczyszczony tworzy następną przyprawę:
2.	Ol. animale Dip- peli, s. Ol. cornu cervi rectificatum.	Oczyszczony prze- kropleniem.		Działa jak kreozot. W małych dawkach przyspiesza tętno; wzbudza nerki i skórę, zadrażnia żołądek. W większych dawkach sprawia zapalenie jelitów, poraża ogniska nerwowe: zawrót głowy, otumanienie wzroku, kon- wulsje. Dawniej dawali go jako rozpalające, przeciw spazmatyczne lekar- stwo: od bólów nerwowych pochodzących od zniknięcia potu, od wysypek, od sparaliżowania gośdowego, od choroby Ś. Walentego; od paralizu ner- wu widzenia. Dziś wewnątrz używa się li od solitera: <i>Ol. anthelminthi- cum s. contra teniam Chaberti</i> , który otrzymuje się przepędzaniem i części <i>Ol. Anim. Dippeli</i> z 3 częściami <i>Ol. Terebuthinae</i> ; daje się do 50 kropli. <i>Ol. Anim. Dippeli</i> zewnątrz, jako drogi lek, nie używa się.
3.	Ol. Petrae, Petro- leum, Naphtha. <i>Ol. Petrae rectificatum</i> używa się leczebnie.	Wywieka ze skał i płynie po wodzie.	Pochodzi od spło- nienia roślin pod zie- mią.	Zdaje się iż działa jak terpentyna. Od cholery dawali 20 kropli z wi- nem. Zewnątrz daje się od zastarzałych bólów gośdowych. Wejdra się od konwulsji. Daje się dla oddychania jego parą.
4.	Ol. Asphalti, s. Bi- tuminum Judeicum.	Z jeziora marte- go.		Robi się z niego; <i>Ol. Asphalti aethereum</i> . Dawali go od suchotów, złyteczny środek.
5.	Ol. Lithantracis, Ol. pyrocarbonicum.	Z przepalania wę- gla kamiennego.		Daje się jako wzbudzające 5—10 gutta od złożeń denarych, od stę- żenia suwów. Tłasek od tych niemocy takie daje pigułki: <i>Rp. Ol. Lithan- tracis, Antimonii sulphurati nigri ʒss ʒij, Olibani ʒij, Pulv. stipid. dulcam- rae ʒij. M. f. pilul. ponderis gr. ij. DS. Trzy razy dziennie po 6 pigulek</i> zżywać. <i>Ol. empyreumaticum ligni fossilis</i> , i <i>Ol. succini rectificatum</i> , dają się od 5 do 10 gutt, jak antispasmodicum i anaesthetum. Dziś zaś dają od bólów gośdowych i dla wężania. Dodają kwasu saletrowego otrzy- muje się <i>Moschus artificialis</i> .
5.	Pyrothonid, Liquor pyro-oleus ex par- te vegetabil.	Papierowy olejek otrzymuje się pal- eniem papieru.		Używał się dawniej dla przechowywania gładkości skóry i dawał się od liszajów. Na wacie włożony w ząb spróchniały koi ból.

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
6.	Creosotum, Ol. empyreumaticum ac- thrum, pi-is liqui- dae destillatione ite- rate depuratum.	Wtedy czysty kie- dy po dodaniu liq Kali caustici nie ma- ci się.		On jest przedstawą tego oddziału. W dotknięciu osadza białko i przypala. Na tkanice wodnej tworzy białą pianę, pod strupem ropienie i dobra granulacja. Rozcieńczony ściaga i wysusza. Milion razy rozcieńczony jeszcze ma smak ściągający. Wewnątrz od małych dawek sprawia na- grzewanie w żołądku, pości i pędzi morze. Od większych dawek: wymioty, bole, porażenie ognisk nerwowych. Kiedy się da 3j do 5j to działa jak trucizna: gorączka, bezprzytomność, kurcze, paroloz płuc i ser-a: krew gęsta, ciemna i ma zapach kreozotu; płuca przepełnione krwią. Nie ma antidotum: dają się białko, mleko i krew.
a.	Naphtalinum.	Z suchego prze- pędzenia dziegciu i węgla kamiennego.	Używa się od cho- rób naskórnych. Z 1 cz. na 15 części sadła, robi się maść dla liszajów. Daje się gr j od zastarzałego kataru.	Kiedy go wewnątrz zażywać? — niewiadomo: gdyż to nowy lek. Dają go: 1) od gruźlicy płucnej: jeden mówi że ropyńce (kawerny) on goi; a przynajmniej zatrzymuje wyniszczające poty i biegunkę; a inni twierdzą, że nie zgola nie działa. Zdaje się że para jego pomaga, byłoby nie była zbyt gęsta i mocna. 2) Od gastronalacia, od dysenteris, pomaga kiedy nie ma zapalenia żołądka. 3) Od zastarzałego gołśca i dennicy. — 4) Jak antisepticum w zgnętych gorączkach — wędzi by wędline. Dawki: wewnątrz daje się 1 do 2 gutta kilka razy, w spirytusie i w pi- gulkach. Użycie zewnętrzne: 1) Iritans od bólu zębów i od wysypek. 2) Sty- pticum i adstringens od obfitych wydzielin. 3) Jako antisepticum przykła- da się do ran strupieszczących i gnijących (putrida); i robi się mokrzenka z 1 części na 8 części wody. 4) Causticum dla zniszczenia kondylomów. Robi się z niego płókanie od rozmiękczenia dziąsłów i bierze się 1 część Kreozotu na 12 części miodu.
7.	Fuligo, ma rodzaje: Fuligo splendens, Fuligo levis. Używa się: Fuligo depurata.	Sadza.	Kreozot. W spiri- tusie w części roz- puszcza się	Dawniej używali sadzy: 1) od przedłużonego gołśca. 2) Od zastarza- łych wysypek. 3) Jak emmenagogum 10--50 gr. — <i>Tra fuliginis Claudi</i> (fuligo, Kali carbonicum, ammoni muristica et aqua), daje się od 20 do 25 gutta. Używa się teraz od liszajów, tinea capitis, catarrhus vesicae; od za- starzałej rzyączki dawał 5--20 gr. z goryczkami. Zewnątrz używa się dla obmywania ran. Maść robi się dodając sadło i białko.

Oddział VI.

Ammonia s. Excitantia ammoniacalia.

Znajdują się jako sole w nieustrojowym i ustrojowym przyrodzeniu, jak np. w wydzielinach błony śluzowej. Przy sochem przepędzaniu istot ustrojowych tworzy się amonia. Każda z tych soli ma osobne działanie.

Działanie fizjologiczne ammonii caustici et ammonii carbonici podobne jest do działania takich że soli alkalicznych. W dotknięciu essidza białko, sernik i włókning; tkanka zaś rogowa rozpusza się; tłuszczu staje się mydłem—*linimentum*. Stosownie do siły ich i skupienia działanie to idzie od zarumienienia, aż do przypalenia. Bardziej zaś porażają błony śluzowe: w nosie i gardle drażnią, gaz zdrażnia płucną, a mocny wywołuje zacienienie i obrzęknięcie głosi (spasmus glottidis cum oedema) i może zadławić; połączony z powietrzem wywołuje zapalenie oskrzeli (bronchów). Wewnątrz jednoczą się z kwasami soku żołądkowego; L j z kwasem mlecznym, solnym i octowym. Błona śluzowa żołądka przypala się, przysłuszina jej (epitelia) odpada. Amonia połączona z istotami ustrojowymi przechodzi do krwi (jako sól: w moczu, żółci, śledzionie zasadowa) j Orfila. Sama uchodzi płocami i skórą; sole jej, z moczem.

Działanie leczebne tak wzbudzające jak alkaliów: łatwo przyspiesza się, powiększają wydzieliny i czuje się ożywienie. Krew od nich cieklejsza, wodnistsza i mniej zsiadła; mocz zaś alkaliczny. Od długiego użycia wyniszczenie i zakażenie jak gulec, obrzękują nogi i oblicze (oedema pedum et faciei); karm ustroju upada. W wielkim dawku amonia działa jak alkali gryzący; z tą różnicą że, siadając się w gardle i wpadając w płucę, zdrażnia je. Smierć następuje od zapalenia jelitów, lub opłucni, albo od zacienienia głosi (spasmus glottidis); albo h też następuje od przypadłości nerwowych, które powstają po przejściu amonii do krwi. Podobnie od wtęśnienia w życie następują dreszcze i okolenie. Ammonia carbonica natak nagle zabija i można odratować. Takież otrucie może nastąpić od rozkładu moczownika w krwi. Przypadłości te krótkotrwale, gdyż węglan amonii nagle uchodzi z odcieniem. Od takiego otrucia następuje zapalenie płuc i żołądka, nawet brzyt ich; krew ciemna, niezsiadająca się. *Leczy się* kwasem octowym, cytrynowym; i daje się masło i mleko dla okrycia przyrządu trawienia.

Użycie leczebne ograniczone: 1) Jak adstringens et absorbens, ale pod tym względem lepsze alkale, jak magnerya i wapno, i chyba tam używa się gdzie potrzeba wzbudzić błonę śluzową. np. przy katarze żołądka—2) Jak diaphoreticum, kiedy niema zapalenia żołądka i stanu gorączkowego. Daje się od przedłużonego gośdca, kataru, wysypek lub kiedy się te, stryły. 3) Od demey (arthritismus) używa się jak potaż. 4) Węglan amonii daje się na poty (w ostrich wysypkach np. odrze)—cz sto doświadczalnie (empirycznie). Zżywa się od zapalenia błony śluzowej żołądka, i działa tu przez wgniecenia ognisk nerwowych; co ma miejsce przy zakrzepoty (plonicy).—5) Dają się jako excitantia analeptica, od mdłości. 6) Jak otrućka od tytanu, digitalis i alkalojdów. Od strucia się i opicia alkoholem; od sporyzu (secale cornutum), od zacczadzenia. 7) Jak antispasmodica: gdyż wzbudzające przywracają równowagę w układzie nerwowym; i tak się dają od hydrargyrosis, asthma spasmódicum i krupy. Jako antispasmodica rzadko się dają wewnątrz: dobrze działają od paralizu nerwów czucia. 8) Jak resolventia sole amonii dają się: dla zniszczenia cukru w miodnicy (diabetes mellitus), gdyż krew od nich staje się alkaliczną i niszczy cukier: lecz tu praktyka nie zupełnie popiera teorię.

Użycie zewnętrzne: Dają się od bólów i spazmów wszędzie gdzie wzbudzające pomagają. Parę można do płuc wprowadzać. Ożywiają skórę i nerwy podskórne, i wietrzają się przy zagrążającym paralizu. Od podskórnych nabrzmień, zstwardzeń; od przedłużonego zapalenia ściągają; od bólów gośdcowych. Jak resoluta, dają się dla przywrócenia potu nóg; dla przywrócenia miesznki wtęśkują się w pochwę. Jak analepticum od mdłości; dla zacczadzenia pijanych; waga się od kataru, przykłada się od bolu zębów. Od strucia się ac. hydropianicum, chlorem: lecz wdychanie tych soli, z parą wodną, nie aby pomocne, gdyż działa pomału, a trucizny te nagle zabijają; zresztą, sam

ten gaz zadrażnia płuca i śladzi. Wciąganie w siebie pary amonii pomocne jedno od zastarzałego kataru; gdy katar połączony z rozszerzeniem płuc (emphysema pulmonum); od bezgłosu (aphonia) nie daje się jeśli on zapalny; a tym bardziej dla wypłucia niby-błony przy żłobie (angina).

Przyprawy Amonii.

Lica- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
f.	Liquor ammonii caustici, Spiritus Salis ammoniaci caustici, Spiritus ammonii cum Calcaria viviparatus, Alkali volatile. Amonia gryząca.	Amonia jest połączeniem Azotu z wodorodem (HN_3). Otrzymuje się rozłożeniem chlorku amonii przez wapno niegaszone (calx viva) Nasyca się wodą i przepędza się. Liquor am. caustici, jest woda nasycona gazem amonii. Woda chłonie do 670 objętości.	2—10 gutta in aqua aromatica i cukrze. Dziennie można dać ʒj.	Amonia jest to gaz przezroczysty, od działania alkalicznego. Liquor ammonii caustici traci, w cieple, swój gaz i przyjmuje kwas węglowy. W dotknięciu tém silniej działa im więcej gazu zawiera. Wewnątrz wielkie dawki niebezpieczne, małe zaś nie mogą. Zewnątrz używa się do wężania; bardzo wzmocniony (concentrowany) może wywołać zapalenie oskrzeli (bronchitis). Używa się jak vesicans. Kiedy do szkłeczka, od zegarka, naleje się liquoris am. caustici i przykrywszy papierem przykładą się do ciała, to narywa by wężaktorya. Do oparzeliny przykładą się na szarpach i ból zmniejsza, a tworzy się pokrycie. Kiedy się im nacięra, to działa jak rubefaciens, i excitans. Dla wtryskiwania w pochwę, od amenorrhoea bierze się 15—20 gutta na ʒvj ciepłego mleka. Na płótkę bierze się 20 gutta. Do skóry zaś wciera się rozcieńczony, dwoma lub trzema, częściami oleju lub spiritusu.
a.	Spiritus ammonii caustici alcoholicus, Alcohol ammoniacalis Drondii, Liquor ammonii vinosus.	Spiritus vini rectificatissimus, nasyca się gazem amonii (10 $\frac{1}{4}$ jego to zawiera).	10—20 gutta.	Daje się wewnątrz od 10—20 gutta; zewnątrz dla nacięrania.
b.	Liquor ammonii anisatus. Spiritus salis ammoniaci anisatus.	ʒj Liq. am. caustici ʒjczy się z ʒjv spiritusu vini rectificatissimi, a Ol. anisi dodaje się od 10—50 gutta.		Daje się jak absorbens et mucumincidens. Wciera się zewnątrz od bólów w brzuchu.
c.	Spiritus salis ammoniaci laetens, Aqua Luciale (Eau de Luce).	Rozpuszcza się, in ammonis caustica, Ol. Saccinicum, sapo hisp. bals. de		Daje się od wścieklizny, od ukąszeń żmii. Zewnątrz od piegów (gryczki).

Leci- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawk.	U w a g i.
		Mecca w spirytysie rozczyniony.		
d.	Linimentum ammoniatum, s. volatile.	Na 3 części Ol. olivæ, bierze się jedna część ammonii muraticæ.		Służy do namaszczania miejsc bolących. Kiedy zamiast oliwy dodaje się Ol. camphoratum, to otrzymuje się: <i>linimentum ammoniacum-camphoratum</i> . Kiedy zaś przyda się mydła to będzie: <i>linim. ammon. saponatum</i> ; podobnego składu co <i>opodeldoc</i> .
2.	Ammoniacum carbonicum, Carbonas subcarbonas ammoniacæ, s. ammoniacus. Sal alcali volatile siccum.	Z ammonii muraticæ i kredy, suchem przepędzaniem. Oczyszczony powtórnie przepędzaniem nazywa się: <i>depuratum</i> .	5--10 gr. Dziennie 3j na 3vj wody korzennej. Do 20 gr na wziętek.	Sól ta mniej silnie przypala jak <i>liquor ammonii caustici</i> ; i lepsza do wewnętrznego użycia. Daje się w szkarlatynie, i in febris nervosa stupida; w zapaleniu płuc in stadio paralytico;—gdyż amonia silnie działa na płuca. Daje się w erysipelas kiedy jest zjawiskiem przestrachu, przebiegnięcia. W cholerye azjatyckiej dawali więcej niż 10 gr: W szkarlatynie daje się 3j—5j na 3vj aq. aromaticæ. Używa się do wężania z przydaniem olejku eterowego: <i>sal volatile anglicanum</i> . Od spazmów tak się przepisuje: <i>Rp. Ammon. carb. dep. 3j, Asae foetid. 3j, Extr. Chamomill q. s. ut f. pil. M 50.</i> S Trzy razy dziennie, po 5 pigułek łącznie. <i>Bicarbonas ammoniacæ</i> robi się nasycając carbonas ammoniacæ gazem węglowym;—n e na zapachu ammonii. Daje się wewnętrznie od 6—30 gr. jak i carbonas ammoniacæ. Gaz amonii otrzymuje się kładąc w zatkaną butlę 2 części Kali carbonici i 1 część ammonii muraticæ.—Przepisuje się roztwór w wodzie.
3.	Ammoniacum carbonicum pyro-oleosum, Sal cornu-cervi volatile, Sesqui carbonas ammoniacus pyro-oleosus.	Carbonas ammoniacæ jednoczy się z Ol. animalicum foetidum.	3—10 gr. w proszku i roztworze. kilką razy dziennie.	Więcej jak amonia na krew wpływa, też na ogniska nerwowe. Używa się jak excitans w łoinicy; w okresie nerwowym ostrych wysypek; w hysterii. <i>Liquor ammonii carbonici pyro-oleosi, s. Spiritus cornu cervi rectificatus</i> , jest to roztwór poprzedniego in aq. destillata. Daje się w tychże chorobach z wodą do 40 kropli na wziętek.
4.	Liquor ammoniaci acetici, Spiritus cornu cervi succinatus.	Poprzednia przyprawa nasycy się kwasem burztynowym.	20—50 gutt. 20—40 gutt.	Lekka przyprawa, słona. Daje się jako antispasmodicum, dia-phoreticum 20—50 gutta. Kiedy jego, równą część, połączyć cum spiritu sulphurico-aethereo, tedy tworzy się <i>liquor antarthriticus Elleri</i> , którego używa się od 20—40 gutta.

Licz- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
5.	Liquor ammoniaci aceti- ci, Acetas ammoniaci liqui- dus, Spiritus Mindereri.	Ammonia caustica na- sycy się mocnym octem.	3j — 3ß.	Nie poei, działa słabiej od amonii gorącej służy jak diaphoreticum; jak diureticum, zimny; i daje się w katarze i ostrych wysypkach. Zależy się albo sam, lub łyżkę stołową jego dają w filiżance herbaty. Mixtura robi się z 3j na 3iv wody. <i>Ammonium citricum</i> , <i>citras ammoniac</i> , daje się tak jak <i>Liquor ammonii citrici</i> ; lekko po- pęci; trzewi pijanych, i daje się od 3j do 3ß.
6.	Ammonium hydrochlo- ratum, Sal ammoniacum, Ammonium muraticum, Mu- rias ammoniac (Cl NH ₃). — Wodochloran ammonii — (Naszatyr, Salmisk).	Robi się z nawozu wiel- błądowego; lub pozostaje się przy otrzymaniu soli Glauberskiej. Oczyszczony, krystaliczny nazywa się — <i>depuratum</i> .	Dla przerwa- nia napadu zimnicy gr. ij. Diaphor. gr. v. Od zimnicy gr. x na gr. vj chininy.	Buchheim policza tę sól, do rzędu soli warzelnej, i kali joda- tum, gdyż do nich podobna. Wszystkie połączenia amonii z kwa- sami nieustrojowemi nie rozkładają się w cieple, i amonia ich nie działa oddzielnie; przeciwnie zjednoczona z kwasami ustrojowemi (np. z ac. aceticum), rozkładają się i ammonia działa na własną rękę: ztąd to ammonium hydrochloratum winna być odniesioną do soli średnich. <i>Działanie fizjologiczne.</i> Słuz rozswadnia, osadza białko; na skórę nie działa chemicznie, jedno wpływem na nerwy skóry. Dawek le- czebny pomniejsza łajno, mocz, pot i śplwociny. Nie wpływa na krą- żenie krwi, i tém się różni od amonii. Od większego dawku na- stępuje: ból głowy, zawrót, jak od soli średnich. Od długiego uży- cia katar błony śluzowej; nawet zakażenie gnilcowe i wyniszczenie. Od bardzo wielkich dawek zapalenie i rozmiękanie błony śluzo- wej żołądka; krew wodnicza i nie zsiada się (hydræmia). <i>Użycie leczebne:</i> 1) Jak <i>mucum-incidens</i> od blennorrhœa pul- monum, od zapalenia oskrzeli, od płucnicy przedłużonej (pneumonia chronica); w suchotach dla śplwania; pędzi słuz z przyrzędu pęcio- wego i moczowego; od odłuznienia jelitów (catarrhus gastrointestina- lis). 2) Jak <i>diaphoreticum</i> przy wysypkach przedłużonych i ostrych, gdzie potrzeba ożywić skórę; — tém bardziej że nie rozpala. 3) Jako <i>resolvens</i> dla pomnożenia wydzielin, tam gdzie dają się soli alkali- czne i jodowe. Kiedy są złogi zapalne; zatwardzenie jajników, ją- der, kiedy jest nasięknienie (infiltratio) szkarfokowe w grózoży śród- jelitne. Daje się od złożeń zimniczych (placenta febrilis), od gru- zlicy (tuberculosis); od złożeń włókniny i białka w błony żołądka. Od raka nie pomaga. 4) Jak <i>resolvens</i> od wodnej puchliny; przy

Lec- ka.	N a z w i s k o .	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i .
				złogach w zapaleniu stawów;—lecz chory winien być mocnym. 5) Jak <i>emmenagogum</i>, gdzie środki rozpalające nieskuteczne. Daje się od zimnicy obciążony niestrawnością (gastrycyzmem). W zimnicy wiosennej zawsze dawać chinę z wodorochlorkiem amonii; <i>Rp. Rp. Ammonii hydrochlorati depurati gr. x; Chinini muriatii gr. j; Extr. chamom. q. s. ut f. bolus. Dst. tal. dos. A^o XII. S.</i> Co trzy godziny po jednym łyku żuć w dnia dogody. Kiedy dało się gr. ij <i>Amm. hydrochl.</i>, przed napadem zimnicy, to przerywa go. Jako <i>muciferans</i> daje się z winnikiem wymiotowym; <i>Rp. Rp. Ammon. hydrochl. 3j. Tort. stibiat. gr. j, Aq. sambuci 3vj, Succ. liquirit. 33. MDS.</i> Co trzy godziny po łyku stołowej żuć od oskrzeli (bronchitis). Gdzie wymaga się silnego działania na błonę śluzową (jak w suchotach dla ulżenia spłwania) daje się 10 gr., dwa lub trzy razy dziennie; z 3j na 3vj wody cum <i>succo liquiritiae</i>. W ostrych chorobach daje się proszek w opłasku; i tak się przepisuje: <i>Rp. Ammonii hydrochl. gr. 50, Pulv. rad. Rhei gr. v, Mucilaginis graminis q. s. ut fiat bolus. Consperg. pulv. cinnam. D. tal. bolus A^o 50.</i>—<i>Ammonia hydrochl</i> daje się dla przywrócenia potu nóg; od kokusznicy, piegów.—Płókanie z 3j na 3vj wody.—Dla wtryskiwań od zastarzałych rzerazek z 33 na 3vj wody. Z saletrą robi szumuklerowe zimne mokrzanki (do głowy w gorączkach). Daje się jako proszek kichanie sprawiający (ki-hawiec).
7.	<i>Ammoniscum phosphoricum, Phosphas ammoniae.</i>	Amonia zjednoczona z kwasem fosforowym.	ex 3j na 3vj.	Dawali jak <i>resolvens</i>, od zakażenia gośćcowego, dennego, od kamienia z 3j na 3vj wody, dwa razy dziennie po łyku stołowej; gdyż fosforek amonii rozkłada natrum uricum et <i>calcaria urica</i>, i tworzy <i>phosphas sodae et ammonium uricum</i> sole już rozpuszczalne. Tłumaczenie to mylnie, a jednak pomaga.
8.	<i>Ammonium nitricum, Ntras ammoniae, Nitrum flammans.</i>	<i>Ammonia carbonica</i> jednoczy się z kwasem saletrzanym.	10—50 gr.	Dziela jak sól średnia; jak saletra. Daje się 10 do 50 gr.
9.	<i>Liquor ammonii sulphu-</i>	<i>Liquor ammonii vinosi</i>		Ostry płyn nie używa się. W dotknięciu przypala; przy oddy-

Lec- ba.	Nazwisko.	Otrzymanie i własność.	Dawek.	U w a g i.
	rat, Sulphuretum ammonii liquidum, Bihydrosulphus ammoniae.	nasyca się siarczkiem wo- dorożu		chłania sprawia zapalenie płuc. Używa od paralizus.
10.	Hepar sulphuris vola- tile. Oleum sulphuris Begui- ni, s. Liquor fumens Boy- lei.			Płyn oranżowy, dymy na powietrzu; poraża ogniska nerwowe jakby siarczek wodorodu: tętno opóźnione. W dotknięciu silnie za- drażnia. Dawali od zastarzałej deonicy (duy); zewnątrz od takichże wysypek.

KLASA CZWARTA.

Acria vegetabilia et animalia (Ostro roślinno-zwierzęce).

Ostre nazywamy nie tylko leki drażniące w dotknięciu, lecz i te co wszedłszy do krwi drażnią przyrządy wypróżnień, nerwy, lub też układ krwisty. Są to rozmaite leki: żywice, olejki, kwasy ustrojne, ostre alkalojdy; lecz, wielu z nich, pierwiastku ostrego nie przedstawiono oddzielnie.

A) *Działanie fizjologiczne.* Zewnątrz na skórze sprawiają drażnienie, rany, strupy, obrywanie; też na błonie śluzowej. Wewnątrz w gębie, sprawiają nagrzewanie i palenie; też w przyrządzie trawienia, i powiększają ruch zastawkowy. Po przyścisłu do krwi wpływają na przyrządy wypróżnień, powiększają je i rozręczają. Ciepłota, od przyspieszonego obrotu krwi, podnosi się; powiększa się we krwi ilość włókien. Przy większych dawkach wpływają i na ogniska nerwowe (jakby narcotics) i wywołują konwulsje i śmierć. Z tą ich wielki wpływ na skład krwi, karmi ciała i nerwy. Otruca przy takich przypadłościach jakie są w otruciu kruszczem; t. j. jelitowe i rdzenia-mózgowe. Leki te to mają osobliwego, iż silnie porażają przyrządy moczowe i rodne; porażają narządy miednicy i wywołują krwotok. Mają działanie *anestezujące* (loko-specyficzne); t. j. każde z nich poraża pewien przyrząd: te nerki, tamte kiszki odchodową (kątne); inne płaca i t. p. We zwłokach znajdujemy zapalenie, obrywanie, wysięki (eksudaty), beżył kiszki i zapalenie narządzi umięśnionych, jak np. kiedy otrucie od much hiszpańskich znajdziemy zapalenie nerek; kiedy od Ol. Crotonis, zapalenie jelitów i t. p. Niema otrutki, a leczy się przypadłościowo: daje się nadto śluzowe wywary, aby bronić przewód pokarmowy; i dają się wymiotniki.

B) *Użycie leczebne:* Każde z tych leków używa się oddzielnie: jedne jak śluzotoczne; inne jak śplwocinowe, trzecie jak wietrzące, trawjące, przeciw-glistne; znówu inne jak: drażniące (drastica), nudzące, poćcające, moczające. Są, w końcu, między niemi, miesiączkowe (emmenagoga), zmie-

niające karm^o ciała, odświeżające (alterantis antidiscretica), i rozprędzające (alterantis resolventia) dla rozprawienia i wstania wypocin. Nareszcie znajdujemy i zmienno-nerwowe (alterantis nervina), dla wstrząśnienia ustrojem w niemocach umysłowych.

Przeciwwskazanie: Zapalenie, stan gorączkowy, rozdrażnienie przyrządu trawienia nie pozwalają unikać się do tych leków.

Użycie zewnętrzne: dla miejscowego zadrażnienia przy wysypkach zastarzanych; aby zagaić rany i blizny, dla zniszczenia opachliny. Używają się jeszcze jak: odcinające (revulsiva), odprowadzające (derivantia), przysączające (postulosa) i rumieniące (rubefacientia). Również używamy ich zewnętrznie dla wpływu ogólnego.

Leki te rozdzielają się na oddziały: I *Acria aethereo-oleosa*; II *Acria nauseosa et diaphoretica*; III *Acria drastica*; IV *Acria simplicia s. locata*; i V *Acria animalia*.

Oddział I.

Acria excitantia, s. aethereo-oleosa (Ostre wzbudzające).

Ostrość tych leków polega na olejku i żywicach a działanie niezbyt silne.

Liczba	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użycie i uwagi.
1.	<i>Piper nigrum</i> s. <i>Allum</i> .	<i>Piper nigrum</i> . <i>Pieprz.</i>	Piperin, żywica ostra i olejek.	Pieprz czarny jest to pieprz niedojrzały i w plewie, biały zaś dojrzały i bez plewy. Pieprz więcej zadrażnia swym olejkiem niż żywicą i piperynem. W dotknięciu sprawia czerwoność i przyszeze; w gębie zapalenie błony śluzowej. Wielki dawkę sprawia zapalenie żołądka. Wzbudza krew, lecz nie tak silnie jak inne leki mające więcej olejku; przeważnie wpływa na narzędzia miednicy; na wydzieliny nie tyle silnie. Używa się dietetycznie od niestrawności, wzdęcia. Od śluzotoku, po rzerzączce, daje się kiedy stan ten bezkrysiowy (torpidny). Dawali go od zimnicy, nadśrzezo od 5—25 ziarn.—Użycie zewnętrzne małe: od odjęczki (paralysis) języka jak żątkowe (masticatorium).
a.	<i>Piper longum</i> .		Także skład.	
b.	<i>Piperinum</i> .	Istota krystaliczna, nijaka, bez smaku i zapachu, rozpuszcza się w eterze i alkoholu. W zimnicy do 1—20 gr.		
c.	<i>Ol. piperis aethereum</i> .	Nie używany.		
2.	<i>Baccae Cubebae</i> s. <i>Piper caudatum</i> .	<i>Piper Cubeba</i> . <i>Kubeba</i> .	<i>Cubebin</i> podobny do <i>piperina</i> , żywica i dużo olejku	Można by ją umieścić między korzennymi (aromata), ale ma smak i zapach obrzydliwy, i działa jak pieprz, t. j. w wielkim dawku rozwalnia. Uwaga: działa na przyrząd moczowy, dodając swą barwę i zapach

Lec- ba.	Nazwa- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Działanie i użycie.
a.	Extractum cube- borum resinoso-ole- osum.	5—10 gr. w pi- gulkach.		moczowi. Podobna też do bals. copivae i wywołuje wysypki. Użycie lecznicze. Dają od śluzotoku z przyczyną moczowogę; nie uży- wa się kiedy rzerzączka ma podobę (formę) róży i jest opuchnięcie; można atoż używać choć jest zapalenie, i dużo ropy odchodzi; pewnie jednak działa na rzerzączkę przedłużając. Wpływa przez morz i krew. Tam, gdzie balsam copivae nie pomaga, potrzeba dawać kulebę. Kiedy wywołuje roz- wojenie dawać ją z mskowcem; inni zaś twierdzą, iż lepiej działa prze- pisana z kalemielem. Rzadziej się używa od <i>blennorrhoea pulmonum</i> i chro- nicznego kataru.
b.	Ol. cubeborum aeth- ereum, s. destilla- tum.	10—20 gutta.		
c.	Cubeb. n.	Niepotrzebny.		Dawki. Daje się w proszku 5j—5vj dziennie, najwięcej 5j. Robi się kaszka z bals. copivae i 10kłęso jajka; lepiej prostek zmieszać z mle- kiem, lub przepisać w bolusach. Od rzerzączki, śluzotoku tak się daje: Rp. Pulv. Cubebae 5vj, Balsam. Peruv. 5j, Terrabuthinae 5j, Macilag. Gi arab. 5j, M-lis despum. 5j, M. f. Electuar. S. Trzy łyżki dziennie. — Lub Rp. Pulv. Cubebae 5vj, Ol. Anisi aether. gutt. v. M. f. Pulv. D. 1st. dos. 1st vj. D. Dwa razy dziennie po proszku. Dla wtryskiwania od rzerzączki i bia- łych upławów od 5j do 5j na 5vj infusum.
5.	Fol. Illa- Matico, s. Maleco.	Piper angustifo- lium.	Żywica, olej i pierwiaszek gorzki— Maticin.	Dawali jako wzdymające, wzmacniające (tonicum) i zrywkające (styp- ticum) od gucia krwi, od upławów, rzerzączki, zastarzałego kataru, od zhy- tuch hemoroidów. Najlepiej od kuleby. Daje się w proszku od 10 do 20 gr. infusum z 5j na 5j wody.
4.	Capsicum annuum s. Piper Turricum.	Capsicum annuum, Pieprz turecki.	Ostra żywica.	Działa jak prosty pieprz, wywołuje palenie w żołądku, niekiedy stran- guryę. Dawali <i>Tram Capsici annui</i> 20—30 gutt w cholerze. Zwykle się używa dla usucierania, z gorczyz, jako rumieniące.
5.	Sem. Sinapis Ni- grae.	Sinapis Nigra, Gorzyczka.	Olejek piekący, i olej gorczyczny, two- rzęcy się od zmie- szania proszku z wo- dą.	Skórę czerwienią, obrywa i rany długo nie goją się. Wewnątrz za- drażnia błonę śluzową. Silnie działa na przebieg skóry i mocz. Daje się wewnątrz jak <i>Serum factis sinapium</i> , od gucia i od zimicy (na 5j mleka dodaje się 5j gorczyzy); zewnętrznie biorą się niebardzo gorące wanny z gor- czyz. Synapizm robi się z maki żytniej, proszku gorczyzy i octu; dzie- ci winno trzymać je na ciele 10 minut, dorośli od 15—30 minut. Kiedy zbyt silnie podrażnia obmyć mlekiem, lub położyć naprzążkę z siemienia

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Ier- wiastki.	Użycie i uwagi.
a.	Ol. Sinapis aethereum.	Płótno w nim namoczone może zastąpić synapizm (gorczyki). Połączony z Ol. amygdalorum, używa się od bólu zębów (33 na 3j) t. j. weiera się w szczękę, lub za uchem.		Innego, poczem pokryć cerato saturni. Żeby synapizm lepiej działał dodaje się chrzastu, pieprzu i soli. Synapizm z mąką żytnią i octem słabiej działa. Używa się na wanny ogólne i nogowe (5—4 łyżek mąki gorczycznej). Używa się do płókania od anginy chronicznej (33 na 3j wody); do wtryskiwania od śluzotoku; słabsza od piegów.
6.	Semen Sinapis Albae, s. Erucace, s. Sinapis citrini.		Mniej Synapinu i Oleju. Ziarnka większe.	Lepsze do użycia wewnętrznego; dobrze działa od zatwardzenia i wzdęcia. Pomaga od gołca i szkorbutu, gdzie choroba niegorączkowa. Dają się całe ziarna, trzy łyżki dziennie, i nie jeść mięsnych (plastica) pokarmów.
7.	Rad. Armoracae s. Raphani rustici	Armoraca Rustica, Chrzast.	Ostry olejek, żywica i t. d.	Zewnątrz używa się na gorczyki (synapizm). Wewnątrz działa jak gorczyca. Używa się świeży korzeń, lub succus recens expressus (3j — 33) od kamienia, zadawniałego osłóznienia pęcherza, od asthma spasmodicum. Infusum daje się rzadko. Zewnątrz służy jak derivans et rubefaciens. Spiritus armoracae daje się od szkorbutu i rozmięknienia dąsłków.
8.	Rad. Cepae.	Album Cepa, Cebula.	Olejek ostry, siarka i białko.	Sok jej daje się od wodnej puchliny, od robaków. Pieczona cebula używa się dla naparzań. Cebulą wycierają brzuch i stronę nerek dla popędzenia moczów. Pieczoną cebulę przykładają się od kłócia w uchu.
9.	Radix Allii.	Allium salivum, Czosnek.	Też pierwiastki.	Olejek przechodzi w krew, złąd jedzący go śmierdzi. Pędzi mocz jak cebula. Zewnątrz używa się od robaków (anthelminthicum). Z mlekiem daje się od ascaris vermicularis. — Chcąc, po jedzeniu cebuli i czosnku, nie śmierdzieć trzeba zgrzyść kilka ziarn palonej kawy.
10.	Hba Cochleariae.	Cochlearia officinalis, Wąrzęcha lekarska.	Olejek, kwas mironowy i żelazo.	Wyłącznie używa się od szkorbutu. Doskonale digestivum daje się z chlebem i mlekiem, lub jak sałata. Conserva Cochleariae daje się w pigułkach. Spiritus Cochleariae, Cerevisia antiscorbutica robi się moczycę w piwie ja i chrzan.
11.	Hba Nasturcii Aquatici.	Nasturtium officinale, Żelutka.		Używa się jako sałata. Dawali infusum. Świdła lepsza. Tu należy: Lepidium sativum, i Cardamina pratensis — rzadko używane.
12.	Folia Buccii, s. Buchu.	Diosma crenulata, Krzew Bakho.	Olejek.	Dawniej używał się: od rzerzączki, upłwów, blennorrhoea vesicae, amenorrhoea, i t. d. Dawali infusum 33 na 3vj wody.

Lec- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
13.	Hba et Flo. Spi- lanthis, s. Spilanthis oleraceae.	Pyrethrum Spilan- thes.		Używa się jako cholagogum, antiscorbuticum. Świeży od bólu zębów. Tra jego nazwana <i>Paraguay-Ros</i> sławna od bólu zębów. <i>Tra spilanthis composita</i> składa się z niego, korzenia Pyrethri i spiritusu.
14.	Radix Levistici.	Ligusticum Levi- sticum, Lubczyk.		Dziś prawie nie używa się; dawniej dawali jako moczące, od blennor- choe. <i>Infusum</i> 3℔ do 3vj wody.

Oddział II.

Acria nauseosa leviora, Diaphoretico-diuretica (Ostre słodka nudzące).

One, sposobem oddziaływania nerwowego, wpływają na przyrząd wypróżnień. W wielkich dawkach wpływają na ustrój jak trucizny opaja-
jące; w zwykłych zaś sprawiają nudności, wymioty i przeziw skóry.

1.	Radix Ipecacuan- hae, Rad. Brasilien- sis.	Cephaelis Ipeca- cuanha. Ipekakuana prawdziwa.	Emetin alkaloid, olejek, wosk, olej, żywica i t. d.	Ostrość znajduje się jedno w emetine i lek ten nie jest ostrym. Wprowadzona do Europy w XVII stuleciu. W leczebnych, małych dawkach, nie ma mianowitego działania na żołądek, a sprowadza: ślinocię, pot i rozprężliwość tkanek ściągłych: słowem działa jak antimonialia. Dawa od 2—5 gr. poraża powierzchowne nerwy żołądka—współczulny i błędny; i wywołuje: nudności, odbijanie się, ziewanie, osłabienie, dreszcze na skórze. Dawa od 10—30 gr. sprawia wymioty bez rozwolnienia—jak winnik wymiotny (tartr. stib.).—Atoli mniej od niego wstrząsa ustrojem; i błona ślu- zowa żołądka mniej się poraża.
a.	Tra Ipecacuanhae.	Dodaje się do pulvis Doveri <i>ap. Rp.</i> Ipecacuanhae gr. j. Opii gr. j. Sulphatis potassae gr. viij. M. f. pulvis.		
b.	Vinum i Syrupus Ipecacuanhae.	Dodają się do Mix- tur.		Użycie leczebne: 1) Jak poczęte daje się od kataru z przeziębienia, od <i>gostica</i> . 2) Częściej jak <i>sphocinowe</i> i <i>śluzowe</i> (muciferans), i daje się kiedy zepsute trawienie od przepełnienia śluzem żołądka, od dysenterji, biegunki; i tu pomaga wzbudzony przeziw skóry—jeśli powodem tych cho- rób przeziębienie. Zdarza się jednakże iż Ipecacuanha, jako ostre, szkodzi

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
c.	Trochisci Ipecacuanhae.	Z Gummi Tragscanthae i cukru.		w biegunie; lecz gdzie są silenia się (tenesmus) zawsze pomaga. 3) W małych dawkach działa jak nudzące, nerwowe - uspokajające (nervinum sedans), gdzie pomaga wpływem na ogniska nerwowe. Działanie jakie wywiera na nerw błędny czyni ją pomocną od asthma spasmodicum; od hicia nervi nerwowego, od kolki wiatrowej, od poronień. Dobra jest — jak poczępa w zimnicy. 4) Po czwarte jak wymiotne gdzie trzeba wypróżnić bez zadrażnienia ścian żołądka, i gdzie nie można użyć winniaku wymiotnego. W początkach koklusu, cholery, łożnicy (duru) téż w kručie daje się z winnikiem wymiotnym.
d.	Emetium dwa rodzaje: 1) Emetinum coloratum s. impurum. 2) Emetinum purum.	Proszek niekryształny gorzki przykry, dobrze rozpuszcza się. Daje się gr ij jak emeticum. Działa silnie w dotknięciu.		Dawkę. Na wymioty daje się x do xx gr. (dzieciom od 3 do 6 gr.). Jako nauzeosum od ½ gr. do gr. ij kilka razy dziennie. Diaphoreticum, expectorans, sedans od ½ do gr. j w proszku, w infusum i pigułkach. Dla pomnożenia wymiotów przydają się: winiak wymiotny, zin. sulph., rad. Senegae. Dla uspokojenia daje się z koziołkiem i makowcem (Valeriana et opium). Na poty z makowcem; jak expectorans z senegą, squilla i salmiakiem (ammonia murialis). Od krwotoku i płucia krwio, daje się z Kino i Catechu. Jak aphrodisiacum tak się przepisuje: Rp. Rad. Ipecacuanhae, Camphorae trit. ʒi gr. ij. Sulph. antim. aurati gr. j. Gi mimmosi gr. xij M. f. pulv. D. tal. dos. ʒi x. S. co trzy godzin po proszku zażywać. Od krwawej biegunki. Rp. Rad. Ipecacuanhae ʒj inf. c. aq bull. q. s. Colat. ʒvj. adde Trae opii crocati ʒj; Gummi arab. ʒij. Syrup. cinnamom. ʒʒ. MS. Co dwie godzin po dwie łyżki zażywać. — Téż od dysenterji, po daniu Kalomela na zwolnienie: Rp. Infusum Rad. Ipecacu. (e gr. viij) ʒvj. Ol. Amygd. dul. ʒʒ. Pul. Gi arabie ʒij ut f. emulsię; adde Syrup. Diacod. ʒʒ. MDS. Co godzinę po łyżecę zażywać. — Na wymioty: Rp. Pul. Rad. Ipecacu. ʒj, Tart Stib. in aq. destill. q. s. soluti gr. vj; Extr. gaminis q. s. ut f. boli ʒi vj. MS Co kwadrans po bolu zażywać. Od asthma: Rp. Rad. Ipecacuanhae ʒj; Zinci oxyd., Extr. conii macul. ʒi ʒʒ. Sacch. albi ʒij. Mucilag. Gi Tragac. q. s. ut f. Trochisci ʒi 60. S. Trzy razy dziennie po dwa kołpaczki, zażywać.
2.	Rad. Cascar.	Chiococca angvifuga. Kainka.		Kwas Kainkowy. Używa się jak expectorans, emmenagogum. Od wodnej puchliny daje się ʒj na ʒvj wody.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
3.	Rad. Scillae, s. Squillae.	Scilla maritima. Cebula morsk.	Gorycz, wyciag- owy pierwiastek Scil- loia, lotny pierwia- stek, siarka.	Małe dawki niewiele zadrażniają żołądek, moć pędzą. Od 2—5 gr. następują wymioty, rozwojenie. Od większych dawek zapalenie żołądka, a przed śmiercią ogłuchnienie i zawrót głowy. Najwięcej działa na mo- czenie się: rozdrażniając nérki i wpływając na nerwy. Użycie leczebne. 1) Moczące w wodnej pu-chlinie, ale nie w niemocy Brighta. 2) Jak splwozinowe. 3) Jak słusotoczne z pieprzem i imbirer. 4) Jak wymiotowe. Dawki. Jak moczące daje się od j do gr. ij kilka razy dziennie w prosz- ko; infusum zaś 5℔ na 3vj wody. Zewnątrz używa się na naście i napa- rzania w okolicy nerek, aby pędzić moć.—<i>Extractum Squillae</i> spowinien rozpuszczać się w wodzie bez osadu) daje się 2 do 3 gr.—<i>Tra Squillae</i> <i>Kalina</i> (z Kali causticum) od 10—50 gut. <i>Acetum scilliticum</i> moczące ję w oście. Daje się tak: Rp. Ac Scillitic. 3℔; Kali carbonici, q. s. ad satu- rationem; Adde Aq. petroselin. 3jv, Syrup. Asparag. 3℔. MDS. Co dwie godzin po łyżce stołowej zażywać. <i>Oxymel-scilliticum</i> używa się jako wy- miotnik.—Tak przepisuje się jak moczące. Rp. Oxymel scillit 3℔ Kali acetici 3℔. Aq. foenic. 3jv; Spir. Juniperi 3j. MS. Trzy razy dziennie po dwie łyżki stołowe zażywać.
4.	Rad. Senegae.	Polygala Senega.	Gorzki wyciag- owy drażniący pier- wiastek—senegin s. polygalin, acide po- lygalique, i t. d.	Jest to lek trzymający środek między lpekakuangą i Squillą. Używa się jako diaphoreticum et diureticum; krew zbudza i rozpala. Użycie leczebne: 1) Daje się od chorób dróg powietrznych, od ca- tarrhus suffocativus, asthma pulmonum, aby splwoziny odrzucić. Używa się tęż w chorobach ostrych—pneumonia typhosa. 2) Używa się tęż, jak słuz, pędzące, od catarrhus gastrointestinalis; od białych upławów, od zatrzyma- nia miesiączki (cassatio menstruum) u kobiet osłabionych. 3) Jak diure- ticum. 4) Jak diaphoreticum, resolvers od gośdca, od przedłużonego zapa- lenia oczów. Dawek, daje się proszek od 5—10 gr.; częściej infusum 3j na 3vj wody; decoctum z 3j na 3℔.—<i>Extract. Senegae</i> daje się na dobę 3j jako resolvers.—<i>Syrupus Senegae</i> zażywa się jako expectorans. Używa się ze- wnątrz na pódskanie przy angina tonsillaris.

Lac- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
3.	Rad. Saponariae.	Saponaria officinalis.	Gorzki, ostry pier- wiszek — Saponin, którego rozczyn w wodzie mydli się.	Używa się <i>extractum</i> po 33 do 3i dziennie.
6.	Cortex, Lignum et Resina Guajac.	Guajacum offi- nale — Guajak. (Ba- kant).	W drzewie jest gorzka — guajacin.	<i>Drzewo</i> używa się jako <i>rasura ligni guajaci</i> . Kora zawiera dużo ży- wicy. <i>Resina guajaci</i> ciecie z drzew, lub otrzymuje się gotowaniem. <i>Działanie</i> : <i>Lignum</i> daje wywar, mocno pocący i moczający; należy do leków krew oczyszczających. <i>Resina</i> działa jak drzewo: wielkie jej dawki sprawiają nudności, biegunkę i popędzając krew do miednicy przywracają hemoroidy i miesięczkę <i>Użycie leczebne</i> : <i>Drzewo</i> używa się <i>pro decocto lignorum</i> który czyści krew i daje się od zakażenia przymiotowego, gośćcowego i od wysypek; niszczy on złogi w stawach przy <i>arthritis nodosa</i> . Od przy- miotu wtórnego i trójnego sam nie pomaga, lecz doskonale wspiera jod i żywe-srebro, kiedy zawiesi się ich używanie; zdarza się też iż sam leczy tę chorobę francuską (france), złąd nazywa się <i>Frantsosen-hollis</i> .
a.	<i>Species ad deco- ctum lignorum.</i>	Składa się z Lig. Guajaci, lig. Liqui- rit, Lig. Sassafras po 33 na 3i wy- waru.		
b.	<i>Extract.</i>	Zakłada się 3j na dobę w pigułkach.		
c.	<i>Tra Resinae Gua- jaci.</i>	Nalewa się <i>spiritumem</i> żywicy i daje się od 33 do 3j. Zatrzymuje kościogryz.		
d.	<i>Tra Guajaci Ammoniacata s. volatilis,</i>	od 20 do 40 gutt.		
e.	<i>Sapo Guajacinus.</i>	Składa się z <i>Resina Guajaci</i> , z <i>liquo- ris ammonis caustici</i> . Miękką masą, daje się do 3i dziennie. Rzadko się używa.		

Domki: *Lignum Guajaci raspatum* daje się na dobę 3i do 3j, t. j. tę
długość warzy się w 3j wody do pozostałości 3j. *Resina* zaś od 5 — 10
gr. w pigułkach. Od dennicy (*arthritismus*) tak się przepisuje:

Rp. Trae Guajaci ammoniacat 33; *Liquoris Kali carbonici* 3j; *Aq.
cinnam. spirital.* 33. *MDS.* Trzy razy dziennie po łyżce od kawy używać.
Od przymiotu wtórnego: *Rp. Resinae Guajaci* 33. *Calom.* 3j. *Sapon. Guaj.*
q. s. ut f. pil. *M* 40. S. Dwie pigułki trzy razy dziennie. — Od przedłu-
żonego gościa i dennicy. *Rp. Gi Guajaci* 33. *Tart. stib.* gr. j. *Opii puri*
gr. 3j; *Syrup. Cort. aurant.* q. s. ut f. holi *M* 1j. S. Rano i wieczór po
jednym łyku — Wywar, w ten sposób przepisuje się: *Rp. Lig. Guaj. raspati*
3j; *Rad. Sassa-paril.* 3j. *Aq. Commun.* 3jv stent. digest frigo per 12 ho-
ras. *Bein coque et sub. fin. coct. adde Rad. Liquirit.* 3j. *Colst.* 3j. S. Do
zakończenia w ciągu dwóch dni.

Lec- do.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i uwagi.
7.	Radix Sarsaparil- lae, Salsaparillae, Sas- saparillae.	Smilax siphilitica, i innych.	Krystaliczny pier- wiastek Salsaparil oleju, żywice.	Jest to lekko gorzkie (aere levis). Wzmocniony sprawia w żołądku drapanie; podzi moca i porci. W powiększonym dawku działa jak Ipecacu- anha, i sprawia zawrót głowy. Żółty lek znosi ją z powodu goryczy. Użyte leczebne: Używa się jak Guajacum dla poprawienia trawienia; z powodu powiększenia wydzielin ma wpływ na skład krwi. Daje się: 1) Od przymotu, działanie nie aby pewne; i pomaga; 2) Tam gdzie nie można leczyć żywym-srebrem i jodem; — b) Ludzom co już wiele tych le- ków zakyli. — c) Daje się jako pomocnicze przy leczeniu żywym-srebrem i jodem, aby je wypędzić z ciała — 2) Daje się dla czyszczenia krwi (od gości, gdzie są złoży w stawach; od dennicy, od zastarzałych wysypek, liszajów. Przy miejscowem porażeniu skóry, ściągaczem, tkankę wodnych. Dawki. Infusum daje się dziennie z 3j na 3jj; przed gotowaniem trze- ba moczyć, i gotować w garnku oblepionym ciastem (na 3j daje się Rj wody). Najczęściej miesza się z innymi ziołami, t j Rp. Rad. Sarsaparil- lae 3j. Stipit. dulcam. 3j. Cort. Mezerei 3j f. Del. 3j. Adde Mellis des- pum. 3j. S. Wypić w ciągu dnia. Najlepsza nalewka wodna. Extractum sarsaparillae spirituosum daje się dziennie 3j. Spiritus sarsaparillae używa się w Ameryce i we Francji. Daje się in decocto Zittmani (in fortiore et mitiore); również in decocto Polini; i wchodzi do Roob antisyphiliticum Laffecteur'a. Essentia sarsaparillae otrzy- muje się długiem gotowaniem w wino.
8.	Lignum et Cortex Sassafras.	Laurus Sassafras	Jedno objęk ko- rzeny, i niepowinien tu należeć.	Z powodu olejku rozpała krew. Robiąc nalewkę, na 3j drzewa daje się Rj wody. Ol. Sassafras aetherum, używa się wewnątrz od spazmów, dennicy i zewnątrz od kościotocz (caries).
9.	Herba Lobeliae.	Lobelia inflata.	Lobelia ostry lo- tny pierwiastek po- dobny do nikotinu, i nazywa się tyta- niem indyjskim.	Przeszedłszy do krwi wydziela śluz, moczy i porci. W wielkich daw- kach działa jak narcotum, i sprawia: nudności, wymity, biegunkę, nu- dzenie, palenie, ból głowy, rozwarcie żrenicy; upadek tętn, trząsanie człon- ków. Używa się od spazmów, duszności; jako sine spiwocinowe od spaz- mu piersi. Proszku z liścia daje się 10 do 20 gr., rzadko infusum Tra Lobeliae (spirituosa) daje się 20 do 30 kropel.
10.	Fol. Rhotodendri.	Rhotodendrum chin.	Pierwiastek gorz-	Na Syberji używają od gości i dennicy; wywołuje woniejący pot,

Lecz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i uwagi.
	Chrysanthi. et Hb et Rad. Spigel- iae marylandice.	santhum, <i>Róża Sy- bińska.</i> U nas nie używa- na.	ki taniu i żywica.	amonię nasycony. W wielkich dawkach działa jak narcoticum. Daje się od gościńca i jego paruluzów. Kiedy chorey w bezwładnej części ciała czuje nrowie, wtedy działa i pomaga. Dawali od przymiotowego porażenia kości. <i>Infusum</i> z 3j na 3vj wody. <i>Tra</i> jego na winie daje się łyżeczkami od kawy.
11.	<i>Stipites Dulcamarae.</i>	<i>Solanum Dulcamara.</i> <i>Sholko-gora.</i>	Pikroglutien (słodko - gorzki), alkaloid solanin, żywica, mączka.	<i>Solanum</i> podobne do lobelnu poraża ogniska nerwowe. Pędzi morz i spłwociny. Daje się: 1) Od dennicy (arthritismus) z Sarsaparilla 2) Jak expectorans; ale przy zapaleniu (jako aere) nie daje się. W proszku daje się od 10 do 20 gr. Wywaru 3j na dobę. <i>Extr. Dulcamarae</i> używa się do zrobienia pigułek merkuryslnych do 3j dziennie.
12.	Hb Viola tricolor.	<i>Viola tricolor.</i> <i>Fio- dek.</i>	Gorzki pierwiastek -- violin i olejek.	W wielkich dawkach sprawia nudności i biegunkę. Dla oczyszczenia krwi, w <i>crusta-lactea</i> , daje się dzieciom. Daje się w proszku 3j i pije się zamiast herbaty z cukrem i mlekiem; taką herbatę używać od skrótałów. Daje się świeży sok.
13.	Flor. et Rad. Viola odorat.			Nie używane. <i>Syrupus Violarum</i> daje się noworodkom od kaszlu -- mało pomaga.
14.	Flor. et Hb Calendulae.	<i>Calendula officinalis.</i> <i>Nągiatek.</i>		Od krwotoku. Dla oczyszczenia ran. <i>Succus recens expressus</i> daje się o rak.
15.	Rad. Chelidonii majoris.	<i>Chelidonium ma- jus.</i>		<i>Extractum Chelidoni</i> 10 gr. od zawałów w jamie brzuchowej w jełtach.
16.	Hb Sedi minoris.	<i>Sedum acre.</i>	Ostry pierwiastek i olejek.	Jak wymiotne i moczące. Dają teraz od 5--10 gr. od epilepsii.
17.	Rad. et Hb Plantaginis aquatici.	<i>Alisma plantago.</i> <i>Babka wodna.</i>		Jako lekkie gorzkie i używa się od wściekłości (15 do 20 gr.).
18.	Hb Ballotae leu- natae.	<i>Ballota leuata.</i>		W wodnej pochlinie daje się dziennie 3j.
19.	Rad. Ononidis sp. oosa.	<i>Ononis spinosa.</i> <i>Witłoga ciernista.</i>		Pędzi morz i krew, daje się 3j dziennie.

Liczba	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwotniki.	Działanie i użycie.
20.	Rad. Paeoniae.	Paeonia officinalis — <i>Provera</i> .		Od spazmów u dzieci $\frac{3}{16}$ na $\frac{3}{4}$ wody dziennie.

Oddział III.

Drastica, Acria, Purgantia (*Biegunkowe*).

Drażniące przewód pokarmowy wywołują wypróżnienia; działanie to, jednak, jest więcej nerwowe, gdyż niektóre z nich nie zadziałają, i wpływają odświeżeniem od rżenia paciorkowego, albowiem i w żyłę wtłuszczone, zwalniają. Nadto i zjad się nerwowy wpływ okazuje; te, leki to, przyjęte w większym dawku wywołują spazmowanie tegoż rżenia paciorkowego; a narazem, że u chorych mających taki paraliż nie zwalniają. Zjad też wielkie dawki mniej zwalniają od średnich, bo szybko przechodzą przewód pokarmowy.

W wielkich dawkach skutkują jak acris, porażają przyrząd trawienny i ogniska nerwowe. Te leki silnie wpływają na przyrząd miednicy i sprawiają zapalenie przyrządu moczowego i pęcherzowego.

Użycie leczebne. 1) Jak zmiękczające (*laxantia*); 2) Wodopędne (*Hydragogi*); 3) Odcinające (*derivantia*); 4) Krewotoczne (*emmenagogi*); 5) Glistowe (*anthelmintica*); 6) Jak alterantia nervina i antidiarrhetica.

Dają się z aromatami i spiritusami.

1.	Fol. Sennae.	Cassia obtusa. — Senes (Aleksandryjski liść).	Gorczy, rozwalniający pierwiastek <i>Cassia</i> , i niewiele olejku.	Rozwalnia z kolką, zprawnia nudności. Wielkie dawki pędzą pot. Mleko matki używających go, rozwalnia. Infusum z $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$; w proszku 10—50 gr. Z anyżem, miętą i kminem, daje się jako zwalniające; kiedy namoczy się na noc w ciepłej wodzie, i zrana w tej wodzie zgotuje się kawy, to rozwalnia. Używa się na płótkankę: <i>rp. Rp. Fol. sennae $\frac{3}{4}$ infusum cum aq. terr. q. s. Colat. $\frac{3}{4}$; adde Natr. Sulphurici crudi $\frac{3}{4}$. MS. Na płótkankę.</i>
a.	Infusum Sennae compositum, s. Aqua laxativa Viennensis.	Składa się z Infusum (ex $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$), Menstruae $\frac{3}{4}$, Elaeosacchari citri et. Tart. Natronali $\frac{3}{4}$; i daje się na raz $\frac{3}{4}$.		
b.	Electuarium e Senae.			Składa się z pulpa primorum et fol. Sennae, daje się $\frac{3}{4}$ — Jest jeszcze <i>Tra Sennae; Spiritus laxans St. Germain</i> , z anyżem i kminem.
c.	Resina foliorum Sennae.	Jest to wyciąg spirytusowy		Jak laxans daje się $\frac{3}{4}$. — Na zwolnienie od hemoroidów tak się przepisuje: <i>Rp. Electuarii e Senae $\frac{3}{4}$, Sulphur. depur., Cremor. tart. s. $\frac{3}{4}$ $\frac{3}{4}$.</i>

Liczba.	Nazwa.	Pochodzenie.	Pierwiaski.	Użycie i uwagi.
2.	Rad. Jalapae.	Ipomoea Jalapa.	<i>Resina Jalapae</i> , i pierwiastek wyciągowy.	Syrup. Cort. Aurant. q. s. ut Electuar. S. Trzy razy dziennie po łyżce stołowej. Podobnie działa do senesu, ale więcej zwalnia. Daje się jak przeciwgorączkowe i wodotłoczne (anthelminticum et hydragogum). Używa się w proszku od 10—20—40 gr., w wywarze nie daje się, bo. resina jalapae nie rozpuszcza się w wodzie. <i>Resina Jalapae</i> (Magisterium Jalapae) rozczynia się w kwasie octowym, twarda żywica; zdrażnia miejscowo jako drastikum; i daje się od 5—10 gr., do 3jż dziennie. <i>Resina Jalapae praeparata</i>, składa się z równej części żywicy, jalapy i słodkich migdałów; daje się od 10—20 gr. <i>Sapo Jalapinus</i>, daje się (z aromatami) od 10—20 gr. Dawkі Jak rozwołniające: Rp. Rad. Jalapae 3j; Iperacuanhae, Resin. Jalapae 5ss 3j; Extr. Taraxaci q. s. ut f. boli 4ss 3j. Comp. Pulv. Cassiae Cinnam. S. Dwa razy dziennie po dwa łyżki. — Od wodnej puchliny. Rp. Pulv. Rad. Jalapae, Rad. Zingib 5ss 3j, Cremoris tartari 3j. Syrup. cort. aurant. q. s. ut f. Electuar. S. Trzy razy dziennie po łyżce od kawy zżywać.
3.	Scammonium (Diagrydion).	Convolvulus Scammonia (Sok wyschły).	Wiele żywicy i mało wyciągowego pierwiastku.	<i>Scammonium Haleppense</i> najlepsza. U nas rzadko się używa, w Anglii zaś często. Działa jak Jalapa; daje się od 5—20 gr. w pigułkach. Lepiej używać Resinam Scammonii.
4.	Gutti, Gummi-Guttiae, Gummi Gamba.	Stalagmites Cambogoides. — Jest to sok mleczny, kroplasty, wyschły.	Żółta żywica (gambogin) i orabin (klej).	Nawet rany mało zdrażnia; wewnątrz, na przyrząd trawienia działa jak drastikum i prędko do krwi wchodzi. Używa się jak zdrażniające, glistowe i wodotłoczne (drasticum, anthelminticum et hydragogum). Jako oczyszczające daje się 1—2 gr.; na rozwołnienie gr. v; a jeśli od wodnej puchliny to się je rozciiera w liq. Kali carbonici. Używa się w pigułkach jak Morisona i Kwiatkowskiego. — Rp. Gutti 3j, Rad. Jalap. 5j, Calomel. 3j Elaeos. foenic. 3j M. ut f. Pul. Div. in 12 part. aeq. S. Trzy razy dziennie po proszku zżywać.
5.	Elaterium.	Momordica Elaterium. Sok z owocu	Elaterin, żywica.	Jest to silne drastikum; w wielkich dawkach sprawia wymioty i wywołuje zapalenie. Jako arria pędzi mocz. W dotknięciu wywołuje obry-

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
		jej (cucumini asi- nini).		wanie i ranę mało zabliźniającą się. Hippocrates mówi, jako mleko kóz, im paszących się, rozwalnia. Jako <i>hydragogum</i> zażywają w wodnej puchli- nie. Dawek zależy od przyprawy, słabej 1—2 gr., silniej $\frac{1}{4}$ gr. <i>Extractum</i> i <i>Tra</i> rzadko używają się.
6.	<i>Colocynthis</i> , s. <i>Fructus Colocynthi- dis</i> .	<i>Cucumis Colocyn- this</i> (suszona serco- wina).	Robi się z niego. <i>Colocynthis</i> gorzki wyciągowy pierwia- stek.	Jeszcze silniej poraża przyrząd trawienia, i wypróżnień, też nerwy żo- łądka. Od wielkiego dawku zapalenie jelitów i bezryt. Na ogni-ska ner- wowe działa jak narcoticum. Rzadko używa się: 1) Jak <i>drasticum</i> aby od- ciągnąć od głowy; przy zażubnieniu i zawałkach w przyrządzie jelitowym; od <i>hypochondrii</i> i manii. 2) Jak <i>anthelminthicum</i> nawet od solitera. 3) Jak <i>hydragogum</i> od wodnej puchliny. 4) Jak <i>emmenagogum</i> , aby wywołać miesiączkę, kiedy nie pokazuje się od słabego unerwienia macicy. Dawki: Jak <i>excitans</i> daje się w proszku od $\frac{1}{2}$ —1 gr. jak <i>laxans</i> , 5—10 gr. W wywarze z aromatami z $\frac{1}{2}$ na $\frac{3}{4}$ wody. <i>Extractum Colocynthidis</i> na rozwołnienie daje się od 1 do 5 granów. <i>Tra Colocynthidis</i> , od 10 do 20 gtt. — <i>Colocynthidis praeparata</i> , skła- da się z proszku sercowiny i piątej części Gi. arabici i aq. q. s. na pi- gułki; daje się od 1 do 5 gr.
7.	<i>Rad. Bryoniae</i> .	<i>Bryonia alba</i> .	Zawiera gorzki pierwiastek <i>Bryonia</i> podobny do <i>Colo- cynthynu</i> .	Sólne <i>drasticum</i> jak <i>Colocynthus</i> , i jak on używa się. Dawek w prosz- ku od 5 do 10 gr. Kilka razy dziennie. <i>Infusum</i> z $\frac{1}{2}$ na $\frac{3}{4}$ wody. <i>Extractum</i> i <i>Succus recens expressus</i> też się zażywają.
8.	<i>Ol. Crotonia Ti- glii</i> .	<i>Croton Tiglium</i> .	Olej wyciska się, lub z ziarna wyciąga się <i>spiritum</i> . <i>Crotonin</i> kw. uło- żony.	Od wcierania tworzy się erythema i prosówka, która łączy się i two- rzy flictenae t. j. pryszczki napełnione ropą, które goją się bez blizny i tęp się różnią od pryszczków wywołanych winnikiem wymiotowym. Od wcie- rania, na odległych miejscach, tworzą się wysypki; a na miejscu gdzie ro- ną włosy, duże i bolące wysypki. Przy ponawianém wcieraniu mniej już pryszczki. Użycie wewnętrzne od $\frac{1}{4}$ gtt. zwalnia do 20 razy; od wcierania w brzuch też zwalnia. Działanie więcej lub mniej silne, zależy od przy- gotowania przyprawy. Od trzech kropli zapalenie jelitów (gastroenteritis), od wielkiego dawku paraliż rdzenia pocięrowego. Daje się wewnątrz je-

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
a. b. c.	Sapo Crotonis. Elaeosaccharum Crotonis. Tra ex granorum Tiglii.	Jeszcze, rzadziej używane.		dno wtenczas kiedy inne nierozdzielając: np. przy paraluszu rdzenia pacie- rzowego, w ileus, volvulus. Jako silne dericans dają w mania i melanco- lia. Dawek: gr. j z cukrem, lub 3j spir. vini. Przeciwwskazanie. 1) Zapalenie 2) Zaciśnięta kła. 3) Peryplegia. Wewnątrz daje się w pigułkach; rozczyn in Ol. amygdalarum, lub w spiri- tusie — jedna kropka na raz. Grana Tiglii dziś, jako trujące, nie używają się. Olej krotonowy <i>semenętra</i> zażywa się: jak <i>rubefaciens, pustulans</i>: dla ociągnięcia w zastarzałym katarze, w sucholach gardlanych. Narywając spr- wia mniejszy ból jak tartar. stibistus. Maść dounctiones tak się robi: Rp. Olei Crotonis, Ungv. epispastici aa 3ij; Ungv. rosati 3ij. M. ut fiat ungv. DS. Weierać do wyskoczenia wysypek. Na płókanę od 2—8 grs, w emulsyi. — Dla wywołania wysypek daje się od 10—50 krop. na 3j—3j sadła, lub Ol. sinapis. Plaster robi się z 3ij Ol. crotonis topiąc go z 3j Diachyl. simpl.
8.	Ol. Ricini, Ol. ca- storis, s. palmae Chri- sti — Olej kleszcz- winy.	Ricinus commu- nis.	Olej i istoty ży- wiczne. Wyciska się z Semen Ricini, Sem. Cataputiae minoris.	Olejek kleszczowiny w dotknięciu nie zadrażnia; — jeżeli zgorzkniała to drażni i wtenczas rozwalnia z boleń, i nie może być dany przy zapaleniu kiszek, macicy, nerek, słowem tam gdzie <i>drastica</i> szkodliwa. Przeciwnie świeży daje się nawet po położu przy gorączce młecznej. Dawek od 3j do 3ij. Najlepiej brać sam, lecz można brać z cukrem, młkiem, rosolem i z sokiem mag. Można tak przepisać: Rp. Ol. Ricini 3ij. Mag. alb. 3ij Syrup. Zingib. 3ij. S. Zażywać na raz. Od robaków: Rp. Ol. Ricin. 3ij, Spir. Terebint. 3ij. S. Zrana dwa razy po 5 łyżki zażyć.
9.	Herba Gratiolae.	Gratiola officina- lis.	Żywiecny pierwiast. <i>Gratiolin</i> i olej.	W małym dawku zadrażnia żołądek, pędzi morze; od wielkiego stolec wodnisty i wymioty. Może wywołać Nymphomanie. Daje się od wodnej puchliny i pomieszczenia.
10.	Baccae Rhamni Catharticae, Spinae Cervinae a. domesti- cae.	Rhamnus cathar- tica. Kruztyna.	<i>Cathartin</i> jak w se- nesie.	Z jagód kruztyny robią: <i>Syrupus spinarum cervinae</i>; — używa się jak senes.
11.	Rhamnus Fran- gula.	Kruztyna <i>velut</i> - wa.	W korze jest <i>Ca- thartin</i> .	Oba te leki nierozdzielające i niesłusznie tu pomieszczone.

Oddział IV.

Acria localia.

Mocno drażnią w dotknięciu, wypróchnię nie powiększają.

Lec- da.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użyte i uwagi.
1.	Euphorbium, Gum- mi resina euphorbii.	Euphorbia cana- riensis. Sok wyschły.	Wosk i kwas ży- wiczny.	Na skórze wywołuje wysypki i pryszcze, proszek kichanie, zapalenie oczów. Nie zwalnia; przeszedłszy w krew poraża ogniska nerwowe. We- wnątrz nie używa się; zewnątrz, dla drażnienia. Plaster robi się z 3g na 3j; masę z 3j na 3j axung. parc.--Tra euphorbii używa się dla miej- scowego drażnienia (irritatio).
2.	Fol. et Hba Rhois Toxicodendri.	Rhus Toxicoden- dron.	W liściach jest ostry jadowity pier- wiastek i tannin.	Sok liści czerwieni skórę, wywołuje wysypki; nawet wyśiewy tego krzaku, u śpiących pod nim, sprawują zapalenie skóry na twarzy i szyi. Si- lnie działa na przyrząd płciowy i moczowy; większe dawki spowodowują zapalenie żołądka, zawrót głowy, śpiączkę i śmierć z drgawką i odłączką członków. Daje się od hemiplegia (kiedy uszkodzony rdzeń pocięzowy). Liście dają się 1 do 3 gr. w proszku; na wywrz używa się 3j na 3vj wody. Tra daje się od 2 do 10 kropli.
3.	Cortex Mezerei.	Daphne mezereum Wilcze Łyko.	Ostra żywica, da- płnia gorzki pier- wiastek i wosk.	W dotknięciu działa jak muchy-hispańskie; wywołuje wysypki, draż- nia przyrząd płciowy. W wielkich dawkach poraża ogniska nerwowe. Z sarsaparilla daje się od przymiotu (syphilis) od zapalenia przykrośni (pe- riosis syphilitica), od topku et nodi. Zewnątrz jak rumieniące i pryszące (rube faciens et vesicans) Jak exutorium dla podtrzymywania fontanelli; wocho- dzi w skład: Pomade vegetalle de Bouchner (ung. vesicans vegetabile Buchneri) lep- sza jest od wezykatoryi, gdyż nie sprawia ni strangerii ni ischurii; jednakże i ona to może zrobić, lecz wolniej. Dobra dla fontanellów.
4.	Urtica dioica, et Urt. Urens.	Pokrzywa i Że- gawka.	Włoski zawierają kwas mrówczany i on parzy.	Żegawienie (urticatio) robi się dla odciągnięcia, przy paralużu człon- ków, w dennicy (arthritis) żegawi się stawy, też w gośćcu. W okresie zimnym cholery. Używa się żegawienie dla wzbudzenia miesięczki. Od krwotoku radzą jeść zieleninę z pokrzywy.

Liczba	Nazwisko.	Pochodzenie.	Właściwości.	Użycie i uwagi.
5.	Hb Pulsatillae; Rad. Ari maculati; Rad. Asari.	Pulsatilla pratensis, s. Anemona Vulgaris. } Jeszcze mniej używane.	Anemonin lotny olej: kamforowy.	Podzi mocz; wpływa na miesiączkę; od wielkiego dawku omroczenie i spazmy. Używa się od ślepoty (amaurosis). Kiedy traci się wzrok z powodu skrycia się wysypki. Od górcza (rheumatismus), kokloszu, od 5—10 gr. Extractum pulsatillae od 1 do 5 gr. Z 3½ na 3¼ mokrzanek oczne. Niepotrzebny środek.

Oddział V.

Acria animalia.

1.	Cantharides.	Cantharis vesicatoria. Muchy hiszpańska.	Cantharidinum podobny do kamfory, kwas octowy. Pierwiastki te rozczyniają się w tłuszczu, alkoholu i eterze.	W dotknięciu najsilniej działa ze wszystkich zwierzęcych. Po przyłożeniu, po kilku godzinach, podnosi się naskórek i bąbel napelnia się płynem, w którym jest: białko, włókna i niby-błony. Od użycia miejscowego może się porazić układ nerwowy, krwisty, przyrząd moczowy i pęcherz; wywołuje żądzę bezustannego moczenia się, powiększa śluz; białko w moczu, nawet krew pokazuje się; powstaje satyrismus i nymfomania. Od wpływu na nerwy: gorączka, pragnienie, podniesiona ciepłota. W zapalnych chorobach nie można przykładać obszernych werykatoryj, gdyż one powiększą w krwi włókna.
a.	Tra Cantharidum; składa się z much i spiritusu. Daje się od 5—20 gtt od śluzotoku; namaszcza się nią wysypki. Rp. Tra Canth. 3j, Succu citri colati 3vj, Aq. Nephae 3vj. MDS. Maczać lysinę aby porosła włosami.			Wewnątrz zadrażniają błonę śluzową, powiększa się śluz i ruch zastawkowy kiszek. W wielkich dawkach działa jak euphorbicum: wywołuje paralizm rdzenia pachowego, i zapalenie jelitów; i we zwłokach znajdują się błony śluzowe rozmiękle i bezżyłowe; też zapalenie dróg moczowych, i przyrządu pęcherzowego. Leczy się wymiotami, śluzowym łagodnym: a nie dawać olejów, gdyż w nich rozpuszcza się cantharidinum. Kamfora mylnie uchodziła za antidotum; boć jedno uspokaja przyrząd pęcherzowy.
b.	Ungv. Cantharidum s. epispticum.	Canth. Ol. amygd. cere; — dla fontaneli.		Macie dawać olejów, gdyż w nich rozpuszcza się cantharidinum. Kamfora mylnie uchodziła za antidotum; boć jedno uspokaja przyrząd pęcherzowy.
c.	Emplastrum cantharidum s. vesicatorium ordinariū.	Terpentyna, olej, wosk, muchy hiszpańskie. Przepisując ten plaster dodaje się: — Margines obducantur emplastro adhesivo.		Macie dawać olejów, gdyż w nich rozpuszcza się cantharidinum. Kamfora mylnie uchodziła za antidotum; boć jedno uspokaja przyrząd pęcherzowy.

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Działanie i użycie.
d.	Vesicatorium per- petuum s. Janini, Enpl. Canthar.	1 część Canth. 3 części Terebinth. et mastic. i ½ cz. Euphorbium.		zagroża płucom; od paralysis caudis equinae. Jak diureticum i aphrodisia- cum; przy parulazach pęcherza od upornej amenorrhoeae. Jak aphrodisiacum od impotentia virilis, od wzwiedzeń (erectio) bolesnych, od bezpłodności niewast. 3) Od upornych chorób naskórných (Lepra, Elephantiasis, lisza- jów); leczą dżdż się one przyprazami jodu i mercuryszu. 4) Od hy- drophobia jako prophylacticum et curativum.
e.	Pannus vesicato- rius Brueti.	Na czarném płótnie nasmarowany roz- czyn kantarydów.		
f.	Charta antirheu- matica.	Płótno nasopojone roztworem kantary- dów. Nie przyszy.		Użycie zewnętrzne: 1) Resolucium dla wysypek i liszajów, rany sakro- fuleczne pokrywają się machami hiszpańskimi; używa się od lyszienia; od oko- łoku, uholoku, rzeżączki. Od erysipelas jako abortivum. 2) Jako deri- vans, ale trzeba pamiętać że sam ten lek powiększa zakażenie krwi włóknice (crasis fibrinosa).
g.	Colodium Cantha- ridae.	Kantarydy z Colodium.		Daneek. W proszku od ½ do 1 gr. rozcierając w Ol. amygdalarum, lub wyznaczając. Proszkiem posypują się rany. Daje się tak od zniknięcia miesiąc: Rp. Pulv. Cantharidum ʒj; Ferri oxydati fusc; Aloes aa ʒʒ. Extr. chamomel. q. s. ut f. pil. M ^o 60 S. Trzy razy dziennie po trzy pigulki.
h.	Cantharidinum	Jest to lotny pierwiastek, jak kamfora, rozpuszcza się w alkoholu i eterze. Uży- wa się tylko z ostrym olejkiem kantarydów.		Rp. Pulv. Canthar. ʒj. Terebinth. ʒijj. Sebi ovilli ʒijj. Axung. porci ʒj. Lique f. leni calore, digere, filtra fervide. S. Mśód narywająca.
i.	Ol. cantharidum viride.	Eterem oslewa się muchy i zgęszcza Działa jak vesicans.		- Od niedołążności płciowej i wścieklizny.
2.	Meloë Majalis et Meloë proscarabae- us.	Majowka.		Od bólu zębów, od kościotoczku: trzeba owad rozetrzeć w palcach i położyć na zęb spróchniały.
3.	Coccinella septem- punctata.		Ostry żółty sok z kwasem mrówcza- nym	Używa się jako derivans i excilians w łóżnicy, dzumie, w niemocach przyrzędu płciowego. Daje się od spazmów w kłokaszu. Rp. Coccinellae gr. x; Kali carbonici ʒj; Syrupi Naphae ʒj; Aq. fervidae ʒiv. DS. Dawad trzy lub cztery razy dziennie.
4.	Coccinella. Czerwica.	Zbiera się owad bezkrydłowy.		Pszczółę jako herbata piją się od ischuria, stranguria; i dają się jak Cantharides.

<i>Licz- ba</i>	<i>Nazwi- sko.</i>	<i>Pochodze- nie.</i>	<i>Pier- w i a s t k i.</i>	<i>Użycie i uwagi.</i>
5.	Millepedes, s. Asel- li.	Oniscus Amadillo. <i>Stonóg.</i>		Daje się w proszku od 20 do 30 gr, lub świeże stonogi z cukrem (<i>elaetarium millepedum</i>) i pędzą moc.
6.	Formicae rufae et culiginosae.	<i>Mrowki.</i>		Mrowki zawierają w sobie <i>ac. formicum</i> . Od gośńca z mrowiska ro- bią się wanny. Naparzenie tak się robi: mrownik kładzie się do worka, i nalewa się wrzątkiem, i całonek porażony trzyma się nad parą. <i>Spiritus formicarum</i> : mrowki nalewa się wyskokim; używa się we- wnątrz i do smarowania. <i>Ac. Formicum</i> , sam nie używa się, gdyż kil- ka granów człowieka zabija.

KLASSA PIĄTA.

STUPEFATIENTIA, NARCOTICA, TETANICA, ASPHYCTICA, CEREBROSPINANTIA.

Tu należą leki arcy różne, i nazwanie ich *narcotica* et *stupefatientia* nie właściwe, gdyż nie wszystkie odurzają. W małych dawkach wy-
wołują zmianę w układzie mózgo-rdzeniowym; a zadrażnienie kodczy się ugnieceniem i zerwaniem równowagi układu nerwowego. *Narcotica* przy-
tępią samouznanie i wrażliwość: przeciwie *tetanica* podnoszą wrażliwość na którą, zbyt silnie, oddziaływa ustrój. Mają one wpływ na odnowę
ciała, ale prędko porażają ogniska nerwowe; i od bardzo małych dawek obrót krwi wolniej: a ztąd podkopują zdrowie i trawienie. W wiel-
kich dawkach trują przy sparaliżowaniu rdzenia i mózgu. Leki te podzielają na cztery oddziały: I. *Narcotica acria*. II. *Narcotica simplicia pura*.
III. *Narcotica Tetanica* i IV. *Narcotica asphyctica*.

Oddział I.

Narcotica Acria.

Stanowią one przejście od ostrych do opajających; porażają ogniska nerwowe, lecz nie tak silnie, jak *narcotica*; i wpływają na odbycie wy-
dzielin. Skład ich różny: jedne są alkolojdami, drugie żywicznie-wyciągowo-gorzkie; inne znów zawierają *stearopten* i są *ostrolotne*.

Działanie fizjologiczne. 1) W dotknięciu rumienia, wywołują ból i przysięgają w gardle drapią; lecz od ostrych tén się różnią, iż ognistają powierzchne nerwy uczucia: zład odrętwienie, a tkanki tracą swą ścisłość. 2) W małych dawkach wewnątrz żażyte sprawiają: w gębie smak przykry, w połyku uczucie palenia; w brzuchu ból masy. Po przejściu w krew działają jak acia: podają pot i moc, wywołują wysypki. Pot w niej, ciepłota podwyższa się; a nawet, podobnie do ostrych (acria) sprowadzają krew do miednicy. Przy *dosis plena*, okrom zadrażnienia przyrzędu pokarmowego, wywołują przypadłości nerwowe, różne wedle leku i podmiotu (człowieka): spazmy mięśniów, drżenie, konwulsye, bezprzytomność, majaczenie—mania furibunda: lub tylko zawrót głowy i omroczenie. Wielkie dawki sprowadzają paraliż układu nerwowego i krwistego. We zwłokach mięśnie zwiędłe, niewrażliwe na galwanizm. W mózgu naczyń przepelnione krwią—apoplexia, haemorrhagia cerebri: stoli miejscowych zapaleń niema, chociaż łożyska może być rumianym. **Leczenie** takiego strucia polega na wyrzuceniu leku, lub wypompowaniu; daje się na zwolnienie i wymioty. Antidotum niema gdyż zjednoczone z tanninem i z ac. gallicum jeszcze bardziej rozpuszczalne; i leczy się tylko przypadłościowo: odciąganiem, wannami, synapizmami; używają się wzbudzające aby otruty nie opadł z sił—t. j. daje się kawa, kamfora.

Użycie leczebne: 1) Dają się jako obnowne (wpływające na obnowę ciała). 2) Jako wpływające na układ nerwowy (sedantia, antispasmodica, anodyna). Jako usypiające (hypnotica) rzadko się używają, bo to są truciźny: od belladony może pozostać otępiłość umysłowa, opium niszerzy łaknienie. 3) Przy żażyciu wiele znaczy podmiotowość chorego, wiek, nałóg, uroda, wrażliwość; i dla tego: 4) Zaczynać od małego dawku i dojść do pełnego. 5) Nie dawać długo, gdyż wysilają układ nerwowy, przemieniać przyprawy; a, że ustrój osłabia się z niemą, — powiększać. 6) Daje się dobrze trawionym, gdyż te leki zmniejszają przechodzenie w krew i karm.

Użycie zewnętrzne: Rzadko jak *derivantia*, częściej jak *sedativum* (uspokajające), antispasmodicum et anodynum. Zewnątrz użyte mogą wywrzeć wpływ ogólny

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
1.	Rad. et Sem. Col- chici.	Colchicum autumn- nale, Zmorsil.	Korzeń (bulbus) pachnie chrzanem Zawiera Colchicin gorzki wyługowy pierwiastek, żywicę i ostry lotny pierwia- stek.	Jako antipodagricum stanowił sekret. Działa jak <i>acere</i> . W gębie szczypta: sok robi odrętwienie i zapalenie języka, a przeto należy do narkoty- cznych. W małych dawkach: pot, moczy i sprawia rozwolnienie z kolką. Od wielkiego dawku: wymioty, przgnienie, rżnięcie z kolką w nerkach: zład haematuria, tętno małe, mdłość, omroczenie. Od bardzo wielkich dawek otrucie z przypadłościami zapalenia jelitów i z paraliżem nerwów oddy- chania.
a.	Vinum seminum et radicis Colchici.	Robi się z nasion (lepsze) i z cebuli z malagą.	Daje się od 20— 50 gtt cum aconito et guajaco.	Użycie leczebne. 1) Jak <i>hydragogum</i> , rzadko jak <i>emmenagogum</i> . 2) W dennicy i gołdce: bo myślą że niszerzy kwas moczowy i że niknie odepł <i>dialesis urica</i> .
b.	Acetum Colchici.	Jednoczy się ce- bula z octem, i tu col- chicinum jest octo-	Daje się 5jg nasy- conego; i przepisa- je się tak.	Daje się w początku choroby, aby mieć czas do zupełnego wyleczenia. lani dają od zastarzanej dennicy (arthritis), gdzie napady niemożliwe, aby nie nastąpiły złogi. Colchicum nie jest lekiem mianowitym (medica- mentum specifficum) od dennicy, a daje się wedle przypadłości: Nie daje się

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
		wo kwaśną solą.	<i>Rp. Acidi Colchici</i> $\frac{3}{32}$, <i>Kali carbonici</i> q. s. ad saturationem; addo Extr. aconiti gr. viij, Aq. flor. Tiliae $\frac{3}{4}$ ij, Syrup. simp $\frac{3}{32}$. <i>MDS.</i> Po łyżce stołowej zażywać.	kiedy zapalenie poraziło sustawy, lub narządzia środkowe (np. serce); i niebezpiecznie dawać wyniszczonyim. Zażywa się od gośdca: ale mało pomaga kiedy porażenie sustawów połączone z zapaleniem; zaś od bólów nerwowych pomaga. Nie daje się od zapaleń czynnych (inflammatio activa). Od gośdcowego zapalenia oka, od otrzewnicy (peritonitis) od opłucnicy (pleuritis) gośdcowej, kiedy jest silny ból bez zapalenia—pomaga. Kiedy gościec i róża (erysipelas) przechodzą z miejsca na miejsce, daje się téż colchicum. Od chorób przedłużonych i zastarzałych, jak upławy, katar, rzadko się używa.
c.	Tinctura Colchici.	Z nasion, lub cebuli z Alkoholem.	Daje się 20—30 gutt.	<i>Dawki:</i> Cebula daje się rzadko; nasiona zaś zażywają się jak infusum, lub cafe. <i>Rp. Trac sem. Colch. 3ij, Trac Guajac. ammoniac. 3j, Aq. cinnam. spirit. 33.</i> <i>MDS.</i> Trzy razy dziennie po łyżce od kawy (od gośdca stawowego). <i>Rp. Vin. Rad. Colch. 3ij, Mang. calc. 3j Mang. Sulphur. 3ij, Aq. Sambuci 3iv, Syrup. liquir. 33.</i> <i>MDS.</i> Co godzinę po łyżce stołowej (od gośdca ostrego). <i>Rp. Trac Sem. Colchic. 33, Trac Opii Simp. 3j, Magn. ust. 3j, Elaeos. cinnam. 3ij, Aq. Samb. 3ij, Trac Rhei aq. 3j.</i> <i>MDS.</i> Co dwie godz. po łyżce zażywać (od dny).
d.	Oxymel Colchici.	Ac. Colchici z miodem.	Daje się do tincturae diureticae.	
2.	Rad. Heliebori, s. Veratri Albi.	Veratrum Album Ciemierzycza biała.	Alkolojdy: Veratrinum i Barytinum; lotny kwas ac. veratrinicum, tłuszcz, smółka i gummi.	W dotknięciu zadrażnia, w nosie wywołuje kichanie. Wewnątrz działa jak Colchicum; nadto popędza moczkę i krew przyrządów miednicy. W wielkich dawkach zadrażnia przyrząd trawienia; sprawia krwawą biegunkę i moczzenie krwi; spazmy członków, zacienienie piersi, konwulsye i śmierć od paraluzu, lub skołowacenia. Przy zażyciu <i>sewnątraném</i> , działa na wypróżnienia. Użycie leczebne rzadkie, gdyż środek niebezpieczny. Starożytni dawali ją w chorobach umysłowych; teraz daje się: 1) Rzadko od wielkiej choroby; od neuralgia, jeszcze rzadziej. 2) Daje się jak wymiotne i moczzące od wodnej puchliny; jako spłwocinowe (expectorans) przy dusznościach. 3) Od gośdca i dennicy rzadziej daje jak colchicum. <i>Dawek:</i> Wewnątrz od 1—2 gr., jako wymiotny daje się od 5—10 gr. w proszku in infuso vinoso. <i>Zewnątrz:</i> 1) Od chorób naskórnych, od liszajów (kiedy skóra delikatna tedy nie daje się). 2) Dla wygubienia wszów—środek niebezpieczny. 3) Jak zadrażniające dla kichania, żeby odciągnąć od głowy i dla powrócenia smarkocin w katarze. Od krosty daje się wywar

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochoda- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie i uwagi.
				dla obmywania; lub też 3j na 5j) szung. porv. z mydłem i siarką. Dla kichania miesza się z mąką, cukrem, lub tabaką.
3.	Sem. Saba- dillae.	Veratrum Saba- dilla.	Veratrinum i Saba- dillinum alkalojdy.	Działa jak veratrinum album, lecz się mniej używa. Daje się od ro- baków, wszdów i t. d. Wewnątrz daje się od 2—10 gr.; od robaków więcej.
4.	Veratrum, Vera- trinum, Veratrina.	Jest to alkalojd otrzymany z korze- nia i nasienia Vera- trini albi. Białe pro- szek czyniący, z kwa- sami, soli rozpusz- czalne.		Silnie działa: w dotknięciu zadrażnia, sprawia kichanie, język pierze, długo pędzi. Na nerwy działa jak narkotyczne—przytępia. Od wcięcia powstaje: kłucie, targanie i przytępienie nerwów czucia (s'trychina robu). W żołądku działa jak acra, sprawia wymioty, rozwołnienie, palenie. Wpływa na rdzeń pierszowy: w nogach kłucie, targanie, mrowienie się (formication); potem następuje targanie członków. Wpływa na obnowę ciała, mianowicie przez nerki, i może nastąpić mocza krwawa. Na błony śluzowe mniej działa. Tętno uspokaja się. Od większych dawek następuje otrucie z przypadło- ściami zapalenia żołądka i mózgowiennymi (cerebrospinalia); przytęm pora- żają się nerki, następują konwulsje po kilku minutach—śmierć. — Leczenie otrucia: Daje się na wymioty dla wyrzucenia trucizny i śluzowe wywary. Wywar gallanu, chociaż nie jest antidotum, lecz ogranicza przejście do krwi; gdyż tanninum veratrali pomodu wchodzi w krew. Czarna kawa i kamfóra dają się wedle przypadłości. Użycie leczebne: Ludzie mają dość rozmaite usposobienie, stąd we- wnątrz nie daje się. Zewnątrz, jak anodynum, od neuralgii (bes douloureux), od prosopalgia, od ischia, bólów gośćcowych—uspokaja je. Działa, nie jak <i>derivative</i>, lecz jak <i>narcoticum</i>: gdyż synapiemy tak silnie odciągają, je- dnak nie utulają nerwowego bólu. Rzadko używa się jak <i>antispasmodi- cum</i>, dobrze jednak wierać w stronę serca od <i>pulsatio nervosa</i>; dają od hysterii, od hyperaesthesia nerwów zmysłów. 3) Jak <i>diureticum</i> wciiera- jąc z maścią w stronę nerek—działanie nie stałe. 4) Jako rozwołniające (<i>laxans</i>) nie daje się. Dowek: Przedają Veratrin połączone z sabadillinem i żywicami—nie- czyste. Daje się go od $\frac{1}{10}$—$\frac{1}{6}$ gr. rozczyniony w spiritusie. Zewnątrz używa się w płynie i w maści (5 gr. na 3j) od bólu nervi facialis daje

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użycie i uwagi.
				się: <i>Rp. Veratrin</i> porci gr. x, <i>Trae Cantharidum</i> gr. x3, <i>Mixtis adde ungv. rosati</i> 33; — <i>Rp. Veratrin</i> gr. vj, solve in Spir. vin. rectif. q. s. adde <i>Axungiae porci</i> 33. <i>MDS.</i> Wcierać długo trzy razy dziennie w miejsce bolące.
5.	<i>Radix Hellebori nigr.</i>	<i>Helleborus niger. Czarna ciemierzycza.</i>	Roślina to roślina od <i>Helleborus albus</i> niema <i>Veratrin</i> y, a jedno żywicie i lotny kwas.	Jedynkie działanie do ciemierzyczy białej podobne, choć mniej silne. W wielkim dawku spowoduje zapalenie żołądka i kiszek oddechodowej (roztum); a w bardzo wielkim zabija. <i>Użycie leczebne:</i> 1) Jak <i>sedans</i> w chorobach nerwowych i umysłowych, kiedy te pochodzą od zastoiny (stasia) w przyrządach jamy brzuchowej. 2) Jako <i>antifebrile</i> od zimnicy. 3) Jak <i>diureticum</i> et <i>hydrogogum</i> — w wodnej puchlinie. 4) Jak <i>anthelminticum</i> rzadko. 5) Jak <i>emmenagogum</i>. Dawek. W gorączkach daje się od 5—10 gr. <i>Infusum rinosum</i> z 3j na 3j. Zewnątrz od wszów, od wysypek. <i>Extractum Hellebori nigri</i> po 5 gr. daje się z rozwołniającymi. <i>Trae</i> 5—10 gr. jak <i>emmenagogum</i>.
6.	Sem. <i>Staphisagriae.</i>	<i>Daphnin staphisagriae.</i>	<i>Daphnin</i> alkolojd.	Daje się jako wymiotne, od robaków, od wszów w głowie. Alkolojd jego mało znany; ma smak palący, rozczynia się w eterze. Jak <i>Veratrin</i> używa się od gołców, neuralgia. Daje się 50 gr. na 3j tłuszczu.
7.	<i>Hba. Rad. Aconiti.</i>	<i>Aconitum Napellus — Tjodol (Borec).</i>	Kwas aconitowy gorzki alkolojd.	Ostre są wszystkie części tej rośliny: sprawiają odrętwienie języka. Sok skórę rumieni, w oku zwiększa żrące (Irritacja i Hyoscyanus rozszerzają). <i>Użycie wewnętrzne.</i> Wewnątrz, w małych dawkach zażyty, sprawia poty, swędzenie skóry; od nacierania sokiem, powstają bąble wodę nalać. Wywołuje palenie i kłucie mianowicie w częściach porażonych denicą. Kiedy nie pości, to pęda gęsty, czerwony mocz z białkiem. Od większych dawek: ból, nudności, rozwołnienie, wymioty; czasem przypadłości porażenia ognisk nerwowych: zawrót głowy, omroczenie, odrętwienie członków (nóg i rąk); szum w uszach, iskry w oczach, tętno wolne, małe, ciepota zmniejszona. Od jeszcze większego dawku następuje narkotyzacja: konwulsje, mania furibunda, tetanus, ucieszenie piersi, i śmierć od paraliżu serca i płuc. Przy większych dawkach wpływ na żrzenie niejednakowy. <i>Otrucie</i> leczy się jak od <i>Veratrinu</i> (wymiotniki i wywar gallasu).
a.	<i>Extractum aconiti aquoso-spiritosum, et Extr. Acon. herbae recentis.</i>	Pierwszy od 1 do 2 gr., drugi od 1—3 gr. do 12 gr. dziennie. Rozczynia się in vino seraium cotchici. <i>Rp</i> Extr. Aconiti 3j. Via. Sem. Colechici 3j. <i>MDS.</i> Trzy razy dzien. po 20 krop.		
b.	<i>Tra aconiti simplex.</i>	1 część na 12 cz. spir. vini rectificatissimi. Daje się 15 kropli; dziennie 3j.		
c.	<i>Tra aconiti aetherea.</i>	Wchodzi w skład kropli Hofmanna. Daje się 5—10 gr.		
d.	<i>Aconitum.</i>	Jest to alkolojd (proszek szary nieroz-		<i>Użycie leczebne:</i> 1) Jak <i>sedans nervinum</i>. 2) Jak przeciwgoścowa

Lica- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiasłki.	Użycie i uwagi.
		puszczalny w wodzie) co najsilniej działa. Używa się li zewnątrz tam gdzie i veratrinum; 10 gr. na 3j adpia. suł.		i dennice—(lek główny); od bólu w stawach używa się wraz Colchicum. Kiedy paralizy od zastarzałego gośdca, tóż pomaga 3) Jak diureticum w hydrops—niezły. 4) W chorobach serca (jak digitalis) zwalnia jego bicie. Od kaszlu suchotniczego, w koklusu lepszy od Belladony. Od tenesmów (w krwawej bieguncie) doskonale pomaga. Dawek. Pulvis od 1—3 gr. działa zawodnie, też infusum i zład rzadko się używają.
8.	Fol. et Hba Digitalis purpureae.	Digitalis purpurea. Naparsznica.	Digitalis alkohojd, Pikryn gorycz, i ży- wica.	Wszystkie części tej rośliny jadowite; urzędowie używają się liście. Działanie fizyologiczne. W dotknięciu działa jak acie, suszona umię- rany zasognia. Mocny wywar, lub wzmocniony, zapala przyrząd trawienia. Dawki lekarskie nie działają na żółdek; ale jak upajające (narcoticum) wpły- wają na odległe części ustroju; wywołują pobudzenie, niespokojność, nu- dności, osłabienie tętna; oddychanie powolne; ciepota niża się. Wedle Ludwicha i Volckmanna serce podlega dwóm rodzajom nerwów: pierwsze na- czyniowe (n. vasomotorii) wywołują ściąganie serca (systole); drugie powo- dzące (regulativi) kierują modłowością bicia; i te ostatnie podlegają wpły- wowi naparsznicy; gdyż doświadczenia na zwierzętach okazały jako rozdraż- nienie nerwu błędnego, opóźnia tętno, zaś sparaliżowanie jego, tętno przy- spiesza. W rzadkich razach Naparsznica niema takiego działania na serce. Ona też i morcz popędza. Działa zbiorowo (accumulatio) i następuje otrucie: rozwołnienie z kolką, mdłości, śpiączka, rozwarcie żrzenicy, majaczenie i śmierć: słowem zjawiska jelitne i nerwowe. Użycie leczebne obszernie: 1) Od bicia się serca nerwowego pewny i nieszkodliwy lek. W chorobach serca: od tętniaków (rozszczyzn, aneurysma) spotworzeń zastawek (valvulae) serca, kiedy tętno przyspieszone, lub tętna serca wzmocnione, nie nie może zastąpić naparsznicy—opiat du coeur. Kiedy wzmocnione, lub przyspieszone bicie serca potrzeba jest dla utrzy- mania krążenia krwi, jeśli są zawady w samem sercu, jeśli jest zaciśnienie poczętni (stenosis aortae) wtedy naparsznica szkodliwa. Zład prawidło: „Dig- italis pomaga kiedy jest przerost komórki lewej, a prawie zawsze szko-
a.	Extractum Digitalis.	Robi się z kwiatów, gorzki. Działanie zależy od przyrządzenia. Daje się od 1/2 do 2 gr.		
b.	Tra Digitalis simplex (spirituosa).	Nalewka spiritusowa Daje się od 10 do 30 kropli.		
c.	Tra Digitalis aetherea.	Jedna część na 8 części Sp. aeth. sulph. Daje się od 5—15 kropli trzy razy dziennie.		
d.	Ungv. Digitalis.	Tra Digitalis simplex 1 cz. łączy się z 4 cz. axung. porci. Używa się do maści narywających.		
e.	Digitalinum.	Najmocniejsza przyprawa. Daje się po 1/2 gr. Z niego się robi Tra digitalina.		

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
				dluwa kiedy jest przerost komórki prawej". Lecz i zasada ta nie jest bezwzględnie prawdziwą: albowiem przerost lewej komórki pochodzi od dwóch przeciwnych przyczyn.—2) Używa się dla wpływu na obrót krwi: a) na obrót krwi <i>mojy</i> (w płucach) daje się: we <i>phthisis florida</i> (kiedy jest płucie krwią i kółki) dla zatamowania krwotoku: lecz jak <i>napierstnica</i> zmniejsza spłwociny, to szkodzi, nadto sprawia uciskanie piersi i duszność. b) Daje się dla wpływu na <i>wielki</i> obrót krwi (w całym ciele), i zamywa się w chorobach zapalnych gdzie obrót przyspieszony, żeby tętno zwolnić i gorąco zmniejszyć.—<i>Digitalis</i> działa na przypadłości choroby nie zaś, na złogi: stąd nie jest przeciwzapalny lek, i nie potrzeba dawać jej w czynnym okresie zapalenia. W <i>mozgowicy</i> (<i>meningitis</i>), osierdniczy (<i>pericarditis</i>), po upuście (<i>vena--sectio</i>), daje się <i>napierstnica</i> dla pomagania w ssaniu wysięków. Daje się od majaczenia opilecznego (<i>delirium tremens</i>): i w wielkich dawkach dzielnie uspokaja.—4) Jako <i>sedans nervinum</i> od chorób spazmatycznych i umysłowych: dobrą jest od <i>nymphomania</i> i kiedy choroba umysłowa zjednoczona z zadrażnieniem przyrządu płciowego i <i>sera</i>.—5) Jak <i>diureticum</i> od wszelkiej wodnej puchliny, mianowicie następującej po płonicy; od wodnej puchliny, od zadrażnienia naczyń (<i>hydrops ex erethismo vasorum</i>), od puchliny mającej źródło w ustrojnej niemocy <i>sera</i>; od <i>hydrothorax</i>, <i>hydropericarditis</i>; również pomaga od ostrej puchliny, gdy w niej tętno przyspieszone. <i>Napierstnica</i> szkodzi, kiedy wodna puchlina u ludzi wycięczonych, gdyż trwa długo, rozpoczyna się od nóg i żołądka, i zwolna posuwa się: wtedy trzeba dawać moczopę wzbudzające, jak <i>jałowcowe jagody</i> i t. p. Przy zakażeniu żylnem (<i>dialysis venosa</i>), pochodzącym od rozszerzenia prawej komórki <i>sera</i>,—nie używa się. <i>Doski:</i> Proszku daje się od $\frac{1}{2}$ do 2, rzadko do 3 gr. <i>infusum</i> z 12 do 24 gr. na 3vj woty. Wywar niedobry gdyż, od gotowania, <i>digitalin</i> rozkłada się. W zapaleniach daje się z <i>Kalomelem</i>. Od bólów <i>cum aq. laurocerasi</i>, <i>cum nitro</i>, <i>cum ac. phosphorico</i>. W wodnej puchlinie, <i>cum squilla</i>, <i>terebinthina</i>. W wodnej puchlinie zapalnej z <i>saletą</i>, z <i>kali aceticum</i>. Zewnątrz <i>infusum</i> przykładu się w stronę nerek i <i>sera</i>. <i>Trous-</i>

Liczba	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użycie i uwagi.
				sau robi nalewkę z digitalis i squilli, moczy flanelę i pokrywają ascitis, na wierzch rąk kładzie córtaę. — Proszko rośliny 3j na 3j sadła daje masę. W chorobach zapalnych dla zmniejszenia gorączki tak się daje: Rp. Hbæ Digt. purpur. gr. x (xx), Calom. gr. x, Elazosach. foenicul 3j. M. f. pul. Div. in. x part. æquales. S. Dwa razy dziennie po proszku zażywać. Od wodnej puchliny: Rp. Hbæ Dig. Purp. 3j. Rad. Scill. 3jj infus. cum aq. bull. 8jj, digoro per 6 horas. Colat. refriger. adde Natri bicarbonici 3j, Sacch. citri col. 3jj, Sacchar. albi 3j, Naphth. acet. 3j MS. Zażyć od pół, do filiżarki, wieczorem i rano. Tęż od wodnej puchliny: Rp. Træ Digt. spirít 3jj, Naphth. acet. Træ aromatic. a'a' 3j. MS. Trzy razy dziennie po 30 kropel zażywać. Od nerwowego bicia się serca: Rp. Tra Digt., Aq. Amygdal. amar. a'a' (lub Aq. laurocerasi) 3j. MDS. Cztery razy dziennie po 20 kropel zażywać. Od Asthma, Bronchitis: Rp. Hbæ Dig. pur. pulv., Rad. Scill. a'a' gr. xjj, Extr. Hyosc. gr. xvjj. M. f. pul. A' xjj. S. Dwa razy dziennie po pigułce zażywać.
9.	Fol. Nicotianæ.	Nicotiana Tabacum.	Alkolojdy: nikotin i nikotiana, stearopten, żywica i pierw. gorzki.	Wszystkie części rośliny działają narkotycznie. <i>Działania siagologiczne:</i> W dotknięciu tytuń świeży niekta gryzący jak wyrobiony. Działa podobnie do digitalis. Wewnątrz: Drapie w gardle, suchość w przełyku, ślinę pomnaża; prędko następują nudności, zawrót głowy, zacienienie piersi. Wielkie dawki działają jak inne narkotyczne. Palenie tytoniu szkodzi dla suchotników: u zdrowych sprawia modłowy stolec: gdyż powiększając ślinę i śluz, przyspiesza trawienie.
a.	Extr. Nicotianæ.		W dynie tytonia, oprócz alkolojdów, znajdują się i stoły przypalone i lotne.	<i>Użycie leczebne</i> ograniczone: dla ludzi palących, lub zażywających, trudno oznaczyć dawkę. Daje się na enemę przy chorobach przyrządów miednicy; od ileus, od volvulus, przy zacienieniu (incarceratio) kiszek: — skutek nagły. Jak diureticum, sedans nervinum, od asthma spasmodicum — rzadko. Od wysypek mamy inne środki.
b.	Tra Nicotianæ.			<i>Dawek:</i> Liście wewnątrz dają się od 1 do 3 gr.; na płótkankę od 15 do 40 gr., tym co nie palą tytoniu mniej: gdyż od 33 może nastąpić otru-
c.	Nicotina s. Nicotinum.	Bezbarwny olejek, z kwasami tworzy sole. Smak palący, najmniejsza trucizna: od jednej kropli pies zdycha. Wiel-		

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
		ki dawek w kilka sekund zsiąją. Od zimnicy daje się 1/60 gr. Tętno upada.		cie; — Infus. z 15—30 gr. na 3vj Col., co trzeba zażyć w ciągu dwóch dni.
10.	Herb Conii macu- lati.	Conium Macula- tum. Pietrasznik plamisty.	Lotny alkoholaj Cy- entini v. Conin, ole- jek i żywica.	Działanie fizjologiczne. Bardziej poraża rdzeń pacierzowy niż mózg; a nerwy ruchu więcej, niż nerwy czucia. Świeża roślina jest narcoticiem czere, gdyż w suszonej często konin rozkłada się. W małych dawkach działa jak tytuś i naparstnica, t. j. wywołuje pot i mocz, a sprawa suchotła w głębie. Od większego dawku przypadłości nerwowe: konwulsye, majaze- czenie i śmierć; przy silném porażeniu ustroju krwi.
a.	Extr. Conii macu- lati.	Otrzymuje się z soku świeżego; do- daje się spirytusu i wyparowywa się. Zły gdyż Konin od ognia rozkłada się. Do- brego działa 1 gr., a złego 4 gr. nie działa.		Użycie leczebne. 1) <i>Sedans nervinum</i> od spazmatycznych bólów pro- stych, lub odnośnych od rdzenia pacierzowego, od spazmów piersi, przepony (diaphragmy); od swędzenia, palenia na skórze, i wysypek. 2) Dobrze działa na rakowe złogi, stwardzenia (z 304 wyleczono pietrasznikiem 46). Nie pojmujemy jak, nie moczając, może wpływać na zakażenie krwi?—i myślę że to nie były raki gdzie pietrasznik pomógł. Od stwardniałych gruczołów, męcherzanka (prostata), jajników. 3) Jak <i>anthelminticum</i> , od robaków. 5) Od bólów przyniotowych w kościach, od bólów przy obszarach wiewiorach (szaskrach). Sądzę że uspakaja satyrasis i nymphomania, tożność pożądl- wość—wątpliwe.
b.	Extr. Conii macu- lati siccatum v. pul- verisatum.	Poprzedni rozciera się (po połowie) z cukrem mlecznym. Daje się gr 10.		Dawek: Wewnątrz rzadko używa się (5—6 gr.); nasiona pewniej dzia- lają, lecz nieurządowe; infusum jeszcze gorzej, gdyż konin w liściach roz- kłada się.
c.	Tra Conii macu- lati.	Nalewka wysokowa. Najlepsza przy- prawa; od 10—20 gtt.		Od raka tak się przepisuje: Rp. Extr. Conii Maculati. 3j. Pulv. fol. Conii Macul. 3ß. M. f. pol. A° 60. S. Dwa razy dziennie po dwie pi- gułki zażywać.
d.	Empl. Conii s. Cicutae.	Plaster ten działa jak <i>resolvens</i> , t. j. rozpędza guzy skrofoliczne.		Od rzerzeczki i chorda. Rp. Extr. Con. mac. gr. xij. Aq. amygd. amar. 3j. Aq. Cerasor. 3ij. Natri bicarbon. 3ß. Elaeosach. cinnam. 3ij. MS. Trzy razy dziennie, po dwie, łyłki zażywać.—Od skrofulów u dzieci. Rp. Extr. con. mac. gr. x. Kali jodaj 3ß. Solve in aq. cinnam. spirituos. 3iv. MDS. Trzy razy dziennie po łyłce zażywać.
e.	Conicium, Coni- um.	Płyn podobny do olejku, rozpuszcza się w eterze, rozkłada się w wysoku i		

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
		tworzy amonię; a z kwasami, sole. W do- tknięciu skórę zadrażnia, a oko czerwieni; oddychanie, jego parą, sprawia zawrót głó- wy — gdyż zapach odurzający. Jest on truciźną; stoł i czysty używa się. Po- raża nóżki pacierzowy nie zaś mózg prze- dłużny (medula oblongata) i zwoje (gan- glione); ruchu serca nie łamuje. Dawali od gruźlicy, od raka; lecz on jest tylko lekiem kojącym nerwy (sedans nervinum). Dawali $\frac{1}{32}$ gr. Maść robi się z 7 gr. na $\frac{3}{4}$ sadła. Ziele <i>Cicuta virosa</i> nieurzędowe le- karstwo.		
11.	Fol. et Radix Bel- ladonnae.	Atropa Belladonna Pekragk.	Alkalojdy: atropin, s. belladonna, an. atropinicum.	Działa jak poprzedni, lecz silniej, na mózg i nerwy zmysłów; w do- tknięciu mniej drażni, smak ma gorzki. Jagody dojrzałe mniej jadowite. Drapie w gardle i gardło, zadrażnia żołądek i wywołuje krwotok. Przy ze- wnętrznem użyciu od $\frac{1}{1000}$ gr. rozszerza się źrenica. Słuch ciepłe, szumi w uszach, łkanie utrudnione, krew uderza do głowy; tętno pełne, powstaje pot na całym ciele; wysypka podobna do szkarlatyny; sprawia czę- sto bezsenność, i mocz popędza. Od wielkich dawek następuje obłąd szalony (mania furibunda). Otruty nie może żyć, rzuca się, krzywy by wściekły. Śmierć następuje od paraliżu płuc i serca.
a.	Extr. Belladonnae spirituosum.	Daje się dziennie 1 — 3 — 4 gr.		
b.	Extr. Belladonnae herbace recentis.	Zaczyna się od gr. j i dochodzi się do gr. ij. Używa się do wcierań (gr. viij na $\frac{3}{4}$ aq. ceras.) od raka w macicy, od neuralgia, od spazmu pęcherza. Maść ro- bi się gr. 20 na $\frac{3}{4}$ sadła; a dla rozsze- rzenia ujścia macicy tak się przepisuje: Rp. Extr. bell. $\frac{3}{4}$ gr. Ungv. rosat. $\frac{3}{4}$ jvj. MDS. Co pół godziny wcierać w wyłot macicy ilość równą laskowemu orze- chowi.		
c.	Tra Belladonnae.	Nieurzędowa; od 5 do 15 gr.		

Lic- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
d.	Atropinum nie używa się gdyż zbyt silny; $\frac{1}{1000}$ gr. żrzenieć rozszerza; od $\frac{1}{30}$ gr. suchość w gardle i zająkanie się; zaczyna się dawać od $\frac{1}{32}$ gr.			używa się dla rozszerzenia źrenicy przy operacji katarakty. 4) Wpływa na zwieraczów otworu oddechowego, pochwowego (oreficium uteris), daje się więc od ich zaciśnięcia, i od zaciśnięcia percherza, od zaciśnięcia przeponki (hernia inscerata); daje się jeżeli z powodu zastójności utworzyła się fissura ani. 5) Daje się też jako resolvens od zatrzymywania żółci; żeby otworzyć drogę kamieniom żółciowym. 6) Ważnym jest środkiem zabezpieczającym w płonicy, gdyż samo wywołuje wysypkę do niej podobną. Dawki. Bierze się extractu gr. j na $\frac{3}{4}$ wody i daje się 5—10 gutt dwa razy dziennie. Od zaciśnięcia połyku (oesophagus), w zakaźniach żółci, małe dawki. Proszek korzenia daje się od $\frac{1}{4}$ do 2 gr.; liście od 1—5 gr.; nalewka (infus.) z gr j na $\frac{3}{4}$ wody. Liście palą się z tytoniem od dychawicy nerwowej (asthma spasmod.), od kaszlu spazmatycznego i suchotniczego. Od zaciśnięcia przeponki dają się płótkanki z dymu j baci. One też służą na mokrzanki (compressy) i bierze się: pul. conii macul., pul. bellad. a ^o $\frac{3}{4}$ na $\frac{3}{4}$ wody.—Od kółczu: Rp. Hbæ Bellad. gr. x, infunde c. aq. bulientis q. s. Col. $\frac{3}{4}$; Tart. Sibiast. gr. $\frac{1}{4}$; Sacchar. albi $\frac{3}{4}$ vj. MS. Trzy razy dziennie po łyżce od kawy. Jako zabezpieczenie od zatrucia: Rp. Extr. Bellad. gr. vj. Aq. cinnam. spirit. $\frac{3}{4}$. MS. Rano i wieczór od 5 do 10 kropli zażywać. Od konwulsyj: Rp. Extr. Bellad. gr. jv; Pulv. rad. ipecacuanhæ gr. xv; Aq. amygd. amar. $\frac{3}{4}$, Aq. Valer. $\frac{3}{4}$ vj. Syrup. simpl. $\frac{3}{4}$ vj. MDS. Co godzinę po łyżce stołowej zażywać (lejąc składeć).
12.	Hbæ et Sem. Stramonii.	Datura Stramonium Durman, Biflora.	Daturin alkaloidalny krystalizujący się w białe pryzmy, i żywice.	Mianowicie nasiona są jadowite; działanie podobne do belladony, lecz w dotknięciu mocniej, od niej, zdradza. Poraża żołądek i przyrząd moczowy, a wywołuje strangurię i haematuryę. Tętno przyspiesza się, krew wzburza, i okazują się przypadłości wścieklizny (hydrophobia), trismus et tetanus. Użycie leczebne: 1) Od pomieszania zmysłów daje się rzadko. 2) Od uporowej neuralgii. 3) Od nymfomanii. 4) Od spazmów przyrządu oddychania jak: dychawica płenna, dma (emphysema); dma nerwowa (asthma spasmodicum, s. angina pectoris) najwspanialszy środek. Od dmy płucowej żodygi suszone, pokrajane, palą się w lulce by tytuć; poczynając od pół lulki i stopniowo powiększając: pomoc nagła, lecz może nastąpić opicie się (narcotisation).
a.	Extrac. Stramonii herbae recentis, daje się $\frac{1}{6}$ — $\frac{1}{2}$ grana.			
b.	Tra Seminum Stramonii, od 5 do 20 kropel.			
c.	Daturina s. Daturium jeszcze niewyprobowany.			

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
				Dawki. Liście od 1 do 2 gr, nasienia od $\frac{1}{2}$ do 1 gr, od pomieszania zmysłów 30 gr na dobę.

Oddział II.

Cerebro-Spinantia, Stupefacientia simplicia.

Te leki mózgo-rdzeniowe nie drażnią w połknięciu, przytępią nerwy, uciskając mózg we śnie pogrążają.

1.	Fol. et Sem. Hyoscyami.	Hyoscyamus niger. <i>Bleknat, bulak, szabolaj.</i>	Hyoscyamin alko- lojd, tiaszcze i zy- wice.	Słabiej działa od pokrzyku (Belladonna); małe dawki miejscowo nie drażnią; uspokajają układ nerwowy bez przyspieszenia tętna: jest to zatem <i>narcoticum frigidum</i> . Uspokaja drzenie serca nerwowe (palpitatio cordis nervosa). Od wielkiego dawku rozszerza się źrenica, i następują przypadłości opojenia (narcosis): zawrót głowy, nudności; lecz pędko przemijają. Jeszcze od większych dawków następują przypadłości podobne do wywoływanych przez pokrzyk: darcie w gardle, zająkanie się, palenie w gębie i żołądku; strętwienie języka, zaszczepienie szczęki dolnej (trismus). Nadto zjawiska paralizowe: tętno upadł, zawiesza się oddychanie i następuje śmierć od sparuszowania płuc.
a.	Extr. hyoscyami ex herba recentis in vino, od gościa $\frac{1}{2}$ — 2 gr., a w mieszankach do gr. 10.			
b.	Tra hyoscyami narcotica, od 10 — 20 gutta.			
c.	Ol. hyoscyami coctum używają się do nacierań, na płó- kankę, do wtryskiwań w ucho i macicę. Przepisuje się sam do wcierań.			
d.	Hyoscyamin alkołod rozczylnia się w spirytusie i wysokoku; od nagrzewania rozkłada się. Tak ostry środek jak atropin.			

Użycie leczebne: Daje się jako przeciwszpazmowe; wskazuje (indicatio-
nes) także jak dla opium (choć ono przyspiesza obieg krwi); mianowicie: przypadłości nerwowe; sparuszowanie przyrządów; bole nerwowe i spazmy. Daje się też w drugim okresie chorób zapalnych, np. w płucnicy w okre-
sie zwłódnienia.

Dawki: liście dają rzadko, i od 2 do 3 granów. Nasiona od 1 do 2
gr. dziennie; tak się przepisuje: Rp. Sem. Hyosc. bene contusis 3j, addo
Amygdal. dulc. 3j; Aq. Coras. 3vj f. Emulsio. Col. addo Sacchari alb. 3vj.
MS. Co trzy godzin po łyżce łyżać od kurczów w żołądku. — Liście ze-
wnętrz używają na naparzaniki (do nich dodają się fol. conii macul., bellad.

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiastki.	Użyte i uwagi.
				et semen lini) od spazmów. Przy porażeniu kieszki oddechowej (rectum) bierze się na półknie $\mathcal{H}$. Od hołu zębów nasiona sypią się na węgle i zęb nakadza się. Od <i>Koklusu</i> <i>Rp.</i> Extr. Hyoscy gr. $\mathcal{H}$, <i>Blas digital. purpur.</i> gr. $\mathcal{H}$, Pulv. Rad. <i>Ipecacuanhae</i> gr. $\mathcal{H}$; <i>Sacchari albi</i> gr. x. M. f. pul. Pat. tal. dos. $\mathcal{A}^{\circ}$ x. S. Trzy razy dziennie po prozku zażywać. Od <i>Asthmy</i>. <i>Rp.</i> Extr. Hyoscy. $\mathcal{H}$, <i>Camphor. trit.</i> $\mathcal{H}$, Extr. opii gr. v. M. f. pil. $\mathcal{A}^{\circ}$ 20. S. Dwa razy dziennie po dwie pigułki zażywać.
2.	<i>Cannabis sativa</i> s. <i>indica</i> , <i>Arabica</i> .	<i>Cannabis indica</i> . <i>Konopie azjatyckie</i> .	<i>Cannabis</i> i żywica. Z Indyi przygotowują na Wchodzie.	Przyprawy konopi indyjskich działają jak opium, tylko słabiej wpływają na krew. Sprawiają uludę (illusiones) dochodzącą do kataplexji i pomieszczenia zmysłów. Sprawiają łaknienie i ożądliwość (aphrodisiacum). U nas zażywają się jako usypiające Extr. spirituosum <i>Cann. indic.</i> daje się od 1—3 gr naraz, aby sen wzbudzić. Tra <i>Cannabis indicae</i> od 10 do 20 kropli.
3.	<i>Herba Lactucae virosae</i> .	<i>Lactuca virosa</i> . <i>Dziurka salata</i> .	Sok jej młotczy na zapach odurzający.	Dawniej używano jako opojające (narcoticum). Extr. <i>Lactucae virosae</i> używa się od spazmów płuc.
4.	<i>Lactucarium</i> e <i>Lactuca sativa</i> s. <i>Thridax</i> , <i>Thridacium</i> .	<i>Lactuca sativa</i> . <i>Salata ogrodowa</i> .	Z młodych liści salaty, wyciskaniem robią <i>Lactucarium</i> i nazywa się, L. gallicum; z nasiny L. Anglicum.	Sama salata ma działanie opojające. Nie można przewidzieć jaką przyprawę <i>Lactucari</i> wydadzą z Lekarni. Używa się jak narcoticum, od 1 do 5 gr. Dział. jak szaleń (Hyoscyamus). Daje się tak: <i>Rp.</i> <i>Lactucari puriss.</i> (e <i>Lactuca sativa</i>) $\mathcal{H}$, Gi arab. $\mathcal{H}$ lere cum Aq. font. $\mathcal{H}$ ut f. Emuls. Col. add. sacchar. albi $\mathcal{H}$. MS. Co trzy godziny po tyżce zażywać.
5.	<i>Opium</i> , <i>Meconium</i> , <i>Sarcus thebaicus</i> , <i>Laudanum</i> . <i>Makowiec</i> .	<i>Papaver somniferum officinale</i> . <i>Mak rosnący w Arabii i Azji</i> .	<i>Alkalojdy</i> : Morfin, Narcecin s. opia, Kodein, Thebain, s. paramorfin, papaverin.— <i>Njaki</i> : Mekonin, Pseudomorfin, picroxin, nadto kwas	Wszystkie części składowe maku, mniej lub więcej, opojające. Dobry makowiec rozpuszcza się w wysoku, w wodzie zaś trudno. <i>Działanie fizjologiczne</i>: W dotknięciu na skórę nie działa, rany zadrażnia się, lecz utula się ból; włókna mięśni rozprężają się. Wchodzi w krew, i opaja młodo mamek zażywających opium. Kiedy się zażyje dawek leczelny, to dwie godziny trwa rozweselenie, tętno przespieszono; wzbudzenie to rozwija się potem; lecz następuje pragnienie, suchota w gardle; w ogóle u silnych wpływ mały i nieznaczny. Od gr. j następuje

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiasłki.	Użycie i uwagi.
			maczkowy, i istoty lotne. <i>Morphium</i> 10% znajduje się w najlepszym rodzaju maku.	silniejsze wzbudzenie (jak od excitantia), ztąd pewnik „ <i>Opium, me Herce, excitat.</i> ” Jakoż wzbudza niszce władze: wyobraźnię, pożądlliwość, i ztąd na Wschodzie używany. Wzbudza się i układ krwisty: tętno pospieszone, podniesiona ciepłota, ciało przeciwne i spoczone. Pożem następuje uciemię-żenie (depressio): zmęczenie, senność, tętno wolne i słabe—później <i>sen</i> —ztąd opium nazywa się <i>spieczętkowem</i> (hypnoticum). Sen ten niespokojny z chrapaniem, z marzeniami, ze zwężeniem źrenicy. Po obudzeniu się ból głowy (cephalalgia). Łącznica (conjunctiva) nastryknięta; bezślakliwość, i wola chwilejca się.
a.	<i>Aqua opii.</i>	Woda przepędza się nad makowcem.	Nie używa się.	Wpływ opium na oddzielne przyrządy. 1) W brachcu zmniejsza ruch zastawkowy, sprawia zatwardzenie i niestrawność. 2) Na układ krwi: ponieważ tamuje wypróżnienia to i wpływa na krew, która czarna, nieskrzepliwa. 3) Wpływa na krew: Zrazu przyspiesza, potem tamuje obieg krwi; ztąd można by powiedzieć: „ <i>Opium, me Herce! sedat.</i> ” Przy istniającem zapaleniu mózgu (jak w obłądnie pijaczym, delirium tremens), nielak prędko krążenie zwalnia. 4) Ciepłotę ciała zrazu podnosi, potem poniża (od wielkiego dawku ciało stygnie). 5) W małych dawkach poci (diaphoreticum); w wielkich niszczy przeziw. 6) Małe dawki przyspieszają oddychanie; większe, zmniejszają; bardzo zaś wielkie wywołują odjętkę płuc; oddziela się więcej śluzu i jest chrapanie. Okwaszenie krwi zmniejsza się; błona śluzowa traci wrażliwość i kaszel zmniejsza się—daje się też od kaszla.—Ilość moczu pomnaża się, ale wedle „sposztzezeń professora uniwersytetu Kijowskiego Beckera, soli fosforowe w nim zmniejszają się, i moczenie, z powodu iż pęcherz traci swą ścigliwość, utrudnia się. 8) Obudza po-żądlliwość, gdyż krew napływa do mózgu i miazdżki; pomnaża miesięczkę, i pomaga od biernego krwotoku z macicy. Od długiego zżywania zmniejsza się popęd płciowy. 9) Na umysł działa jak wysoki: spoczątku wzbudza; potem uciemięża: od długiego zżywania władze umysłowe tępieją. Do opium można przyzwyczaić się, nie działa zbiorowo (effectus accumu-latus).—
b.	<i>Extractum opii a- quosum.</i>	Nie silniejszy od opium.	Używa się w kro- plach tam gdzie i opium, od 1/4 do 2 gr dziennie.	
c.	<i>Tra Opii simplex v. Thebaica.</i>	Nastojka z 1 czę- ści w 12 częściach Malagi; tak że w 5j tynkture znajduje się gr. vj opium. Zamiast malagi można użyć wysko- ku z wodą.	Daje się od 5 do 12 gtt. na raz, co się równa gr. j opi- um.	
d.	<i>Tra opii crocata, s. Laudanum liqui-</i>	Opium, szafran, Cassia cinnamomi i	Daje się od 5 do 15 kropel.	Od użycia gr. v natychmiast następuje uciemiężenie (depressio): mię- śnie rozprężają się, ociężałość, ciężenie głowy, nudności wymioty i sen bez-

Lec- ba	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Uży- cie i uwagi.
	dom Sydenhami, s. Vinum opii.	gwioździki, moczą się w maślanie. Nastoj- ka ta więcej jak Opium rozpala. I jej 3j zawiera gr vj makowa.		pamięci; tętno małe, oddychań trudnych pięć na minutę; chrapanie, bladeść, zimne uzłonki, targanie ich, sparaliżowanie zworników i może nastąpić śmierć od sparaliżowania płuc. Zdarza się atoli iż zażyte gr. 5 działają zupełnie inaczej, t. j. sprawią: pomieszczenie umysłu, kurcze, zaczerwienienie twarzy, i oczy kołem stojące. Następuje śmierć nagła, lub nie nastąpi, kiedy się otruty rozbudzi; śmierć zaś może nastąpić w dwie sekundy od skołowace- nia, lub uderu, od paralizu płuc i zepsucia się krwi. Trudno jednak ozna- czyć ile potrzeba dla otrucia: 2 i 3 gr., nie zabijają, 4 1/2 rzadko. We środkach znajdujemy: zapalenie trzewiów, mózgu, płuc; serce nalane czarną kwią. Leczenie otrutych. Daje się na wymioty, używa się pompy żołąd- kowej; daje się Zinc. sulph., cupr. sulph., otrutki niema, etoś z ac. galli- cum opium tworzy ciało trudno rozpuszczające się. Leczy się też przypa- dłościowo: odciągnięciem krwi od głowy i piersi, lub płótkankami; żeby uchronić od odjęcia płuc daje się czarna kawa, eter, kamfora; używa się elektryczności i galwanizmu: słowem używa się wzbudzących (excitantia). Upust i pijawki nie są bez pewnego skutku.
e.	Pulvis Ipecacuan- hae opiatas, s. Com- positas, s. pulvis Do- weri.	Opium gr. j. Ipecacuanhae gr. j. Kali sulphurici gr. viij.	Używa się jako pocące i powstrzy- mujące biegunkę. Daje się od 2 do 10 gr. dziennie.	
f.	Empl. Opiatum, s. Cephalicum, s. Odon- talgicum.		Używa się jako anodynum et anti- spasmodicum.	Leczenie nógry arcy częste; lecz empyryczne i tu trzy zadania: 1) Co do wpływu na nerwy rzadko się używa, gdyż wzbudzenie wywołane przez opium prędko mija. 2) Używa się jako pocące, i 3) Dla zmniejszenia wy- próżnień stołowych. Też używa się: 1) Jako usypiające (hypnoticum), otrząsające (anodynum), i przeciwnaprzemowe; też od hyperaesthesia i anaesthesia nerwów, kiedy one nie są związane z zapaleniem, i niemożliwością wydzielin. 2) Jak pocące daje się kiedy niema wleżenia krwi do głowy. zapalenia mózgu i błon jego. 3) Jako wstrzymujące (remedium secretiones cohibens) daje się tam gdzie zbyte wydzielin polegają na małym wner- wieniu (inervatio) i rozprężeniu przyządu (np. kiszki; otoż daje się od bleanorrhoea pulmonum chronica, od zastarzałej biegunki.
g.	Acetum Opiatum, s. Opium et Tra Opium benzoica camphorata.	Nierządowe.	3j Trae opii ben- zoicae zawiera gr. ijj opium.	Główniejsze niemozy w których zażywa się opium: 1. W chorobach mózgu i rdzenia pachowego. Od obłądu pójacznego (delir. trem.) używa się jako specificum. Zażywa się w wielkich dawkach kiedy pijak osłabiony, a niema zapalenia: gdzie jest mózgnica (meningitis) tam nie można dawać. Jeżeli po zażyciu makowa pijak zasnie, to wyzdrowieje. Przed leczeniem

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
h.	Syrupus Opium, pro Syrupus Dia-codion.	Extr. Opii gr. 3. Syrupi simplici- 3g.		potrzeba dać na śniężenie. Przy ostrym otrurciu wysokiem często opium wytrzeszwa. Daje się od chorób umysłowych pochodzących od zadrażnienia przyrządów płciowych, kiedy niema wciekłości; bo tu sen pomaga. Jeżeli niemoc połączenia z bezsennością, tedy opium jest najdzielniejszym środkiem. Od spazmów jest lekkiem utulającym (palliativum) kiedy one pochodzą od chorobliwego natężenia działania zwrótnego od rdzenia pociernowego. Hysterizmem, kiedy niema zapalenia mózgu, doskonale pomaga; też od trismus et tetanus traumaticus; i wtedy chory winien brać wanny z węglem potażu i zużywać opium. Od choroby S. Walentego i od hydrophobia epidemici, nie pomaga. Dobrze działa od konwulsyj w porożach, też przy chirurgicznych operacjach trafiających się; a pochodzących od działania zwrótnego rdzenia pociernowego. W zimnicy też dodaje się dla stopogowienia działania chininy, przy febris pernicioza comatosi, kiedy jest drgawka w napadzie też nudności i wymioty; dla przzerwania zimnicy dodaje się mawkowiec do ostatniego dawku przed napadem branego. Od nerwowych przypadłości w zimnicy, jeśli one pochodzą od zakażenia krwi: lecz professor Becker sądzi że tu opium bezwarunkowo szkodliwe.
i.	Electuarium The- riaca.	Składa się z opium, Angel., Valer., Serpent, Scilla, Zedo- ar, Ferri sulph. Car- damom., Caryophyl., Myrrh., Mel. d-spum.	3g tej kaszki za- wiera gr. v mawkow- ca. Skutecznie dzia- ła od obłądka pijac- kiego.	2. Przy porażeniu nerwów podskórnych, od neuralgia, tortura oris, hemierania, gastralgia, enteralgia; od bólów gośćcowych, od bólu zębów, opium pomaga. Również od hyperaesthesia skóry, jej swędzenia, od podwyższenia ciepłoty przy zapaleniach (inflammatio erythica). Daje się od bólów w chorobach nieuleczonych jak rak, strąpiaszczenie (ignis Antonii, necrosis) i tu nie nie może zastąpić opium. Dobrze działa od spazmów w kanale moczowym, kiedy te wywołują kamienie w pęcherzu będące, rany; też od spazmu macicy, żołądka, kiszki; od kaszlu spazmatycznego wywołwanego spłwocinami; od spazmatycznego zaciśnięcia odtoków żółciowych, od kamieni żółciowych. 3. W chorobach zapalnych często opium używa się, nigdy zaś przy czynnem zapaleniu narządów wewnętrznych (phr., serca; jakoż używa się: a) przy zapaleniu erytycznem, z silnym bólem, w gołcu. b) Kiedy od leczenia przeciwzapalnego ból nie zmniejsza się, np. przy zapaleniu płuc; przy wysypkach gorączkowych jeżeli powstanie zapalenie skóry. c) Przy zapale-

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiasłki.	Użycie i uwagi.
				niach u ludzi zakaźowych, cierpiących na przymiot (syphilis) i drażliwych. d) Przy niby zapaleniu u starców; od metrophlebitis; przy zapaleniu jelitów. e) Tam gdzie potrzebne uboższe działanie opium, np. w bieguncie; daje się jak sedans od kaszlu; jak usypiające. Nawet używa się od zapalenia mózgu. 4. Od niemocy połączonej z powiększeniem wydzielin (profluviones) jak: biegunka gośćcowa (dysenteria rheumatica) kiedy są silne parcia (tenesmus); nawet w zwykłej bieguncie używa się opium, po zadaniu olejku kleszczowiny. W cholerze sztywnokątnej, razem (w początku danej) ze wzbu- dzającym, przerywa ją. Przepisać tak: <i>Rp.</i> Opium pulv. gr. ij, Sulph. antim. surati, Camphor. trit. ʒʒ gr. xvj, Pulv. gummosi ʒij. M. f. pulv. Div. in viij partes aequales. S. Co trzy godzin po proszku zapijając ciepłą herbatą. — Daje się opium od wyniszczającej biegunki u suchotników. Od blenorrhoea pulmonum u suchotników, gdyż uspokaja kaszel. Od miodniczy (diabetes mellitus) daje się opium z pokarami mięsniemi, lecz nie we wszystkich rodzajach, tej niemocy, pomaga. Od albuminuria jest specifium. Od śluzocięku z pęcherza; kiszek odchodowej, też macicy pomaga opium, i tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Extr. Opium ʒij, Mucilag. Gi arab. ʒij, Aq. destill. ʒvj. MS. Dla wtryskiwania od rzerzaczki przedłożnej, od raka w macicy. Daje się od śluzocięku merkurjuszowego. Makowiec daje się z kwasami i z Ol. cinnamomi od krwotoku u wyniszczonych; i dla ludzi drażliwych kiedy są spazmy a tętno upada. Daje się opium od płucia krwią (haemoptysis), chociaż już ustał i kaszel i łaskotanie w gardle; atoli baczyć potrzeba iż samo opium krew do płuc ściąga. Używa się jeszcze jak sprzymięcące i poprawiające (adjuvans et corrigens) dla innych leków, np. dla zmniejszenia ich działania szkodliwego dla żołądka; i tak daje się z natrum acetium, z zincum sulphurum. Jako corrigens daje się z kalomelem żeby nierozwalniał. Prawidła dla używania opium: 1) Używać ostróżnie, ale i pamiętać iż opium nie truciźnie. 2) Dawać w dawku odpowiednim: na sen dać gr. ij; dawać wielkie a rzadkie, np. 4 gr. dziennie w dwóch wzięciach. 3) Nie dawać dzieciom przy ząbkowaniu, gdyż wtenczas skłonne do zapalenia błon

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
				mózgowych (meningitis); jedno z wielką ostrożnością. 4) Długo dając po- większać dawki, boć następuje nawyknienie. <i>Przecioskalnie.</i> Niema przypadku w którymby nie można było użyć muskowa, i to w całym ciągu niemocy; gdyż nawet przy czynnem zapaleniu, pod koniec jego, opium koniecznie dawać należy. Ludziom krwistym da- wać ostrożnie i przed zaczęciem dać na rozwolnienie. <i>Użycie zewnętrzne.</i> Jak <i>antispasmodicum</i> et <i>anodynum</i>: przy poraże- niu powierzchownem: od bólu zębów, klócia w uszach, przy swędzeniu skóry, od oślnienia, bólu ran i blizn; bólu od obszernych wiewiorów, rasków, od <i>zwiedniey</i> (pryapismus) w rżnięcie; np. Rp. Opii er. ʒ; Camphor. gr. ʒv, Cremoris Tartar., Sacchar. albi ʒʒ gr. x. MDS. Żyć na noc. Od <i>bezmocnicy</i> (dysuria) np. Rp. Opii, Colomet. ʒʒ gr. v. M. f. pulv. Divid. in v part-s aeqv. S Co dzień proszek żątywać. Daje się jak ściągliwe od zapalenia oczu np. Rp. Tint. opii crocat. ʒʒ. Axung. porci ʒijj. M. f. Ungv. S. wcierać w oko i w koło niego. Tęż od gruszkowca (polypus) w nosie, lub uchu. Służy na płótkanki i dla wcięcia w brzuch. <i>Dawek i sposób.</i> Czysto opium daje się w proszku i pigułkach; z wo- dą daje się w mieszance (mixture) Jak pocące daje się ¼ do ½ gr. jak przeciwpasmowe, odczuające (anodynum), usypiające ⅓—1—2 gr. Celery gr. opium z kółkiem, daje się na płótkankę. <i>Jako przeciwpasmowe tak się daje:</i> Rp. Trae Opii simpl., Naphth. acetic., ʒʒ ʒj. Aq. Cinnam simp. ʒij. MDS. Co dwie godzin po łyżce od kawy. <i>Od zapalenia oka:</i> Rp. Trae Opii crocat. ʒj. Aq. destill. ʒʒ; Mucila- gin Gi arab. ʒʒ. MS. Po kropli wpuszczać w oko. <i>Od biegunki i pędzenia moczu:</i> Rp. Opii puri gr. ʒij. Extr. chinaz ʒj. Vted. ovi. ʒʒ j. Tere cum aqua cinnamo. simpl. ʒij; Adde sacchar. albi ʒʒ. MDS. Co trzy godzin po łyżce stołowej żątywać. <i>Na sen:</i> Rp. Trae Opii simpl. gutt xxv; Syrup. simpli ʒijj. Succ. citri. ʒij. MDS. Żyć idąc spać. On i jego sole działają jak opium, lecz mniej wzburza krew i nietak zatwardza stolec. Działanie powolne gdyż pomalu rozpuszcza się. Dany
6.	Morphium, s. Mor- phina.	Jest to alkalojd Opium, i połączony	Rozpuszcza się najlepiej w kwasach;	

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiaszki.	Użycie i uwagi.
		z kwasem mekonowym, krystaliczny.	tworzy z niemi sole.	w ilości $\frac{1}{4}$ gr. Sprawia poty i wywołuje wysypki. Na przyrząd miodniczy nie działa; długo pozostając w kiszkach truje robaki. Wielki dawek sprawia zawrót głowy, utrudzone oddychanie, poczem następuje sen pozostawiający po sobie nieżykość głowy. Przechodzi w krew: znajdowano go w moczach i żółci. Działa jak anodynum i hypnoticum, daje się też od neuralgia, bólów gośćcowych; od koklusu i spazmów lepszy jak opium, tem bardziej iż może być wprowadzonym naskórnem. Daje się od kaszlu przy katarze i w gruźlicy. Według Richtera ubierwładnia strychninę, chociaż nie jest otrutką. Użycie: Morphiū perum nie używa się, bo się nie rozpuszcza: u nas zażywają Morph. acetatum, który rozpuszcza się w wodzie po dodaniu kropli octu. Daje się od $\frac{1}{10}$ do $\frac{1}{2}$ części gr., lecz że chory prędko doń nawyka, dla przemiany, daje się Morph. sulphuricum s. Morph. muraticum. Przez skórę (endematycznie) daje się $\frac{1}{2}$ gr. Na mokrzanki używa się Morph. Sulphuricum. Dla wprowadzenia przez skórę stawia się małe weżykatorye, po narwaniu, zrywa się naskórek i przysypuje się połączony z proszkiem gummy arabskiej. Chcąc wyleczyć (dajmo nato lumbodynii) na nerwach, w niejąkach bolejących, robi się takie przysypywanie, i prawie od razu bole uspokoi, i wyleczy. Wewnątrz dla uspokojenia bólów tak się daje: Rp. Morph. acet. gr. ij, Creosoti gutt. vij, Pulv. Rad. Liquir. ℥j; Extr. Gentian. q. s. ut f. pilul. № xj. S. Co cztery godzin po pigułce zażywać.
7.	Codeinum, s. Papaverinum.	Tęż alkołodj opium krystaliczny. Łatwo rozpuszcza się w wodzie.		Myślano iż on zawiera pozostałe własności opium: lecz doświadczenie tego nie poparło, albowiem nie poci. Wzbudza krew i oddychanie; a nie tak silnie opaja. Jeden gran wywołuje sen, ztem pięć razy słabiej działa od morfiny. — Daje się dla uspokojenia bólów raczych. Naraz daje się od gr. j—ij.
8.	Narcoticum, s. Narcotica s. Opian.			Małej wartości.
9.	Capita papaveris.	Papaver somnife-	Niedojrzałe wysu-	Mało morfiny i kodeiny; jednakże działają dosyć silnie. Jako ziółka

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiotki.	Użyte i uwagi.
	Makówki.	rum. Mak.	szone makówki.	piersiowe dają się 33 na dobę t. j. na 3vj wywaru. Z nich robią się: <i>Syrupus capitem papaveris albi</i> , s. <i>Diacodion</i> , s. <i>Opiatus</i> , i <i>Extr. spirituosum cap. papaveris</i> . — Dziśają by opium.
10.	Flor. Papaveris Rhoëas.	Papaver rhoëas. Pulny, czerwony mak.	Nie zawiera opium.	Zatém i nie działa jak ono. Wchodzi w skład ziółek piersiowych <i>Syrupus Rhoëados</i> używa się jedno dla pięknej czerwonej barwy.

Oddział III.

Tetánica s. Spinantia.

Nie są to, jak poprzednie, opajające, a porażające rdzeń pacierzowy, mianowicie zaś nerwy ruchu. Głównym ich pierwotkiem jest strychnina i brucin razem, lub oddzielnie, znajdujące się. Skórę lekko zadrażniają; w głębie wywołują uczucie goryczy. W wielkich dawkach tetanicznie zabijają: targanie, kurczenie, skołowanie, dławienie. Kurcze są tu przestępne, i obudzają się dotknięciem. We zwłokach niema jasnych porażek: mięśnie obwisłe, jednak od galwanizmu sprężają się. Serce, płaca i naczynia mózgowe, napełnione krwią zsiadłą. *Leczenie* od otrucia: wymioty. Kiedy otrucie nastąpiło przez ranę, to stawia się na nią bułki siekane i przewiązuje się naczynia pomiędzy raną i sercem. Jód i brom rozkładają te trucizny, lecz nielak nagle jak one działają. Do przypadłościowego leczenia służą opium i morfina.

1.	Nuces Vomicae.	Strychnos Nux vomica. Wronie oko. Nasiona po 5 i 6 siedzą w mięsistym owocu.	Alkalojdy: Strychninum et Brucinum (s. Cassiaminum). Ten ostatni 12 razy słabszy od strychniny. Nadto sc. Igaricium, nie jadowity. W 1000 gr. wronie się dotknięciem, ruchem, światłem, jego oka znajduje.	<i>Działanie fizyologiczne:</i> W małych dawkach sprawia w głębie smak gorzki, nawet wzbudza łaknienie i opóźnia wydzieliny. Większe dawki porażają i męczą. Działa zbiorowo i poraża nerwy ruchu rdzenia pacierzowego. Spoczątku czuje się naciskanie w processu mastoideus. Ruch dolnej szczęki, i mięśni karku utrudza się; potem porażają się mięśnie oddychania, t. j. nie można oddychać głęboko; sprężają się mięśnie przepony (diaphragma). Wszystko to ma przebieg przestępny. Współcześnie powstaje zadrażnienie nerwów czucia skóry (hyperaesthesia cutis). Dreszcze i napady wywołują Od większego jeszcze dawki utrudnia się tykanie i następują konwulsye:
----	----------------	--	--	--

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie i uwagi.
			się $\frac{3}{4}$ gr. Strychni- ny.— $\frac{1}{10000}$ gr. za- bija żabę.	cisto wypreża się i skręca się ku tyłowi; zoszczemniają się szczęki (tetanus, trismus); czasem utoli tętno i przytomność pozostają się prawidłowymi, Chory uciwa i jakby był pod wpływem uderzenia iskry elektrycznej; oczy koszą się, sprężają się mięśnie wewnętrzne; u ciężarnych następuje poronienie. Kiedy przyjmuje paralityk, to w mięśniach sparaliżowanych czuje: kłócie, targanie, zimno; co trudno objaśnić, często też członki sparaliżowane porzą się i pokrywają wysypką. Taki wpływ na odjęte mięśnie Harchall-Hall chce objaśnić nie rozciąganiem się na nie woli. Lecz dlaczegoż mię- śnie sparaliżowane mniej podlegają tokom elektrycznym? Otoż nie umiemy objaśnić tego zjawiska.
a.	Extr. Nucis vo- micæ Aquosum.	Częściej używa się od proszku wro- niego oka. Daje się $\frac{1}{2}$ do gr. j. Daje się $\frac{1}{8}$ gr. od wypadania książki odchodo- wój.— W miesz. do gr. viij dziennie.		Od otrucia, jeszcie większym dawkami, twarz i oczy czerwienią, chory traci przytomność i następuje udar (apoplexia); otoż w wielkich dawkach działa jak opium i opajające.
b.	Extr. Nucis vo- micæ spirituosum.	Daje się od $\frac{1}{8}$ do gr. j dziennie; le- cząc odjęczkę, stopniowo, można dojść do 40 gr. dziennie. Wyciąg wodny daje się od rozwolnie- nia i kółki, też aby wpłynąć na rdzeń palcierzowy. Zewnątrz, wyciągi te, cum liquore Kali caustici, używa się na wanny od trętwie- nia nóg.		Użycie leczebne. Wpływ na rdzeń palczowy daje wielkie użycie tego leku, chociaż nie znamy mocy jego: 1) Od sparaluszowania nerwów ruchu rdzenia palczowego, kiedy te nerwy nie zniszczone; np. jeśli paralusz nastąpił z wyniszczenia, z przestachu. Słowem pomaga: a) od paraluszu zadawnionego (w niedawnym szkodliwy). b) Kiedy niema gorączki. c) Kie- dy paralusz od udsru to może być dany po ustąpieniu rozdrażnienia. d) Przy rozmięczeniu mózgu (encephalo-malacia). Mniej pomaga od hemiplegia, niż od paraplegia. Nie leczy paraluszu pozostałego od uszkodzenia kości pa- lcierzowej (caries vertebrarum). Zależy się od paraluszu pewnych mięśni: mięśni oddychania, przepony, zwieraczy, mięśni pęcherzowych. Od mo- czorieczu (incontinentia urinae) daje się z korzyścią. Mniej pewnie leczy porażenia mięśni wolnych; odnę (emphysema pulmonum); mięśni gardła; nasieniociek, niedoleżność płciową (impotent. viril.); nie wpływa też na po- większenie kurczów rodowych. Leczy wypadanie książki odchodowej (co- lapsus ani).

2). Używane bywa od paraluszu nerwów zmysłów i czucia, jako to: od
anaesthesia cutis, od sparaluszowania n. piątej pary (n. quinti); n. widzenia,
pomoc nie pewna; jednakże poprawia ślepotę (amaurosis); lecz kiedy ośle-
pienie zależy od zapalenia powstającego w mózgu, w oku (choroiditis) to wro-

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użyte i uwagi.
				nie oko szkodliwe. 3) Od bólów nerwowych: hysteria, neuralgia, od zmiennicy, od chorea S. Viti, i t. p., pomoc mała. 4) Jako gorycz używa się w chorobach przewodu pokarmowego,—od zgagi. Daje się od spazmów krtani (larynx). U ludzi starych poprawia trawienie: gdyż wylecza rozprężenie poprzecznych, obręczkowych, włókien w kiszkiach. Pomaga od biegunki krwawej jeżeli niema zapalenia kiszki, a choroba zależy od uszkodzenia błony śluzowej (tunica mucosa) kiszki wysielającej. 5) W wielkich dawkach zażywa się od robaków, ależ może zabić i chorego. Używa się na płótkanki. Dawki: Wronie oko w proszku dawali od 1 do 2 do 5gr., w pigułkach; też infus. z gr. xv—xxx na 3vj Col.—Dziś używają się jedno, przyprawy wroniego oka. Od rozowolnienia i krwawej biegunki: Rp. Extr. Nuc. vom. aqu. gr. vj. Aq. cinnam. simpl. 3vj. Mucil. Gi arab. 3vj. Syrup. simpl. 5vj. MS. Co dwie godzin po łyżce stołowej zażywać. Od paraplegia Rp. Extr. Nuc. vom. spir. gr. x, Pul. Rad. Liquir, Sacch. albi 55 3ij. M. f. pul. Div. in xx part. acq. S. Dwa razy dziennie po proszku zażywać; stopniowo powiększając. Maść do wciierania w rany weżykatoryi: Rp. Extr. Nuc. vom. spir. gr. viij, Ol. amygd. dulc. 33, Adip. suill. 3ij. M. f. Linimentum. S. Czwartą część tego na miejsca weżykatoryj wciierać.
2.	Strychninum, Strychnia.	Znajduje się we wszystkich częściach rośliny wroniego oka.	Napłacicj rozpuszcza się w kwasach.	Dają się sole tego alkaloïdu, jak <i>strychninum sulphuricum, acetum</i>. Jedna jego część, w stu tysiącach części wody, jeszcze gorzka. Dziś się rzy silniejsza od wroniego-oka; pół grana zabija psa. Zaostrza powonienie wpływając na rami nasales nervi trigemini, co dowodzi, iż nie jest opajającym (narcoticum). Wewnątrz zażywać niebezpiecznie; już 1/4 gr. działa. Gran jeden rozczynia się w 3j wody i tego daje się 20 kropli dziennie.

Lec- da.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
				Tak się przepisuje: <i>Rp.</i> Strychn. puri gr. j. Ac. Sulph. q. s. ad sol. Aq. destil. $\mathfrak{z}$j. <i>MDS.</i> Rano i wieczór po 10 kropli w wodzie łączywać stopniowo powiększając, do 20 kropli na raz. Uważać potrzeba na przypadłości opisane przy wronie oku, i lękać się działania zbierowego—i otrucia. Od odjętki wtedy można zażyć jeśli powód jej materialny, tkwiący w rdeniu pacierrowym, zniszczony; inaczej zaszkodzi. Nawet przy użyciu zewnętrznem trzeba być ostróznym: gdyż można otruć przez skórę i wtłuszczeniem w pęcherz. Od $\frac{1}{12}$ do $\frac{1}{4}$ grana, z mlecznym cukrem, sypie się na ranę wywołaną werykatoryą, i nakrywa się plasterem. Zaszczepianie lancetem, po kierunku nerwa, nie daje dobrego skutku.—Strychninum purum daje się z SO_3. Maść od amaurosis do wcierania w oko oka. <i>Rp.</i> Strychn. puri gr. xx. Ol. amygd. dul. $\mathfrak{z}$j. <i>MS.</i> Dwa razy dziennie wcierać od 15 do 20 kropli.
3.	Brucinum, s. Can- tharaminum.	Alkolojd znajdujący się razem ze stry- chniną, np. we wronie oku. Biały, roz- puszcza się w spirytusie.		Od kwasu saletrzanego przyjmuje barwę ponsową. Działa jak strychnina, lecz słabiej, używa się do 4 gr., lecz rzadko przepisują go. <i>Cortex angusturae spuriae, Faba S. Ignatii</i>, zawierają więcej Strychniny niż wronie-oko.
4.	Coeculi indici v. Piscatorii. <i>Trutka rybna.</i>	Cocculus Scabro- sus, lub Menisperm- inum Cocculus.	Menisperm i kwas menispermowy.	Leczebnie nie używa się. Podrabiają trutkę rybą piwo i porter. Ko- rzeń tej rośliny nazywa się <i>Columbo</i>. Tu należą rośliny, które mi dżicy za- truwają strzałę, z rodzaju <i>Vorara</i> i <i>Curara</i>.
5.	Secale cornutum, s. Clavus secalinus, s. Ergota, s. Orga. <i>Sporysz.</i>	Na życie (<i>Secale cereale</i>) porostają tak- kie ziarna od roz- wijania się na nich pasorzytu <i>Sclerotium flavum</i> ; inni sporysz uważają za nadmier- ność ziarna (<i>hyper- raemia</i>).	Sporysz tworzy się w latach dzżystych u kraju łanów: W sporyszu znaj- duje się Ergotin, isto- ta nijaka i olejki.	Która ze składowych części sporyszu działa? nie wiemy: sądzą że er- gotin działa na macię; olejek zaś jest opajający i działa na układ krwi. <i>Działanie fizyologiczne:</i> Ma szczególniejszą własność sprężenia mięśniów macię. Na zdrowych wpływa nie jednako, podobnie do ostrych narkoty- cznych: drze w gardle, sprawia wymioty, skurczenie i trzęsienie całonków, mrowienie na skórze, otrętwienie, zawrót głowy; tętno wolniejsze. Przy otru- ciu działa jak narkotyczne: bole, wymioty, krwawa biegunka, nieprzytomność, konwulsje. Przy otruciu przedłużnem, chlebem, okazuje się jakby pomorek. Raz nosi nazwę <i>Raphania</i>, s. <i>morbus cerealis</i>, ze spazmami i konwulsjami.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiasłki.	Użycie i uwagi.
a.	<i>Ol. Ergotae</i> wyciąga się eterem, daje się po 15 kropli w winie, w herbacie; dla wzmocnienia kurczów rodowych.			Drugi raz przedstawia się jako Necrosis ustilaginea, na podobę strupieszczecznia (gangraena) i łożnicy. Obie te formy otrucia łączą się z sobą, a dziś nie robimy tego podziału. Zaczyna się od mrowienia w członkach, potem następują konwulsye, lub necrosis ustilaginea.
b.	<i>Tra Secalis cornuti</i> , wyznaczając we spiritusie, daje się 50 krop. w tymże zamiarze.			Użycie leczebne: 1) Daje się dla wzbudzenia kurczów rodowych, ale może zaszkodzić dziecku (kiedy dać sukom, to szczenięta rodzą się nieżywe). Dla tego używa się tego niebezpiecznego środka: a) Kiedy kurcze ustały od osłabienia położnicy; b) Kiedy dostatecznie rozszerzony wyłot macicy; Kiedy niema gorączki. (Nie daje się kobietom: drażliwym, krwistym, młodym; również nie daje się przy nieprawidłowem położeniu płodu; przy zwężeniu miednicy). d) Daje się gdy jest pewność przedkłego rozwiązania — żeby nie zabił sporysz dziecka. e) Trzeba użyć gdzie rozwiązanie przeciąga się, opóźnia, a jest krwotok. f) Kiedy położnica ma konwulsye. g) Dla wydalenia miejsca. Pamiętaj! trzeba jako sporysz, naraża brzemienią na <i>izylę</i> (phlebitis) i krwotok maciczny; dziecie zaś może o śmierć przyprawić.
c.	<i>Extr. Secalis cornuti s. Ergotae, Ergotin, s. Extract hemostatique Bonjean'a</i> . Daje się z 5/3 na 3/4 wody. Zażywa się łyżkami. — W proszku do 5/1 i 5/3 dzienne.			2) Daje się kobietom nie ciężarnym dla unerwienia macicy, przy krwotoku biernym; też kiedy miesiączka nieprawidłowa.
				3) Od polipów, włókniaków w macicy; od braku miesiączki (amenorrhoea); od upławów. Używa się jeszcze od krwotoków jako ściągające (adstringens); też od śluzotoków w ogóle; od pławienia krwi u suchotników, od krwawici (epistaxis); od rzerżączki i upławów (leucorrhoea) 4) Empirycznie dawali od sparśżiwiania nóg, pęcherza, od moczocięku; od sparśżiwiania kieszki odchodowej; od nasieniocięku (spermatorrhoea atonica); gdyż tu działa wpływające na rdzeń paciorkowy. <i>Dawk.</i> Zażywa się w proszku i ekstrakcie. Inni dają infusum aquosum sądząc że truje olejek. Daje się zwykle 5 do 10 gr., co 10 minut, przez całą godzinę. Lub inf. z 5/1 na 3/4 wody. Daje się łyżkami co dwie godzin. Używa się na płótkanki. Dla wtryskiwania w macię od krwotoku robi się 5/3 na 3/4 wody. 1) <i>Dla wzbudzenia kurczów rodowych:</i> Rp. Secal. corn. 5ij infus. c. sq. bull. q s. Colat. 3v; adde Pulv. secal. cornut. 5ij, Trae Cinnam. Naphth. acet. aa 5j. MS. Skłóciwszy, co kwadrans, po łyce zażywać.

Licz- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
				2) Od zastarzałego krwotoku macicznego i od mocznika: Rp. Secal. corn. 3j, Extr. Opil aquos. gr. v, Extr. liquir. q. s. ut f. Boli A ^o x. S. Dziennie jedenżywać.
<i>Rosliny i grzyby trujące.</i>				
1.	<i>Lolium temulentum</i> (kikół).	Ziarka jego działają by narcoticum.		
2.	<i>Festuca quadridentata</i> .	Trucizna.		
3.	<i>Amanita muscaria, citrina, viridis</i> .	Muchomór.		
4.	<i>Agaricus necator, acris, piperatus</i> , i t. d.	Mają znaczenie w trucicielstwie.		

Oddział IV.

Stupefacientia, asphycticia.

Cyan, Cyanogenium, jest to istota złożona z Saletrorodu i Węglorodu, i jest zasadą innych połączeń. Otrzymujemy go jeżeli Saletroród, rodzący się (in statu nascendi), przy wysokiej cieplocie, tyka się istot zawierających węgloród. Kiedy pod ręką są alkohole to się jednoczą z niemi i tworzy sole. Połączenia jego z kwasorodem (O) nie są jadowite, i one są: Ac. Cyanicum i ac. Biełcyanicum. Z wodorodem tworzy ac. Hydrocyanicum, który truje i sprawia rozwarcie żrzenicy.

1.	Ac. Hydrocyanicum, Hydrocyanatum, s. Ac. Zooticum, s. Ac. Borussicum. <i>Kwas pruski.</i>	Pierwiastki jego znajdują się w drzewach z rodzaju <i>po-maceae et amygdalaceae</i> . Robi się z Amygdaliny i Emulsyny. Kwas ten nie zawiera wody.	Otrzymuje się z rozkładu Hydrargyrum Hydrocyanicum przez kwas solny (Cl, H ₂). Jest to kwas lotny, przezroczysty, bezwodny jest najjadliwszą trucizną; zapachu gorzkich migdałów. Kwas bez-	Ac. Hydrocyanicum medicale otrzymuje się z Kali-ferro-hydrocyanicum, rozkładając kwasem siarczanym; i tu na 100 części, jest 2 części kwasu bezwodnego. Chowa się go w ciemnych butlach, aby go światło nie rozkładało. <i>Działanie fizyologiczne.</i> Działa jak <i>conium et nicotinum</i> . Kwas pruski bezwodny jest najjadliwszą trucizną; sprawia trętwienie członków. Kropla jego, w ciągu sześciu sekund, słonia zabija. Co zaś do działania Ac. Hydrocyanicum medicale, to w dawce lekarskiej, jak gorczyz, drapie w gardle
----	--	--	---	--

Lecia- ba.	Nazwa- sko.	Pochodze- nie.	Pier- wiastki.	Użycie i uwagi.
			wodny, dla swój ja- dowitości, nie uży- wa się.	i sprawa ślinociek. Od kilku kropli: zawrót głowy i nudności mijające bez śladu. Tętno słabie, by od <i>digitalis</i>, oddychanie utrudnia się. Od większego dawku oddychanie nierówne, tętna wolniej, mdłości, majaczenie, konwulsye; i, od porażenia mózgo-rdzeniowego, śmierć następuje. Otrucie może nastąpić i od skutku zbiorowego (<i>effectus acumulatus</i>). Pereyra, wszystkie leki zawierające w sobie cyanogenium, nazywa <i>dławiącemi</i> (<i>asphyctica</i>), boć dławią. Oddychanie parą jego; wtrysknięcie w żyłę, i wielkie dawki zabijają w 6 sekundach. We zwłokach nie znajdujemy ważnych zmian: płaca i naczynia przepełnione krwią; serce zwiedle i zamknięte, a w niem czarna krew. Trup ma zapach gorzkich migdałów, co mknie po nastąpieniu zgonu. Wyleczenie otrutych trudne z powodu nagłego zgonu. Daje się: na wymioty i na rozwolnienie; lecz się przypadłościowo dla przywrócenia oddychania; używa się: wysokoku, nafty, elektryczności, i sztucznego podtrzymywania oddychania. Otrułki niema. Wedle teoryi chlor, jego gaz i woda; także <i>ferrum sulphuricum oxydatum hydrylicum</i>, i magnesia hydrata, winnyby pomagać. <i>Użycie leczebne</i> ograniczone, daje się: 1) Jak <i>sedatiuum</i>, tam gdzie się używają opajające; np. przy porażeniu nerwu błędnego (<i>n. vagus</i>), t. j. przy <i>gastralgia</i>, <i>enteralgia</i>, od wymiotów spazmatycznych, od odmy nerwowój (<i>asthma spasmodicum</i>) i t. d. Tęż od wścieklizny, w chorobach umysłowych; lecz korzyść żadna. 2) Jak <i>alterans</i>, ale nie wiemy jakby mogło sprostować nieprawidłowe tworzenie się krwi; dają od nadkrwistości brzusznej (<i>plethora abdominalis</i>). 3) Jak <i>remedium refrigerans</i> żeby, wpływem na serce, zmniejszyło ciepłotę ciała. Dają od spotworzeń serca (<i>vitium organicum cordis</i>); w drugim okresie zapalenia płuc; daje się od suchot, słowem używa się jak <i>naparstnica</i> (<i>digitalis</i>). 4) Daje się od robaków, pomoc wątpliwa. <i>Użycie saunetrazne</i> również mało. Uspokaja swędzenie i palenie skóry, zażywa się od wysypek. Lecz i tu rzadko daje się samo, częściej jak <i>excipiens</i>. Daje się od 1 do 4 kropli (150 kropli równa się 5j) przepi-

Liczba.	Nazwisko.	Pochodzenie.	Pierwiaszki.	Użycie i uwagi.
				suje się in vitro charta nigra obducto, in vitro nigro. Używa się od raka w macicy i dla wtryskiwania daje się 3j na 8j wody; też dla obmywania liszajów i wysypek. <i>Dawki.</i> Kwasu pruskiego (mającego 2—3% bezwodnego kwasu) daje się gutt j—jj dwa razy dziennie; lecz i to może otruć. Najlepiej dawać w wysoku i korzennój wodzie; np. Rp. Ac. Hydrocyan. gutt. jv. Aq. cinnam. vin. 3vj. D. in vitro charta nigra obducto. S. Dwa razy dziennie, po łyżeczce od kawy, zażywać. Lub Rp. Ac. Hydrocyan. offic. gutt. x, Aq. cerasor. 3jj3, Spir. vin. rect. 33. MS. Dwa razy dziennie łyżeczkę od kawy zażywać.
2.	Folia, Aqua Laurocerasi.	Prunus, s. Cerasus Laurocerasus.	Są tu pierwiastki kwasu pruskiego. Który tworzy się przy zetknięciu z wodą. Aq. laurocerasi zawiera w sobie emulsin, Amygdalin i Ol. amygdalarum. W 3jv jęj znajduje się 5 gr. bezwodnego kwasu pruskiego. Skład jęj bywa różny.	Dają od przypadłości nerwowych w płucnicy (pneumonia) w drugim i trzecim okresie; od opłucnicy (pleuritis); od spazmów przyrządu płciowego, od raka zatwardzonego, od zastoiny żył (stasis venosa). Najlepiej używać jako podprawy (vehiculum, menstruum) dla leków nerwowych; i wtedy daje się 10, 20, 30 i 60 kropli. Zewnątrz używa się do oczu, i do wtryskiwania. Z liści tej wiszni wawrzynowej robią jeszcze Ol. aethericum laurocerasi; działa tak silnie jak ac. hydrocyanicum. Tak się daje od śluznicy i oskrzelicy (cystarrhus nas. et bronchitis); aby śpłocinyś łtwić odchodziły: Rp. Ac. laurocerasi 3ij, Extrac. Cardui. benedi. 3j. Syrup. liquirit 3vj. Aq. foenic. 3ij. MD. Co trzy godzin po łyżce od kawy zażywać.—Mokrzanka oczna robi się 3j na 3j.
3.	Amygdalae amarae.	Amygdalus communis.	Tu znajdują się pierwiastki kw. pruskiego.	Od zimnicy, w dniu dogody (apirexia), daje się 7 migdałów gorzkich co cztery godzin, i działa dobrze. Od solitera dawali ośm migdałów na dobę. Ułtaczonych ziarn 3ij na 3jv wody tworzy <i>mlerzanke</i> (emulsio). <i>Użycie zewnętrzne.</i> Mączka gorzkich migdałów służy do mycia się. Od zimnicy i ściskań w żołądku można tak przypisać. Rp. Amygdal. amar. excort. 3ij f. Emuls. c. Aq. Cerasor. 3jv; adde Card. benedi. 3j. Syrup. Simpl. 3ij, Aether. Sulph. 3j. MS. Co dwie godzin po stołowej łyżce zażywać.
a.	Aqua amygdalarum amarum tej że mocy i działania aq. laurocerasi. Otrzymuje się przepędzając, z wodą, gorzkie migdały.		Zawiera: Amygdalin (krystaliczny) który jednocząc się z Emulsią (białkiem roślinnym) i z wodą, tworzy ten kwas i olejek.	
b.	Ol. amygdalarum aethericum, otrzymuje się też przepędzaniem. Nie używa się.			

Lec- ba.	Nazwi- sko.	Pochodze- nie.	Pier- w i a s t k i.	Użycie i uwagi.
			Od 30 ziarn gor- kich migdałów pies zdycha.	
c.	<i>Amygdalinum.</i>	Otrzymuje się z migdałów, i pestek wiskni. Biała istota, słodko-gorzka, bez zapachu. Z jego 17 gr. i 3j migdałowej mleczanki, tworzy się jeden gran bezwo- dnego kwasu pruskiego i gr. viij olejku. Dany od 15 do 40 gr. nieszkodzi czło- wiekowi, królika zabija. Kiedy zaś amy- gdalin bierze się wewnątrz, a mleczankę wtrysnie się w żyłę, to tworzy się kwas pruski i zwierzę zdycha.		
d.	Cyanuretum po- tassicum, Kalium Cy- anatum.	Nęczzędowy: $\frac{1}{6}$ część grana truje.		
e.	Cyanuretum Iodii.	Trucizna. Tu można odnieść gazy tru- jące a składające się z C, H. i O. i siar- ki, które działają jak czad. Nareszcie jady zmij—co się nas nie tyczy.		

KLASSA SZÓSTA.

Remedia Nutrientia s. Emollientia et Diaetetica (Istoty tuczące i pokarmowe).

Tu należą istoty ustrojowe wchodzące w skład ciała ludzkiego. Oprócz wody tu się odnoszą: tłuszcze, mączki, cukier, śluz, kleje roślin-
ne, białko, połączone z solami i kwasami ustrojowymi; też połączenia C, H, O. i t. d., to jest ciała proteinowe.

A) *Działanie fizjologiczne.* W dotknięciu nie drażnią, owszem ciepłe przyłożone okrywaniem i wciąganiem (imbibitio), utulają ból. Wewnątrz użyte trawią się jak pokarm, ale słabe, bez innych, wywołują zatwardzenie. Powlekają przewód jelitny, zmniejszają zadrżnienie błony śluzowej; i dopomagają śpiwaniu, zmniejszają kaszel; a że poży, to uspokajają i ogniska nerwowe. Cukier i oleje zmniejszają kaszel odnośnym wpływem od rdzenia paciorkowego.— Jedne z tych istot: woda, ciepłe białko, tłuszcze, za pomocą alkaliów znajdujących się w jelitach, zamieniają się w mleczankę i wciągają; inne znowu, jak włókno, nierozłożone wychodzą ze stolcem. Istoty te Liebig rozdzielił na *plastica et respiratoria*.

B) *Użycie lecznicze.* 1) Jak *emollientia*, *demolientia*, *abtegentia* służą dla ochronienia od zadrżnienia: skóry, przewodu usznego, pokarmowego, moczowego.— 2) Jak *sedantia* działają przez ogniska nerwowe, na kaszel nerwowy, chrypkę.— 3) Jak *expectorantia* zmniejszają zadrżnienie dają kaszel mokry, ze śpiwocinami.— 4) Jak *temperantia* owoce kwasowate uspokajają zadrżnienie. 5) Jak *nutrientia* lub *restaurantia* służą dla wynagrodzenia ciała przy poniesieniu wydatków dla utrzymania bytu. Karmiąc jednym rodzajem tych istot zmieniamy skład krwi; i wtedy występują jako *alterantia*. 7) Naroszcio jako *dietetica* używają się przy *wyczerpującym sposobie leczenia* (*methodus morandi expectativa*).

C) *Przeciwskazanie.* 1° Nie używają się przy złym trawieniu. 2° Przy niektórych zakażeniach krwi, kiedy wypada zmniejszyć karmienie ciała. 3° Wszędzie gdzie użyć trzeba tonicznych.— Istoty te Oesterlen dzielił na ośm oddziałów.

Oddział I.

Pinguia, Albuminosa et Caseosa (*Tłuszczowe, białkowe i sernie*).

Tu należą istoty zawierające tłuszcz, białko i sernik. Zawierają wodoród, węgiel, a mało kwasorodu. Używają się na pokarm: leca tłuszcz i sernik trudne do strawienia; przeciwnie lekko trawi się białko. Nadto tłuszcze używają się jako lekkie zwołnijające, i służą do robienia mieszanek i mleczanek. Służą do zewnętrznego użycia, bo się z nich robią maści, pomazki (*linimentum*) i pódsknki (*clisma*).

A) *Rosłinne tłuszcze, oleje.*

Lec- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
1.	Amygdale dulces. od A. Communis. <i>Migdały słodkie.</i>	Cukier, gummi i olej zawierający dużo eiłny, a mało margariny.	Migdały z wodą dają mleczankę, która od wysokości i kwasów rozkłada się; i nie może być z niemi przepisywaną. *) <i>Emulsió amygdalarum dulcium.</i> Robi się ex amygdalis dulcibus excor- tatis 3℔ do 3jv do wj wody. Jest to napój gaszący pragnienie; daje się od zapa- lenia błony śluzowej do kaszlu, przy chorobach łożyłka, przy rzerzączce; w cho- robach gorączkowych daje się jako chłodzące. Lecz użyte w wielkiej ilości spr-

Lec- ba.	Nazwa i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Używanie i uwagi.
			wia wdęgie. Do picia robi się rzadsza mleczanka, dla zaprawy innych leków, jak <i>excipiens</i>, gęstsza. b) <i>Syrup. Emulsivus s. Amygdalarum</i>. Dodaje się jeszcze Amygdale amar., Aq. naphae, sacch., album. Syrup ten przydaje się do mleczanek. c) <i>Furfur amygd. dulc.</i> Używają się do mycia, aby skóra zciężała. d) <i>Ol. Amygd. dulcium</i> Istwo gorzkie, służy do robienia mleczanki olejnej (<i>Emulsio oleosa s. spuria</i>) ex 33 na 3vj wody cum Gi arab. 3ij; lub, cum Mucilaginis gi arabici 33, albo z jednym żółtkiem jaja. Używa się na maści, pomazki (linimenta).
2.	Ol. Olivarum od Olea Europae. <i>Oleum</i> .	Dwa razy dziennie: <i>Ol. Olive provinciale</i> ze świeżych owoców, zielonawa oliwa. <i>Ol. Oliv. Commune</i>, z ostatek, grzeje i dodając wody, otrzymana.	Używa się jako zwalniające wraz z olejem kleszczowiny (daje się łyżkę, lub dwie). Służy do namaszczania ciała suchotników, aby zatrzymać poty. Chorym na wodną pochłkę też namaszcza się ciało, aby zmiekczyć skórę i uczynić skłonniejszą do potów, przy daniu na poty. Używa się też do maści, pomazki, plasterów, do pomazania kateterów przed ich wprowadzeniem.
3.	Sem. papaveris albi. od Papaver. somniferum. <i>Mał biały</i> .	Białko i olej.	One też z wodą dają mleczankę, służącą do picia zamiast mleka, robi się z 33 na 3vj aq. — <i>Ol. Papaveris</i> prędko gorzknienie. Lud namaszcza im ciało w gorączkowych wysypkach; nawet daje wewnątrz; i niby pomaga. Może działać na wyrzuty znajdujące się w kiszkaach.
4.	Sem. Lin. od Linum catartissimum. <i>Len</i> .	Olej, białko i kłój.	Z maki można utworzyć mleczankę; kiedy mąkę sparzyć gorącą wodą to tworzy się: <i>Emulsio seminis lini</i>, które używa się w rzerczącce. Kiedy całe ziarna sparzyć to się utworzy śluz. Wywar z siemienia linowego używa się na płókania, wtryskiwania, płókania, naparzanki. <i>Farina sem. lini</i>. Po wyciśnięciu oleju pozostają się kolczce, i te staro używają się na naparzanki, gdyż długo zachowują ciepło. Do nich dodają zióła pachnące, opajające, miód i t. p. <i>Ol. Lini</i>. Popołowie z Aq. calcis zmieszany daje <i>Linimentum Catartiae</i>, używane od oparzenia; służy też do płókanek; które tak się przepisują: Rp. Infus. Chamomil. 3vjij, Magnes. sulph. 3ij, Ol. Lini 3v. MS. Użyć na kilka płókanek.

Lec- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Użyte i uwagi.
5.	Ol. Nucum Juglandis. od juglans regia. Orzech włoski		Używa się od bielma na oku, t. j. wypuszcza się kroplami. Służy na pomadę poprawiającą wzrost włosów.
6.	Fabe Cacao. od Theobroma Cacao. Kakao.	Olej, mączka, białko, klej i Theobramin zawierający w sobie saleteroród.	Z kakao robi się czekolada: <i>Cacao tabulata</i> , <i>Succulata</i> , <i>Schocolata</i> lub <i>Pasta de Cacao</i> robi się z proszku kakao z dodaniem cukru. Jeżeli dodaje się pachnidła jak wanilia to się nazywa <i>Succulata aromatica</i> ; bez przypraw nazywa się <i>Schocolada medica</i> . Czekolada starta na proszek z żółtkiem, lub bez niego, z wodą daje pożywny napój, lecz aby go strawić potrzeba dobrego żołądka; daje się stoli suchotnikom. We Francji do czekolady dodają Jod i żelazo; ale lepiej łączyć z Chiną, Salepem, Arrow-rootem i t. d. Czekolady 33 daje się na filiżankę napitka. — <i>Cortex Cacao fortis</i> służy za napój dla chorych nie mogących zażywać kawy i herbaty. <i>Butyrum s. Ol. Cacao</i> twardy olej, używa się jedno do plasterów i pomad.
7.	Sem. Cannabis, od Cannabis Sativa. Konopie.		Zażywana bywa mleczanka od rzerzączki. Łud ziarna konopi tłucze, gotuje i przykładą na wysypki, i to wysusza je. <i>Ol. Cannabis</i> używa się jedno do płókanek
8.	Sem. Lycopodium, s. Sulphur. Vegetabile; — od Lycopodium clavatum.	Istota nijaka Pollenis, oleje, cukier, i t. d.	Jest to żółty proszek, który jedno przy dodaniu śluzu łączy się z wodą. Używa się w niemocach przyrzędu moczowego, jak nérki (od disuria spasmodica), daje się mleczanką a np. Rp. Sem. Lycopod. 3j, Mucilag. Gi arab, Syrup Simp. s's 33. Aq. Cerasor. nigr. 3j. MDS. Codzień łyżkę stołową zażywać kiedy są bóle przy moczeniu się. Używa się na przysypkę dla osesków od wyprzenia.

B) *Tłuszcz i białko istot żyjących.*

1.	Ol. Gadi Morrhuæ, s. Ol. Jecoris Aselli. Dwa rodzaje: Ol. Jecoris Aselli album, subflavum, flavum, rubrum;	Kwasy: olejowy, margarinowy; eerin, gaduin (żywiec); sole; i bardzo mało Jodu, Bromu i Siarki, też Fosforu. Trafia się też i	<i>Działanie fizyologiczne</i> nie dobrze znane, choć lek ten bywa rozpuszty. Tran różni się od oleju że ma obrzydliwy smak, wywołuje nudności, odbijania ście; w wielkim dawku wywołuje wymioty i rozwolnienie. Pomnaża wydzieliny: skórą śmierdzi rybą, mocz pomnaża się. Zdaje się, iż może zmniejszyć cięta, i działa jak alterans: ztąd professor Becker sądzi, iż tranu (choćby nie działał swym J. i Br.)
----	--	--	--

Lec- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
	i Ol. J. As. fuscum. Thussz mureny, tran.	propylamin, tak ztyd na- zwany że działa od zastoin krwi czarnej (palsema, wr wrotni v. portae).	nie można zastąpić innym olejkiem. Użycie leczebne. Mało wpływa na przedłużony gościec i dennicę (arthritia); lecz od dwudziestu lat zaczęli go używać od gruźlicy (scrophulosis) i gruźlicy; tęż od suchotów dziecięcych (astrophia meseraia), od złożeń w gruźlicach; od caries ossium. W gruźlicy, kiedy niema jeszcze rozmięknienia, tóż w rhachitis, i od szkrofultów tran pomaga, jeżeli daje się go prawidłowo i przy odpowiednim za- chowaniu się. Pomaga od wysypek szkrofulticznych. W ogóle lek to jest słaby nie mogący zaszkodzić, a zarazem karmi. Doświadczenia londyńskie okazały, jako thussz mureny dawany chorym, znajdującym się w drugim okresie suchotów, zmniej- sza spadek z ciała; owszem od tranu ciężar ich powiększa się; niektórzy twier- dzą, że powiększa się jedno thussz, nie mięśnie. Dawkę. Zaczyna się od łyżeczki od kawy i dochodzi się do dwóch łyżek, dwa razy dziennie. Są jednakże lekarze co dochodzą do 8j dziennie. Kiedy chory w ciągu jednego, lub dwóch miesięcy, wypije tranu do 20 funtów, to oka- zuje się działanie tego leku. Żeby się lepiej trawił dodaje się po kropli olejku, daje się w wodzie melisowej, korzennój, z kawą, rosółem, winem; lub zagaista się z magnesia calcinata na ciasto, robią się galki zasłodzone syropem. Robią tóż w pecherzykach (capsulae). Od gruźlicy skuteczniej działa przepisany z jodem: Rp. Ol. Jecor. Ascl. 3vj. Jodii pari gr. j. MDS. Łyżkę rano i wieczór zżywać. Zewnątrz rzadko się używa do namaszczeń złożeń gościecowych, szkrofulticznych. Z łożkiem służy na płótkankę.
2.	Cetaceum, Sperma Ceti, Sapo marinus, Ambra alba.	Physeter macrocephalus, i innych. Znajduje się w czaszce i przy grzbiecie. Zawiera cetin i kwasy tu- szerowe.	Spermaceb rozpusz. w gorącym wyskoku i eterze. Zżywano jej od kaszlu, kataru płucowego, od chorób przewodu moczowego, od krwawej biegunki, kolki. Robili zeń mleczankę rozciernając (Hj) olejem migdałowym, i gumną-arabiką. Dziś używa się jedno zewnątrz, jak Batyrum Cacao. Ceratum Cetacei album składa się z rdznych części spermaceb, jarącego wo- sku i olejku migdałowego. Ceratum Cetacei rubrum (Ungu. labiale) robi się dodając: Ol. Bergamoti et citri i barwinku. Używa się od opierzchnięcia ust. Ungu. Cetacei składa się z 1 części Spermacebium i 4 czę. Ol. migdałowego. Wechodzi do maści ocznych i t. p.

Licz- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Użyte i uwagi.
3.	Cera flava, s. Citrina et Cera alba. Wosk zebrany z miod- nych ulów nazywa się: Cera Virginica. od Apis Mellifica. Paszczoła.	Wosk żółty bieli się na słońcu, lub chlorem; i otrzy- muje się wosk jarzący (cera alba). Wosk w wysoku i te- raz rozpuszcza się; topiąc jednoczy się z tłuszczem, i tworzy masę mięką.	Dawniej sam wosk używano od biegunki, lub też zjednoczony z opium; lud i teraz, z kaszą owsianą, tak go używa. Razem z Bal. Copaiva, z Terpentyną używał się od rzerzączki. Dziś używa się jeno <i>seumatra</i> . Wosk z tłuszczem, olejkim, ze spermace- tem, butyrum cacao, tworzy maści, pomazki i plastry. Jakoż robią się: a) <i>Ungu. Simplex</i> składa się z 2 cz. wosku, z 8 cz. sadła i wody, lub z 2 częs. wosku i 5 czę. Ol. Olivarium, i wtenczas nazywa się: b) <i>Ungu. Cereum</i> , z <i>Ceratum simplex</i> (spusk). c) <i>Ungu. Commune</i> , s. <i>Ungu. Anglicanum</i> z wosku, spermace- tu i t. p. d) <i>Charta Cerata</i> (papier woskowy). <i>Cereoli Simples</i> , świeczki woskowe: kawałek płótna macza się w wosku, połączonym z olejem (6 cz. na 1 cz.) i skreca się (buzły). Kiedy do wosku dodaje się octan ołowia, to nazywa się <i>Cereoli plumbi- ci</i> używane w rzerzące. <i>Spongia cerata</i> , gąbka naspojona woskiem.
4.	<i>Adeps Suillus</i> s. <i>Axon- gia porci</i> . <i>Sadła</i> .	62 czę. Elajny i 35 Ste- aryny, też kwasy tłuszczo- we.	Używa się do maści jak <i>Ungu. Hydrargyri cinereum</i> . Dla maści ocznej wy- pisuje się <i>axungia porci recens</i> , i na 3ij jego dodaje się gr. xv—xx łożu aby była maść wycięć twardą. Używają do wcierania w cisto, aby karmić chorego (sucho- tnika); lud to czyni od kaszlu i suchotów. Dwie łyżki topionego sadła skłócone ze szklanką gorącego mleka, wypite w łóżku pomagają od kaszlu.
5.	<i>Sebum</i> s. <i>Sevum ovil- um et bovinum</i> , s. <i>bubu- lum</i> . <i>Łój barani i wołowy</i> .	Stearyna i Elajna.	Namazane na płatek przykłada się na rany od wyżykatory; używa się też dla rozmiękczenia nacisków (nagniotków). <i>Medulla ossium bovis</i> (szpek wołowy) wciera się w cisto dla wzmocnienia w chorobach kości. <i>Sebum cervinum, Hiricinum, Ursinum, Lupinum, Caninum</i> i t. p. dziś nie uży- wane; dawniej przyznawano im, oddzielne właściwości.
6.	<i>Butyrum vaccinium</i> , <i>Masło</i> .	Butyrin, Caproin, Caprin, Eleins, Margarina i olejek dający zapach.	Masło gorzkie (jelezydy) i traci gorzyc myte w gorącej wodzie. Służy na po- karm; roztopione w ciepłej wodzie daje się na wymioty, przy otruciach. Radzono zmarzłe masło krajać na kawałki i dawać od cholery i zapalenia jelitów. Zewnątrz używa się na oparzanki mierzające, do plastrów i płókanek zamiast oliwy.
7.	<i>Lac Vaccinum, lac Ani- male</i> . <i>Mleko</i> .	88% wody; dużo biał- ka, serniku, masła, tłusz- czu; mleczno-kwaśnych so- li; kwaśne zaś zawiera octo-	Mleko osiley najłatwiej trawi się, bo ma najmniej tłuszczu i sernika; kory więcej pożywne lecz niestrawne; krowie trzyma środek. Mleko kłaczy, jako zawio- zające dużo cukru, sprawia kwasy. <i>Działanie fizyologiczne i użycie leczebne</i> . Wypite mleko, od kwasów w żo-

Licz- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Użycie i uwagi.
		we sole. Mleko jest mleczanką w której tłuszcze białko z wodą zjednoczone. Krowie mleko zawiera masło cukru, kobyłe więcej.	Ładku zsiada się, ale od żółci, soku trzuchaślinowca i soli, nanowo rozczynia się i masło (jak mleczanka, bez zmiany) wchodzi do krwi. Cukier zaś zamienia się w kwas mleczny. W ogóle mleko prędko się trawi, dobre dla dzieci, a ludzi zdrowych nie sily nasycza, jedno w chorobie, jako pokarm nie przyspieszający tężna, z korzyścią używa się; nadto mleko daje stolec miękawy. Daje się: 1) Na wosnę (wprost od krowy i osłicy) suchotnikom. 2) Wodna puchlina, zależąca od uszkodzenia nerek, leczy się dziś wyłącznie używaniem mleka na pokarm. 3) Od przedłużonych chorób wątroby; 4) od rozmaitych zakażeń krwi (od denicy, gruźlicy) gdyż długie używanie mleka zmienia skład krwi. W końcu używa się od otrucia. W ogóle mleko dobre jest dla ludzi młodych, używających ruchu, gdzie trawienie mocne. U starców, pijaków, wywołuje kwasy, wzdęcia i zatwardzenia. Użycie zewnętrzne. Od oparzeń; na naparzaniki (wrzodów, obrywań; na pękanki, wanny od świerzbących wysypek. Śmietanka zaś dla zagojenia stare naskórka, wyprzeń (excoeriationes) i t. p.
<i>Przyprawy mleka.</i>			
a.	<i>Lac ebullitum</i> (mleczanka) napój chłodzący i rozwinający; daje się w gruźlicy, niemościach wątroby.		
b.	<i>Serum lactis</i> (serwatka). Robi się ze zbięranego mleka dodając kwasu, lub podpuszczki (żółtek cielęcy, której 3j mogą się 6 godzin w 3j wody; miesza się ją z 8j mleka, gotuje, przecedza, i otrzymuje się <i>serum lactis dulce</i>. Kiedy użyje się octu, winnego kamienia, to utrzymuje się <i>S. L. tartarinatum</i> (3j na 8j mleka). Kiedy się doda łyk soku cytrynowego na 8j mleka to nazywa się <i>S. L. citratum</i>. <i>S. L. sinopinatum</i> robi się dodając 3j gorczycy na 8j mleka. <i>S. L. tamarindatum</i> robi się z 3j pulpa tamarind. na 8j mleka. Bywa też <i>S. L. vinosum, aluminatum</i> i t. p. Kiedy kwasy z serwatki oddzieli się przez <i>conchae praeeparatae</i>, kiedą i t. p. to nazywa się <i>S. L. dulcificatum</i>. Serwatka otrzymana przy robieniu serów nazywa się <i>S. L. acidum</i>. Serwatka, chłodzi, zwalnia i mało karmi. Jeśli jej trzeba stopniowo powiększać do 5 szklanek: inaczej będzie sprawić wzdęcia, kwasy i biegunkę. Pędzi pot, mocz i żółć: stąd używa się do leceń wiosennych. W Szwajcaryi i Tyrolu są umyślne do tego zakłady. Używa się: 1° od zakażeń krwi (gruźlicy, szkarlaty, denicy, od wysypek). 2° Od niemości miejscowych: - katarów. - 3° Od bólów i chorób nerwowych.		
c.	<i>Kwasy</i>. Jest to napój przyrządzany z kobyłego mleka, miewając je na zakwas; on słodko-kwaśny, wyskokowy. Używa się od suchotów, szkarlaty, kataru, szkorbutu; i dobrze działa. Używa się go do 15 szklanek dziennie, przy jedzeniu tylko baraniny.		

Lec- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Używanie i uwagi.
8.	Ova gallinacea. Jaja kurze.	W białku (albumen ovi): białek, klej, soli i Na. W żółtku (vitellus): Ol ovorum, phosphates calcis.	Jaja tak posadne jak młoko. Żółtek trawi się trudno; na mięsko łatwo się trawą i daje się w skrofulach, przy chorobie angielskiej. Jako słuzgare dają się od biegunki. Zażywa się przy wyniszczeniu. Czyby karmienie się jajami wyleczało <i>impotentiam virilem</i> ? trudno wierzyć. Białko zażywa się przy otruciu solami kruszcowymi, kwasami; od ogorzenia; rozterte z aluminatami od zapalenia oczu; z cukrem od kaszlu, biegunki. Żółtko z cukrem też od kaszlu, kataru, chrypki, zapalenia gardła; z winem i z cukrem daje winną polewkę; jak emulgens dla połączenia tłuszczu i żywicy z wodą.

Oddział II.

Gelatinosa et Proteinica.

Zawierają w sobie, trzęsinę (galaretę), klej zwierzęcy, białko, tran osmożon, włókninę. Otrzymuje się: z kości, skóry, ścięgnów. *Gelatina animalis* otrzymana z nóżek cielęcych, używa się na pokarm (jeżeli jest połączona z innymi karmiącymi istotami, gdyż sama prawie nic nie zasila). Klej zwierzęcy zażywany bywa od złanicy, przy otruciu sublimatem, arsenikiem — lecz mało pomaga.

1.	<i>Ichthyocolle</i> s. <i>Colla piscinum</i> . Klej rybi.	Robi się z pęcherza ryb z rodzaju <i>Accipenser</i> et <i>Huso</i> .	Dawniej klej rybi był zażywany od biegunki nawet krwawej i suchotów; teraz z winem używa się jako pokarm wzmacniający; lecz że klej nie karmi, to całe zasilanie zależy od wina. Robi się z niego <i>Empl. Adhaesivum Anglicum</i> (plaster angielski), t. j. klej rozpuszcza się, dodaje się tran Benzoes, i pociąga się kitajką. Trzęsinka robi się z $\frac{33}{33}$ na $\frac{87}{87}$ wody, do Celst. $\frac{33}{33}$.
2.	<i>Gluten Animale</i> , s. <i>vulgare</i> , s. <i>Colla animalis</i> . Klej stolarski.	Robi się ze skóry, ze ścięgnów i t. d.	Starożytni zażywali go od krwotoków, płucia krwi, od zimnicy; dziś na wanny od skrofulów, od rachiitis; od wysypek: <i>impetigo</i> , <i>eczema</i> ; od odmrożeń (<i>perniones</i>) t. j. klej rozprawdza się na płatkach i pokrywa się miejsca odmrożone, obwijając zwierzechu. Zmniejsza ból i swędzenie.
5.	<i>Hassia cornu Cervi</i> . Trocinę rogów jelenich.		Z rozgotowanego rogu robi się <i>Gelatina cornu cervi</i> z cukrem dająca się w niemocach wyniszczających. <i>Decoctum album Sydenhami</i> , wywar z rogu jelo-

Liczba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Użyte i uwagi.
			niego z dodaniem cukru i gummy arabskiej, daje się od biegunki.— <i>Petus Gelatinosus</i> poliówka z bulki i rogu jeleniego. Używa się jeszcze <i>gelatina tabulata</i> , z <i>animalis</i> z nóżek cielęcych.
4.	<i>Carnum.</i> <i>Mięso.</i>	Osmażon.	Z mięsa robi się <i>bulon</i> (<i>jus, jasculum</i>) zawierający: trzęsiskę, osmażon, tłuszcz, wyług wodny—zomidyu, <i>erectin</i> , i mięsne soli.—Okrom mięsa używa się jeszcze krew: <i>Extr. sanguinis bovini</i> (suszona krew) dawali ją od skrofalów, od <i>phtisis mesenterica</i> ; od 10 gr. stopniowo do 3j dziennie. Używają się też <i>Limaces et Helices</i> (ślizaki),• ślimki, żaby, dają pokarm pożywny. Daje się <i>lens crystallina bovis</i> (soczewka) od zimnicy. Pajęczyny, w znacznym dawku, używają dla przerywania zimnicy. Dla leczenia suchot używa się poliówka z płuc jałowic (<i>jasculum ex pulmone vitullinum</i>), tak przygotowane: natychmiast po zabiciu wyciągają się płuca, siekają się posypując cukrem; masę tę wkłada się do butli, zakorkowuje się i gotuje kilka godzin. Daje się łyżkami.
5.	<i>Collodium, s. Collodion</i>	Proch bawełniany (Fulmi-Cotor) rozpuszcza się w eterze i tworzy płyn kleisty.	Używa się przy skaleczeniu dla zatrzymania krwi, dla sklejenia brzegów ran; dla niedopuszczenia powietrza; dla wygojenia rozpekniętych cieków u mamek, do pokrycia róz, ospy na twarzy, też odmrożeń.

Oddział III.

Amylacca s. Farinosa.

Są to istoty zawierające białko, mączkę, śluz, gleder z cukrem. W czasie trawienia mączka (krochmal) zamienia się w cukier, a potem w kwas młoczny. *Używa się szczególnie:* 1) Gdzie jest wskazania jednostronnego karmienia, bez zdrażnienia krwi. 2) Sprawia zatwardzenie i daje się od biegunki. 3) Z wodą robi śluz i używa się jako napój najsłabszym zdrażniony przewód kiszkowy.

1.	<i>Amylum tritici, Faecula.</i> <i>Mączka pszenna.</i>	Otrzymuje się wymaczając pszenicę.	Jest to biały proszek zawierający komórki, dobrowidzowe, napełnione amylinem; <i>farinaczka</i> ich nazywa się amylin. W wodzie wrzucąc pęka i tworzy się klej. Wewnątrz używa się jako <i>constituens</i> do proszków, i jak antidotum od jodu.
----	---	------------------------------------	--

Licz- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Używanie i uwagi.
			Zewnątrz przykładają się jako wysuszające. Służą na płótkanki od biegunki sam lub z opium. Tak się przepisuje: <i>Rp. Amyl. 3j. Aq. commun. 3vj. Laudan. liquid. Sydem. gutt. xx. M. f. Clysmas.</i> — Używa się do oswieżek przy opatrzeniu ran i złamań. Do tegoż może służyć i dekstrin.
2.	<i>Amylum Maranthae</i> s. Arrow-Root.	Robi się z korzeni i szyszek <i>Marantha arundinacea</i> .	Komórki tej mączki owalne, a pszennej okrągłe. Łatwiej trawi się od zwykłej mączki, i daje się dzieciom przy <i>atrophia infantum</i> , też suchotnikom. Tak się przyrządza: łyżkę jego rozpuszcza się w zimnej wodzie; potem dodaje się 3x wody wrzącej, i wlewa się do mleka, rosółu; lub zaprawia się cukrem.
3.	Tapioka, s. <i>Amylum Manihotae</i> .	Mączka z rośliny <i>latropha Manihot</i> .	Mączka ta nie sprawia zatwardzenia i dobrze się trawi. Mieszanina z niego, z Arrow-roots, krochmalu, z cukru, nazywa się <i>Racahout de l'orient</i> , s. <i>Revalenta Arabica</i> ; i daje się za pokarm w suchotach.
4.	<i>Grana Sago</i> s. Sagu.	Od <i>Sagus genuina</i> robi się z sercowiny tej palmy.	Podrabiają go krapami z ziemiskowej mączki. Daje się z winem, sokiem cytryny, sprawia zatwardzenie.
5.	<i>Sem. et Farina tritici.</i> <i>Ziarna i mąka pszenna.</i>	<i>Triticum vulgare.</i> <i>Przenica.</i> — Mączka, glicher, cukier i masło soli.	Bulki dawniej używali do pigulek (mieszanina z albi) lecz prędko wysycha. Z sucharków robi się woda używana od biegunki. <i>Furfur tritici</i> (otręby) używają się na naparzanki, wanny i t. d.
6.	<i>Sem. Secalis et Farina Secalina.</i>	<i>Secale cereale.</i> <i>Żyto.</i>	Bazowiec sprawia wzdęcie i kwasy, niedobry przy życiu siedzącym; mniej karmi jak błotka, lecz zato więcej ma pierwiastków karmiących; i sam jeden z sobą może podtrzymać życie. Leczenie używa się mąka razowa i otręby.
7.	<i>Sem. Avenae exortica-tum.</i> <i>Krupy owsiane.</i>	<i>Avena sativa.</i> <i>Owies.</i>	Kleik owsiany (owsianka) daje się za napój. Dla zrobienia napoju, suszony w piecu, owies tłuką i nalewają wodą (bója).
8.	<i>Sem. et Farina Hordei.</i>	<i>Hordeum vulgare.</i> <i>Jęczmień.</i>	<i>Detum Hordei cum oxymel. simplice</i> daje się w chorobach gorączkowych. Krupy jęczmienne (<i>Hordeum mundatum</i>), i perłowe krupy (<i>Hordeum perlatum</i>) dają się do jedzenia chorym. <i>Farina hordei praeparata</i> jest urządową przyprawą. Kasza jęczmienna dołączy się w worku, suszy się, tłucze się na proszek i daje się z mlekiem suchotnikom.
a.	<i>Maltum Hordei.</i> <i>Skład.</i>	Jęczmień moczy się, trzyma się w ciepłym miejscu aby pusił kielki; po-	Wywar słodowy daje się od wodnej puchliny, gnilec, zimnicy, od katarów, wysypek, od blennorrhoea pulmonum. <i>Infusum Malti</i> daje się od szkorbutu. Z 4 do 8℔ słoju robią się wanny od wysypek i szkorbutu.

Liczba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Używanie i uwagi.
		tóm suszy się. Tym sposobem mączka zamienia się w cukier, dekstrin i klej.	
b.	<i>Fermentum cerevisiae.</i> <i>Drożdzy piwne.</i>	Zawierają dużo Saletrodu i komorek roślin skrytopłciowych.	Jest najdoskonalszym środkiem od gnilca, zżywa się wewnątrz i przykładając na rany gnilcowe.
9.	Sem. Oryzae. <i>Ryż.</i>	Oryza Sativa.	Mąka używa się na wysypki; wywar pije się od biegunki; robią bułki.
10.	Tubera Solanei. <i>Ziemniaki.</i>	Solanium tuberosum. Mączka, sól, cukier. W niedojrzałych ziemniakach jest Solamin.	Zdrowym służy, u źle trawiących robią zatwardzenie, wzdęcie i kwasy. Roztarte, surowe, używają się od oparzelizny. Tu odnieść wypada: bób, tatarkę, proso, soczewkę, kasztany, żołędzie, groch, zawierające mączkę.

Oddział IV.

Mucilaginosi.

Są to rozliczne słuźniki i kleje. Mało karmią choć bez rozkładu w krew przechodzą, używają się jako *obvolventia* (mazące) i *amollientia* (mięknące) od zapalenia błony śluzowej kiszek; jak *retinentia* dają się od biegunki; jak *dioleptica et nutritia*, dla suchotników. Zewnątrz używają się na: płókania, płókaniki.

1.	Gummi Arabicum, a. Mimosa, G. Senegalense.	Acatia vera. W 12 cz. wody gorącej rozpuszcza się i to jest Mucilag. G. Arabici.	<i>Mucilagina G. Arab.</i> używa się od rozwolnienia. Służy jako <i>excipiens</i> dla innych leków od chorób piersiowych, moczowych. Używa się jak <i>stypticum et haemostaticum</i> dla zstamowania krwi. Wchodzi do proszków jak <i>constituens</i> . <i>Pulvis gummosus</i> (G. arab., cuk., i rad. liquirit). <i>Pasta gummosa</i> zamiast <i>pasta althaeae</i> od kaszlu.
----	--	--	--

Liczba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	Użycie i uwagi.
2.	Gummi Traga canthae.	Astragalus verus. Sok jego. W wodzie tworzy śluz gęsty (3j na 3vj).	Żołądek nie znosi tego kleju i nie trawi. Daje się 1 część na 60 części wody, dla zrobienia klejoku (mucilago).
3.	Rd. Salep, v. Salep.	Orchis Masculis. Bassorin (śluz); Arabin (klej) i mączka.	Salepu 3j na 3x wrzątku tworzy śluz. Jak namaszczone daje się od biegunki i oskrzelicy (bronchitis); jak karmiące, od suchoty Decoctum s. mucilago Salep używa się jako constituens. Gelatina Salep (3j na 3vj) daje się z cukrem i z czekoladą; lecz nie karmi (jak wszystkie śluz) ciała, jedno ściągna.
4.	Sem. Cydoniorum.	Pyrus Cydonia. Cydonin (śluz), mączka.	Kiedy wziąć nasiona (1 część na 20—40 cz. aq. rosarum) i kłócić z wodą to się robi śluz (Mucilago Cydoniae). Śluz ten służy do zrobienia Collyrium z solami ołowiu i cynku, gdyż sole kruszcowe, nielak go prędko osadzają jak Mucilaginum G. arabici.
5.	Rd. et Hbs Althaeae.	Althaea officinalis. Śluz, mączkę, cukier, pektin i arabin	Dobre jest od zadrażnienia kiszek i oskrzeli (bronchi). Infusum daje się jak excipiens (3j—33 na 3vj korzenia); liści z 33 na 3xii. Niepotrzeba długo gotować. Śluz jej z cukrem daje się od kataru, od zadrażnienia przewodów moczowych. Używa się do płókań, wtrysnień. Ołowiane, srebrne, jodowe przyprawy rozkładają śluz. Pulv. Rd. Alth. służy do zagniecenia pigulek. Syrup. Althaeae, do mieszanek (mixtura). Species Pectoralis (rd. alth., hba Verbasci, farfarsae). Species Pectoralis cum fructibus (dodają się jeszcze rodzynki i figi). Pasta Althaeae (panieńska skórka) daje się od kaszlu (cum aq. flor. Naphae). Ungv. Althaeae (terpent., masło, śluz, i wosk) rozmiękcza.
6.	Hbs et Fol. Malvae.	Malva vulgaris. Śluz. Wiele śluz.	Używa się jak poprzednia; lecz więcej na enemys i napażanki
7.	Hbs et Flo. Verbasci.	V. Thapsus. Śluz i cukier.	Używa się jak althaea; Tu należą hba et flor. Calendulae i t. d.
8.	Rad. Caricis Arenariae.	Carix Arenaria. Śluz, żywica.	Używano jej by Sassaparilli. Oczyszcza krew. Wypija się jego do 2 funtów dziennie (3j—ij—ijj na 8j wody) od szkrofulów, demnicy i przymiotu. Tu należą: Rad. Graminis od Triticum repens: daje się wywaru około 3j dziennie. Extrae. Graminis dodaje się jako lipkie do pigulek.

Licz- ba	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
			Rad. Bardane od Lappa major — <i>Łopian</i> dawał się dawniej z Sarsaparillą w ilości $\frac{3j}{3}$ dziennie.
9.	Lichen Carragheeu, Fucus Irlandicus.	Sphaerococcus crispus. Zawiera dużo śluzu podobnego do Basoriny, J. i Br.	Irlandzki mech tém się różni od Islandzkiego że nie gorzki. Daje się od suchot, sakrofulów. Daje się jak wywar (z $\frac{3j}{3}$ na $\frac{8j}{3}$ wody z syropem); lub jak gelatina ($\frac{3j}{3}$ na $\frac{8j}{3}$ wody) gotując i zgęszczając, z dodaniem syropu, cukru, albo wina. On jak inne śluzu mało karmi i bezużyteczny w powołanych chorobach. Tak się przepisuje: Rp. Fuci Carragheen $\frac{3j}{3}$ digere c. Aq. f. per. 1 horam; hac aqua rejecta coq. c. aq. f. $\frac{8j}{3}$ Colat. $\frac{3j}{3}$ adde sacchar. albi $\frac{3j}{3}$. Pulv. c. Chin. rubr. $\frac{3j}{3}$. MS. Złżyć połowę dziennie, skłóciwszy.
10.	Helminthochortos. Mech korsykański.	Śluz, mączka, gelatina, i istoty gorzkie, nudzące.	Daje się od robaków dzieciom; dziś mało używany. Tu należą: <i>Turiones Asparaginis</i> (szparagi) jako lek moczny od wodnej puchliny, chorób serca. — <i>Hba Capillorum veneris</i> i <i>Syrup. Capillorum veneris</i>, tak działa jak Syr. Althaeae. — <i>Hba Linariae</i> z której się robi <i>Ung. Linariae</i> używana maść od szyszek hemoroidalnych, i t. p.
11.	Succi recens expressi.	Gorycz i łacin.	Robią te soki z Rd Graminis, Taraxaci, Cichorei, Hbae Centsaurii, Fumariae, Saponariae, Chelidoni, Hederae terrestres, Trifolii fibrini, Cochleariae, Nasturcii quatici, Rd. Armoraciae. Nadto soki innych roślin które w Alpach używają się na wiosnę leki.

Oddział V.

Saccharina.

Tu należą rozmaite rodzaje cukru: trzcinowy, mleczny, śluzowy (kiszący) i mannit, gliceryn (niekiszący); téż krystaliczny i niekrystaliczny cukier. Wszystkie one słodkie, i w żołądku zamieniają się w kwas mleczny, i nie można ich znaleźć we krwi. Cukier zmienia się w kwas węglowy i wodę, a wydziela się płucami, i należy do pierwiastków wydechowych (alimenta respiratoria Liebiga). Cukier w dotknięciu nie działa; zamieniony w syrop działa jak śluz; a wewnątrz użyty, rozwalnia śpiwociny i ułatwia ich wypłwanie. Manna, miód, cukier mleczny, w wielkich dawkach rozwalniają. Cukier nie długo podtrzymuje życie (prędzej zabija niż głód), niszczy tłuszcz, żółć, niszczy trawienie, sprawia wzdęcie; nawet psuje zęby. — Daje się od kataru, chrypki, kaszlu; służy do podprawy innych leków. Dzieciom nie dawać dużo cukru: gdyż tworzy kwasy; ma

nawet wywoływać szkarfoty i chorobę angielską(?). To pewna że zbyt nie tuczy dzieci, jak i inne pokarmy mączkowe, utrudnia krążenie krwi naskórnej; a tym sposobem wywołuje choroby mózgowe, zapalenia.

Licz- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
1.	Saccharum album, com- mune.	Saccharum officinarum, lub Beta Vulgaris.	Rozdzielają cukier na: album et albidissimum, candum, crystallisatum. Używa się do napoju dla ugасzenia pragnienia, dla nadymienia waty mającej się położyć na miejsca porażone gołdłem. Przyprawy cukru: <i>Saccharum hordeatum</i>, od kaszlu; <i>Caramel s. Sateh. ad- ustum</i>; <i>Syrupus Sacchari, s. Simplex</i> (cukier gotuje się w wodzie i oczyszcza się białkiem). <i>Syr. communis</i>, rozpuszczony cukier w wodzie.
2.	Saccharum Lactis.	Otrzymuje się z serwatki, twardy, mało słodki.	Używa się do proszków; w wielkim dawku rozwalnia, i daje się dzieciom; dla łatwiejszego spłwania daje się 3j na wziętek.
3.	Manna (fraxini).	Fraxinus ornus excel- sus.—Mannit, cukier man- nowy i słuzowy, i żywice podobną do katartyny.	<i>Manna in lacrymis, M. cuneolata</i> najlepsza, również <i>electa</i>; najgorsza <i>Manna Calabrina</i>. Łatwo rozczynia się w wodzie, słodka. Rozwalnia z kolką i rżnię- ciem. Manna tam się daje gdzie magnezja i olej kleszczewiny. Używa się jako pędzęc żółć (przy chorobach wątroby). Dzieciom daje się 3j, dorosłym od 3j—3j. Przepisuje się jako wywar i rozczyzn w wodzie (infusum). <i>Manna tabulata</i> używa się jako śplwocinowe. — <i>Syrup. Mannae</i> daje się dzieciom łyżeczkami od kawy. — <i>Syrup. Mannae compositus</i> z Senesem (Sennae). <i>Mannitum</i> (cukier mанны) daje się od 3j—3j jako limonada, lub z kawą. — Przepisuje się w ten sposób: Rp. Man- nae 3j, solve in aq. fontan. 3v. Colat. adde Tart. Natron. 3j. Elaeos. citri 3vj. MS. Co godzinę łyżkę stołową zażywać.
4.	Mel. Miod.	Apis mellifera. Cukier krystaliczny i nie- krystaliczny, wosk, mannit, mączka i t. p.	Bywa: <i>mel album</i> (świeży) i <i>mel crudum, commune</i>, jest też: <i>despumatum</i>, <i>depuratum</i>. Używa się jak manna; w wielkim dawku rozwalnia ze rżnięciem. We- wnątrz używa się tylko jak <i>electuarium</i>. Zewnątrz na płókania, dodaje się też do płókanek. Zagnieciony z mąką, przykłada się na wrzody aby prędzej dojrzały. <i>Mel rosatum</i> i <i>ozymel simplex</i> (2 części na 1 część octu) dodaje się do de- coctum Hordei, do wody, aby zrobić napój chłodzący w gorączkach.
5.	Rad. Liquiritiae s. Gly- cyrrhizae. <i>Liquirya</i> .	Glycyrrhiza Glabra. Cukier niekrystaliczny, Glycyrrhizin, mączkę i isto- ty żywiczne.	Działa jak inne cukrowe, lecz z powodu śluzu wpływa na błony śluzowe, i działa jak śplwocinowe. Korzeń Lukrecyi sam rzadko się zażywa, lecz wchodzi do wywaru Zilmanna; i do następujących przypraw. <i>Succus Liquiritiae, i Exr. Glycyrrhizae s. Liquiritiae</i> (twardy).

Licz- ba.	Nazwa i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
			<i>Syrup. Liquiritiae</i> do mieszanek (mixture) sptwocinowych. <i>Puleis Liq. compositus (pectoralis)</i>: lukrecya, sennae, siarka, cukier, anyż. <i>Pasta Liquiritiae</i> w tabliczkach od kaszlu. -- <i>Elizirum e succo Glycyrrhinae</i>. jest to mieszanina słodkich soków z Aq. foeniculi i z liq. ammon. anisati (elixi- rum pectorale). Daje się łyżeczkami od kawy od kataru; on używa się zamiast <i>Elizir pectorale regis Daniae</i>. <i>Trochisci Beechii</i>, kołaczki: z anyżu, lukrecyi i korzenia siarkowego, od kaszlu.
6.	Glycerinum.	Istota tworząca się przy robieniu mydła. Syrop prze- trouzysty; przeciąga wodę z powietrza.	Złód chciano go używać od suchości błony śluzowej słuchowego przewodu; kilka kropeł wpuszcza się w ucho dwa razy w dzień, lub wkłada się na wacie; wcierają go w skórę głowy od pełnienia włosów.

Oddział VI.

Acidulosa.

Są to słodko-kwaśne owoce zawierające: kwasy ustrojowe, cukier, pektin, trąśniękę, śluz. Owoc im bardziej niedojrzały, tem więcej zawiera kwasów, a mniej cukru. Używają się do napojów chłodzących, do roślinnej diety. W wielkim dawku pędzą mocz i zwalniają.

1. Fructus Tamarindorum, Tamarindi.	Tamarindus indica. Cukier, trąśnięka, kwas jabłeczny i cytrynowy.	Robi się z nich pulpa <i>Tamarindorum</i>, dodawana do wody i mieszanek, zgo- towana z wodą daje <i>Detum Tamarindorum</i>, daje się jako chłodzące w gorączkach, t. j. tam gdzie <i>Potio Riveri</i>. Daje się razem z <i>Syrup. Mannae</i> i <i>Rubi Idaci</i> przy sposobie wyczekującym. — <i>Serum lactis tamarindatum</i>: serwatka zrobiona z doda- niem tamarindów. Na rozwolnienie tak się przepisuje: <i>Rp. Deti Tamarind. (o 33)</i> <i>3vj, adde Mannae, Natri bicarbon. 33. Tartar. natron. 3vj. Elaeos. citr. 33. MS.</i> Zalić w ciągu dnia.
2. Roob Sambuci, a. Suc- cus Sambuci inspissatus.	Z jagód dojrzałych. <i>Sambucus nigra</i> .	Jagody te wyciskają się, gotują z dodaniem cukru; lekko zwalnia, mało poci i mocz.

Lec- ba.	Nazwisko i pochodzenie.	Skład i otrzymanie.	U z y c i e i u w a g i.
3.	Pulpa prunorum. <i>Powidła śliwkowe.</i>	<i>Prunus domestica.</i> <i>Silva.</i>	W wielkich dawkach rozwalnia ze rżnięciem.
4.	<i>Cerasa Acida.</i>	<i>Prunus Cerasus.</i>	Z suszonych wiszni robi się nalewka, herbata, napitek dla chorych ochładzający. Robią się z nich: <i>Aq. Cerasorum</i> otrzymuje się przepędzając tłuczone pestki; jest w niej kwas pruski. — <i>Aq. Cerasorum nigrorum</i> robi się ze słodkich wiszeń (czereśni). <i>Syrup. Cerasorum</i> używa się do mieszanek (mixtura).
5.	<i>Bacca Rubi Idaei.</i>	<i>Rubus Idaeus (Malina).</i>	Suszone jagody służą na herbatę. <i>Aq. Rubi idaei</i> do mieszanek. <i>Syrupus Rubi idaei et Acetoni rubi idaei</i> , używają się z cukrem za napój. Tu odnieść wypada: <i>Fructus Myrtillorum</i> (czernicy); <i>Baccae Berberum</i> , <i>Mororum</i> , <i>Uvae ursi</i> (od <i>Vitis Vinifera</i>) winogrona używają do jesiennych leków. Suszone (rozynki) mało używane.

Oddział VII.

Aquosa.

A) Woda bywa: *Aq. communis*, *pluvialis*, *fontanea*, *Aq. ex flumine* i *Aq. destillata* (przekroplona), ta jest najczystsza. Woda studzienna zawiera w sobie dużo soli wapiennych i gaz węglowy.

Działanie fizjologiczne: W dotknięciu działa jedno dośrogiem swego ciepłaka; i tak, ciepła osłabia, zimna orzeźwia. Ważna jest jako środek uwalniający ciało od brudu. Wewnątrz zażyta ciepła wywołuje wymioty, zimna gasi pragnienie i prędko przechodzi w krew unosząc z żołądka pokarmy: jeszcze prędzej para wodna, z płuc, w krew przechodzi, i zład pozostając w wilgotnym powietrzu mało pijemy. Wydała się z ciała nerkami, skórą, płucami, czysta lub z istotami zużytymi w ciele: przyrządy któremi się wydzielą, wzbudza. Pozostając w ciele: 1) Rozczynia pokarm i ułatwia trawienie. 2) Bez niej nie obejdą się odbycia ustroju, sprzyja więc upodobieniu (*assimilatio*). 3) Unosi z ciała pierwiastki zużyte. Zład widzimy jak ważny ma wpływ woda na skład krwi i jej zakażenia. Ważna jest ciepłota używanej wody, gdyż wszedłszy w ciało musi przyjąć jego ciepłotę, co też nie pozostaje bez wpływu.

Działanie leczebne: 1) Używa się jako napój gaszący pragnienie, i trzeba dawać chorym świeżą, niegotowaną, wodę, gdyż jej powietrze i kwas węglowy dobrze wpływają. 2) Jak *alterans* dla zmienienia składu krwi, i wtedy używa się *practicolano*, metodycznie. 3) Daje się jako *antidotum*, gdyż rozczynia, nadziankę żołądka (*ingesta*) i podtrzymuje wymioty. 4) Daje się jako *refrigens* w gorączkach i nawalach krwi.

Użycie zewnętrzne dla obmycia, rozmiękania skóry, dla wpływu mechanicznego; i dla działania swą ciepłotą; o czém będzie niżej. Do picia używa się woda studzienna; na wanny deszczowa, lub śniegowa: gdyż zawierając mniej soli, więcej zadrzała.

B) *Aquae minerales s. Fontes Sauterli* (wody leczebne). Są to wody zawierające w sobie, więcej jak w zwykłej wodzie, istot obcych: lub mając inną ciepłotę niż zwykle źródła.

Starożytni znali się na wodach leczebnych; za Karola wielkiego znane wody Karlsbadu i Achena; teraz Berzelius i Osanne rozpoznali je; a Dr. Struve, urządził sztuczne wody leczebne. Przyszano, jako wody te, cząstki leczebne zdala przynoszą, z rozmaitych pokładów ziemi; że goręcość wód zależy od wulkanów; a wytryskiwanie, od gazów niemających je w głębiach ziemi.

Ze względu chemicznego wody te są: 1) Gazowe zawierające, kwas węglowy, siarczyn, siarczyn wodorodu. 2) Zawierające zasadowe pierwiastki: wapno, magnezję, żelazo, glinę, mangan, strontyanę, selen i t. p. 3) Wody kwasowe, z kwasem węglowym, siarczanym, fosforowym, siarczanym; są to nadto, chlor, jod, brom, siarka z kruszcami, wór i t. p. Kwasy te połączone tu są, z wapnem, magnezję, potażem. Rzadko znajdują się kruszce: miedź, ołów, cynk. Mogą być i istoty ustrojowe.

Stosownie do ciepłoty rozdzielają wody na: zimne, letnie (15° — 20° R); ciepłe (thermae) i gorące (30° — 60° R). *Carlsbad* ma 59° R; a *Wiesbaden* 56° R.

Sposób użycia wód leczebnych. Wody te silnie wpływają na ustrój, nie mogą więc być nasmaczane na chybi trafi. Trzeba znać chorobę i składowe części wód, aby je zastosować do siebie. Kiedy potrzebne leczenie zwalniające (antiplasticum) przepisujemy wody alkaliczne; kiedy trzeba wzmocnić chorego, dajemy żelazne. Trzeba też mieć na pieczy i podniebie (klima) źródła: i tak suchotników posłamy w kraj ciepłowilgotny. Przed wysłaniem do wód potrzebne jest leczenie przygotowawcze, t. j. oddalające przeszkody do ich użycia. Nadto obejrzeć części ciała najwięcej podległe wpływowi tych wód, jako to: skórę, piersi. Nakoniec i na to baczyć potrzeba iż udanie się do wód, zmieniając sposób życia i kładąc w nowe okoliczności, wielki wpływ na chorego wywiera.

Wody leczebne używają się wewnątrz i zewnątrz. Leczenie wewnętrzne bywa dwojakie: a) *zmniejsze*, trwające trzy tygodni i używa się nie tylko dla wyleczenia choroby istniejącej, jak dla jej uprzedzenia; i b) *większe* sześćtygodniowe, wyleczające istniejącą niemoc.

Ilość pitw wody dziennie rozmaita, stosownie do jakości wód: dawniej dawali 24 szklanek; dziś zaś zaczyna się od 2 do 3 szklanek ($\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$), a dochodzi się do 8 lub 10. Pić je trzeba zrana, naczem, i po każdej szklance tyle chodzić aby ustało uczucie przepelnienia wodą. Do wód dodaje się jeszcze ciepłe mleko, lub zwalniające. Po ukończeniu dziennego dawku, chory winien chodzić od $\frac{1}{2}$ do 1 godziny, a potem (kiedy to dozwolone) śniadac; to jest, pić mleko, kawę z cykoryą i t. d.; herbaty nie można pić. Wody gorące psują dziarsk i dla tego trzeba płótkę gotę wodą z uwywaniem *szafości*, lub z dodaniem *kołofonii wodki*. Odzienie, przy picu wód, odpowiada winno porze roku: ci co piją wody gorące mają wystrzegac przeziębienia. Niemożna spać po obiedzie; a, zrana, jeno zdrzemnąć się. Obiad ma się składać: z polewki, z pierzyskiego z piastwa domowego, i ciast: nie można jeść jagód, owoców, sałaty, słowem surowizny. Jeno w Kusten, Baden pija się wody i po obiedzie. Chory winien przechadzać się całe popołudzie; czy pije, lub nie pije wody.

Wanny zwykle trzy razy dziennie biorą się: zrana, w południe i wieczór. Trzeba strzedz się przeziębienia, mianowicie po ciepłych wannach, i po zachodzie słońca nie wychodzić z domu.

Przed zakończeniem leczenia ilość wody pitw zmniejsza się; a po ukończeniu trzeba czas niejaki zachować dietę wodną, i zrana pić zimną źródlaną wodę.

Wśród leczenia zjawiają zwykle kryzysy: rozwolnienie, stan gorączkowy, lub wysypki, dowodzące skutkowania wód, i wtedy na kilka dni trzeba wstrzymać picie wód i kąpiele. Niemniasta w miesiączce, ani pić, ani kąpać się niepowinno, najmniej przez trzy dni.

Przeciwwskazanie: 1) Przy ostrym przebiegu choroby. 2) Przy wielkiem wycieńczeniu chorego. 3) Kiedy jest wyniszczająca gorączka (feb. hectica). 4) Przy złodliwych nowotworach (pseudo-plasmata) jak rak i gruczolki, też przy przymiocie. 5) Kiedy jest spotwarczenie serca i po-

części (sorta) nie można leczyć się wodami. 6) Nie dają się wody żelazne, węglowe, też gorące ludziom skłonnym do udaru, krwotoków płucnych i macicznych. 7) Nakoniec nie dają się dzieciom i starcom.

Oesterlen wody leczebne podzielił na trzy poddziały.

Poddział I.

Aquae minerales salinae, alcalicae et acidae.

Działanie fizjologiczne odpowiednie częściom składowym. Zmieniają karm' ciała (alterantia) i one przepisują się: 1) W chorobach przewodu jelitnego, kiedy jest biegunka, zatwardzenie od małego unerwienia (inervatio); przy katarze kiszek i nerwowych bólach, kureczach i spazmach. Wybór między wodami zależy od morcy chorego: kiedy choroba ta nerwowa najłepiej przepisać wody węgliste. 2) Przy zakażeniach krwi gruźliczkowem, zakrofuliznem dają się wody sodowe i solne z młkiem. Kiedy zaś zakażenie przymiotowe połączone z merkurysuszowem, to dają się wody sodowe i siarczane. W tym razie przy picu wód zażywa się i wanien. Przy zakażeniu krwi moczniczym (dist. urica) i przy kamieniach w pęcherzu przepisują się wody ciepłe alkaliczne: Vichy i Emskie. Kiedy jest zakażenie denne to też same wody trzeba przepisać, aby dennicę nieprawidłową zamienić w prawidłową (arthritis normalis). 3) Od przerostów, stwardnień, obrzęknięć przyrządów wewnętrznych jak: śledziona, wątroba, macica; kiedy złoży się dobrośliwe i wyniki zapalenia; też wody dzielnie skutkują, mianowicie kiedy przerost wątroby jest, u ludzi silnych, owocem hemoroidów. 4) Też wody pomagają od przedłużonych wysypek i ran wypływających z zakażenia, a mających przebieg czynny; i tu nawet wody alkaliczne lepsze od siarczanych. 5) Dają się też od śluzotoków z przyrządów płciowych, moczowych, z płuc;—jedno w tym ostatnim razie trzeba pamiętać, iż u ludzi słabych wody te mogą wywołać płucie krwi. Wody alkaliczne doskonale leczą białe upławy: jedno że niewiastom krwistym dają się zimne; a bezkrwistym, atonicznym, ciepłe. 6) Od niemocy nerwowych, hysterycznych, zalegających od porażenia nerwów ruchu i czucia idących ze rdzenia pancerzowego; też od chorób nerwowych u ludzi uczonych, siedzących; lub jeśli niemoc nerwowa pochodzi od zepsucia trawienia, od zdrażenia przyrządu płciowego i skrycia się wysypek. Nakoniec leczą się temi wodami paralusze: ale jeżeli udar mózgowy, wywołujący go, jeszcze się nie ukończył, wtedy szkodzą.

Wody tego poddziału dzielimy, na:

1) *Wody soli warzelnej*: zawierają w sobie połączenia chloru z sodą, potażem, magnezją; nadto są tu połączenia siarki; kwas węglowy; nawet, w niektórych wodach, jest jod i brom. Wód tych cztery rodzaje:

a) *Wody zwykłe soli warzelnej* działają jak sól warzelna, lecz że w nich jest jod i brom, to silniej działają na przyrządy wydzielin. Dają się od szkrzotów w gruczołach, od tuberkulów; od zastarzałych gośćcówowych cierpień, tu odnoszą się wody: *Schwaebisch-Hall, Friedrichs-hall, Kreuth, Wildegg*; w Szwajcaryi, *Aargen; Ischl*; w Polsce, *Wieliczka*; we Francyi, w *Bourboule*; w Rosyi, w *Sarej-rusie*.—Wody te służą li na kąpiele; są zimne; używa się też i il tych wód. Nie zażywa się ich wewnątrz.

b) *Wody soli warzelnej z kwasami: węglowym, siarczanym, i z solami kwasu węglowego*. Tu należą: *Kessingen* (t 8° R) w którym są dwa źródła: *Racoczy*, zawierający alkale połączone z chlorem, węglan wapna, magnezję, sole siarczane, żelazo, i dużo kwasu węglowego. Woda ta przepisuje się od nadkrwistości brzuchowej (plethora abdom.) przy nieprawidłowej miesiączce, upławach. Pije się od 4 do 8 szklanek dziennie. Drugie źródło nazywa się *Pandur*, z niego robią wanien. *Maximilian-Quelle* niema w sobie żelaza i służy do przygotowania chorych do picia wód ze źródła *Racoczy*.

Wiesbaden (przy Frankfurcie nad Menem), to ciepłe źródło, używa się przy porażeniach gośćcowych i przykurczeniach członków; od den-
nicy i zędatnionego przymiotu z porażeniem kości. Jest to woda ciepła (52°R) pije się od 3 do 8 szklanek; i bierze się 30 kąpielei siedząc
w nich od pół, do dwóch godzin.

Baden-Baden (w Wks. Badeńskim), ciepłe (40° — 45°R). Tu dwa źródła *Ursprung* i *Judenquelle*.

W Rosyi są Kisłowodzkie wody, i źródło narzan zawiera dużo kwasu węglowego; we Francyi: Bourbonne le Bains i Bourbonne-Lancy
i wiele innych.

c) *Wody soli warzelnej jod i brom zawierające*. Tu należą: *Adelheidsquelle*: zawiera jodek i bromek sody; też węglan sody; używa się
od skrofotów.

Hall (lub *Haller Krapfwasser*), służy na wanny, a wewnątrz nie więcej nad 300 dziennia.

Kreuznach, ma wody zimne i ciepłe. Daje się jego woda od zędatnionego przymiotu, i podejrzanych wysypek.

Busk, w Polsce; w Piemencie *Castelnuovo d'Asti* i t. d. Wszystkie te wody silnie działają na skórę.

d) *Morska woda*, ma 2% do 4% soli, w Bałtyku mniej, więcej w Oceanie Atlantyckim: Znajduje się chorek sody, potażu, wapna i amo-
nia; nadto: siarczyny sody; połączenia Jodu i Bromu; gaz węglowy i części ustrojowe. Na wannę bierze się woda ciepła od 12 do 18°R . Istnieją
kąpiele: w Rosyi w Biełu, Krymie i Odessie; na Litwie w Libawie; w Niemczech w Nordernei; w Belgii w Ostendzie; na Pomorzu w Wino-
münde i t. p. — Od picia wody morskiej następują nudności i biegunka. Kąpiele wzbudzają skórę i układ nerwowy. Przepisuje się jako odcia-
gające przy nerwosach, jako wzbudzające skórę w gośćcu i wysypkach; jak *resolvens* przy nasięknieniu srogami (*infiltratio*); jak *moctiferum*, od
upławów, śluzotoków.

Przeciwskażanie: Nawal krwi (*congestio*), usposobienie do suchotów, choroby serca; cięła niezupełnie przesądza morskim kąpielom. Nie trzeba
dłużej nad pięć minut zostawać w wodzie; dużo chodzić. Spoczątku grzać wodę na wanny, a potem trzeba kąpać się w morzu. Duszy z wody
morskiej używają się dla zniszczenia przykurczenia, obrzmień i t. d.

2) *Wody alkaliczne, lub siarczano-solne wody*. Zawierają alkale, nadto siarczyny sody, magnezji, i połączenia chloru, kwas węglowy i
jego sole. One dzielą się:

a) *Wody gorące*. Tu należą: *Saidschütz*, *Sedlitz*, *Püllna*, *Epsom* (w Anglii). Służą jako zwalniające, a nie używają się do wodnego
leczenia.

b) *Alkalo-solne wody* jednoczą w sobie działanie soli zwalniających z działaniem alkaliów; i używają się dla poprawienia strawności, dla
zniszczenia zatwardzenia, pomnożenia żółci; od zastarzałych wysypek, od chorób macicznych wyniku nadkrwistości. Służą za napój i na wanny.
Tu należą:

Karlshad (woda Karola W.); *Sprudel* woda gorąca (50 — 56°R); *Neubrunn*, *Mulbrun*, (40° — 50°R). Nie dobre do kąpielei; pije się od 10 — 12
szklanek dziennie; i jeśli ilość ta nie zwalnia to dają się sole zwalniające.

Marienbad (w Czechach); woda takiego składu jak w *Karlshad*, lecz zimna; główne źródło *Kreuzbrunn*. *Franzensbad* (też w Czechach) zawiera
więcej, jak poprzednie żelaza. We Francyi: *Neris*, *Contre e ville*; w Anglii, *Spital*. i t. d.

3) *Węglisto-alkaliczne wody*. W nich dużo kwasu węglowego, i jego soli, jak węglan sody. Jest i żelazo i połączenia chloru. Mają
smak alkaliczny. Tu należą:

a) *Gorące: Teplic* (w Czechach 20° — 30°R) jego najważniejsze źródło jest *Staedtbadquelle*. Inne wody: *Csachowice*, *Ems*, gdzie dwa
źródła *Kesselbrunnen* (t 38°R); i *Krühnenchen* (t 23°R) używają się do picia. We Francyi sławne *Vichy* (t 30° — 56°R) i t. d.

b) *Zimne*:

Salsóbrunn (na Szląsku), Fachingen. Na Kaukazie dużo takich źródeł, najważniejsze, Kislowodzk; we Francyi *Pongues*, St. Julien i t. p. — Wody te zaskiwają się przy porażeniu błony śluzowej płuc, kiszek, przewodów moczowych, kiedy im nie towarzyszy stan gorączkowy. Najważniejsza, z powodlanych wód, jest *Emska* ciepła, a zimna, *Salsóbrunn*ska. Mogą być dawane ludziom drażliwym, gdyi cokolwiek zwalniają. Działają od przedłużonego kataru żołądka; przy chorobach nerwowych przewodu jelitowego (mianowicie Emska i Vichy); one też dobre od kamienia, i kataru pęcherza. Każę się pić wodę ze źródła *Krühachen* od upławów, od amenorrhoea, od niepłodności kobiet. Leczą dennicę, boć ona pochodzi od nadmiaru morzwego kwasu. Od chorób piersiowych dają się z mlekiem.

4) Wody wapienne. Zawierają sole wapna, siarczyk magnezowy, siarkę, i kwas węglowy. Tu należą:

Lenk (t 40° R) pomaga od chorób naskórných i nérkowych. — *Bath* (t 57° R) daje się ta woda od dennicy (arthritis). Wody te pocą i morzą, mniej dzielne jak poprzednie.

5) Wody kwasu węglowego. One w pół funkcie (wody) zawierają, około 200 sześcienn. cali kwasu węglowego. Są to zimne wody. Tu należą:

Selters, zawiera ta woda jeszcze i alkale. *Wildungen* ma i żelazo. Na Kaukazie *Elisawetski* istorycznik. One tam dobre gdzie pomaga kwas węglowy, a mianowicie: 1) Jest doskonałym napojem w chorobach żołądkowych. 2) Jak digestivum dla poprawienia strawności. 3) Jak moczające (diureticum). 4) Z mlekiem daje się w gruźnicy płucowej i innych niemocach płuc. 5) Od osłuszenia przewodów moczowych. 6) Jak miesiączkowe (emmenagogum).

Wody te nie używają się na wanny, lecz zato służą do duszów gazowych za pomocą narzędzia zbierającego gaz węglowy; też gaz ten używa się do oddychania przy słabościach piersiowych — gruźlicy.

6) Wody prawie nijakie, ciepłe, różniące się od prostej wody ciepłotą swą i pierwiastkami stałemi, dla tego i inaczej działają. Tu należą:

Gastein (z dwoma swemi źródłami: *Wildbad* i *Hof-Gastein* (28°—40° R); *Pfäfers* w Alpach (t 30° R); *Wildbad* w Czarnymlesie (t 50° R) i t. d. Wody te, mianowicie pierwsza, daje się jak alterans w zakażeniu gośćcowem; dennem, przymiotowem, merkuryalnem; od przykrczenia członków. Tę od chorób przyrzędu płciowego; od nasieniotoku (spermatorrhoea). Woda *Gasteinska* używa się na wanny przez ośm tygodni; kiedy potrzeba pędzić mocz to się daje i wewnątrz.

Poddział II.

Aquae sulphuratae vel hepaticae.

Wody te zawierając siarczyk wodorodu śmierdzą; a od kruszców siarczanych mają smak obrzydliwy; mają jeszcze i inne pierwiastki, nawet ustrojowe:

a) Wody siarczane ciepłe są następujące:

Achen (t 56°—46° R) zawiera okrom siarki natrum carbonicum. Główne jej źródło *Kaiserquelle*.

Burtscheid (t 62° R) najgorętsza z wód europejskich. *Baden* (t 23° R) pod Wiedniem. We Francyi *Beréges*. *Eaux-bonnes* w Pirenech.

We Włoszech, *Castellamare*, *Albano*. Na Kaukazie *Aleksandrowskie* źródło i *Soldackie*, mniej gorące źródło *Sarwaciewskie*; w Orenburskiej gubernii *Siergiejewskie* źródło (t 6° R). W Niemczech *Neundorf*.

Wody te pocą i działają jak *resolventia*; i należą do najsilniejszych wód zmieniających skład krwi; lecz zarazem wzbudzają krew; ożywiają skórę, a w części pomnażają miesiączkę.

Użycie ich leczebne: 1° od zadawnionych wysypek — *impetigo*, *psoriasis*; i takich że ran. 2° Zdrażniając wpływają na złogi i stwardnienia. 3° Najdzielniej leczą gościec i dennicę. 4° Leczą zakażenie merkurysowe, ołowiane i t. d. 5° Parsuszy gościecowe też wyleczają. 6° Od porażek końek; 7° Od porażek błony śluzowej, kataru płuc, pęcherza, kiszki i t. d. 8° Od chorób pochodzących od zakrycia się hemoroidów.

Suchotnikom, i nadkrwistym mogą być dawane te wody, jedno ochłodzone; a Andral twierdzi że wody te pomagają suchotnikom. Pije się ich od 1 do 3 szklanek dziennie z mlekkiem, wodą pachnącą i t. p. Od chorób przewodu moczowego dają się z balsamami; kiedy jest zakażenie dodaje się jod.

Używają się też na wanny i *skłoki* (*Schambüder*) i te dzielnie pomagają.

Poddział III.

Wody żelazne i kruszcowe.

Głównym tu pierwiastkiem składowym jest żelazo. One dzielą się na *proste* zawierające żelazo bez kwasu węglowego; a zato mają kwas siarczany i inne kwasy. Mają smak obrzydliwy i niestrawne; — i *stalone* zawierają dużo gazu węglowego, i węglan żelaza. Smak ich nie tak szkodny i strawniejsze. Te wody zimne. Ważniejsze są:

Pyrmot, tu są źródła: Neubrunn, Brodelquelle, Augenquelle. Przy tych wodach są *Driburskie*, z solą gorzką. *Langen-Schwalbach*, *Bocklet*, *Franzensbad* ze źródłami: Egerbrunnen, Alexisbad.

Spaa (w Czechach) z alkalam i lekko zwalnia. Teraz żelazne i stalowe wody robią i nieustępują przyrodzonym. Na *Rj* wody jest żelaza od 10 do 40 gr.

Działają jak przyprawy żelaza. Wody żelazne psują trawienie, robią zatwardzenie; i czernią zęby, a psują dziąsła; stalowe zaś lepiej się trawia.

Leczebne użycie: Takie jak przypraw żelaza: zatem dają od *bezkrwicy* (*anaemia*), od *bielaczki* (*chlorosis*), od bólów nerwowych i niemocy pochodzących od bezkrwistości; od chorób błony śluzowej.

Takież jak przy żelazie *przeciśśkasznie*. Słowem baczyć, przy tych wodach, potrzeba na stolec, żeby go nie zatwardzały, gdyż może nastąpić nawal krwi do głowy, piersi i t. d. Dla tego do wód żelaznych dodają się wody: Egerska, Franzensbadeńska, jako zwalniające.

Na Kaukazie znajdują się wody żelazne, jak Żelezohorska; a w tambowskiej gubernii *Lipaka*, zawierające zakwas żelaza, sól gorzką i sól warzelną.

Wody żelazne i na wanny dobre.

KLASSA SIÓDMA.

IMPONDERABILIA (Ciała nieważkie).

I. Ciepło.

a) *Działanie miejscowe.* Dopóki ciepło zewnętrzne równa się ciepłocie ciała, dotąd przyjemne sprawia uczucie: lecz kiedy podniesie się do 40° R, wtedy sprawia ból i nadkrwistość (hyperaemia) tej części na którą działa; od wyższej jeszcze ciepłoty wyskakują bąble; ogień zaś i ciała rozpalone niszczą część do której dotykają się.

Ciepłota sucha i ulgotna inaczej wpływają. *Wilgotna* spowoduje napęcznienie skóry (turgescientiam cutis); żyły obrzmiewają, tętno staje się pełnem i rozwiniętém.

b) *Działanie oddalone.* Od ciepłowy tętno przyspiesza się o 10 uderzeń, wydzieliny (pot) też stają się obfitszemi, ztąd w upały dokuczają pragnienie. Ciepłota wysoka, w stanicy, robi nawał krwi do głowy: ztąd ból głowy, zawrót, ba mdłości. Od uderzenia krwi na zewnątrz zmniejsza się ilość moczu i śliny; a nawet wydzieliny błon śluzowych, nosa, gęby i kiszek. Ztąd, nie mówiąc o innych powodach, w lecie mniejsze łaknienie, trudniejsze trawienie i częstsze biegunki; ztąd narazcie, dla wzbudzenia kiszek, w krajach podzwrotnikowych, uciekają się do zapraw korzennych. Napływ krwi do mięśni osłabia je; i dla tego od zbytich a długich upałów zmniejsza się nawet ściągliwość, sprężność serca, a tętno wolniej; ztąd też rany i blizny prędzej goją się i zablizniają w lecie niż w zimie.

Otoż można użyć ciepłoty do leczenia; i tak używamy jej: 1) Jak *analepticum*, kiedy mdłości lub paralizy zagrażają. 2) Dla zmniejszenia bólów dajemy wanny i ciepłe i naparzanek. 3) Używamy łaźni aby potami wyleczyć gościec. 4) Można użyć ciepła dla dopomagania lekowi, i wtedy działa jak *alterans* np. biorąc wywary krew oczyszczające dajemy je ciepłe i w ciepłych stanicyach.

W różny sposób używamy ciepła: wysłamy chorych w ciepłe kraje; dajemy gorące napoje; nacieramy ciało i t. d. Najczęściej używamy ciepła miejscowo: 1) Od paralizy kładniemy naparzanek; 2) Aby przyspieszyć krążenie krwi przepisujemy ciepłe duszy. 3) Używamy ciepła dla przedszego zabliznienia ran. 4) Przykładamy naparzanek aby przyspieszyć rozłożenie. 5) Dla odciągnięcia robimy ręczne i nogowe wanny. 6) Dla ściągnięcia krwi (żeby wywołać miesiączkę) dajemy wanny siedzące. 7) Dla przerwania kurezów i spazmów przykładamy naparzanek. 8) Ciepłem działamy na ogniska nerwowe dla otrzerwienia zemdlonych. 9) Ciepło służy dla rozpoznania udanych chorób np. Eklampsyi. 10) Żelazo rozpalone, mokas, używają się dla zniszczenia nowotworów, jadu w ranach. 11) Ciepłota niszczy zarazę, i tak odzienie dotkniętych drumą traci zarazę będąc wystawione na ciepłotę 60° R.

Używamy rozmaitej ciepłoty: a) *Cieplik promienisty.* Leczymy promieniami słońca (insolatio s. Heliosis). Sposobu tego starożytni używali dla wzmocnienia wydobrawających (rekonwalescentów); my zaś dzieciom skrofalicznym, mającym chorobę sngielską, każemy bawić się na słońcu, zagrzebujemy w piasku.

b) *Rozpalone żelazo* (cauterium actuale) używa się jako niszczące (destruens), i jak ściągające i zatykające (adstringens et stypticum) dla zatamowania krwotoku; jak odciągające (derivans) od paralizów, porażenia kości (caries); używa się też jako ssące przy wylaniach w błonę surowiczą; jak osierdzie (pericardium).

c) *Ciepło suche*, wywołuje poty i zład może być użytem od wodnej-puchliny, obrzmienia. Dobrze działa na porażenia gośćcowe, na rany mianowicie bezkrętowe (torpida). Robią się (dla tego) suche naparzanki z maki, popiołu, soli; wyciera się ciało sukrem.

d) *Ciepło wilgotne* (para ciepła). Wiemy jak doskonale łaźnie pomagają od gościa, wysypek; nawet od chorób nerwowych (migrena). Oprócz łaźni używają się duszy parowe. Są łaźnie parowe miejscowe: i tak od bólu w uchu puszczaemy pręż do przewodu usznego; od śluzicy (catarrhus nasalis) wypuszczamy w jamę nosa i t. p. W Szwajcaryi robią pomieszkanie dla chorych nad chlewek, żeby para napełniała pokój. Sądzą chorych do zwierząt świeżo zabitych, do kałduna wołowego: środkiem tego używa się mianowicie od suchot dzieciennych (atrophia infantum). Dziecko winno tu zostawać do spocenia się (15 do 20 minut). Tęż używają się ciepłe mokranki.

e) *Woda ciepła i gorąca*. Ciepłą wodę nazywamy mającą od 18° — 28° R, ciepłąszą mianujemy gorącą. Wanny z takiej wody mogą być ogólne i miejscowe; wedle przydatków: narkotyczne, drażniące, rozpędzające. Wanny miejscowe służą do ściągnięcia i odciągnięcia krwi. Ciepłe duszy rozpędzają puchlinę; ciepłe wtryśnięcia łagodzą bole. Woda ciepła, wypita, wywołuje nudności i wymioty; leki i wywary ciepłe pocą i czyszczą krew.

II. Zimno.

Zimnem nazywamy ciała mające mniej, od nas, ciepłoty. *Działanie fizjologiczne zimna*, wbrew ciepłu przeciwnie: zabija ono życie ustrojowe: w zimnie nie mogą nawet tworzyć się komórki. *Miejscowe działanie zimna*. Zimno ściga tkaninę ciała i jest *adstringens*; część będąca, pod jego wpływem, od ściągnięcia się naczyń włosowych, blednie; lecz kiedy długo działa zimno, to oprócz utworzenia się *gesie* skóry, od ściągnięcia się gruczołów tłuszczowych, powstaje jeszcze ośrętwienie (anesthesia cutis); a potem zastój krwi w naczyniach włosowych i odmrożenie. Od ciemnienia następuje zawsze oddziaływanie równe ciemieniu, t. j. następuje nawal krwi, opuchnięcie, ból, swędzenie, kłucie, bicie się naczyń (pulsatio) i uczucie palenia.

Napicie się wody zimnej gasi pragnienie; kiedy zbyt wiele, naraz, wypijemy, mogą nastąpić kolki, kurcze i wymioty, od działania na nerwy żołądka. Działanie zimna zależy od jego stopnia i napięcia: Zimno umiarkowane i niezbyt długie rozwija siłę mięśni, przyspiesza oddychanie, sprawia łaknienie; słowem ożywia. Kiedy zimno długo działa, czujemy: zaciśnięcie piersi, drzenie członków, ból głowy, ból po ciele, neuralgię u hysterzynek i czasem spazmy i konwulsye. Od zimna wydzieliny skóry i nerek powiększają się; ależ długo trwające zimno wywołuje katary, goście, odmrożenia, i zamarznięcie, przed którem napada spączka, utracenie czucia w członkach, zwolnienie tętn.

Użycie lecznicze, jest dla wzbudzenia i uciśnienia odbyć ustroju. *Dla działania miejscowego* daje się: 1) Jak *refrigens* w gorączkach kiedy te nie są gośćcowe, pochodzące od rądy i zakażenia. 2) Jak *sedans* dla utulenia bólów nawet nerwowych. 3) Jak *adstringens et stypticum* dla zatamowania krwotoków. 4) Jak *tonicum*, gdyż krótkie zimno wzmacnia. 5) Jak *derivans* służą płótkanki z zimnej wody, wanny nogowe; gdyż nogi na krótko pogrążone w zimnej wodzie, rozpalają się.

Dla działania oddalnego. Zimnem teraz (wedle sposobu Dra Rieglera) leczą żołądek (typhus); t. j. kładą chorego w stancyi zimnej (na t° 8° R) i nie dają żadnych leków; zimno wstrzymuje tu rozkład krwi. Zaczynają używać zimno od gorączek wysypkowych. Zimnem leczą małą sprężliwość mięśni, nawet serca. Wywiera się zimno na części ciała zewnętrzne, aby działać na wewnętrzne. I tak używają się: jako *sedantia* zimne mokranki dla wyleczenia nymphomanii, satyriasis, mani. 2) Jak *excitant*: od młodości, cholery. 3) Jak *adstringens* przy wewnętrznym krwotoku (np. w macicy). 4) Jak *roborens* od spermatorrhoea, amenorrhoea; przy mającym nastąpić sparaluszowaniu wewnętrznych przyrządów. 5) Jak *antidyscraticum*. Od zakażeń krwi używa się leczenie zimną wodą Prissmea.

Używa się rozmaite zimno: a) *zimne powietrze* (Rieglers) i ono uprzedza szkorbut, i gnicie ciała. b) *Lód i śnieg* do nacierania ciała. Kawałki lodu lękane uspokajają wymioty, wzdęcie, krwotok. Nacieranie lodem szczęki, do strętwienia, uspokaja ból zębów. Zimna woda (od 7° — 10° — 15° R) ochładza, gdyż i pragnienie gasi i ciepło ciała chłonie; trzeźwi picie zimnej wody omdlałych, poprawia trawienie. c) *Zewnętrzne użycie zimnej wody*: przykładu się zimna woda od zapalenia mózgu, od nawału krwi; powijanie w prześcieradła zmoczone w zimnej wodzie, przy nacieraniu ciała, ożywia nerwy skóry, i leczy bezsenność. Zimną wodą obciera się ciało dla wywołania skrytę już płonicy. Robią się wtryskiwania (np. w macicę) dla zmniejszenia zapalenia.—Chłodne (11° — 18° R) zrazu uciemiężają, a potem wzbudzają; lecz nie trzeba w tych wannach długo siedzieć. Miejscowe zimne wanny działają dwojako t. j. dla uciemiężenia i wtedy długo siedzieć potrzeba; lub też dla wzbudzenia, i siedzi się w nich krótko.

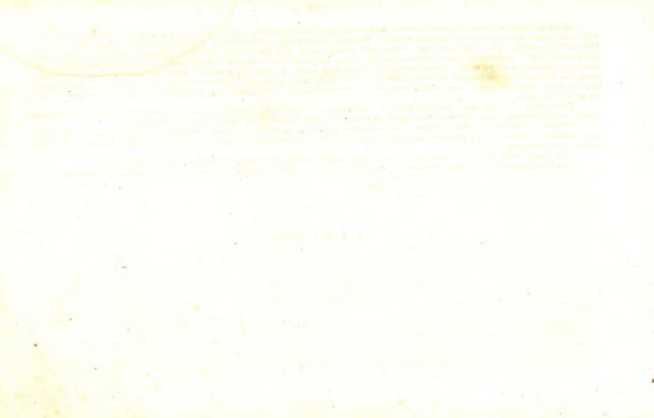
Zimne duszy. W nich działa nie jedno zimno, a i uderzenie wody spadającej. Zwykle wycierania używają się: w żółnicy, szkarlatynie skrytę, w hydrocephalus acutus. Zlewanie wodą głowy używa się od udaru moczowego, od sub-ecclampsia neonatorum.

Właściwe duszy (Duccia) działają stosownie do wysokości, z której woda spada, do grubości strumienia, i do czasu trwania. Wywołują silne oddziaływanie, i dobre są od paraliżów, stwardnień, opuchlin, przykurzeń członków, od manii; od krwotoków. Silniej wzbudza dusza strumieniowa, niż deszczowa.

Otoż leczenie wodą musi być skutecznem, i ważnem jest nabytkiem który zawdzięczamy Priessnitzowi, twórcy hydroterapii.

Inne istoty nieważkie są: światło, elektryczność i magnetyzm, których działanie leczebne niepewne: ztąd o nich mówić nie będziemy.

K O N I E C.

SPIS PRZEDMIOTÓW.

	Stron.		Stron.
O potrzebie podziału lekoznawstwa - - - - -	1	Wapń i jego przyprawy - - - - -	50
Ogólne rzut oka na leki - - - - -	2	Baryta i jej przyprawy - - - - -	52
Klasa pierwsza - - - - -	3	Magnezya i jej przyprawy - - - - -	—
Oddział pierwszy. — Kruszcze i ich połączenia - - - - -	4	Glinian i jego przyprawy - - - - -	55
Przyprawy żywego-srebra - - - - -	5	Oddział trzeci. — Metalloidea et chologena - - - - -	55
Wylczenie przypraw żywego-srebra - - - - -	7	Siarka i jej przyprawy - - - - -	—
Srebro i jego przyprawy - - - - -	16	Kwasoród - - - - -	65
Złoto i jego przyprawy - - - - -	18	Wolforód - - - - -	—
Platyna i jej przyprawy - - - - -	21	Oddział czwarty. — Kwas - - - - -	66
Ołów - - - - -	—	Wylczenie kwasów i ich przypraw - - - - -	67
Przyprawy ołowiu - - - - -	22	Klasa druga - - - - -	75
Miedź - - - - -	26	Oddział pierwszy. — Amara pura, simplicia - - - - -	74
Przyprawy miedzi - - - - -	—	Oddział drugi. — Amara aromatica s. aeth. oleosa - - - - -	75
Cynk - - - - -	29	Oddział trzeci. — Amara resolventia, s. salina et resinosa - - - - -	77
Przyprawy cynku - - - - -	30	Oddział czwarty. — Amara, mucilaginosa et amyacea - - - - -	80
Bismut i jego przyprawy - - - - -	32	Oddział piąty. — Amara alcolidea et tonica - - - - -	81
Cyna i jej przyprawy - - - - -	33	Oddział szósty. — Adstringentia pura - - - - -	85
Kadm i jego przyprawy - - - - -	—	Oddział siódmy. — Tonica metallica - - - - -	89
Antymon i jego przyprawy - - - - -	34	Żelazo i jego przyprawy - - - - -	91
Arszenik i jego przyprawy - - - - -	38	Mangan i jego przyprawy - - - - -	95
Chrom i jego przyprawy - - - - -	40	Klasa trzecia - - - - -	96
Oddział drugi. — Alcolia fixa et terrea - - - - -	41	Oddział pierwszy. — Excitantia spiritiosa, alcolica et aetherea - - - - -	97
Potas i jego przyprawy - - - - -	42	Wylczenie eterów - - - - -	99
Sod i jego przyprawy - - - - -	47	Alcohol s. spiritus vini - - - - -	101
Mydła i ich przyprawy - - - - -	49	Vinum ex vitis vinifera - - - - -	105

Cerevisia - - - - -	Stron.
104	
Oddział drugi.—Excitantia volatilia, animalia - - -	103
Oddział trzeci.—Excitantia aethereo-oleosa - - -	107
Camphora i jej przyprawy - - - - -	—
Excitantia aethereo-oleosa - - - - -	110
Rząd pierwszy.—Aethereo-oleosa fortiora, s. camphoro-similia-	—
Rząd drugi.—Aethereo-oleosa mitiora - - - - -	112
Rodzaj pierwszy.—A) Labiales - - - - -	—
Rodzaj drugi.—B) Umbelliferae - - - - -	113
Rodzaj trzeci.—C) Compositae - - - - -	114
Rząd trzeci.—Aethereo-oleosa nauseosa et anthelminthica -	116
Rząd czwarty.—Aethereo-oleosa adstringentia - - -	117
Rząd piąty.—Aethereo oleosa s. acris, s. aromata - - -	118
A) Radices - - - - -	—
B) Cortices aromatici - - - - -	120
C) Fructus et semina - - - - -	121
D) Złożone przyprawy tego rzędu - - - - -	123
Oddział czwarty.—Excitantia balsamica et resinosa - - -	—
Rząd pierwszy.—Oleo-resinosa - - - - -	124
Rząd drugi.—Balsamy właściwe - - - - -	127
Rząd trzeci.—Gummi-resinosae - - - - -	129
A) Proste żywice gummowe - - - - -	—
B) Gummi Ferulaceae - - - - -	—
Rząd czwarty.—Resinosa - - - - -	130
Rząd piąty.—Żywice z empyreumatycznymi przyprawami -	131
Oddział piąty.—Excitantia empyreumatica - - - - -	132
Oddział szósty.—Ammonia - - - - -	135
Przyprawy amonii - - - - -	136

Klasa czwarta - - - - -	Stron.
140	
Oddział pierwszy.—Acria excitantia, s. aethere oleosa - - -	141
Oddział drugi.—Acria nauseosa leviora, Diaphoretico-diuretica-	144
Oddział trzeci.—Drastica, Acria, Purgantia - - - - -	150
Oddział czwarty.—Acria localia - - - - -	154
Oddział piąty.—Acria animalia - - - - -	155
Klasa piąta - - - - -	157
Oddział pierwszy.—Narcotica acris - - - - -	—
Oddział drugi.—Cerebro-spinantia, Stupefacientia simplicia -	168
Oddział trzeci.—Tetanica s. Spinantia - - - - -	176
Oddział czwarty.—Stupefacientia, asphyctica - - - - -	181
Klasa szósta - - - - -	184
Oddział pierwszy.—Pinguis, Albuminosa et Caseosa - - -	185
Roślinne tłuszcze, oleje - - - - -	—
Tłuszcze i białko istot żyjących - - - - -	187
Przyprawy mleka - - - - -	190
Oddział drugi.—Gelatinosa et proteinica - - - - -	191
Oddział trzeci.—Amylacea, s. farinosa - - - - -	192
Oddział czwarty.—Mucilaginosae - - - - -	194
Oddział piąty.—Saccharina - - - - -	196
Oddział szósty.—Acidulosa - - - - -	198
Oddział siódmy.—Aquosa - - - - -	199
Podział pierwszy.—Aq. minerales salinae, alcalicae et acidae-	201
Podział drugi.—Aq. Sulphuratae s. hepaticae - - - - -	203
Podział trzeci.—Wody żelazne i kruszcowe - - - - -	204
Klasa siódma.—Imponderabilia - - - - -	205
Ciepło - - - - -	—
Zimno - - - - -	206

Spis leków w porządku abecedlanym ułożony.

Acidum arsenicosum. Str. 40. a.

Acidum carbonicum. Str. 70. VI.
— hydrochloricum. Str. 69. IV.
— nitricum. Str. 68. II.

Acidum nitro-muriaticum. Str. 68. III.
 — oxalicum. Str. 71. VIII.
 — benzoicum. Str. 128. a.
 — gallicum. Str. 86. a.
 — pyrogalicum. Str. 86. b.
 — stibiosum et stibicum. Str. 56. f.
 — sulphuricum. Str. 67. I.
 — tannicum. Str. 86. 1.
 — Hydrocyanicum. Str. 181. 1.
 — Zooticum s. Borussicum. Str. 181. 1.
 — aceticum. Str. 71. VIII.
 — — aromatico-camphoratum. Str. 108. i.
 Acetum. Str. 101. 6.
 Acetum crudum, commune. Str. 71.
 — concentratum. Str. 71.
 Acidum aceticum glaciata. Str. 71.
 Acetum purum destillatum. Str. 71.
 — vini. Str. 71.
 Acidum pyroligneosum. Str. 72. X.
 — pyro-aceticum. Str. 72. X.
 — ligni empyreumaticum. Str. 72. X.
 — citricum. Str. 72. XII.
 — lacticum. Str. 75. XIII.
 — tartaricum. Str. 72. XII.
 — valerianicum. Str. 75. XIII.
 Acetum camphoratum. Str. 108. g.
 Acetas ammoniacae. Str. 158. 5.
 Acetas sodae. Str. 49. h.
 Acetum colchici. Str. 158. b.
 — opiatum. Str. 171. g.
 Acetas plumbi. Str. 21. d.
 Acetas alluminis. Str. 54. e.
 Acetum asturni. Str. 24. c.
 Acetas plumbi basicus. Str. 24. e.
 Acetas cupri. Str. 29. b.
 Acetas zinci. Str. 31. d.

Acetas potassae. Str. 45. g.
 Adeps suillus s. Axungia porci. Str. 189. 4.
 Aether sulphuricus. Str. 99. 1.
 — — alcoholisatus. Str. 99. 1.
 Aether nitricus. Str. 99. 2.
 — — alcoholisatus. Str. 99. 2.
 Aether chloratus. Str. 100. 3.
 — — alcoholisatus. Str. 100. 3.
 Aether aceticus. Str. 101. 5.
 — — alcoholisatus. Str. 101. 5.
 Aether ligneosus. Str. 101. 6.
 Aethiops mineralis. Str. 8. 2. b.
 — mercurialis. Str. 8. 2. b.
 — antimonialis. Str. 8. 2. c.
 Aether mercurialis. Str. 15. 6. a.
 Aerugo. Str. 28. a.
 — crystallisata. 29. b.
 Aloë. Str. 79. 6.
 Alkali minerale. Str. 47. a.
 — vegetabile. Str. 42. a.
 — volatile. Str. 156. 1.
 Alcohol ammoniacalis Dzondi. Str. 156. a.
 Ambra grisea. Str. 106. 5.
 Amylum tritici. Str. 192. 1.
 Ammoniacum, carbonicum. Str. 157. 2.
 — — — pyro-oleosum. Str. 157. 5.
 Ammoniacum hydrochloricum. Str. 158. 6.
 — — nitricum. Str. 159. 8.
 — — phosphoricum. Str. 159. 7.
 Ammonium chloratum ferratum. Str. 94. 15.
 Amygdalae amarae. Str. 185. 3.
 Amygdalae dulces. — 185. 1.
 Amylum Maranthae. — 195. 2.
 — Mandiocae. — — 5.
 Antimonium crudum. Str. 54. a.
 — — diaphoreticum album. Str. 56.

Antimonium jodatum. Str. 38. l.
 Anthraco - Kali. Str. 47. n.
 Aqua mercurialis. — 7. a.
 Aqua phagedaenica nigra. Str. 11. 6. a.
 — — flava. — 13. 6. d.
 Aq. saturina, plumbi. Str. 25. d.
 — Cerasorum nigrorum. — 199. 4.
 — Vegeto-mineralis Goulardi. Str. 25. b.
 — coerulea s. celestis. str. 28. a.
 — asphaltica saphirina. — 28. a.
 — benedicta Roulandi. — 38. j.
 — picea. str. 132. 3.
 — luciae. — 136. c.
 — opii. — 176. a.
 — laurocerasi — 185. 2.
 — Amygdalarum amarum. str. 185. a.
 — vulnensaria Thedenii. str. 68. b.
 Aquila alba. str. 11. 6. a.
 Argilla depurata, Allumina hydrata. str. 55.
 Allumen crudum. str. 54. b.
 Allumina tannica. — 54. 6.
 Argentum purum divisum str. 16. 9.
 — oxydatum fuscum. — 16. 9. a.
 — nitricum oxydatum. — 16. 9. b.
 — — crystallisatum. str. 16. 9. a.
 — — fuscum. — 16. 9. b.
 — muraticum, chloratum. — 18. 9. c.
 — hydrocyanicum. — 18. 9. d.
 — jodatum — 18. 9. e.
 — muraticum ammoniatum. — 18. 9. f.
 Arsenicum album. str. 40. a.
 Arrow-root. — 133. 2.
 Asa foetida. — 129. 1.
 Atropinum. — 167. d.
 Aurum metallicum purum, praeparatum. str. 19. a.
 — foliatum. str. 19. a.

Aurum oxydatum. Str. 20. b.
 Aurum Muraticum. — 20. c.
 — natronatum. — 20. d.
 Auro - natrum chloratum. — 20. d.
 Aurum jodatum. — 20. e.
 — cyanatum. — 20. f.

C

Baccae rubi Idaei. Str. 199. 5.
 Baryta muratica. — 52. a.
 Baryum jodatum. — 52. b.
 Baccae cubebarum. — 141. 2.
 — lauri. — 121. 10.
 — rhamni catharticae. — 153. 10.
 Balsamum copaivae. — 126. 7.
 — mercuriale. — 15. 8. a.
 — Peruvianum. — 127. 1.
 — de Tolu. — 128. 2.
 Berberinum. Str. 85. 2.
 Bisulphas hydrargyri. — 8. 2. a.
 Dichloretum mercurii — 12. 6. b.
 Bismuthum nitricum praecipitatum. Str. 32. a.
 — — oxydatum basicum. — 32. a.
 Bicarbonas kalici. cum aqua. Str. 45. c.
 Bicarbonas potassae. — 43. c.
 Bitartas potassae cum aqua. — 46. j.
 Bicarbonas sodae. Str. 47. b.
 Borax natricus. — 48. g.
 Borax sodae. — 48. g.
 Boletus larici. — 126. 6.
 Bracinum. — 179. 3.
 Bromidum hydrargyri. — 10. 4. b.
 Butyrum zinci. Str. 32. h.
 — antimonii. — 38. k.

Butyrum cacao. Str. 187. 6.
 — vaccinum. — 189. 6.

C.

Calcaria usta—Calx usta, vina. Str. 50. 1.
 — carbonica. Str. 50. c.
 — phospharica. — 50. d.
 — muristica. — 50. e.

Castoreum. str. 106. 2.

Calcaria oxymuriatica. Str. 65. d.
 — chlorata. — 65. d.

Carbonas sodae. str. 47. a.

Calcaria sulphurico-sibiata. str. 55. d.

Cadmium sulphuricum. str. 35. a.

Carbonas plumbi basicus. str. 25. c.

Calomel. str. 11. 6. a.

Cardamomum minus. str. 121. 12.

Caryophylli aromatici. — 121. 13.

Camphora. str. 107. 1.

Capsicum annuum. str. 142. 4.

Cauterium potentiale. — 45. c.

Cantharides. str. 155. 1.

Cantharidinum. str. 156. h.

Cannabis sativa si. indica. str. 169. 2.

Capita papaveris. str. 175. 9.

Caniraminum. — 179. 3.

Cacao tabulata. — 187. 6.

Carnum. str. 192. 4.

Cerata Acida. str. 199. 4.

Cetrarium. str. 81. c.

Cerussa. — 23. c.

Ceratum cetacei album et rubrum. str. 188. 2.

Ceratum Saturni. str. 25. f.

Ceratum simplex. — 189. 5. a.

Cereoli simplices. Str. 188. 3.

Cera flava, virginea. str. 189. 5.

Cetaceum. str. 188. 2.

Chloretum hydrargyri. str. 11. 6. a.

Chloretum argenti. str. 16. 9. c.

Chloridum auri. str. 20. f.

— platinæ. str. 21. a.

Chloretum plumbi. str. 25. f.

— zinci. str. 52. h.

— stanni. str. 55. b.

Chloras sodae. str. 65. c.

Chloretum sodae. str. 65. c.

Chinnum, Chinum, Quinis. str. 84. B.

Chin. sulphuricum. str. 84. f.

— muristicum. str. 84. 2.

Chinoidinum, Chinoideum. str. 85. D.

Chloroformium. str. 100. 4.

Charta antirheumatica. str. 156. f.

— cerata. str. 189. 5.

Cinnaberis. str. 8. 2. a.

Citras Kalicus. str. 45. h.

Citras magnesiae. str. 53. d.

Cinchonium purum. str. 84. C.

Clavus secalinus. str. 179. 5.

Cortex Alcamoco. str. 85. 1.

— Berbeera. str. 85. 2.

— Angusturae verse. str. 75. 2.

— Cascarillae. str. 75. 1.

— Citri. str. 76. 4.

— Chinae. str. 81. 1.

— Cinnamomi. str. 120. 9.

— Cassiae lignosae. str. 121. c.

— Canellae albae. str. 121. d.

— aurantiorum. str. 75.

— cacao tortus. str. 187. 6.

— Hypocastani. str. 87. 5.

Cortex Juglandis. Str. 87. 7.
 — Mezerei. str. 154. 5.
 — Guajaci. str. 154. 5.
 — Quassiae. str. 74. 1.
 — Quercus. str. 86. 3.
 — radiceis grahati. str. 116. 3.
 — salicis. str. 85. 5.
 — Simarubae. str. 74. 2.
 — ulmi inferioris. str. 87. 6.
 — winteranus. str. 121. e.
 — Sasafrae. str. 148. 8.
 Colocyntidis. str. 152. 6.
 Colodium cantharidale. str. 156. g.
 Coccinella — str. 156. 4.
 Coccinella septem punctata. str. 156. 5.
 Conicinum. str. 165. e.
 Codeinum. str. 175. 7.
 Cocculi s. piscatorii. str. 179. 4.
 Colla piscium. str. 191. 1.
 — animalis. str. 191. 2.
 Collodium. str. 192. 5.
 Crocus. str. 122. 15.
 Creosotum. str. 154. 6.
 Cremor tartari, crystalli tartari. str. 46. j.
 Cuprum oxydulatum nigrum. str. 26. b.
 — sulphuricum oxydulatum. str. 26. e.
 — sulphurico-ammoniacatum. str. 27. a.
 — aceticum. str. 28. f.
 — alluminatum. str. 29. g.
 — nitricum. str. 29. h.
 — muriaticum. str. 29. i.
 — Carbonicum. str. 29. j.
 — aceticum. str. 29. 6.
 Cyanidum argenti. str. 16. 9. d.
 — auri. str. 20. f.
 Cyanuretum mercurii. str. 10. 5. a.

Cyanatum zinci. Str. 51. e.
 Cyanuretum potassicum. str. 184. d.
 — jodii. str. 184. e.
 Cubebin. str. 142. e.

—

Decoctum album Sydenhami. Str. 191. 5.
 — Hordei. str. 193. 8.
 Detum Tamarindorum. str. 198. 1.
 Decoctum Chinae. str. 83. a.
 — mercurii. str. 7. a.
 Deutojoduretum hydrargyri. str. 9. 5. b.
 Deutobromuretum hydrargyri. str. 10. 4. b.
 Digitalinum. str. 162. e.
 Daturina. str. 167. c.

—

Elaterium. Str. 151. 5.
 Electuarium e senna. str. 150. b.
 — — Theriaca. str. 172. i.
 Elixirum acidum Hallari. str. 67. a.
 Elixirum Paracelsi. str. 80. d.
 — ad longam vitam. str. 80. e.
 — vitrioli Mynsichti. str. 68. b.
 — roborans Whytii. str. 84. g.
 Emetinum. str. 145. d.
 Emulsio amygdalarum dulcium. str. 185. 1.
 — sem. lini. str. 186. 4.
 Emplastrum cantharidum. str. 155. c.
 — opiatum. str. 171. f.
 — adhaesivum, anglicanum. str. 191. 1.
 — adhaesivum. str. 25. G.

- Emplastrum** mercuriale. Str. 8. f.
 — saponatum. str. 50. b.
 — de Vigo cum mercurio. str. 8. g.
 — Lithargyri simplex. str. 22. b.
 — — compositum. str. 23. c.
 — Diachylon simplex. str. 22. a.
 — Diaphylon compositum. str. 22. b.
 — Noricum. str. 23. a.
 — Minii adustum. str. 23. a.
 — Nigrum. str. 23. a.
 — Cerussae str. 23. c.
 — album coctum. str. 23. c.
 — consolidans. str. 24. d.
 — Eryota. str. 179. 5.
Extractum aloës. str. 79. a.
 — — acido sulphurico correctum. str. 80. c.
 — aconiti aquoso-spirituosum et herbae rentis. str. 161.
 — Belladonnae spirituosum et herbae recentis. str. 166. a i b.
 — Cantuarii minoris. str. 74. 4.
 — Cascarillae. str. 75. 1.
 — Conii maculati. str. 165. a.
 — — sicum. str. 165. b.
 — spirituosum artemisiae. str. 76. 8.
 — Graminis. str. 195. 8.
 — Chinae aquosum. str. 85. c.
 — — spirituosum. str. 85. d.
 — — frigide paratum. str. 85. e.
 — Glycyrrhizae s. liquiritiae. str. 197. 5.
 — Digitalis. str. 162. a.
 — Cubebarum resinoso-oleosum. str. 142. a.
 — guajaci. str. 147. b.
 — Hyoscyami e herba recentis in vino. str. 168. a.
 — ferri pomatum. str. 92. 7.
 — — Cydoniatum. str. 92. a.
 — filicis maris aethereum. str. 116. 2.
 — Monesiae. str. 88. 18.

- Extractum** Paulinae. Str. 89. 19.
 — nicotianae. str. 164. a.
 — Nucis vomicae aquosum. str. 177. a.
 — — spirituosum. str. 177. b.
 — Opii aquosum. str. 170. b.
 — rhei aquosum. str. 79. b.
 — rhei compositum. str. 79. c.
 — ligni Quassiae. str. 74. 1.
 — catanbae. str. 87. a.
 — secalis cornuti. str. 180. c.
 — sanguinis bovini. str. 192. 4.
 — stramoni herbae recentis. str. 166.
 — valerianae frigide paratum. str. 111. c.
Euphorbium. str. 154. 1.

- Fel Tauri.** Str. 78. b.
Fermentum cerevisiae. str. 194. b.
Ferrum pulveratum. str. 91. 1.
Ferrum oxydulatum nigrum. str. 91. 2.
 — — fuscum. str. 91. 3.
Ferrum oxydatum robrum. str. 91. 4.
 — — aceticum liquidum. str. 91. 5.
Ferrum citricum. str. 92. 6.
 — — tannicum. str. 92. 7.
Ferro-kali tartaricum. str. 92. 8.
Ferrum lacticum oxydulatum. str. 92. 9.
 — phosphoricum oxydulatum. str. 93. 10.
 — sulphuricum oxydulatum. str. 93. 11.
 — chloratum. str. 94. 13.
 — sesqui-chloratum. str. 94. 14.
 — iodatum. str. 94. 16.
 — bromatum. str. 93. 17.
 — cyanatum. str. 93. 18.

Ferrum sulphuratum. Str. 95. 19.
 Ferro-cyanidum zinci. str. 51. f.
 Flores Chamomillae vulgaris. str. 114. 1.
 — Chamomillae romanae. str. 115. 2.
 — Eupatorii. str. 115. 4.
 — Paechei B. str. 115. 5.
 Flores sambuci. str. 115. 6.
 — Tillae. str. 115. 7.
 — Lavendulae. str. 112. 1.
 — salis ammoniaci martiales. str. 94. 15.
 — virides aeris. str. 29. b.
 Flos sulphuris. str. 56. b.
 Folia menthae piperitae. str. 112. 2.
 — melissae citratae. str. 115. 7.
 — Rorismarini. str. 115. 4.
 — Gnako. str. 115. 5.
 — Fructus Tamarinderum. str. 198. 1.
 Fuligo kali. str. 47. n.
 Fucus Irlandicus. str. 196. 9.

Gallae turenae. Str. 86. 2.
 Gelatin tabulata. str. 192. 3.
 — cornu cervi. str. 191. 5.
 Glans quercus. str. 87. 4.
 Globuli muriales. str. 92. 8.
 Gluten animale. str. 191.
 Glycerinum. str. 128. 6.
 Grana sago, sago. str. 195. 4.
 Graphites. str. 59. c.
 Gummi ammoniacum. str. 150. 2.
 — benzoës. str. 128. 3.
 — arabicum. str. 194. 1.

Gummi elasticum. Str. 151. 4.
 — galbanum. str. 150. 3.
 — laecae. str. 151. 6.
 — myrrhae. str. 129. 1.
 — Tragecanthae. str. 195. 2.
 Gutt. gummi gutta. str. 151. 4.
 Gutta percha. str. 151. 5.

Hepar antimoni. Str. 55. e.
 — sulphuris. str. 57. c.
 Herba abrotanii. str. 77. 9.
 — billotae lenatae. str. 149. 18.
 — cardui benedicti. str. 74. 6.
 — chenopodii. str. 115. 10.
 — cholerisae. str. 145. 10.
 — calendulae. str. 149. 14.
 — conii maculati. str. 165. 10.
 — centaurei minoris. str. 74. 4.
 — fumariae. str. 78. 5.
 — glechomae hederaceae. str. 117. 4.
 — gratiolae. str. 155. 9.
 — hyoscyami. str. 168. d.
 — hyssopi. str. 117. 2.
 — lobeliae. str. 148. 9.
 — lactuae virosae. str. 169. 3.
 — Marrubii. str. 77. 10.
 — Menthae crispae. str. 115. 5.
 — Majoranae. str. 115. 5.
 — Malvae. str. 195. 6.
 — Nasturtii aquatici. str. 145. 11.
 — Orygani. str. 115. 6.
 — Pyrolae. str. 88. 17.
 — Plantaginis aquatici. str. 149. 17.

Herba	Serpylli.	Str. 113. 9.
—	Salviae.	str. 117. 1.
—	Scordii.	str. 117. 3.
—	Spilanthis.	str. 144. 15.
—	Sedi minoris.	str. 144. 16.
—	Stramonii.	str. 167. 12.
—	Trifolii fibrini.	str. 74. 5.
—	Thymi.	str. 115. 8.
—	Uvae ursi.	str. 88. 16.
—	violae tricolor.	str. 149. 12.
—	verbasci.	str. 195. 7.
Helminthochortos.		str. 196. 10.
Hydrargyrum	depuratum.	str. 7. 1.
—	cum creta.	str. 7. 6.
—	cum magnesia.	str. 7. 6.
—	sulphuretum rubrum.	str. 8. 2. a.
—	— nigrum.	str. 8. 2. b.
—	stibiato-sulphuricum.	str. 8. 2. c.
—	jodatum flavum.	str. 9. 5. a.
—	biiodatum rubrum.	str. 9. 5. b.
—	bromatum.	str. 9. 4. a.
—	bi-bromatum.	str. 10. 4. 6.
—	perbromatum.	str. 10. 4. b.
—	cyanatum, bicyanatum, borassicum.	str. 10. 5. a.
—	muraticum, mitre, oxydatum.	str. 11. 6. a.
—	muraticum corrosivum sublimatum.	str. 12. 6. b.
—	bichloratum — —	str. 12. 6. b.
—	oxydulatum nigrum.	str. 15. 7. a.
—	— nitricum ammoniacatum.	str. 14. 7. b.
—	phosphoricum oxydulatum.	str. 14. 7. c.
—	nitricum oxydulatum.	str. 14. 7. d.
—	oxydatum rubrum.	str. 14. 8. a.
—	ammoniaco-muraticum.	str. 15. 8. b.
—	nitricum oxydatum.	str. 15. 8. c.
Hydrochloras	cupri.	str. 29. i.
Hydrojodas	potassae.	str. 61. e.

Hydrojodas	ammoniacae.	str. 62. g.
Hydrobromas	kalici.	str. 63. a.
Hypo-sulphis	sodae.	str. 57. b.
Hydras-kalici.		str. 42. a.
Hydrogenium.		str. 65.

III.

Infusum chinæ	calidae et frigide paratum et vinosum.	Str. 83. b.
—	sennae compositum s. Aq. laxativa Viennensis.	str. 150. a.
Ichthyocolla.		str. 191. 1.
Indigo.		str. 89. 20.
Jodium, Jodina, Jodinum.		str. 61. a.
Joduretum Amyli.		str. 61. c.
Joduretum potassii		str. 61. g.
Joduretum kali s. kalici.		str. 62. g.
—	sulphuris.	str. 62. h.
—	carbonii.	str. 62. i.
Jodetum baryi.		str. 52. 6.
Joduretum hydrargyrosus.		str. 9. 3. a.
—	hydrargyricum.	str. 9. 3. b.
—	jodicum plumbi.	str. 25. g.
—	zinci.	str. 31. g.
—	stibii.	str. 58. l.
Julapium e camphora acetosum.		str. 107. a.
Jus, jusculum.		str. 194. 4.

IV.

Kali sulphurato-stibiatum.	Str. 35. e.
—	bichromicum. str. 40. a.
—	chromicum flavum, neutrale. str. 41. b.
—	causticum. str. 42. a.
—	— acceum. str. 45. b.

Kali causticum fuscum, hydricum fuscum. Str. 45. c.
 — carbonicum, subcarbonicum. str. 45. 6.
 — — e cineribus clavellatis. str. 45. a.
 — — e tartaro. str. 45. b.
 — — acidulum, kali bicarbonicum, kali carbonicum perfecte saturatum. str. 45. c.
 — nitricum. str. 44. d.
 — chromicum. str. 44. e.
 — muriaticum oxydulatum. str. 44. e.
 — sulphuricum. str. 44. f.
 — aceticum. str. 45. g.
 — citricum. str. 45. h.
 — tartaricum. str. 45. i.
 — tartarisatum. str. 45. i.
 — tartaricum acidum. str. 46. j.
 — natrio-tartaricum. str. 46. k.
 — tartaricum ammoniatum. str. 46. l.
 — ammoniato-tartaricum. str. 46. l.
 — sulphuratum. str. 56. a.
 — hydrojodicum. str. 61. e.
 — jodatum. str. 61. e.
 Kalium bromatum. str. 65. a.
 Kali hydrobromicum. str. 65. a.
 — chloratum. str. 64. b.
 — hydrochloricum. str. 64. b.
 Kino. str. 89. 20.
 Kumys. str. 191. c.

La

Lac sulphuris. Str. 56. e.
 Lac magnesiae. str. 55. 6.
 Lac animale. str. 189. f.
 Lac ebutyratum. str. 190. a.
 Lapis infernalis. str. 16. 9. b.

Lapis calaminaris. Str. 50. b.
 — divinus. str. 29. g.
 — Causticum chirurgorum. str. 45. c.
 Lens crystallina. str. 192. 4.
 Limaces. str. 192. 4.
 Limonade de Rogé. str. 53. d.
 Limatura cupri. str. 26. a.
 Lignum quassiae. str. 74. f.
 — santalinum. str. 87. 9.
 — campechianum. str. 87. 8.
 — juniperi. str. 125. 5.
 Linimentum calcariae. str. 186.
 — saponato-Camphoratum. str. 108. d.
 — anemoniato-Camphoratum. str. 108. f.
 Lichen islandicus. str. 81. 2.
 — carrageen. str. 196. 9.
 Liqueur mercurialis Van-Svitenai. str. 13. 6. b.
 — hydrargyri bichlorati corrosivi. str. 15. 6. e.
 — — nitrici oxydati. str. 14. 7. a.
 — subacetatis plumbi. str. 24. e.
 — cupri ammoniato-muriatici. str. 28. e.
 — antimia s. maticus Koechlini. str. 28. e.
 — stibii muriatici oxydati. str. 58. k.
 — chlorati stibii. str. 58. k.
 — arsenicalis potassae. str. 40. b.
 — arsenicalis kalinae. str. 40. b.
 — arsenicalis Pearsonii. str. 40. c.
 — natri arsenicici. str. 40. c.
 — Kali caustici. str. 42. a.
 — pyrotartaricus. str. 72. XI. b.
 — ferri acetici. str. 91. 5.
 — anodynus martialis Klaprothi. str. 92. a.
 — ferri muriatici oxydati. str. 94. 14.
 — chlori. str. 64. a.
 Liqueur de Pressavin. str. 16. 8. b.
 Lithargyrum. str. 22. a.

Lithanthracis—Kali. Str. 47. m.
 Lixivium causticum. str. 42. a.

332.

Magnesia usta, calcinata, pura. Str. 52. a.
 — carbonica, subcarbonica, hydro-carbonica. str. 53. b.
 — sulphurica, vitriolata. str. 53. c.
 — muristica, tartarica. str. 53. c.
 Manna. str. 197. 3.
 — metallorum. str. 11. 6. a.
 Maltum Hordei. str. 193. a.
 Manganesium oxydatum nigrum. str. 95. 1.
 — sulphuricum oxydulatum. str. 95. 2.
 Magisterium bismuthi. str. 52. a.
 Marcasita alba. str. 52. a.
 Meloë majalis. str. 52. a.
 Meconium. str. 169. 5.
 Mercurius vivus. str. 7. 1.
 — gummosus Plankii. str. 7. 6.
 — saccharatus. str. 7. 6.
 — solubilis Hahnemanni. str. 14. 7. b.
 — phosphoratus. str. 14. 7. c.
 — nitricus. str. 14. 7. d.
 — praecipitatus ruber. str. 14. 8. a.
 — — albus. str. 15. 8. b.
 Minium. str. 23. b.
 Millipedes. str. 157. 5.
 Mixture sulphurica acida. str. 67. a.
 — vulneraria acida. str. 68. c.
 — pyrotartarica. str. 72. XI. b.
 — simplex. str. 72. XI. b.
 Moschus. str. 105. 1.
 Morphinum s. Morphina. str. 174. 6.

333.

Natrum carbonicum. Str. 47. a.
 — bicarbonicum. str. 47. a.
 — carbonicum perfecte saturatum. str. 47. b.
 — nitricum. str. 48. c.
 — aceticum. str. 49. b.
 — sulphuratum. str. 57. b.
 — iodatum. str. 62. f.
 — bromatum. str. 63. b.
 — chloratum. str. 64. c.
 Naphthalinum. str. 154. a.
 Narcoticum, narcotica. str. 175. 8.
 Nitrus ammoniacus. str. 14. 7. a.
 — hydraegyrosus. str. 14. 7. d.
 — hydraegyrius. str. 15. 8. c.
 — Kalicus. str. 44. d.
 — potassae. str. 44. d.
 — prismaticum. str. 44. d.
 — cubicum. str. 48. c.
 — sodae. str. 48. c.
 Nicotina. str. 164. c.
 Nuxes vomicae. str. 176. f.

334.

Oleum animale foetidum. Str. 155. 1.
 — asphalti. str. 155. 5.
 — amygdalarum aethereum. str. 183. 6.
 — — dulcium. str. 186. 1. d.
 — citri s. de cedro. str. 76. 4.
 — cacao. str. 187. 6.
 — cannabis. str. 187. 7.
 — camphoratum. str. 108. e.

- Oleum Cajuputi. Str. 111. 5.
 — Cubebarum aethereum. str. 143. a.
 — Crotonis tiglii. str. 152. 8.
 — Cnitharidum. str. 156. i.
 — Ergotae. str. 180. a.
 — jecoris asellae. str. 187. f.
 — hyoscyami coctum. str. 168. G.
 — lini. str. 186. 4.
 — lithentracis. str. 155. 4.
 — nucum juglandis. str. 187. 5.
 — olivarum. str. 186. 2.
 — petrae. str. 155. 2.
 — Papaveris. str. 186. 3.
 — Piperis aethereum. str. 141. c.
 — Ricini. str. 152. 8.
 — Sinapis aethereum. str. 143. a.
 — terebinthinæ sulphuratum. str. 124. a.
 — valerianæ aethereum. str. 111. a.
 Opium. str. 159. 5.
 Oxymurias hydrargyricus. str. 12. 6. b.
 Oxydum hydrargyrosus. str. 13. 7. a.
 — hydrargyricum. str. 14. 8. a.
 Oxydum argenti. str. 16. 9. a.
 — zinci. str. 50. a.
 Oxysulphuretum stibii. str. 35. c.
 Oxygenium. str. 65.

— 220 —

- Pasta althææ. Str. 195. 5.
 — cacao c. lichene islandico. str. 81. b.
 — lichenis islandici. str. 81. a.
 Pannus vesicatorius Drouot. str. 156. e.
 Papaverinum. str. 175. 7.
 Persulphuretum kalium. str. 57. c.

- Periodidum hydrargyri. Str. 9. 5. b.
 Piper nigrum, s. album. str. 141. f.
 — Longum. str. 141. a.
 Piperinum. str. 141. b.
 Pilulae ceruleæ. str. 7. c.
 — hydrargyri. str. 7. c.
 — — ferruginæ. str. 7. d.
 Piper caudatum. str. 141. 2.
 Pix liquida, s. cedria. str. 152. 2.
 Platina muristica. str. 21. a.
 — — natronata. str. 21. b.
 Platino-bichloridum sodii. str. 21. b.
 Plumbum oxydatum semivitrificatum. str. 32. a.
 — superoxydatum. str. 25. 6.
 — oxydatum rubrum. str. 25. 6.
 — oxydatum carbonicum. str. 25. c.
 — aceticum oxydatum. str. 24. d.
 — sabaceticum liquidum. str. 24. d.
 — muraticum. str. 25. f.
 — chloratum. str. 25. f.
 — iodatum. str. 25. g.
 — nitricum. str. 25. h.
 — tannicum. str. 25. i.
 — oxalicum. str. 25. j.
 — nitrico-saccharatum. str. 25. l.
 — chromicum. str. 41. c.
 Plumbago. str. 59. c.
 Phosphorus. str. 57. h.
 Phosphas hydrargyrosus. str. 14. 7. c.
 — calcis. str. 51. d.
 — calcariae. str. 51. d.
 — sodæ. str. 48. d.
 Phlorrhizin. str. 81. f.
 Potassa caustica. str. 42. a.
 — vitriolata. str. 44. f.
 Poma immatura aurantiorum. str. 75. 3.

- Protobromuretum hydrargyri. Str. 9. 4. a.
 Protojoduretum hydrargyri. str. 9. 3. a.
 Pulvis febrifugus iacobi. str. 38. e.
 — Doveri. str. 45. a. 171. e.
 — Magnesiae cum rheo. str. 79. g.
 — alterans Plummeri. str. 12. 6. e.
 — Ipecacuanhae opiat. str. 171. e.
 Pulpa prunorum. str. 199. 3.
 Pyrolonoid. str. 133. 5.

133.

- Rasura cornu cervi. Str. 191. 3.
 Radix. Artemisiae. str. 76. 8.
 — Angelicae. str. 110. 2.
 — Arnicae. str. 120. 8.
 — arseracinae. str. 145. 7.
 — Alii. str. 145. 9.
 — Ari. str. 155. 5.
 — Belladonnae. str. 166. 11.
 — Brioniae. str. 152. 7.
 — Chichorii. str. 77. 2.
 — Colombo. str. 80. 1.
 — Calami aromatici. str. 118. 1.
 — Cepae. str. 145. 3.
 — Cainae. str. 145. 2.
 — Chiniae nodosae. str. 148. a.
 — Chelidonii majoris. str. 149. 15.
 — Colchici. str. 158. 1.
 — Filicis maris. str. 116. 2.
 — Galangae. str. 119. 3.
 — Gentianae. str. 74. 5.
 — Graminis. str. 195. 8.
 — Helebori albi. str. 159. 2.
 — — nigri. str. 161. 3.

- Radix. Helenii. str. 120. 7.
 — Iridis florentinae. str. 119. 4.
 — Ipecacuanhae. str. 144. 1.
 — Jalapae. str. 151. 2.
 — Levistici. str. 144. 15.
 — liquiritiae s. Glycyrrhizae. str. 197. 5.
 — ononis spinosi. str. 149. 19.
 — plantaginis. str. 88. 15.
 — pereirae breviae. str. 88. 15.
 — pimpinellae. str. 119. 5.
 — pyrethri. str. 119. 6.
 — Paoniae. str. 150. 20.
 — Rhei s. rhabarberi. str. 78. 5.
 — Ratanhae. str. 87. 11.
 — Rubiae tinctorum. str. 88. 14.
 — Serpentariae. str. 110. 1.
 — Sambul. str. 111. 4.
 — Scillae. str. 146. 3.
 — Senegae. str. 146. 4.
 — Saponariae. str. 147. 5.
 — Sarsaparillae. str. 148. 7.
 — Taraxaci. str. 77. 1.
 — Tormentillae. str. 88. 12.
 — Valerianae. str. 110. 3.
 — Violae odoratae. str. 149. 13.
 — Zingiberis. str. 119. 2.
 Resina. Tacamahacae. str. 130. 1.
 — Mastichis. str. 131. 2.
 — Sandaracae. str. 131. 3.
 — elastica. str. 131. 4.
 — Pini burgundica. str. 131. 1.
 — Pini empyreumatica liquida. str. 132. 2.
 Resinon. str. 132. 4.
 Resina fol. sennae. str. 150. c.
 — jalapae. str. 151. 2.
 Rheum tostum. str. 78. a.

Rhabarberinum. Str. 79. h.
 Rhamnus frangula str. 153. 11.
 Roob sambuci. str. 198. 2.
 Rum. str. 102. 8.

Saccharum album, commune. Str. 197. 1.
 — hordeatum. str. 197. 1.
 — lactis. str. 197. 2.
 Sapo medicatus s. natronatus. str. 49. a.
 — hispanicus, albus, venetus, alicantinus. str. 49. 6.
 — cosmeticus. str. 49. c.
 — domesticus, sabaceus. str. 49. d.
 — aromaticus probolneis. str. 50. e.
 — niger, viridis, mollis, kalinus. str. 50. f.
 — gusjacinus. str. 147. e.
 — marinus. str. 188. 2.
 Sal amarum, anglicanum, Seidlitzense. str. 53. c.
 — tartari. str. 45. b.
 — polychrestum Glaseri. str. 44. i.
 — de duobus. str. 46. k.
 — Rochelense. str. 46. k.
 — Sodae. str. 47. a.
 — mirabilis Glauberi. str. 48. e.
 — mirabilis perlati. str. 48. d.
 — cornu cervi volatilis. str. 157. 3.
 Saliva. str. 55. a.
 Saccharum aluminatum. str. 54. a.
 — Saturni. str. 24. d.
 Salpetrae. str. 44. d.
 Scamonium. str. 151. 5.
 Secale cornutum. str. 179. 5.
 Sebum s. sebum ovillum et bovinum. str. 189. 5.
 Serum lactis. str. 190. 6.

Spermacei. Str. 188. 2.
 Sesqui sulphuretum stibii levigatum. str. 34. a.
 Semen cannabis. str. 187. 7.
 — lini. str. 186. 4.
 — lycopodii. str. 187. 8.
 — Sabadillae. str. 160. 5.
 — Staphedis-agriae. str. 161. 6.
 — papaveris albi. str. 186. 5.
 — et farina tritici. str. 193. 5.
 — secalis et farina secalina. str. 195. 6.
 — Avenae excorticatum. str. 195. 7.
 — farina hordei. str. 195. 8.
 — Oryzae. str. 194. 9.
 — Cydoniorum. str. 195. 4.
 — colchici. str. 58. 1.
 — stramonii. str. 167. 12.
 — hyoscyami. str. 168. 1.
 — sinapis nigrae. str. 142. 5.
 — — albae. str. 143. 6.
 Solutio Plankii. str. 15. 6. c.
 — arsenicalis Fowleri. str. 40. b.
 — ammonii arsenicici Biatti. str. 40. b.
 Soda phosphorata. str. 48. d.
 Spiritus salis ammoniaci causticus. str. 156. 1.
 — ammonii caustici alcoholicus. str. 156. 2.
 — — anisatus. str. 156. b.
 — salis ammoniaci lacteus. str. 156. c.
 — cornu cervi succinatus. str. 157. 4.
 — saponatus. str. 50. a.
 Species pectoralis. str. 195. 5.
 Spec. pector. e. fractibus. str. 195. 5.
 Spongia marina s. officinalis. str. 62. i.
 Stipites dulcamarae. str. 149. 11.
 Stannum oxydatum et oxydulatum. str. 35. a.
 — muraticum oxydatum. str. 35. b.
 Stibium sulphuricum nigrum levigatum. str. 34. a.

Stibium sulphuricum aurantiacum. Str. 36. b.
 — — rubrum, fuscum. str. 35. c.
 — oxydatum griseum. str. 36. f.
 — — album. str. 36. h.
Stibio—Kali tartaricum. str. 36. i.
Strychninum, strychnina. str. 178. 2.
Subjodidum hydrargyri. str. 9. 3. a.
Subacetis cupri. str. 28. a.
Subnitrus benzoethi. str. 52. a.
Succus samoluci inspissatus. str. 198. 2.
 — liquiritiae. str. 197. 3.
Superstibias potassae. str. 36. h.
Sulphas hydrargyri stibiati. str. 8. 2. c.
 — cupri. str. 26. c.
 — — ammonicus. str. 27. d.
 — zinci. str. 30. c.
Sulphuretum stibii nigrum. str. 34. a.
 — auratum antimoni. str. 36. b.
Sulphidum stibicum. str. 35. b.
Sulphas magnesiae. str. 35. b.
 — alumino-kalicus. str. 34. b.
 — argillae. str. 34. 6.
 — aluminosae. str. 34. c.
Sulphuretum antimoni rubrum. str. 35. c.
Sulphas potassae. str. 44. f.
Sulphur depuratum, citricum in baculis. str. 36. a.
 — sublimatum, depuratum. str. 36. b.
 — praecipitatum. str. 36. c.
 — vegetabile. str. 187. 8.
Sulphuretum calcii. str. 57. c.
Sulphur iodatum. str. 62. h.
Sulphas sodae. str. 48. e.
Syrupus opistus. str. 172. h.
 — Discodion. str. 172. h.
 — emulsivus, s. Amygdalarum. str. 186. 1.
 — althaeae. str. 195. 5.

Syrupus simplex, saccharatus. Str. 197. 1.
 — communis. str. 197. 1.
 — liquiritiae. str. 197. 5.

—

Tamarindi. Str. 198. 1.
Tartarus stibiatus, emeticus. str. 36. i.
 — vitriolatus. str. 44. f.
 — tartarizatus. str. 45. i.
 — solubilis. str. 45. i.
 — depuratus. str. 46. j.
 — natronatus. str. 46. k.
 — nstro-kalicus. str. 46. k.
 — boraxatus. str. 46. l.
Tartas magnesiae. str. 35. c.
 — potassae boraxatus. str. 46. l.
 — — et ammoniac. str. 46. 1.
Tartarus ammoniacatus. str. 46. l.
Tartas kalico-ferricus. str. 92. 8.
Tanninum. str. 86. 1.
Tannatum plumbi. str. 87. a.
Terra Japonica. str. 89. 21.
 — foliata tartari crystallisata. str. 49. h.
 — ponderosa solita. str. 52. a.
Terebinthina. str. 124. 1.
Thridax, thridacium. str. 169. 4.
Tinctura aromatica acida. str. 68. h.
 — aloës. str. 79. b.
 — aconiti simplex. str. 161. 6.
 — — aetherea. str. 161. c.
 — belladonnae. str. 166. c.
 — cascariillae. str. 75. 1.
 — Chinae. str. 85. f.
 — Chinoidini. str. 85. a.

- Tinctura Cantharidum. Str. 155. a.
 — colchici. str. 159. c.
 — Conii maculati. str. 165. d.
 — digitalis simplex. str. 101. 6.
 — — aetherea. str. 162. c.
 — guajaci ammoniata. str. 147. d.
 — hyoscyami narcotica. str. 168. b.
 — ipecacuanhae. str. 144. a.
 — iodii, jodinae. str. 61. b.
 — nervina. str. 92. a.
 — — Bestuscheffii. str. 94. 14.
 — nicotinae. str. 164. b.
 — opii simplex, s. Thebaica. str. 170. c.
 — crocata. str. 170. c.
 — benzoica. str. 171. d.
 — quassiae. str. 74. 1.
 — rhei vinosa, s. Dorelli. str. 79. e.
 — aquosa. str. 79. d.
 — raianae. str. 88. b.
 — resinae guajaci. str. 147. c.
 — secalis cornuti. str. 180. b.
 Trochisci bacchici. str. 198. 5.
 — ipecacuanhae. str. 145. c.
 Turiones asparaginis. str. 196. 10.
 — pini. str. 125. 2.

Urtica dioica et urens. Str. 154. 4.

Urea. str. 55. b.

Ungventum althaeae. str. 195. 5.

- album, simplex. str. 25. a.
 — anglicanum s. commune. str. 189. 3.
 — basilicum. str. 125. d.
 — casiomelis. str. 11. 6. b.

Ungventum citrinum. Str. 15. 8. a.

- cerussae. str. 25. a.
 — — camphoratum. str. 25. b.
 — cantharidum, s. epispasticum. str. 155. b.
 — cetacei. str. 188. 2.
 — digitalis. str. 162. d.
 — labiale. str. 188. 2.
 — mercuriale canereum. str. 7. e.
 — neapolitanum. str. 7. e.
 — ophthalmicum. str. 15. 7. a. i 15. 8. a.
 — pustulosum kopii. str. 15. 8.
 — plumbicum, saturninum. str. 25. c.
 — simplex. str. 189. 5.
 — terebinthinatum. str. 125. c.

Valerianas chinensis. Str. 73. b.

Valerianas zinci. str. 32. i. 164 str. 73. b.

Veri-de-gris. str. 28. a.

Vesicatorium perpetuum, s. Janini. str. 156. d.

Veratrinum. str. 160. 4.

Vinum stibiatum, s. Vinum autumnii Buxhami. str. 38. j.

- gallicum, album, medeirense, malacense. str. 104.
 — camphoratum. str. 107. b.
 — ipecacuanhae. str. 144. b.
 — seminum et radiceis colchici. str. 158. a.

Vitriolum ceruleum. str. 26. c.

— album. str. 50. c.

Virides aeris. str. 28. a.

Zibetum. Str. 108. 4.

Zincum aceticum. str. 51. d.

Zincum ferro-cyanatum. Str. 31. i.
 — hydrocyanicum. str. 31. e.
 — carbonicum. str. 30. b.
 — muristicum, chloratum. str. 32. h.
 — oxydatum. str. 30. a.

Zincum oxydatum sublimatum. Str. 30. a.
 — — — — — via sicca paratum. str. 30. a.
 — — — — — humida. str. 30. b.
 — sulphuricum. str. 30. c.
 — valerianicum. str. 32. i.

OMYŁKI W DRUKU.

As. albi 3j (w otrzymaniu solut. ars. Fow.) popraw 3j.
Sal mirabile (na str. 48. e.) popraw *mirabilis*.
Albumen (na str. 54. b.) — *Allumen*.
Terrum (na str. 91. i.) — *Ferrum*.
Naphta (na str. 99. 1. 2.) — *Naphtha*.
Spiritus nitricis (na str. 99. 2) — *nitri*.

W receptie na str. 106. 1. po Infus. rad. Valer. (e 3ij) 3iv. dodać Mosch. gr. viij.
 Mieszanka (na str. 129. 1. w wierszu 7) popraw *mleczanka*.
 Tort. stibiat. (na str. 139. 6. w wierszu 10) popraw *Tart*.
 Harchall-Hall (na str. 177. 1. w wierszu 7) popraw *Marshall-Hall*.
 Ludwicha (na str. 162. 8. w wierszu 7) popraw *Ludwiga*.

